Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Sententiarum libri IV

Petrus <Paris, Bischof>

[Straßburg], um 1475-76 oder: nicht nach 1468

[Liber primus de misterio trinitatis]

urn:nbn:de:bsz:31-319534

Visual Library

Quomodo dicat̄ deus omnia poſſe.
Q⁊ oīpotentia dei ſcd̄m duo ɔſiderat̄.
Jnuectio contra illos qui deum dicunt nil poſſe niſi q̄d vult et facit.
An deus poſſit facere aliquid meliꝰ q̄̄ facit vel alio vel meliori modo.
Vtrū poſſit deus ſup omne q̄d potuit.
De voluntate dei que eſſentia eſt dei ⁊ de ſignis eius.
Q⁊ licet idem ſit deo velle q̄d eſſe. non tamen pōt dici deus omnia eſſe q̄ vult.
De intelligentia harū locutionuꝫ. deus ſcit vel deus vult. deus ſcit omnia vel vult aliquid.
Q⁊ dei voluntas ſumme bona. cauſa eſt omniū que naturaliter ſunt. cuius cauſa non eſt querenda. quia prima ſumma cauſa eſt omnium.
Quibus modis accipitur dei voluntas.
Q⁊ p̄cepto. prohibitio. pmiſſio. ɔſilium operatio. nomine voluntatis interdum intelliguntur vel accipiunt̄.
Vtrū deus velit ab omnibꝰ fieri ea que p̄cipit. vel nō fieri ea que ꝓhibet.
Q⁊ voluntas dei q̄ ipſe eſt in nullo ceſſari poteſt.
Quomodo intelligenduꝫ ſit illud volui ɔgregare filios tuos et noluiſti illō qui vult omnes homines ſaluos fieri.
Vtrū mala deo nolēte vel volente fiāt.
Quomodo intelligendū ſit illud Aug. mala fieri bonum eſt.
De multiplici acceptōne boni.
Q⁊ mala vniuerſitati valent
Q⁊ in deo non eſt cauſa q⁊ ſit deterior homo.
Quomodo voluntas dei de homine impletur quocūqꝫ ſe vertat.
Ex quo ſenſu quedam dicunt̄ fieri ɔtra dei voluntatem.
Quare p̄cepit deus omnibus bona facere. et mala vitare et ſi non id ab omnibus vult impleri.
Q⁊ homo aliq̄n bona voluntate aliud vult q̄̄ deus et mala idem q⁊ deus.
Q⁊ dei voluntas per malas hominū voluntates impletur.

Vtruꝫ placuerit viris ſanctis q⁊ criſtus moreretur et pateretur.
Vtrum paſſiones ſanctorum debeamꝰ velle.

Veteris ac noue legis ɔtinentiam diligenti indagine atqꝫ etiam ɔſiderantibus nobis preuia dei gratia innotuit ſacre pagine tractatum/circa res vel ſigna precipue verſari. Vt em̄ egregius doctor Auguſtinus ait in libro de doctrina criſtiana. Omnis doctrina vel rerum eſt vel ſignoꝝ. ſed res etiam per ſigna diſcunt̄. Proprie aūt hic res appellant̄ que nō ad ſignificanduꝫ aliquid adhibentur. Signa vero quoꝝ vſus eſt in ſignificando. Eoruꝫ autē aliqua ſunt quoꝝ omnis vſus eſt in ſignificando nō in iuſtificando. id eſt quibus nō vtimur niſi aliquid ſignificādi gratia. vt aliqua ſacramenta legalia. Alia que non ſolum ſignificant ſed ɔferūt q̄d intus adiuuet ſicut euāgelica ſacramenta. Ex quo aperte intelligitur que hic appellentur ſigna res ille videlicet. que ad ſignificandum aliquid adhibent̄. Omne ergo ſignum etiaꝫ res aliqua eſt. q̄d em̄ nulla res eſt vt in eodem Aug. ait. omnino nichil eſt non autem ecōuerſo. omnis res ſignum eſt/quia nō adhibetur ad ſignificandū aliquid. Cumqꝫ his intenderit theologoruꝫ ſpeculatio ſtudioſa atqꝫ modeſta diuinam ſcripturam. formaꝫ p̄ſcriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res diuinas aliquatenus intelligendas. deo duce aperire volentibus differendum eſt. et primum de rebus. poſtea de ſignis differemꝰ.

De rebus ɔmuniter agit.

Id ergo in rebuſ ɔſiderandum eſt vt in eodem Aug. ait. Q⁊ res alie ſunt quibus fruendum eſt. Alie quibus

vtendum eſt. alie que fruunt̃ et vtunt̃. Jlle quibus fruendū eſt nos beatos faciunt. Jſtis quibus vtenduꝫ eſt tendentes ad beatitudinē. adiuuamur ⁊ quaſi adminiculamur vt ad illas res que nos beatos faciunt peruenire/eiſqꝫ inherere poſſimus. Res vero que fruunt̃ ⁊ vtuntur. nos poſſumꝰ quaſi inter vtraſqꝫ cõſtituti. et angeli et ſancti. Frui autem eſt amoꝛe alicui rei inhererē ꝓpter ſeipſam. vti vero eſt id qđ in vſum venerit. referre ad obtinendum illud quo fruendum eſt. alias abuti eſt. nõ vti. Nam vſus illicitus. abuſus vel abuſio nominari debꝫ. Res ergo quibus fruenduꝫ eſt ſunt pater et filius et ſpūſſanctus. Eadem tamē trinitas quedā ſumma res eſt. omniſqꝫ omnibus fruentibꝰ ea. ſi tamen res dici debet et nõ rerū omniū cauſa. ſi tamen et cauſa. Non eñ facile poteſt inueniri nomen qđ tante excellentie cõueniat/niſi qđ melius dicit̃ trinitas hec vnus deus. Res aūt quibꝰ vtendum eſt. mūdus eſt et in eo creata. Vnde aug̃. in eodem. Vtendū eſt hoc mundo. nõ fruendū. vt inuiſibilia dei per ea que facta ſunt. intellecta cõſpiciant̃. id eſt vt de tempoꝛalibus eterna capiant̃. Jtem in eodem. Jn omnibꝰ rebus ille tantū ſunt quibꝰ fruendū eſt. que eterne et incõmutabiles ſunt. Ceteris autem vtendum eſt vt ad illarū ꝑfruitioneꝫ ꝑueniatur. Idem aug̃. in li. x. de trin. Fruimur cognitis in quibus ipis ꝓpter ſe voluntas delectata cõquieſcit. Vtimur vero eis que ad aliud referimus quo fruendum eſt.

¶ Jtem quid interſit inter frui et vti aliter q̃ ſupꝛa.

Notandum vero ꝙ ideꝫ Aug̃. in li. x. de trin. aliter q̃ ſupꝛa accipiens vti ⁊ frui ſic dicit. vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis. frui autē eſt vti cum gaudio nõ adhuc ſpei. ſed iam rei. Jdeoqꝫ omnis qui fruitur vtitur. Aſſumit eñ aliquid in facultatē volūtatis cū fine delectationis. Non aūt omnis qui vtit̃ et fruitur. ſi id qđ in facultateꝫ voluntatis aſſumit. nõ ꝓpter ipm̃. ſꝫ ꝓpter aliud appetit. Et attende ꝙ videt̃ aug̃. dicere illos frui tantum qui in re gaudent. nõ iam in ſpe et ita in hac vita nõ videmur frui ſed tantum vti. vbi gaudemꝰ in ſpe. cum ſupꝛa dictū ſit. frui eſſe amoꝛe inherere alicui rei ꝓpter ſe. qualiter etiam hic multi adherent deo.

¶ Determinatio eoꝝ que vident̃ cõtraria.

Hec ergo que ſibi cõtradicere videntur ſic determinamꝰ. dicentes nos et hic et in futuro frui. ſed ibi ꝓpꝛie et perfecte ⁊ plene. vbi per ſpēm videbimꝰ quo fruemur. Hic autē dum in ſpe ambulamꝰ fruimur quidem ſed nõ adeo plene. Vnde in li. x. de tri. Fruimur cõgnitis in quibꝰ voluntas eſt. Idem in li. de doctrina xp̄iana ait. Angeli illo fruentes iam beati ſunt. quo et nos frui deſideramus. et quantū in hac vita iam fruimur. vel ꝑ ſpeculum vel in enigmate tanto noſtraꝫ peregrinationē et tolerabilius ſuſtinemus et ardentius finire cupimus. Poteſt etiaꝫ dici ꝙ qui fruitur etiā in hac vita. nõ tantū habet gaudiū ſpei. ſed etiā rei qꝛ iam delectat̃ in eo qđ diligit. et ita iam rem aliquatenus tenet. Conſtat ergo qꝛ debemus deo frui et non vti. Jllo eñ vt ait aug̃. frueris quo efficeris beatus. et in quo ſpem ponis vt ad id peruenias. De hoc idem ait in li. de doctrina xp̄iana. Dicimus nos ea re frui quā diligimꝰ ꝓpter ſe. ⁊ ea re fruendū nobis eſt vel eſſe tantuꝫ qua efficimur beati. ceteris v̄o vtendum. frequēnter tamen dicit̃ frui. cū delectatione vti. Cum eñ adeſt qđ diligitur. etiā delectationem ſecū gerit. ſi tamen ꝑ eam tranſieris ⁊ ad illud vbi permanendū eſt. eam retuleris. vteris ea et abuſiue non ꝓpꝛie diceris frui. ſi vero inheſeris atqꝫ ꝑmanſeris. finem in ea ponens leticie tue. tūc vere et ꝓpꝛie frui dicendus es. qđ nõ eſt faciendū niſi in illa

trinitate. id est summo et incōmutabili bono.

¶ Utrū hominib⁹ sit utendū uel fruendū.

Cum aūt homines qui fruunt̄ ⁊ utunt̄ alijs rebus res alique sūt. Querit̄ utr̄ frui se debeant. an uti. an utrūq̃. Ad qd̄ sic respōdet aug. in libro de doctrina xp̄iana. Si ꝓpter se hō diligendus est fruimur eo. si ꝓpter aliud utimur eo. Videt̄ aūt michi ꝓpter aliud diligendus. qd̄ enim ꝓpter se diligendum est. in eo cōstituitur beata vita. cuius etiā spes hoc tempore cōsolat̄. In homine aūt spes ponenda nō est/ q̃ maledictus est qui hoc facit. Ergo si liquide aduertas. nec seipso quisq̄ frui deb; q̃ nō se deb; diligere ꝓpter se. sed ꝓpter illud quo fruendum est. Huic aūt contrarium videt̄ qd̄ aplūs ad philemonē loquēs ait. Ita frater ego te fruar in domino. qd̄ ita determinat Aug. Si dixisset tantum te fruar/ et nō addidisset in dn̄o. videret̄ finem dilectionis ac spem cōstituisse in eo. Sed q̃ illud addidit in dn̄o se finem imposuisse. eodēq̃ frui significauit. Cū em̄ ut idem aug. ait. hominem in deo frueris. deo potius q̄ homine frueris.

¶ Hic queritur utrum deus fruatur. an utatur nobis.

Sed cū deus diligat nos. ut frequēter scriptura dicit. que eius dilectionem erga nos multū cōmendat. Querit aug. quomodo diligit an ut utens. an ut fruens. et ꝓcedit ita. Si fruit̄ eget bono nostro. qd̄ nemo sanus dixerit. Ait enim propheta. bonorꝫ meorꝫ nō eges. Omne em̄ bonū nostruꝫ uel ipe est. vel ab ipo est. nō ergo fruit̄ nobis sed utitur. Si em̄ nec fruitur nec utit̄. nō inuenio quomodo diligat nos. neq̃ tamen sic utit̄ nobis ut nos alijs rebus. Nos em̄ res quib⁹ utimur ad id referimus ut dei bonitate ꝑfruamur. De⁹ vero ad suā bonitateꝫ usum nr̄m refert. Ille em̄ miseret̄ nostri ꝓpter suam bonitatem. nos autem nobis inuicem ꝓpter illius bonitatem. Ille nostri miseretur ut se ꝑfruamur. nos vero inuiceꝫ nostri miseremur ut illo fruamur. Cuꝫ em̄ nos alicui⁹ miseremur. et alicui cōsulim⁹ ad eius quidem facimus utilitatem/ eāq̃ intuemur. sed ⁊ nostra fit cōsequens. cū misericordiā quā alij impendim⁹ nō relinquit deus sine mercede. Hec autē merces summa est. ut ipo ꝑfruamur. Item q̃ bonus est. sumus. et inquantū sumus boni sumus. Porro etiā q̃ iustus est. nō impune mali sumus. et inquantum mali sumus. intantū etiaꝫ minus sumus. Ille ergo usus quo nobis utitur deus. nō ad eius. sed ad nr̄am utilitatem referet̄. ad eius vero tantūmodo bonitatem.

¶ Utrum utendum. an fruendum sit virtutibus.

Hic cōsiderandum est. utrū virtutibus sit utendum. an fruendum. Quibusdam videt̄ q̃ eis sit utendū. et nō fruendum. et hoc cōfirmāt autoritate Aug. qui ut ꝑtaxatuꝫ est dici t nō esse fruendum. nisi trinitate. id est summo ⁊ incōmutabili bono. Item dicūt ideo nō esse fruendū eis. q̃ ꝓpter se amande nō sunt. sed ꝓpter eternā beatitudinem. Illud aūt quo fruenduꝫ est. ꝓpter se amandū est. s; q̃ virtutes ꝓpter se amande non sunt. immo ꝓpter beatitudinem solaꝫ ꝓbant autoritate aug. qui in li. xiij. de trinitate cōtra quosdam ait. Forte virtutes quas ꝓpter solā beatitudinem amamus. sic nobis ꝑsuadere audent. ut ipam beatitudinē nō amemus. Quod si faciunt etiā ipas utiq̃ amare desistim⁹ quādo illā ꝓpter quā solam istas amauim⁹. nō amamus. Ecce his verbis videt̄ aug. ostendere q̃ virtutes nō ꝓpter se. sed ꝓpter solam beatitudinē amande sint. Quod si ita est. ergo eis fruenduꝫ nō est. Alijs vero cōtra videt̄ sc; q̃ fruendū eis sit. quia ꝓpter se petende et amande sunt. Et hoc cōfirmāt autoritate ambrosij qui ait sup illū locū epistole ad gala.

Fructus aũt ſpiritus eſt caritas· gaudiũ
pax· pacientia ꝛc̃· hic nõ nominat opa ſ3
fructus q2 ꝓpter ſe petenda ſunt· ſi vero
ꝓpter ſe petenda ſunt· ergo et ꝓpter ſe
amanda. Nos aũt harũ que videñ au-
toritatũ repugnantiã de medio eximere
cupientes· dicimus q virtutes ꝓpter ſe
petende et amande ſunt· et tamen ꝓpter
ſolam beatitudinẽ· ꝓpter ſe quidẽ aman
de ſunt· q2 delectant ſui poſſeſſores ſin-
cera et ſancta delectatione· et in eis pa
riunt gaudiũ ſpirituale. Verũtamen nõ
eſt hic ɔſiſtendũ ſed vltra gradiendum
Nõ hic hereat dilectionis greſſus neq3
hic ſit dilectionis terminus· ſed referat
hoc ad illud ſummũ bonũ· cui ſoli oĩno
inherendu3 eſt· q2 illud ꝓpter ſe tantum
amandũ eſt· et vltra illud nichil queren
dũ eſt· illud eſt em̃ ſupremꝰ finis. Ideo
aug̃· dicit q eas diligimꝰ ꝓpter ſolã bea
titudine3· non q eas ꝓpter ſe diligamus
ſed q2 idipm̃ q eas diligimꝰ referimus
ad illud ſummũ bonũ· cui ſoli inheren-
dum eſt et in eo ꝑmanendũ· finiſq3 leti
cie ponendꝰ· quare virtutibꝰ nõ eſt fru
endum. Sed dicet aliquis· frui eſt amo
re inherere alicui rei ꝓpter ſeipa3 vt pre
dictũ eſt· Si ergo ꝓpter ſe virtutes amã
de ſunt· et eis fruendu3 eſt. Ad qð dici-
mus in illa deſcriptõe vbi diciẽ ꝓpter ſe-
ipam· intelligendum eſt tm̃modo vt ſc3
ameẽ ꝓpter ſeipam tantũ· vt nõ referat
ad aliud· ſed ibi ponatur finis vt ſupra
oſtendit aug̃· dicens. Si inheſeris atq3
ꝑmanſeris· finem ponens leticie· tũc ve-
re ⁊ ꝓprie frui dicendus es· qð nõ eſt fa
ciendũ niſi in illa trinitate· id ẽ ſummo
et incõmutabili bono. Vtendũ eſt ergo
virtutibꝰ et ꝑ eas fruendum ſummo bo
no. Ita et de voluntate bona dicimus·
Vnde aug̃· in libro· x· de tri· ait. Volun
tas eſt per quã fruimur· ita et per virtu
tes fruimur nõ eis· niſi forte aliqua vir-
tus ſit deus· vt caritas de qua poſt tra-
ctabitur.

Epilogus.

Omnium ergo que dicta ſunt· ex
quo de rebus ſpecialiter tracta
uimꝰ hec ſumma eſt· q alie ſũt
quibus fruendu3 eſt· alie quibꝰ vtendu3
eſt· alie que fruunẽ et vtunẽ· ⁊ inter eas
quibꝰ vtendũ eſt· etiã quedam ſunt per
quas fruimur vt virtutes et potentie ani
mi· que ſunt naturalia bona. De quibꝰ
omibꝰ anteq̃ de ſignis tractemꝰ agen
dum eſt· ac primũ de rebus quibꝰ fruen
dum eſt ſcilicet de ſancta at3 indiuidua
trinitate.

De miſterio trinitatis et vnitatis.

Hoc itaq3 vera ac pia fide tenen
dum eſt q trinitas ſit vnꝰ et ſo
lus verus deus vt ait aug̃· in· j·
libro de trin· ſc3 pater et filius et ſpiri-
tuſſanctus· et hec trinitas vnꝰ eiuſdẽq3
ſubſtantie vel eſſentie diciẽ crediẽ ⁊ in-
telligiẽ· que eſt ſummũ bonũ· qð purga
tiſſimis mentibꝰ cernĩẽ. Mentis em̃ hu
mane acies inualida· in tam excellenti lu
ce nõ figiẽ· niſi per iuſticiam fidei emũ-
detur. Ide3 in eodẽ. Nõ approbo q in
oratione dixi deus qui non niſi mundos
verũ ſcire voluiſti. Reſponderi em̃ põt
multos etiã nõ mundos· multa ſcire ve
ra. De hac re ergo ſumma et excellen-
tiſſima cũ modeſtia et timore agendu3
eſt· ⁊ attentiſſimis auribꝰ atq3 deuotis
audiendu3· vbi querieẽ vnitas trinitatis
patris ſc3 et filij et ſpũſſancti· q2 nec pe-
riculoſius alicubi erratur· nec laborio-
ſius aliquid querieẽ· nec fructuoſius ali-
quid inueniẽ. Proinde omis qui audit
et legit ea que de ineffabili et inacceſſi-
bili luce diuinitatis dicunẽ ſtudeat imi-
tari at3 ſeruare· qð venerabilis doctor
Augꝰ in· j· li· de trin· de ſeipo ait. Non
pigebat me inquit ſicubi heſito querere
nec pudebit ſic ubi erro diſcere. Quiſ-
quis ergo audit hoc vel legit· vbi pariẽ
certus eſt· ꝑgat mecũ vbi pariter heſi-
tat· querat mecũ vbi errorem ſuũ ɔgno-
ſcit· redeat ad me vbi mecũ reuocet me
Ita ingrediamur ſimul caritatis viam
tendentes ad eum. De quo dictum eſt.

querite faciem eius ſemper.

Que fuerit intentio ſcribentium de trinitate.

Omnes autē catholici tractatores vt in eodem .j. li. aug9. ait. qui de trinitate que de9 eſt ſcripſerūt. hoc intenderūt ſcdm ſcripturas docere. ꝙ pater ⁊ filius et ſpūſſanctus vnius ſint ſubſtantie ⁊ inſepabili equalitate vn9 ſint deus. Aug. in li. retractationum .j. vbi dixi de patre et filio. qui gignit et quē gignit vnū eſt. dicendum fuit vnū ſunt. ſicut ipa veritas apte loquitur dicens. ego et pater vnū ſumus. vt ſit vnitas in eſſentia. et pluralitas in perſonis. Ideoqꝫ non ſunt tres dij. ſed vnus deus. licet pater filiuꝫ genuerit. et ideo filius nō ſit qui pater eſt. filiuſqꝫ a patre ſit genitus. et ideo pater nō ſit ꝙ filius eſt et ſpūſſanct9. nec pater ſit nec filius. ſed tantum patris et filij. ſpiritus vtriqꝫ coequalis et ad trinitatis ptinēs vnitatem. Teneam9 ergo patrem et filiū ⁊ ſpiritūſanctuꝫ vnū eſſe naturaliter deum. vt ait aug9 in li. de fide ad petꝝ. Neqꝫ tamen ipm patrem eſſe qui filius eſt. nec filium ipm eſſe qui pater eſt. nec ſpiritūſanctū ipm eſſe qui pater eſt aut filius. Vna eſt em̄ patris et filij et ſpiritusſancti eſſentia quaꝫ greci homouſion vocant. in qua nō eſt aliud pater. aliud filius. aliud ſpūſſanctus. ꝙuis ſit perſonaliter/alius pater/alius fili9/ alius ſpiritusſanctus.

Quis ordo ſit ſeruandus cum de trinitate agitur.

Ceterū vt in pmo li. de trinitate aug9 docet pmū. ſcdm auctoritates ſanctarū ſcripturarū. vtrum ita fides ſe habeat demonſtrandum eſt. Deinde aduerſus garrulos ratiocinatores. elatiores ꝙ capatiores rationibus catholicis. et ſimilitudinibus ↄgruis ad defenſionē et aſſertionē fidei vtenduꝫ eſt. vt eoꝝ inquiſitionib9 ſatiſfacientes manſuetos plenius inſtruam9. et illi ſi nequiuerūt inuenire qd̄ querūt de ſuis mentib9 potius ꝙ de ipa veritate vel de nr̄a diſcretione ↄquerant.

Teſtimonia ſanctoꝝ de trinitate.

Proponam9 ergo in mediū veteris ac noui teſtamenti autoritates quib9 diuine vnitatis atqꝫ trinitatis veritas demonſtret. ac pmū ipa legis exordia occurrant. Vbi moyſes ait. Audi iſrahel dn̄s deus tu9. de9 vnus eſt. Item ego ſum dn̄s deus tuus qui te eduxi de terra egipti. Non erunt tibi alij dij preter me. Ecce hic ſignificauit vnitatem diuine nature. De9 em̄ et dn̄s vt ait ambroſius in .j. li. de trini. nomen eſt nature. nomen eſt poteſtatis Item alibi deus loquēs ad moyſen ait Ego ſum qui ſum. et ſi queſierint nomē meum. vade ⁊ dic eis. Qui eſt miſit me ad vos. dicens em̄ ego ſum. non nos ſumus. et qui eſt. nō qui ſumus. aptiſſime declarauit vnū ſolū deum eſſe. In cantico etiaꝫ exodi legit. Dn̄s omnipotens nomen eius. Nō ait dn̄i vnitatem volēs ſignificare. Perſonaꝝ quoqꝫ pluralitatem et nature vnitatem ſimul oſtendit dn̄s in geneſi dicens. Faciam9 hominem ad ymaginē et ſimilitudinem nr̄am. dicens em̄ faciam9 et noſtram pluralitatem pſonaꝝ oſtendit. dicens vero ymaginem vnitatem eſſentie. vt em̄ dicit auguſtin9 in li. de fide ad petrū. Si in illa natura patris ⁊ filij ⁊ ſpūſſancti vna eſſet tantuꝫ perſona. nō diceret faciamus hominem ad ymaginē et ſimili. nr̄am. cū em̄ dicit ad ymaginem. oſtendit vnā naturam eſſe ad cui9 ymaginē homo fieret. cum vero dicit nr̄am. oſtendit eundeꝫ deū nō vnā ſed plures eſſe pſonas.

Aperte oſtendit hilarius ꝙ nec ſolitudo nec diuerſitas nec ſingularitas ſibi eſt ſed ſimilitudo.

Hilarius quoqꝫ in li. iij. de trini. dicit his verbis ſignificari ꝙ in trinitate nec diuerſitas eſt/nec

ſingularitas vel ſolitudo. ſʒ ſimilitudo
et pluralitas ſiue diſtinctio. Ait em̄ ſic
Qui dixit faciam⁹ hominē ad ymaginē
et ſimilitudinē nr̄am. inuicem eſſe ſui ſi-
miles in eo ꝙ dicit ymaginem et ſimili
tudinē nr̄am oſtendit. ymago em̄ ſola
nō eſt ⁊ ſimilitudo non ſibi eſt. neqꝫ di-
uerſitatem duob⁹ admiſceri. alteri⁹ ad
alterū ſimilitudo pmittit. Item idē in
iiij. li. Abſolutius voluit intelligi ſigni-
ficationē hanc non ad ſe eſſe referendā
tantū. dicendo faciam⁹ hominē ad ima
ginem et ſi. nr̄am. Profeſſio em̄ ꝯſortij
ſuſtulit intelligentiā ſingularitatis. quia
ꝯſortium aliqd nec poteſt eſſe ſibipſi ſo-
litario. neqꝫ rurſum ſolitudo ſolitarij re
cipit faciam⁹. neqꝫ quiſqꝫ alieno a ſe lo
quit̄ nr̄am. vterqꝫ ergo ſermo ſcꝫ facia-
mus ⁊ nr̄am vt ſolitariū eundemqꝫ non
patitur. ita neqꝫ diuerſum a ſe alienūqꝫ
ſignificat. Solitario ꝯuenit faciā ⁊ meā
nō ſolitario vero ꝯuenit dicere faciam⁹
et nr̄am. vtqꝫ ſermo vt nō ſolitariū tan-
tum. ita neqꝫ differentē eſſe vel diuer-
ſum eſſe ſignificat. Nobis quoqꝫ nec ſo
litarius nec diuerſus eſt ꝯfitendus. Ita
ergo deus ad ꝯmunē ſibi cū deo ymagi
nem eandēqꝫ ſimilitudinem hoīem repe
ritur operari. vt nec ſignificatio efficien
tis admittat intelligentiam ſolitudinis
nec operatio ꝯſtituta ad eandē ymagi-
nem vel ſimilitudinē patiat̄ diuerſitatē
diuinitatis. In his verbis hilarius plu-
ralitatem pſonarū voluit intelligi nomi
ne ꝯſortij atqꝫ ſignificauit noīe ꝯſortij.
vel pluralitatis nō poni aliquid ſed re-
moueri. Pluralitas em̄ vel ꝯſortiū pſo-
narum cū dicit̄ ſolitudo ⁊ ſingularitas
negat̄ cum dicimus plures eſſe pſonas.
ſignificam⁹ ꝙ nō eſt vna ſola. Ideo hi
larius volens iſta ſubtiliter et ſane intel
ligi ait. pfeſſio conſortij ſuſtulit intelli
gentiā ſingularitatis. nō dicit poſuit ali
quid. Ita etiā cū dicim⁹ tres pſonas.
ſingularitatem et ſolitudinē tollim⁹. et
ꝙ pater nō eſt ſolus. nec fili⁹ eſt ſolus
nec ſpūſſanctus eſt ſolus. ſignificamus
ꝙ nec pater tantū eſt ⁊ filius. nec pater
tantū et ſpūſſanctus. nec filius tantū et
ſpūſſanctus. De hoc aūt in ſequenti ple
nius agetur. vbi etiā ſcḋm quid ſimiles
dicant̄ tres pſone. et vtrū aliquo mō ſit
ibi diuerſitas vel differentia oſtendet̄.

¶ Ad idem qḋ ceperat redit vt alias ſcili
cet autoritates ſupponat.

Nunc ad ꝓpoſitum redeamus et
ad oſtendendam pſonarū plu-
ralitatē atqꝫ eſſentie diuine vni
tatem. alias ſanctorū autoritates indu-
cam⁹. Moyſes dicit. In principio crea
uit deus celum et terrā. per deū ſignifi
cans patrem. per principiū filium. et ꝓ
eo ꝙ apud nos deus dicit̄. hebraica ve-
ritas habꝫ heloym. qḋ eſt plurale hui⁹
ſingularis qḋ eſt hel. Qḋ ergo nō eſt di
ctum hel ꝙ eſt deus ſed heloym. qḋ in-
terptari poteſt dij ſiue iudices ad plu-
ralitatem pſonarū refert̄. Ad quā etiam
illud attinere videt̄. qḋ dyabolus p ſer
pentē dixit. Eritis ſicut dij. pro quo in
hebraico habetur heloym. ac ſi diceret
Eritis ſicut diuine perſone. Ille etiam
maximus ꝓphetarū et regum dauid. qui
ſuā ceteris prefert intelligentiā dicens.
ſuper ſenes intellexi. vnitatē diuine na
ture oſtendens ait. dominus nomen eſt
illi. nō dicit dnī. Alibi etiā eiuſdem vni-
tatem et eternitatē ſimul oſtendens ait
ex pſona dei. Iſrael ſi me audieris nō
erit in te de⁹ recens neqꝫ adorabis deū
alienū. Aliud horū vt dicit ambro. in. j.
li. de tri. ſignificat eſſe trinitatē. aliud
vnitatē ſubſtantie indifferentis/vt neqꝫ
poſteriorem patre. neqꝫ alterius diuini
tatis filiū vel ſpiritūſanctum eſſe creda
mus. Nā ſi patre poſterior eſt filius vel
ſpūſſanctus recens eſt. ⁊ ſi vnius nō eſt
diuinitatis alien⁹ eſt. ſed nec poſterior
eſt qꝛ recens nō eſt. nec alien⁹ qꝛ ex pa-
tre natus eſt filius. ex patre ꝓceſſit ſpi-
rituſſanctus. Alibi quoqꝫ diſtinctionē
pſonarū inſinuans ait. verbo dnī celi fir-
mati ſunt et ſpiritu oris eius. o. v. eorū.

Alibi etiã ait. benedicat nos deus deus noſter benedicat nos deus. et metuant eum omnes fines terre. Trina em̄ ↄfeſſio dei trinitatē exprimit pſonarū. vnitatem vero eſſentie aperit cū ſingulariter ſubiūgit eum. Iſaias quoq̨ dicit ſe audiſſe ſeraphin clamantia. ſanctus. ſanctus. ſanctus. dn̄s deus. Per hoc q̄ dicit ter ſanctus trinitatem ſignificat. ꝑ hoc q̄ ſubdit dn̄s deus. vnitatem eſſentie. Dauid quoq̨ eternā filij generationem aperte inſinuat ex pſona filij dicēs Dn̄s dixit ad me filius meus es tu. ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili yſaias ait. Generationē ei⁹ quis enarrabit. In li. quoq̨ ſapientie eternitas filij cum patre monſtrat᷑ vbi ſapientia ita loquit᷑. Dn̄s poſſedit me ab initio viarū ſuarū anteq̄ quicq̄ faceret a principio ab eterno ordinata ſum anteq̄ terra fieret. nec dum erant abiſſi. et ego iā ↄcepta erā. nec dū fontes nec dū montes aut colles eſſent et ego parturiebar. adhuc terrā nō fecerat et cardines orbis terre quando ꝑparabat celos aderam quādo appendebat fūdamenta terre. cum eo eram cūcta ↄponens et delectabar ꝑ ſingulos dies ludens corā eo. Ecce apertū de eterna genitura teſtimoniū quo ipa ſapientia ꝓhibet ſe ante mundū ↄceptam eſſe ⁊ parturitā. id ē genitam et apud patrem eternaliter exiſtere. Ipa etiā alibi ait. Ego ex ore altiſſimi prodij primogenita ante omnem creaturā. Micheas quoq̨ ꝓpheta eternam verbi generationē ⁊ tpalem ex maria ſimul inſinuauit dicens. Et tu bethlehem effrata paruulus es in milib⁹ iuda ex te egredie᷑ qui ſit dominator in iſrahel. et egreſſus eius ab initio a diebus eternitatis.

Specialia teſtimonia de ſpirituſancto.

De ſpirituſancto etiam expreſſa documenta in veteri teſtamento habem⁹. In geneſi em̄ legit᷑ ſpiritus domini ferebat᷑ ſuper aquas. ⁊ dauid dicit. Quo ibo a ſpiritu tuo. In libro ſapientie dicit᷑. ſpirituſſanctus diſcipline effugiet fictum. benign⁹ eſt em̄ ſpiritus ſapientie. Iſaias quoq̨ ait. ſpiritus domini ſuper me.

De teſtimonijs noui teſtamenti.

Nunc vero poſt teſtimonia veteris teſtamenti. de fide ſancte trinitatis ⁊ vnitatis. ad noui teſtamenti autoritates accedamus. vt in medio duum animaliū. id eſt teſtamentorū cognoſcat᷑ veritas. et forcipe de altari ſumat᷑ calculus quo tangant᷑ ora fidelium. Dn̄s itaq̨ xp̄s vnitatem diuine eſſentie. ac pſonarū trinitatem apte inſinuat dicens apoſtolis. Ite baptizate omnes gentes. baptizantes eos in noīe patris ⁊ filij ⁊ ſp̄uſſancti. In noīe vtiq̨ ait vt ambro. ait in primo li. de trini. nō in nominib⁹ vt vnitas eſſentie oſtendatur per nomina tria que poſuit tres eſſe pſonas declarauit. Ipe etiā ait. Ego et pater vnū ſum⁹. vnū dixit vt ait ambro. in eodē. ne fiat diſcretio poteſtatis nature. et addidit ſumus. vt patrē filiūq̨ ↄgnoſcas. ſcʒ vt pfectus pater. filiū pfectum genuiſſe credat᷑. et q̄ pater et fili⁹ vnū ſint. nō ↄfuſione pſone. ſed vnitate nature. Johannes quoq̨ in epiſtola canonica ait. Tres ſunt qui teſtimoniū ꝑhibent in celo. pater. verbū. et ſp̄uſſanctus. et hij tres vnū ſunt. Ipe etiā in initio euangelij ſui ait. In principio erat verbū ⁊ verbum erat apud deū. et deus erat verbū. vbi apte oſtendit filiū ſemper et eternaliter fuiſſe apud patrē. vt aliū apud aliū. Apoſtolus quoq̨ apte trinitatē diſtinguit dicens. Miſit deus ſpiritū filij ſui in corda nr̄a. et alibi ſi ſpiritus eius qui ſuſcitauit iheſum habitat in nobis ꝛc̄. Item alibi trinitatem atq̨ vnitatem euidentiſſime ↄmendat dicēs Quoniā ex ipo et per ipm ⁊ in ipo ſunt omnia. ipi gloria. Ex ipſo ait vt aug. in li. de tri. ait ꝓpter patrem. ꝑ ipm dicit ꝓpter filium. in ipo ꝓpter ſpiritūſanctū.

Per hoc vero q nō ait ex ipis per ipos et in ipis nec ait ipis gloria ſed ipſi. inſinuauit hanc trinitatē vnū deū eſſe. Sed qꝫ ſingule pene ſillabe noui teſtamenti hanc ineffabilis vnitatis atqꝫ trinitatis veritatem ↄcordit et inſinuant inductioni teſtimonioꝝ ſup hac re ſupſedeamus et rationibꝰ ↄgruiſqꝫ ſimilitudinibꝰ ita eſſe ꝑut infirmitas noſtra valet oſtendamus. Diſtinctio tercia primi

Incipit oſtendere quomodo per creata potuerit ↄgnoſci creatura.

Apoſtolus nanqꝫ ait. q inuiſibilia dei a creatura mundi per ea que facta ſunt intellecta cōſpiciunt. Sempiterna quoqꝫ virtus eius et diuinitas. Per creaturā mundi intelligitur homo ꝓpter excellentiā que excellit inter alias creaturas. vel ꝓpter ↄuenientiā quā habꝫ cū omni creatura. homo ergo inuiſibilia dei intellectu mentis ↄſpicere potuit vel etiā ↄſpexit. p ea que facta ſunt. id eſt p creaturas viſibiles vel inuiſibiles. A duobꝰ enim iuuabatur/ ſcꝫ a natura que rationalis erat. et ab operibꝰ a deo factis. vbi manifeſtaret homini veritas. Ideoqꝫ apoſtolus dicit q deus reuelauit illis ſcꝫ dum fecit opera in quibꝰ artificis aliquatenus relucet iudicium.

Prima ratio vel modus quomodo potuit ↄgnoſci deus.

Nam ſic ait ambro. vt deus qui natura inuiſibilis eſt. etiā a viſibilibus poſſet ſciri. opus fecit qd opificē viſibilitate ſui manifeſtauit vt per certū incertū poſſet ſciri. et ille deus omniū eſſe crederet. qui hoc fecit qd ab homine impoſſibile eſt fieri. Potuerūt ergo ↄgnoſcere ſiue ↄgnouerunt vltra omnem creaturā eſſe illum qui ea fecit. que nulla creaturaꝝ facere vel deſtruere valet. Accedat quecūqꝫ vis creatura. et faciat tale celum et talem terrā et dicam qꝫ deus eſt. Sed qꝫ nulla creatura talia facere valet. cōſtat ſup omnē creaturaꝝ eſſe illum qui ea fecit. Ac per hoc illū eſſe deuꝫ. humana mens cognoſcere potuit.

Scđa ratio qua potuit ↄgnoſci. vel modus quo nouerunt.

Alio etiam modo dei veritatem ductu rationis cognoſcere potuerūt vel etiā ↄgnouerunt. vt enī aug. ait in li. viii de ciuitate dei. Viderunt ſummi philoſophi nullū corpꝰ eſſe deum. et ideo cuncta corpora tranſcenderūt querentes deū. viderunt etiā qdqd mutabile eſt. nō eē ſummū bonū deū omniūqꝫ principiū. et ideo omnē animā mutabileſqꝫ ſpiritus tranſcenderūt. Deinde viderunt omne qd mutabile eſt nō poſſe eſſe niſi ab illo qui incōmutabiliter et ſimpliciter eſt. Intellexerūt ergo eum et omnia iſta feciſſe et a nullo fieri potuiſſe.

Tercia ratio vel modus.

Conſiderauerunt etiā. quidquid eſt in ſubſtantijs. vel corpꝰ eſſe vel ſpiritū. meliuſqꝫ aliquid ſpiritum eſſe q corpus. ſed longe meliorē qui ſpiritū fecit et corpus.

Quartus modus vel ratio.

Intellexerunt etiā corporis ſpeciem eſſe ſenſibilem. et ſpiritus ſpeciem intelligibilem. et intelligibilem ſpeciem ſenſibili ꝑtulerūt. Senſibilia dicimꝰ que viſu tactuqꝫ corporis ſentiri queūt. Intelligibilia que ↄſpectu mentis poſſunt intelligi. Cū ergo in eoꝝ ↄſpectu et corpꝰ et animꝰ magis minuſqꝫ ſpecioſa eſſent. ſi autē omni ſpecie carere poſſent. omnino nulla eſſent. viderūt eſſe aliqd quo illa ſpecioſa facta ſunt. vbi eſt prima et incōmutabilis ſpecies. Ideoqꝫ incōparabilis et illud eſſe reꝝ principiū rectiſſime crediderūt. qd factū nō eſſet. et ex quo cuncta facta eſſent. Ecce tot modis potuit ↄgnoſci veritas dei. Cum ergo deꝰ vna ſit et ſimplex eſſentia. que ex nulla diuerſitate partiū vel accidentiū conſiſtit. pluraliter tamen dicit apoſtolus inuiſibilia dei. qꝫ pluribus modis ↄgnoſcitur veritas dei p ea que facta ſunt. Ex

ꝑpetuitate naqꝫ creaturarꝝ intelligitur
conditor· eternus/ex magnitudine creatu
rarū ·omnipotens/ex ordine et diſpoſi:
tione ·ſapiens/ex gubernatione bonus.
Hec autem omnia ad vnitatem deita:
tis pertinent monſtrandam·

Quomodo in creaturis apparet veſti:
gium trinitatis·

Vnc reſtat oſtendere vtrū per
ea que facta ſunt aliquid trini:
tatis iudiciū vel veſtigium habe
ri potuerit. De hoc aug· in li·vj·de tri:
nit. Oportet vt creatorem per ea que fa:
cta ſunt intellectu conſpicientes· trinitatē
intelligamus. Huius em̄ trinitatis veſti:
gium in creaturis apparet. Hec em̄ que
arte diuina facta ſunt· vnitatem quandā
in ſe oſtendūt et ſpeciem et ordinē. Nā
quodqꝫ horꝝ creatorū et vnum aliquid
eſt·ſicut ſunt nature corporꝝ ꝛ animarꝝ
ꝛ aliqua ſpecie formatꝰ· ſicut ſunt figure
vel qualitates corporum ac doctrine vel
artes animarꝝ/et ordinem aliquem petit
aut tenet· ſicut ſunt pondera vel loca:
tiones corporꝝ ꝛ amores vel delectatio
nes animarum·et ita in creaturis ꝑlucet
veſtigiū trinitatis. In illa em̄ trinitate
ſumma origo eſt omniū rerum et perfe
ctiſſima pulcritudo·et beatiſſima dele:
ctatio. Sūma aūt origo vt aug· oſten:
dit in li·de vera religione·intelligit de:
us pater·a quo ſunt omnia·a quo filius
et ſpiritusſanctus· Perfectiſſima pulcri
tudo intelligit filius ſcꝫ veritas patris
nulla ex parte ei diſſimilis q̄ cum ipſo
et in ipſo patre veneramur· q̄ forma eſt
omniū que ab vno facta ſunt et ad vnū
referunt. Que tamen omnia nec fierent
a patre ꝑ filium· neqꝫ ſuis finibus ſalua
eſſent·niſi deus ſumme bonus eſſet·qui
et nulli nature que ab illo bona eſſet in
uidit et vt in bono ipo manet·alia quā:
tum vellet·alia quantū poſſet dedit·que
bonitas intelligit ſpiritusſanctꝰ· qui eſt
donū patris et filij·quare ipm donū dei
cū patre et filio eque incōmutabile·co:
lere et tenere nos cōuenit. Per cōſidera:
tionem itaqꝫ creaturarꝝ vnius ſubſtan:
tie trinitatem intelligimus·vnum deum
patrem a quo ſumus· et filiū per quem
ſumus·et ſpiritūſanctum in quo ſumus·
ſcꝫ principium ad qd̄ recurrimus·et for
mam quā ſequimur·et gratiam qua re:
conciliamur·vnū ſcꝫ quo auctore cōditi
ſumus·ꝛ ſimilitudinem eius per quā ad
vnitatem reformamur·et pacē qua vni:
tati adheremus ſcꝫ deum qui dixit· fiat
et verbū p qd̄ factū eſt oīe qd̄ ſubſtan
tialiter et naturaliter eſt·et donum beni:
gnitatis eius qua placuit · q ab eo per
verbum factum eſt·ꝛ reconciliatum eſt
auctori vt non interiret. Ecce oſtenſum
eſt· qualit in creaturis aliquatenꝰ ymago
trinitatis indicatꝰ· nō em̄ per creatu
rarum cōtemplationem ſufficiens noticia
trinitatis poteſt haberi vel potuit· ſine
doctrine vel interioris inſpirationis re:
uelatione. Vnde illi antiqui philoſophi
quaſi per vmbram et de longinquo vi:
derunt veritatem· deficientes in cōtuitu
trinitatis· vt magi pharaonis in tercio
ſigno· Adiuuamur tamen in fide inuiſi:
bilium per ea que facta ſunt·

Quō in anima ſit ymago trinitatis.

Vnc vero ad eā iam perueniamꝰ
diſputationē· vbi in mente hu:
mana que nouit deū vel poſſet
noſſe trinitatis ymaginem reperiamus.
Vt em̄ ait augꝰ·in·xiiij·li· de trin· licet
humana mens non ſit eius nature cuius
deus eſt· ymago tamen illius quo nihil
melius eſt· ibi querenda et inuenienda
eſt·quo natura nr̄a nil habet melius· id
eſt in mente. In ipa em̄ mente etiā ante
q̄ ſit particeps dei eius ymago reperit
et ſi em̄ amiſſa dei ꝑticipatione defor:
mis ſit·ymago dei ꝑmanet·Eo em̄ ipſo
ymago dei eſt mens quo capax eius eſt
eiuſqꝫ ꝑticeps eſſe poteſt. Iam ergo in
ea trinitatem que deus eſt inquiramus
Ecce em̄ mens meminit ſui· intelligit ſe
diligit ſe·hec ſi cernimꝰ· cernimꝰ trinitatē

nõdum quidem deũ ſed ymaginem dei Hic em̃ quedam apparet trinitas. memorie intelligentie ⁊ amoris. Hec ergo tria potiſſimũ tractem⁹. memoriã. intelligentiã. voluntatem. Hec ergo tria vt aug. ait in libro. x. de trini. nõ ſunt tres vite. ſed vna vita. nec tres mentes. ſed vna mens. vna eſſentia. Memoria vero dicitur ad aliquid et intelligentia et voluntas ſiue dilectio ſimiliter ad aliquid dicit᷑. vita vero dicit᷑ ad ſeipſam. ⁊ mens et eſſentia. Hec ergo tria eo vnũ ſunt quo vna vita. vna mens. vna eſſentia. et quidquid aliud ad ſeipſa ſingula dicunt᷑ etiã ſimul nõ pluraliter ſed ſingulariter dicunt᷑. Eo vero tria ſunt quo ad ſe inuicem referuntur.

¶ Quomodo equalia ſint quia capiuntur a ſingulis omnia et tota.

Qualia etiam ſunt non ſolũ ſingula ſingulis. ſed etiã ſingula omnib⁹. Alioquin nõ ſe inuicẽ caperent. ſe aũt inuicẽ capiũt. Capiunt᷑ em̃ et a ſingulis ſingula et ſingulis omnia. Memini em̃ habere memoriã et intelligentiam ⁊ voluntatem. et intelligo me intelligere et velle atq; meminiſſe. ⁊ volo me velle ⁊ meminiſſe ⁊ intelligere.

¶ Quomõ tota illa tria memoria capiat.

Totamq; meã memoriam et intelligentiã et voluntatẽ ſimul memini. qd̃ enim memorie mee nõ memini. illud nõ eſt in memoria mea nichil aũt tã in memoria eſt. q̃ ipſa memoria. totam ergo memini. Item quid qd̃ intelligo. intelligere me ſcio. et ſcio me velle quidquid volo. quidq̃d autem ſcio memini. Totam ergo intelligentiã totãq; voluntatem meã memini.

¶ Quomodo illa tria tota capiat intelligentia.

Similiter cũ hec tria intelligo. tota ſimul intelligo. neq; enim quicq̃ intelligibiliũ eſt qd̃ non intelligam. niſi qd̃ ignoro. qd̃ aũt ignoro. nec memini. nec volo. quidq̃d ergo intelligibiliũ non intelligo. ɔſequenter etiã nec memini nec volo. Quidq̃d intelligibilium ergo memini et volo. conſequenter intelligo.

¶ Quomodo illa tota capiat voluntas.

Voluntas mea etiã totam intelligentiam totãq; meam memoriam capit. dũ vtor toto eo qd̃ intelligo et memini. Cũ itaq; inuicem a ſingulis et omnia et tota capiant᷑. equalia ſunt tota ſingula. totis ſingulis. ⁊ tota ſingula ſimul omnibus totis. et hec tria vnum. vna vita. vna mens. vna eſſentia. ecce illius ſumme vnitatis atq; trinitatis. niſi vna eſt eſſentia et tres pſone. ymago eſt humana mens licꝫ impar Mens aũt hic ꝑ animo ipſo accipit᷑. vbi eſt illa ymago trinitatis. ꝓprie vero mẽs dicitur vt ait aug. nõ ipſa anima. ſed q̃ in ea eſt excellentius qualiter ſepe accipitur. Illud etiã ſciendum eſt q̃ memoria nõ ſolum eſt abſentium et p̃teritoꝝ. ſed etiã pſentium vt ait Aug. in. xiiij. li. de trini. Alioquin nõ ſe caperet.

¶ Ex quo ſenſu illa tria dicantur eſſe vnũ et vna eſſentia querit᷑.

Hic attendendũ eſt diligenter ex quo ſenſu accipiendũ ſit qd̃ ſupra dixit illa tria ſcꝫ memoriã intelligentiam et voluntatẽ eſſe vnum. vnã mentem. vnam eſſentiã. qd̃ vtiq; nõ videt᷑ eſſe verũ iuxta ꝓprietatem ſermonis. Mens em̃ id eſt ſpiritus rationalis eſſentia ẽ ſpiritualis ⁊ incorporea. Illa vero tria naturales ꝓprietates ſeu vires ſunt ipſius mentis. et a ſe inuicem differunt. q2 memoria nõ eſt intelligentia vel voluntas. nec intelligentia volũtas ſiue amor.

¶ Q2 etiã a ſe inuicem dicunt᷑ relatiue.

Et hec tria etiam ad ſe ipſa referunt᷑ vt ait aug. in. ix. li. de tri. Mens em̃ amare ſeipſam et meminiſſe nõ poteſt niſi etiã nouerit ſe. nã

quomodo amat vel meminit quod neſcit·
Miro itaque modo· tria iſta inſeparabilia
ſunt a ſemetipſis et tamen eorum ſingulum
et ſimul omnia vna eſſentia eſt·cum et re-
latiue dicantur ad inuicem·

**¶ Hic aperitur quod ſupra querebatur ſcili-
cet quomodo hec tria dicantur vnum·**

Sed iam videndum eſt quomo-
do hec tria dicantur vna ſubſtan-
tia. Ideo ſcilicet quia in ipſa anima vel
mente ſubſtantialiter exiſtunt· non ſicut
accidentia in ſubiectis·que poſſunt ad-
eſſe et abeſſe. Vnde aug·in·ix·li·de tri·
ait. Admonemur ſi vtrumque videre poſ-
ſumus. hoc in animo exiſtere ſubſtantia
liter·non tanquam in ſubiecto·vt color in cor-
pore·quia et ſi relatiue dicuntur ad inuicem
ſingula tamen ſubſtantialiter ſunt in ſub
ſtantia ſua. Ecce ex quo ſenſu illa tria di
cantur eſſe vnum vel vna ſubſtantia· Que tria
vt aug·ait in·xv·li·de tri· In mente na-
turaliter diuinitus inſtituta quiſquis vi
uaciter perſpicit·et quam magnum ſit in ea·vnde
poteſt etiam ſempiterna immutabiliſque na-
tura·recoli·aſpici·concupiſci·reminiſcitur
enim per memoriam· intuetur per intelligentiam
amplectitur per dilectionem· proffecto reper-
rit illius ſumme trinitatis ymaginem·

¶ Quod in illa ſimilitudine eſt diſſimilitudo·

Verumtamen caueat ne hanc yma-
ginem ab eadem trinitate factam
ita ei comparet· vt omnino exiſti-
met ſimilem· ſed potius in qualicumque iſta
ſimilitudine magnam quoque diſſimilitu-
dinem cernat·

¶ Prima diſſimilitudo·

Quod breuiter oſtendi poteſt·homo
vnus per iſta tria meminit·intelli
git· diligit·qui nec memoria eſt·
nec intelligentia·nec dilectio·ſed hoc ha-
bet·vnus ergo homo eſt qui habet hec
tria·non ipſe eſt hec tria. In illius vero
ſumme ſimplicitate nature que deus eſt·
quamuis vnus ſit deus · tres tamen perſone
ſunt pater et filius·et ſpiritus ſanctus·et hee tres vnus deus·
Aliud eſt itaque trinitas·res ipſa·aliud
ymago trinitatis in re alia· propter quam
ymaginem etiam illud in quo ſunt hec tria
ymago dicitur ſcilicet homo·ſicut ymago di-
citur et homo et pictura que eſt in ea· ſed
tabula nomine ymaginis appellatur propter
picturam que in ea eſt·

¶ Altera diſſimilitudo.

Rurſus iſta ymago que eſt ho-
mo habens illa tria· vna perſona
eſt· illa vero trinitas non vna per-
ſona eſt·ſed tres perſone·pater filij·et fi-
lius patris·et ſpiritus patris et filij· Itaque
in iſta ymagine trinitatis· non hec tria
vnus homo·ſed vnius hominis ſunt. In
illa vero ſumma trinitate cuius hec yma
go eſt·non vnius dei ſunt illa tria·ſed vnus
deus·et tres ſunt ille·non vna perſona.
Illa enim tria non homo ſunt·ſed hominis
ſunt vel in homine ſunt. Sed nunquid poſ
ſumus dicere trinitatem ſic eſſe in deo·
vt aliquid dei ſit nec ipſa ſit deus· Abſit
vt hoc credamus· dicimus ergo in mente
noſtra imaginem trinitatis·ſed exiguam et qua-
lemcumque eſſe quam ſumme trinitatis ita ge-
rit ſimilitudinem vt ex maxima parte ſit
diſſimilis. Sciendum vero eſt quod hec tri-
nitas mentis vt ait aug·in·xiiij·li·de tri·
non propterea tantum imago dei eſt· quia ſui
meminerit mens· et intelligit ac diligit
ſe·ſed quia poteſt etiam meminiſſe et intelli
gere et amare illum a quo facta eſt·

**¶ Alia aſſignatio trinitatis in anima· ſcilicet
mens·noticia·amor·**

Poteſt etiam alio modo/aliiſque no
minibus diſtingui trinitas in ani
ma que eſt imago illius ſumme
et ineffabilis trinitatis. Vt enim ait aug·
in·ix·li·de trini· mens et noticia eius et
amor tria quedam ſunt. Mens enim nouit
ſe et amat ſe·nec amare ſe poteſt niſi etiam no
uerit ſe. Duo quedam ſunt mens et noti-
cia eius. Item duo quedam ſunt mens et
amor eius. Cum ergo ſe nouit mens et
amat ſe· manet trinitas ſcilicet mens amor

et noticia. Mens autē hic accipiť nō p anima ſꝫ p eo qđ in aīa excellentiꝰ eſt.

¶ Quomodo ea dicantur eſſe vnū.

Hec autē tria cum ſint diſtincta a ſe inuicem. dicunť tamen eſſe vnum. quia in animo ſubſtantialiter exiſtunt.

¶ Qꝫ mens vice patris. noticia filij. amor vice ſpūſſancti accipitur.

Et eſt ipa mens quaſi parens et noticia eius quaſi proles eius. Mens em̄ cum ſe cognoſcit noticiam ſui gignit. et eſt ſola parens ſue noticie. Terciꝰ eſt amor. qui de ipa mente et noticia pcedit. dū mens ꝯgnoſcēs ſe. diligit ſe. nō em̄ poſſꝫ ſe diligere. niſi ꝯgnoſceret ſe. Amat etiā placitam prolem. id eſt noticiam ſuā. et ita amor quidam ꝯplexus eſt parentis et plis.

¶ Qꝫ nō eſt minor mēte noticia nec amor vtroqꝫ.

Nec minor eſt ples parente. dū tantā ſe nouit mens quanta eſt. nec minor eſt amor parente et prole. id eſt mente et noticia. dū tamen ſe diligit mens quantū ſe nouit. et quanta eſt.

¶ Qꝫ hec tria in ſeipis ſunt.

Sunt etiā hec ſingula in ſeipis. qꝛ et mens amans in amore eſt et amans in amantis noticia. ⁊ noticia in mente noſcente ē. Ecce in his tribus qualecunqꝫ veſtigium trinitatis apparet.

¶ Quomodo mens per iſta proficit ad intelligendum deum.

Mens itaqꝫ rationalis ꝯſiderans hec tria. et illam vnā eſſentiā in qua iſta ſunt. extendit ſe ad contemplationem creatoris et videt vnitatem in trinitate. et trinitatē in vnitate. Intelligit em̄ vnū deum eſſe vnā eſſentiam. vnū principium. Intelligit em̄ qꝛ ſi duo eſſent. vel in vtriſqꝫ ſufficiens eſſet vel alter ſupflueret. qꝛ ſi aliquid deeſſꝫ vni qđ haberet alter. nō eſſet ibi ſumma perfectio. Si vero nichil vni deeſſet qđ haberet alter. cum in vno eſſent omnia alter ſuperflueret. Intellexerunt ergo vnū eſſe deum omniū auctorem. et vidit qꝛ abſqꝫ ſapientia nō ſit quaſi res fatua et ideo intellexit eū habere ſapientiam que ab ipſo genita eſt. et qꝛ ſapientiam ſuā diligit. intellexit ibi etiā eſſe amorē.

¶ Hec de ſumme trinitatis vnitate.

Quapropter iuxta iſtā ꝯſiderationē vt ait aug. in. ix. libro de trin. credamꝰ patrem. fi. ⁊ ſpiritūſanctum vnū eſſe deū. vniuerſe creature ꝯditorem et rectorem. nec patrem eſſe filium. nec ſpiritūſanctū. vel patrē eſſe. vel filium. ſed trinitatem relatarū ad inuicem pſonarū. Vt em̄ ait ipe in li. de fide petrū. Vna eſt natura ſiue eſſentia patris et filij ⁊ ſpūſſancti. nō vna perſona. Si em̄ ſic eſſet vna pſona. ſicut eſt vna ſubſtantia pris et fi. et ſſ. veraciter trinitas nō diceret. Rurſus quidē trinitas eſſet vera. ſed vnꝰ deus trinitas ipa nō eſſet. ſi quēadmodum pater ⁊ filius et ſpūſſanctus pſonarū ſunt ab inuicem ꝓprietate diſtincti. ſic fuiſſent naturarū quoqꝫ diuerſitate diſcreti. Fides autem patriarchar. ꝓphetar. atqꝫ apoſtolor. vnū deū predicat trinitatē eſſe. In illa ergo ſancta trinitate vnus eſt deus pater qui ſolus eſſentialiter de ſeipo filiū vnū genuit. et vnus filius qui de vno patre ſolus eſſentialiter natus. et vnus ſpiritusſanctꝰ qui ſolus eēntialiter a patre filioqꝫ pcedit. hoc aūt totū non poteſt vna pſona. id eſt gignere ſe ⁊ naſci de ſe et pcedere de ſe. Vt em̄ ait aug. in. j. libro de trin. nulla res eſt que ſeipam gignat vt ſit.

¶ Hic queritur vtrū concedendum ſit qꝛ deus ſe genuerit. Diſtinctio Quarta

Hic oriť queſtio ſatis neceſſaria. Conſtat em̄ ⁊ ineffabiliter verū eſt qꝛ deꝰ pater genuit filiū. Ideoqꝫ queriť vtrum ꝯcedendū ſit qꝛ

deus genuit deum. Si em̄ deus genuit
deum· videt̄ q̄ aut ſe deuʒ· aut aliū deū
genuerit. Si vero aliū deum genuit· nō
eſt tantū vnus deus· ſi aūt ſeipm̄ deum
genuit· aliqua res ſeipāʒ genuit. Nos q̄ḋ
reſpondentes dicim⁹ ſane et catholice
ↄcedi q̄ vn⁹ vnū genuit· et q̄ deus deū
genuit· q̄ꝛ deus pater· deū filiū genuit.
In ſimbolo quoqꝫ ſcriptū eſt lumen de
lumine· deū verum de deo vero· Qd̄ ve
ro addit̄· ergo genuit ſe deuʒ vel alium
deum· neutrū ↄcedendū eſſe dicim⁹. Q̄
aliū deum non genuit manifeſtū eſt· q̄ꝛ
vnus tantuʒ deus eſt· Q̄ aūt ſeipm̄ non
genuit· oſtendit aug̃· in primo li· de tri·
dicēs. Qui putant ei⁹ potentie eſſe deū
vt ſeipm̄ ipe genuerit eo plus errant· q̄
nō ſolum deus ita non eſt· ſed nec ſpiri=
tualis· nec corporalis creatura· nulla em̄
res eſt que ſeipam gignat vt ſit· et ideo
nō eſt credenduʒ vel dicendum q̄ deus
genuit ſe.

Alia queſtio de eodem.

Sed adhuc opponūt garruli ra=
tiocinatores dicentes· Si deus
pater genuit deum· aut genuit
deū qui eſt deus pater· aut deū qui non
eſt deus pater· Si genuit deum qui nō
eſt deus pater· ergo deus eſt qui nō eſt
deus pater· nō ergo vn⁹ tantū deus eſt
Si vero genuit deū qui eſt deus pater
ergo genuit ſeipm̄. Nos q̄ḋ reſpondem⁹
determinantes iſtā ↄpoſitioneʒ· qua ſic
ↄponunt· ſi deus pater genuit deum· aut
deū qui eſt deus pater· aut deū qui non
eſt de⁹ pater. Hoc em̄ ſane et praue in=
telligi poteſt· et ideo reſpondenduʒ eſt
ita· deus pater genuit deum qui eſt ipe
pater· hoc dicim⁹ eſſe falſum· et ↄcedi=
mus alterā ſcʒ genuit deū qui nō eſt pa=
ter· nec tamen genuit alterum deū· nec
ille qui genitus eſt alius deus eſt q̄ pa
ter· ſed vnus deus cum patre. Si vero
addit̄ genuit deū qui nō eſt de⁹ pater·
hoc diſtinguimus· q̄ꝛ dupliciter poteſt
intelligi genuit deū qui nō eſt deus pa=
ter· ſcʒ deū filiū qui filius non eſt pater·
qui deus eſt· hic ſenſus verus eſt· Si vo
intelligat̄ ſic· genuit deū qui nō eſt de⁹
pater· id eſt qui nō eſt deus qui pater ē
hic ſenſus falſus eſt. vnus enim et idem
de⁹ eſt· pater fi· ⁊· ſſ· et ecōuerſo pater
et fi· ⁊· ſſ· vnus eſt deus·

Opinio quorundā dicentiū tres pſonas
eſſe· vnū deū/ vnā ſubſtantiā· ſed nō ecō
uerſo ſcʒ vnum deuʒ vel vnā ſubſtantiaʒ
eſſe tres pſonas·

Quidam tamen veritatis aduer=
ſarij ↄcedunt patrem et filiū et
ſpiritūſanctuʒ· ſiue tres pſonas
eſſe vnū deum vnā ſubſtantiā· ſed tamē
nolunt ↄcedere vnū deū ſiue vnam ſub=
ſtantiā eſſe tres pſonas· dicentes diui=
nam ſubſtantiā p̄dicari de trib⁹ pſonis
nō tres pſonas de ſubſtantia diuina/ Fi
des aūt catholica tenet ac predicat· et
tres pſonas eſſe vnū deum/ vnā ſubſtan
tiam ſiue eſſentiā ſiue naturaʒ diuinā et
vnū deum· ſiue eſſentiā diuinā eſſe tres
pſonas· Unde aug̃· in primo li· de trini·
ita ait. Recte ipe deus trinitas intelli=
git̄ beatus et ſolus potens. Ecce q̄ ex=
preſſe dixit ipe de⁹ trinitas vt oſtende=
ret et ipm̄ deū eſſe trinitatē· et trinita=
tem ipm̄ deum. Item in eodē in verbis
inquit illis apoſtoli· quibus de aduentu
xp̄i agens dicit· quē oſtendet beatus et
ſolus potens· rex regum ⁊ dn̄s dn̄antiū
qui ſolus habet immortalitatem ꝛc̄· nec
pater ↄprie nominat⁹ eſt/ nec filius/ nec
ſpūſſanctus· ſed beatus ⁊ ſolus ⁊ potēs
id ē vnus ⁊ ſolus deus verus· qui ē ipa
trinitas. Ecce hic apte dicit non ſolum
vnum deū eſſe ipam trinitatē· ⁊ ſi vnus
deus trinitas ē· ergo vnus deus eſt tres
perſone. Item in li· v· de trini· Nō tres
deos ſed vnuʒ deum dicimus eſſe ipam
p̄ſtantiſſimaʒ trinitatē· Item in li· de fi=
de ad petrū in expoſitione ſimboli. Sa
tis eſt xp̄iano rerū creatarꝫ cauſam viſi
biliū ſiue inuiſibiliū· nō niſi bonitatē cre
dere creatoris qui eſt de⁹ verus et vn⁹
nullamqꝫ eſſe naturā que nō aut ipe ſit·

I

aut ab ipo. euq; eſſe trinitatem patrem ſc; et filiū. et ſpiritūſanctū. Item aug9 in ſermone de fide. Credim9 vnū deum vna; eſſe diuine nominis trinitatē. Idē in. vj. li. de trinitate. dicimus deum ſolū eſſe ipam trinitatē. Ecce his et alijs pluribus autoritatibus euidenter oſtendit dicendu; eſſe et credendū q; vnus deus eſt trinitas et vna ſubſtantia tres pſone ſicut econuerſo trinitas dicitur eſſe vnus deus. et tres perſone dicuntur eſſe vna ſubſtantia.

¶ Redit ad premiſſam queſtionem ſc; an deus pater ſe deū. an aliū deū genuit.

Nunc ad premiſſam queſtionem reuertamur vbi querebatur an deus pater genuerit ſe deum. an alium deum. Nō qd diximus neutrū fore ocedendū. Dicit tamen aug. in epiſtola ad maximinu; q; deus pater de ſe alterū genuit. his verbis. Pater vt haberet filium de ſeipo. non minuit ſeipm. ſed ita genuit de ſe alterum ſe. vt totus maneret in ſe et eſſet in filio tantus. quātus et ſolus. Qd ita intelligi poteſt. id eſt de ſe alterū a ſe genuit. nō vtiq; alterum deu;. ſed alteram pſonam. vel genuit ſe alterū. id eſt genuit alterum qui hoc eſt qd ipe. Nam et ſi alius ſit pater q; filius ſed vnū. nō aliud tamen eſt.

¶ Hic queritur an pater genuit diuinā eſſentiam vel ipa filium. an eſſentia genuit eſſentiam. vel ipa nec genuit nec genita eſt.

Poſt hec queritur. vtrum concedendum ſit q; pater genuit diuinam eſſentiā. vel q; diuina eſſentia genuit filiū. vel eſſentia genuit eſſentiam. an omnino nō genuit. nec genita eſt diuina eſſentia. Nō qd catholicis tractatorib9 oſentientes dicim9. q; nec pater genuit diuinam eſſentiā. nec diuina eſſentia genuit filiū. nec diuina eſſentia genuit eſſentiā. Hic autē noie eſſentie intelligimus diuinā naturā que omnis eſt tribus pſonis. et tota in ſingulis. Ideo nō eſt dicendum q; pater genuit diuinam eſſentiā. q2 ſi pater diceret genuiſſe diuinā eſſentiā. diuina eſſentia relatiue diceret ad patre;. vel p relatiuo poneret. Si aūt relatiue diceret vel p relatiuo poneret nō indicaret eſſentiā. Vt em ait aug. in. v. li. de trin. qd relatiue dicit nō indicat ſubſtantiam.

¶ Secunda ratio.

Item cum deus pater ſit diuina eſſentia ſi eius eſſet genitor. eſſet vtiq; genitor eius rei que ipe eſt. et ita eadem res ſe ipam genuiſſet. qd aug. negat vt ſupra oſtendimus.

Tercia ratio et potior

Item ſi pater eſt genitor eſſentie diuine. cū ipe eēntia diuina et ſit et deus ſit eo ergo q; generat. et eſt et deus ē. Ita ergo nō illud qd generatur eſt a patre deus. ſ; pater eo q; generat et eſt. et de9 eſt. et ſi ita eſt non genito gignens. ſed gignenti. genitū cauſa ē. vt et ſit et de9 ſit. Simili ratiocinatōe pbat aug. in li. vij. de tri. q; pater nō eſt ſapiens ſapientia quā genuit. q2 ſi ea ſapiens eſt. ea eſt hoc em ē ſibi eſſe qd ſapere. Qd ſi hoc eſt ibi eſſe qd ſapere. nō per illā ſapientiā quā genuit ſapiens pater eſt. Quid em aliud dicim9. cū dicim9 hoc illi eſt eſſe qd ſapere. niſi eo eſt quo ſapiēs eſt. Ergo q cauſa illi eſt vt ſapiens ſit. etia; ipa illi cauſa eſt vt ſit. Si ergo ſapientia quā genuit illi cauſa eſt vt ſapiēs ſit et cauſa illi eſt vt ſit. ſed cauſa; pr̄i qua ſit a patre genitam nullo modo quiſq; dixerit ſapientia;. quid em eſt inſanius. Ita ergo ſi pater genuit eſſentiam qua eſt eſſentia quā genuit. cauſa ē illi vt ſit. Nō ergo ipam qua eſt eſſentiā genuit. Nam in illa ſimplicitate inquit aug. q2 nō eſt aliud ſapere q; eſſe. eade; eſt ibi ſapientia q; eſſentia. Ideoq; qd de ſapientia hoc de eſſentia dicimus. Sicut ergo nō genuit ſapientiam qua ſapiens eſt. ita nec eſſentiam qua eſt. Vt enim

ſapientia ſapiens eſt. ⁊ potentia potens
ita ⁊ eſſentia ipſa eſt. Eadēqꝫ ſapientia
eſt et potentia que eſſentia. Patꝫ itaqꝫ
ex p̄dictis ꝙ pater eſſentiam diuinā nō
genuit.

¶ Hic aduerſari videtur.

Hic autē videtur ꝯtrarium qḋ
aug̃. ait in libro de fide ad pe-
trum. Deus cuꝫ verbū genuit.
id qḋ ip̄e eſt genuit. nec de nichilo. nec
de aliqua iam facta ꝯditaqꝫ materia. ſꝫ
de ſeip̄o id qḋ eſt ip̄e. Itēꝫ deus pater
qui veriſſime ſe indicare animis ꝯgnitu
ris. et voluit ⁊ potuit hoc ad ſeip̄m in-
dicandū genuit. qḋ eſt ip̄e qui genuit.
Ecce aperte dicit his verbis deum pa-
trē genuiſſe illud qḋ ip̄e eſt. Illud aūt
qḋ ip̄e eſt. nō eſt niſi diuina eſſentia. vi-
det̄ ergo diuinā eſſentiam genuiſſe. Ad
qḋ reſpondemꝰ illa verba ſic intelligen
da eſſe dicentes. Pater de ſeip̄o genuit
illud qḋ ip̄e eſt. id eſt filiū. qui eſt illud
qḋ pater eſt. Naꝫ qḋ pater eſt et filius
hoc eſt. ſed non qui pater eſt. et filius
hic eſt.

¶ Alias p̄tes queſtionis exequit̄.

Ita etiam nō eſt dicendum ꝙ diuina eſ-
ſentia genuit filiū. qꝛ cum filius ſit diui-
na eſſentia iam eſſet filius res a qua ge-
nerat̄. et ita eadem res ſeip̄am genera-
ret. Ita etiā dicimus ꝙ eſſentia diuina
nō genuit eſſentiā. Cū eīn vna ⁊ ſumma
quedam res ſit diuina eſſentia. ſi diuina
eſſentia. eſſentiā genuit. eadē res ſeip̄aꝫ
genuit. qḋ omnino eſſe nō poteſt. ſed pa
ter ſolus genuit filiuꝫ. et a patre et filio
ꝓcedit ſpiritusſanctus.

¶ Que videant̄ p̄dictis eſſe ꝯtraria.

Predictis auteꝫ videt̄ ꝯtrarium
eſſe qḋ dicit aug̃. in libro. vij. ḋ
trin. hoc inquit eſt deo eſſe qḋ
ſapere. vn̄ pater et filius ſimul ſunt vna
ſapiētia/ qꝛ vna eſſentia. et ſigillatim ſa-
pientia de ſapientia. ſicut eſſentia de eſ-
ſentia. Ecce his verbis apte dicit aug̃.
ſapientiam de ſapientia. et eſſentiam de
eſſentia. vbi videt̄ ſignificare ꝙ ſapien-
tia ſapientiam. et eſſentia genuerit eſſen
tiam. Idem in libro de fide ad petrum
ait. Sic xp̄m dei filiū. id eſt vnā ex trini
tate ꝑſonam deū veruꝫ crede. vt diuini-
tatem eius de natura patris natā eē nō
dubites. Hic videt̄ dicere ꝙ natura fi-
lij ſit nata de natura patris. Ideꝫ in li.
xv. de tri. ait. Dicit̄ filius ꝯſilium de ꝯſi
lio. ⁊ volūtas de volūtate. ſicut ſubſtā-
tia de ſubſtantia. ſapientia de ſapientia
Et hoc videt̄ dicere ꝙ ſubſtātia ſit ge
nita de ſubſtantia. ⁊ ſapientia de ſapien
tia. Sed hoc ita determinamꝰ. ſapien-
tia de ſapientia. ⁊ ſubſtantia de ſubſtan
tia eſt. id ē filius qui eſt ſapientia. qui ē
ſubſtantia eſt de patre qui ē eadem ſub
ſtantia ⁊ ſapientia. ⁊ filiꝰ q̇ ē diuinitas
natꝰ eſt de patre qui eſt natura diuina
Et vt expreſſius dicamꝰ. dicimꝰ filiū ſa
pientiam eſſe de patre. ſapientia ⁊ dici
mus filiū ſubſtantiā eē genitum de pa-
tre et a patre. ſubſtantia. Q̇ aūt ita in-
telligi debeat aug̃. oſtendit in li. vij. de
trinitate dicens. Pater ip̄e ſapientia ē.
⁊ dicit̄ filius ſapientia patris. quomō di
cit̄ lumen patris/ id ē ſicut lumen de lu-
mine. et vterqꝫ vnū lumen. ſic intelligat̄
ſapientia de ſapientia. ⁊ vterqꝫ vna ſapi
entia ⁊ vna eſſentia. Item ideo xp̄s di-
citur virtus et ſapientia dei. qꝛ de patre
virtute ⁊ ſapientia. etiā ip̄e virtus et ſa
pientia eſt. ſicut ip̄e lumen de patre lu-
mine eſt. ⁊ ip̄e fons vite ē apud deū pa-
trem fontē vite. Filiꝰ ergo ſapientia de
patre. ſapientia eſt. ſicut filiꝰ lumen de
patre lumine. ⁊ deus filiꝰ de deo patre
vt ⁊ ſingulus ſit lumen. et ſingulus deꝰ
⁊ ſingulus ſapientia. ⁊ ſingulus vnū lu-
men. vnus deus. vna ſapientia. Ecce ma
nifeſte his verbis aperit augꝰ. et quo
ſenſu accipienda ſint predicta verba et
his ſimilia. ſcilicꝫ cuꝫ dicitur ſubſtantia
de ſubſtantia. vel ſubſtantia genuit ſub
ſtantiam.

¶ Q̇ videtur predicte expoſitioni contra
rium.

Hic vero etiam id ↄtrarium vi-
detur qđ hylarius ait in .iiij. li.
de trinitate. Nichil inquit niſi
natū habet filius. et geniti honoris am
miratio in honore generantis eſt. Cum
ergo filius eſſentiaꝫ habeat. tota eīn in
eo eſt diuina eſſentia. videt̄ ꝙ ipā diui-
na eſſentia nata ſit. Item in .vj. li. ait.
Natiuitas dei nō poteſt eā ex qua ꝑfe-
cta eſt nō tenere naturam. nec eīn aliud
q̄ꝫ deꝰ ſubſiſtit qđ nō aliunde q̄ꝫ de deo
ſubſiſtit. Ecce hic dicit natiuitateꝫ dei
ꝑfectam ex natura. et ita videt̄ ex his
verbis atq; p̄dictis natura dei ⁊ genita
⁊ genuiſſe. Quod apertius dicit in li. ix. de
trin. Nos inquit vnigenitū deū in for-
ma dei manentē. in natura dei manſiſſe
ꝓfitemur. nec vnitateꝫ forme ſeruilis in
naturā diuine vnitatis refundimus. nec
rurſum corporali inſinuatione patreꝫ in
filio predicamꝰ. Sed ex eo eiuſdem ge-
neris genitam naturam naturaliter in ſe
gignentē habuiſſe naturā que in forma
nature ſe gignentis manens. formaꝫ na-
ture et infirmitatis corporalis accepit.
Non eīn defecerat dei natura. ne eſſet.
ſed in ſe humilitatē terrene natiuitatis
manens ſibi dei natura ſuſceperat. gene
ris ſui poteſtatē in habitu aſſumpte hu
militatis exercens. Ecce hic apte dicit
et naturā genuiſſe. ⁊ naturaꝫ genitam.
et naturā aſſumpſiſſe naturā. qđ a ple-
riſq; negat̄. Item in eodē. nūquid vni-
genito deo ↄtumelia eſt. patrem ſibi in
naſcibileꝫ deū eſſe. cū ex innaſcibili deo
natiuitas vnigenita in naturā vnigeni-
tam ſubſiſtat. Ecce et hic dicit vnige-
tam naturā.

¶ Quomodo ſint intelligenda p̄miſſa ver
ba hylarij.

Sed q2 hec verba ſane vult intel
ligi. ipē idem dicit in .iiij. li. In
telligentia dictoꝝ ex cauſis eſt
aſſumenda dicendi. q2 non ſermoni res.
ſꝫ rei eſt ſermo ſubiectus. Hec ergo ver
ba ita intelligi poſſunt. Nichil habet fi
lius niſi natuꝫ / id eſt nichil habet ſcđm
ꝙ deꝰ eſt. niſi qđ naſcendo accepit. Et
ipē naſcendo patris in ſe ſubſiſtentē na-
turā habuit. Vnde ideꝫ hylarius addit
in .v. li. eandeꝫ naturaꝫ habet genitus ꝙ
ille qui genuit. ita tamen vt natus nō ſit
ille qui genuit. Nam quomodo erit ipē
cuꝫ genitus ſit. ſed in his ipīs ſubſiſtat
ille qui genitus eſt. in quibus totus eſt
ipē qui genuit. q2 nō eſt aliunde qui ge-
nitus eſt. et ideo nō refert̄ ad aliud. qđ
in vno ſubſiſtit ex vno. Nec ſic in genera
tione filij. et naturā ſuam. vt ita dicā ſe-
quit̄ inde mutabilis deus. inde mutabi
lem deum gignens. nec naturā ſuā deſe
rit exinde mutabili deo. inde mutabilis
dei pfecta natiuitas. ſubſiſtentē ergo in
eo dei naturā intelligamus. cum in deo
deus inſit. Nec preter eum qui deus eſt
quiſq̄ꝫ deus alius ſit. q2 ipē deus. ⁊ in eo
deus. nature ergo dei patris veritas. in
deo filio eſſe docet̄. cum in eo deus in-
telligit̄ eſſe qui deus eſt. Eſt eīn vnus
in vno. et vnus ab vno.

¶ Quod legit̄ pater de ſua ſubſtantia genuiſ
ſe filium ſubſtantie patris.

Diciťq; et frequenter in ſcriptu
ra ſacra legit̄. pater de ſua ſub
ſtantia genuiſſe filiuꝫ. Vn̄ aug.
in li. de fide ad petruꝫ ait. Pater deus
de nullo genitus deo. ſemel de ſua natu
ra ſine initio genuit filiū deū ſibi equa-
lem ⁊ eadē qua ipē naturaliter eternus
eſt diuinitate coeternuꝫ. Ecce hic dicit
aug. filiū genituꝫ de natura patris. Eſt
autē vna natura patris ⁊ filij ⁊ ſpūſſan-
cti. Si ergo de natura patris genitꝰ eſt
filius. genitus eſt de natura filij ⁊ ſpiri-
tuſſancti. immo de natura ꝑſonaꝝ triū.
Idem quoq; aug. in li. xv. de trin. dicit
xp̄m eſſe filium ſubſtantie patris. et de
ſubſtantia patris genitū. tractans illud
verbuꝫ apl̄i loquentis de deo patre
ſic. Qui eruit nos de poteſtate tenebra
rum. ⁊ tranſtulit in regnū filij caritatis
ſue. qđ dictū eſt inquit filij caritatis ſue
nichil aliud intelligat̄ ꝙ filij ſui dilecti.

ꝙ filij ſubſtãtie ſue. Caritas quippe patris que in natura eius eſt ineffabiliter ſimplici nichil ē aliud ꝙ ipſa natura atq; ſubſtantia vt ſepe diximus et ſepe iterare nō piget. ac ꝑ hoc filius caritatis eiꝰ Nullꝰ aliꝰ eſt. ꝙ qui de ſubſtantia eius eſt genitus. Ecce hic apte dicit aug. filium eſſe genitū de ſubſtantia patris. et filiū ſubſtantie patris. Ideoq; augꝰ in li. ij. contra hereticū maximinū. ſubſtantiam dei genuiſſe filiū. et filium genitū de ſubſtantia patris aſſerit dicens. Carnalibꝰ cogitationibꝰ pleni. ſubſtantiam dei de ſeipſa gignē filiū. nō putatis niſi hoc patiat̃ qḋ ſubſtãtia carnis patitur quando gignit. Erratis nō ſcientes ſcripturas neq; virtutē dei. Nullo em̄ mō verū dei filiū cogitatis. ſi eum natū eſſe de ſubſtantia patris negatis. Non enim iam erat hominis filius. ⁊ deo donante factus eſt dei filius. ex deo natus. gratia nō natura. An forte ⁊ ſi nō hominis filius erat. tamen iam aliqua erat qualiſcūq; creatura. et in dei filiū deo mutante ꝯuerſa eſt. Sed nichil horū eſt. ergo aut de nichilo. aut de aliqua ſubſtantia natus eſt. ſed ne crederemꝰ vos putare de nichilo eſſe dei filiū affirmaſtis nō vos dicere de nichilo dei filium. De aliqua ergo ſubſtãtia eſt. ⁊ ſi nō de ſubſtantia patris de qua ſic dicite ſed nō inuenitis. Iam ergo vnigenitū dei filium iheſum xp̄m de patris eſſe ſubſtãtia nō vos nobiſcum pigeat ꝯfiteri. Idem in eodem. vtriq; legimꝰ vt ſimus in vero filio eius iheſu xp̄o. Dicite quoq; nobis vtrū iſte verus dei filius ab eis qui gratia filij ſunt quadā ꝓprietate diſcretus de nulla ſubſtantia ſit an de aliqua. Nō dico inquis de nulla. nec dicā de nihilo ergo de aliqua ſubſtãtia eſt. Quero de qua. Si nō de patris ſubſtantia eſt. aliã quare. ſi aliã non inuenis. patris agnoſce ſubſtantiã. ⁊ filiū cū p̄re homouſion ꝯfitere. Item in eodē. Cōfiteor deū patrem omnino incorruptibiliter genuiſſe ſed qḋ eſt ipſe genuiſſe. Itē dico qḋ ſepe dicendū eſt. aut de aliqua ſubſtantia eſt natus dei filius aut de nulla. Si de nulla ergo de nichilo qḋ vos iam nō dicitis. Si vero de aliqua nec tamē de patris ſubſtantia. nō ē verus filius. Si vero de patris ſubſtantia vniꝰ eiuſdemq; ſubſtantie ſunt pater et filius. Vos aūt nec filiū de ſubſtantia patris genitum vultis. et tamen eum nec ex nichilo. nec ex aliqua materia. ſed ex patre eſſe cōceditis. nec videtis ꝙ neceſſe ſit. vt q̄ non ex nichilo. nec ex aliqua alia re. ſ; ex deo niſi ex dei ſubſtãtia eſſe nō poſſit. ⁊ hoc eſſe qḋ deus eſt. id ē deꝰ de deo natus eſt. qꝛ nō alius prius fuit. ſ; natura coeterna de deo eſt.

¶ Colligens ſummã p̄dictorum. aperit ex quo ſenſu accipienda ſint.

His verbis p̄miſſis innui videt̃ ꝙ diuina eſſentia filiū genuerit et ꝙ filius ſit genitꝰ de ſubſtãtia patris. ⁊ ꝙ de deo ē natura coeterna. et ꝙ pater id qḋ ipſe eſt genuit. Id aūt qḋ ipſe ē diuina eſſentia ē. et ita putari poteſt diuina eſſentia genuiſſe. Vehementer mouent nos hec verba q̄ quomodo intelligenda ſint. mallem ab alijs audire ꝙ tradere. vt tamen ſine p̄iudicio atq; temeritate loquar. ex hoc ſenſu dicta poſſunt accipi. Natura coeterna de deo eſt/ id ē filius coeternꝰ pater de patre eſt. ita ꝙ ē eadem cum eo natura vel eiuſdem nature. Quem ſenſum ꝯfirmat aug. ibidem ſubiciens et ꝙ dixerat quaſi explanãs. Dico em̄ natura coeterna ē de deo. addidit. Nō ē aliud filius ꝙ illud de quo ē. id ē vnius eiuſdēq; ſubſtantie ē. Deinde apertius talem intellectum ex p̄dictis verbis fore habendū aperit in eodē li. ꝯtra maximinū dicens Trinitas hec vnius eiuſdemq; ſubſtantie ē. qꝛ nō de aliqua materia vel de nichilo ē filius. ſ; de quo ē genitꝰ. Idēq; ſpiritusſanctꝰ nō de aliqua materia vel de nichilo ē. ſed inde eſt vnū procedit. His vtiq; verbis aperte oſtendit ea rōe dici filiū eſſe de ſubſtãtia patris qui eſt

de patre genitus· ita ꝙ eſt eiuſdem ſub
ſtantie cū eo· ⁊· ſſ· eſſe de ſubſtantia pa
tris et filij· qꝛ ab vtroqꝫ procedit· ita ꝙ
eſt eiuſdem ſubſtantie·

¶ Q) nec filius nec ſpūſſanctus eſt de ni
chilo ſꝫ de aliquo nō tñ de materia.

Oſtendit̄ quoqꝫ ex illis verbis fi
lium ⁊ ſpiritūſanctū non eſſe de
nichilo ſed de aliquo· nec tamē
de aliqua materia. Unde etiā hylarius
in· xij· li· de tri· ait. Unigenitus deus cū
natus ſit patrē teſtat̄ auctorem· cum ex
manente natus eſt· nō ē natus ex nichi
lo ⁊c̄· ante tempus natus eſt omnē ſenſū
p̄uenit naſcendo. Hic apte dicit̄ ꝙ fili⁹
nō eſt natus ex nichilo· Similiter ⁊ ſpi
rituſſanctus nō eſt dicendus eſſe vel p̄
cedere ex nichilo· qꝛ filius de ſubſtātia
patris natus ē· id eſt a patre natus eſt·
cuꝫ q̄uo eiuſdem ſubſtantie ē· et eadem
ſubſtantia· Ex quo ſenſu accipiendū etiā
eſt illud. pater genuit· id qd̄ eſt ipe· id ē
filiū qui ē hoc qd̄ pater· Et hoc ita de
bere intelligi· aug̃· apert dicens in· j· li·
ↄtra maximinū· hoc genuit pater qd̄ eſt
alioquin nō ē verus filius· ſi qd̄ ē pater
nō eſt filius. Item ſubſtātia dei genuit
filiū· id ē pater ſubſtantia genuit filium·
qui eſt eadem ſubſtantia ⁊ eiuſdem ſub
ſtantie· qd̄ ſic eſſe intelligendum aug⁹·
oſtendit dicens ad maximinū· Sicut di
cis ſpūſſanctus genuit· ita dic ſpūs eiuſ
dem nature vl̄ ſubſtantie ſpiritū genuit
Item ſicut dicis· deus deuꝫ genuit· ita
dic deus eiuſdem nature vel ſubſtantie
deū genuit· Hoc ſi credideris ⁊ dixeris
nichil de hac re vlterius accuſaberis.
His em̄ verbis aperit quomodo p̄dicta
debeant intelligi. Similiter filius nat⁹
eſt de ſubſtātia patris· vel pater genuit
filiū de ſua natura ſiue eſſentia· id ē de
ſe natura ⁊ eſſentia genuit filiū eiuſdem
eſſentie ac nature· ⁊ qui eſt eadeꝫ eſſen
tia ac natura· Similit̄ expone illud· fili⁹
ſubſtantie patris· id ē filius patris ſub
ſtantie· id ē qui eſt ſubſtantia cū qua et
filius eadem ſubſtantia eſt· qꝛ ↄſubſtan
tialis eſt patri filius· Et hic ſenſus adiu
uat̄ ex his verbis aug̃· qui in li· v· de tri·
ait. Tres pſonas eiuſdē eſſentie· vl̄ tres
pſonas vnā eſſentiā dicim⁹· tres aūt per
ſonas ex eadeꝫ eſſentia nō dicim⁹· quaſi
aliud ibi ſit qd̄ eſſentia ē· aliud qd̄ pſo
na. His verbis oſtendit̄ nō eſſe dicend̄
pſonā eſſe ex eſſentia· niſi ex ſenſu predi
cto· qui ſenſus ↄfirmat̄ etiaꝫ ex eo qd̄ in
li· xv· de tri· idem ait. Sicut nr̄a ſcientia
ſcientie dei· ſic ⁊ noſtrū verbū qd̄ naſcit̄
de nr̄a ſcientia· diſſimile ē illi verbo dei
qd̄ natū eſt de patris eſſentia. Tale eſt
autē ac ſi dicerem de patris ſcientia· de
patris ſapientia· vel qd̄ eſt expreſſi⁹ de
patre eſſentia· de patre ſciētia· de patre
ſapientia· Ex hoc itaqꝫ intellectu verbū
dei patris vnigenitus filius p omīa pa
tri ſimilis ⁊ equalis· recte dicit̄ deus de
deo· lumen de lumine· ſapientia de ſapi
entia· eſſentia de eſſentia· qꝛ hoc eſt om
nino qd̄ pater· non tamen pater· qꝛ iſte
filius· iſte pater.

¶ Quare verbū patris dicat̄ filius nature

Unde eſt ꝙ ſolus vnigenit⁹ dei
dicit̄ natura filius· qꝛ eiuſdē na
ture eſt· et eadem natura eſt cū
patre. Unde hylarius in li· de trin· de
xp̄o loquens ait. Natura filius eſt· quia
eandē naturā quā ille q̄ genuit habꝫ.

Sexta Distinctio

¶ Utrum pater voluntate genuit filiū· an
neceſſitate· ⁊ an volēs vel nolēs ſit de⁹

Preterea queri ſolet vtrū pater
genuerit filiū voluntate· an ne
ceſſitate. De hoc oroſius ad au
guſtinuꝫ ita ait· voluntate genuit pater
filium· vel neceſſitate· nec volūtate· nec
neceſſitate· qꝛ neceſſitas in deo non eſt·
p̄ire volūtas ſapientiā nō potuit. Quo
circa vt aug̃· ait in· xv· li· de tri. Riden
da ē dyaletica eunomij· a quo eunomia
ni heretici orti ſunt. Qui cū nō potuiſ
ſet intelligere nec credere voluiſſet vni
genitū dei filium verbū dei eſſe natura
id eſt de ſubſtantia patris genitum· nō

nature vel ſubſtantie dixit eſſe filiū· ſed filiuꝫ voluntatis dei· volens aſſerere accedentem deo voluntatē· qua gigneret filiū· ſicut nos aliqd aliquādo volum9· qd ante nō volebam9· ꝓpter qd mutabilis intelligit nostra natura· qd abſit vt in deo eſſe credam9. Dicam9 ergo verbum dei eſſe filiū dei natura nō volūtate. Ut docet aug· in xv· li· de trini· vbi quendā catholicū heretico reſpondentē cōmendat dicens· Acute ſane quidam reſpondit heretico verſutiſſime interroganti· vtrū deus filiū volens vel nolens genuerit· vt ſi diceret nolēs abſurdiſſima dei miſeria ſequeret. Si aūt volens diceret· q̄d intendebat· ꝯcluderet ſcꝫ nō nature filiū ſed voluntatis. At ille vigilantiſſime viciſſim queſiuit ab eo vtꝝ deus pater volens aut nolens ſit deus· vt ſi reſponderet nolens ſequeret grandis abſurditas et miſeria quaꝫ de deo credere magna eſt inſania· Si aūt diceret volēs reſponderet ei· ergo ⁊ ipſe volūtate ſua deus eſt· nō natura. Quid aūt reſtabat niſi vt obmuteſceret· ſua interrogatōne obligatū indiſſolubili vinculo ſe vidēs Ex p̄dictis docet non eſſe cōcedendū q̄ deus volūtate vel neceſſitate· vel volēs vel nolens ſit deus. Item q̄ voluntate vel neceſſitate vel volens uel nolens genuerit filium.

Oppoſitio contra p̄dicta.

Sed ꝯtra hoc oppōnit ſic. voluntas dei eſt natura ſiue eſſentia dei· q2 nō eſt aliud deo eſſe· aliud velle· ⁊ ideo ſicut vna ē eſſentia triuꝫ pſonarū· ita ⁊ vna voluntas. Si ergo deus· natura de9 eſt· ⁊ volūtate de9 eſt et ſi verbū dei natura filius dei eſt· ⁊ voluntate filius dei eſt. Hoc aūt facile eſt refellere. Nā et p̄ſcientia dei ſiue ſcientia qua ſcit vel p̄ſcit bona et mala· diuina natura ſiue eſſentia ē· et p̄deſtinatio ſiue volūtas eius eadē diuina eſſentia ēt nec eſt aliud deo ſcire et velle q̄ eſſe· et cū ſit vnū ⁊ idem ſcientia dei vel voluntas· nō tamen dicit de voluntate quid dicitur de ſcientia ⁊ ecō uerſo· nec omnia illa ſua voluntate deus vult que ſua ſcientia ſcit· cuꝫ ſua ſcientia nouerit tam bona q̄ mala· voluntate aūt nō velit niſi bona. Scientia quippe dei ⁊ preſcientia de bonis eſt et malis· voluntas vero et p̄deſtinatio de bonis ē tantū et tamen vnū et idem in deo eſt ſcientia et voluntas et preſcientia et p̄deſtinatio. Item cum vnū ſit natura dei ⁊ volūtas dicit tamen pater genuiſſe filiū natura non voluntate· et eſſe deus natura· non voluntate.

Qualiter intelligēda ſint illa verba pater nec nolens nec volens deus eſt nec volens vel nolens genuit filiū.

Predicta tñ verba quibus prudenter predictū eſt· q̄ deus pater nec volens nec nolens ē de9 nec nolens nec volens genuit filiuꝫ· ſiue voluntate· ſiue neceſſitate· ex tali ſenſu vident accipienda ut voluntatē p̄cedentem uel accedentē intelligam9 qualiter eunomius intelligebat. Nō eñ ipſe de9 eſt voluntate p̄cedenti uel efficienti uel volens prius q̄ deus nec voluntate precedenti uel accedenti genuit filium· nec prius volens q̄ generans genuit filium· nec prius generans q̄ volens genuit filium· volens tamen genuit· ſicut potens genuit· et bonus genuit filiū· et ſapiens genuit ⁊ hm̄oi· Si eñ pater ſapiens et bonus dicit genuiſſe filiū· cur nō et volens. Cū ita ſit deo idem eſſe volentem qd eſt eſſe deū· ſicut idem eſt eſſe ſapientem qd eſt eſſe deū· Dicam9 ergo q2 pater ſicut ſapiens· ita volens genuit filium· ſed nō voluntate p̄cedenti uel accedenti. Quē ſenſum aperit aug· et ꝯfirmat· ita dicēs ſup epiſtolā ad ephe· de filio dei· id ē dño noſtro ihesu xp̄o· ſcriptum eſt· q2 cū patre ſemp fuit· ⁊ nunq̄ euꝫ ut eſſet paterna voluntas p̄ceſſit· et ille quidē natura filius eſt·

Hylarius in libro de ſynodis.

Nos qui dicunt de nō extantib9
eſſe filium dei. ſimiliter qui di-
cunt q neq3 ꝯſilio neq3 uolūta-
te pater genuerit filium anathematizat
ſancta eccleſia. Item ſi quis nolente pa-
tre dicat natū filium anathema ſit. No
eñ nolente patre coactus pater. vel na
turali neceſſitate ductus. cū nollet ge-
nuit filiū. ſed mox vt voluit ſine tempo
re et impoſſibiliter ex ſe vnigenitū de-
monſtrauit.

**Hic queritur an pater potuerit vel vo-
luerit gignere filium.** Septima diſtinctio

HIc ſolet queri a quibuſdā. vtꝝ
pater potuerit uel voluerit gi-
gnere filium. Si eñ inquiūt po
tuit uel voluit gignere filiū. ergo potuit
aliquid et voluit qđ nec voluit nec po-
tuit filius. Nam filius nec potuit nec vo
luit generare filiū. Cui verſucie facile re
ſpondem9 dicentes poſſe vel velle gene
rare filiū. nō eſt aliquid poſſe uel velle
ſubiectū potentie uel voluntati. Eſt ta-
men aliqua potentia uel volūtas ſcʒ poſ
ſe uel velle generare filiū. et ideo diſtin
guenda eſt intelligentia ꝓpoſiti verbi.
poſſe uel velle gignere filium. eſt poſſe
vel velle aliquid. neq3 eñ generatio filij
aliquid eorum eſt. qui ſubiecta ſunt di-
uine potentie et voluntati. nec eſt ali-
quid inter omnia uel de omnib9. ſed ſu-
per omnia ⁊ ante omnia. Non eñ ante
voluit uel potuit q̄ genuit. ſicut nec an
te fuit q̄ genuit. q2 ab eterno fuit. ⁊ ab
eterno genuit. Ex ſimili quoq3 hoc vi-
dere poſſum9. Pater eñ poteſt eſſe pa
ter ⁊ vult eſſe pater. fili9 aūt nec poteſt
nec vult eſſe pater. g° pater poteſt uel
vult eſſe aliquid qđ non poteſt uel vult
eſſe filius. nō ſequit. q2 eſſe patrem non
eſt eſſe aliquid. ut in ſequenti oſtendet.

**Ponit quedam verba aug. vnde poteſt
moueri auditor.**

SEd vehementer nos mouet qđ
aug. ait in primo li. ꝯtra maxi-
minū qui aſſerebat patrem po-
tentiorē eſſe filio. eo q filiū genuit deū
creatorem. filius aūt nō. dicebatq3 pa-
trem potuiſſe gignere. filium aūt nō. et
ideo potentiorē eſſe filio. Ad qđ reſpō-
dens aug. dicere videt. q filius etiā po
tuit gignere. volens oſtendere patrē nō
eſſe potentiorem filio. his verbis. Abſit
vt ideo potentior ſit pater filio. ſicut pu
tas. q2 creatorē genuit pater. filius aūt
nō genuit creatorē. neq3 eñ non potuit
ſed nō oportuit. Vide eñ et diligenter
attende hec verba. nō eñ nō potuit. ſed
nō oportuit. videt eñ dicere q fili9 po
tuit gignere ſed nō oportuit. et ita po-
tuit qđ nō oportuit. quare aūt nō opor
tuit ſubdit dicens. Immoderata enim
eſſet diuina generatio ſi genit9 fili9 ne-
potem gigneret patri. q2 et ipſe nepos.
niſi auo ſuo ꝓnepotem gigneret ſcḋm ve
ſtram admirabilē ſapientiā impotēs di
ceret. Similiter etiā ille ſi nepotem nō
gigneret auo ſuo. ⁊ pronepotem pauo
ſuo. nō a vobis appellaret omnipotens
nec impleret generationis ſeries. ſi ſem
per alter ex altero naſceret. nec eā perfi
ceret vllus. ſi nō ſufficeret vn9 omnipo
tens. Itaq3 omnipotentē genuit filium
patris natura nō fecit.

Opponit predictis verbis aug.

HOc aūt nō videt quibuſdā poſ-
ſe ſtare ſcʒ q filius potuerit gi-
gnere. Si eñ potuerit fili9 gi-
gnere potuit eſſe pater et ſi potuit eſſe
pater. potuit ergo eſſe pater vel ſui vel
patris uel ſſ. uel alicui9 alius. ſed alius
nō. q2 nullus alius ſemp fuit. nec patris
q2 pater eſt ingenitus ⁊ innaſcibilis. nec
ſui. q2 nulla res ſeipſam gignere pt. nec
ſpirituſſancti. q2 naſci nō potuit. Si eñ
naſci potuit. potuit eſſe filius. et ita mu
tabilis eſſe potuit.

Hic querit quomō intelligenda ſint.

QUomodo ergo accipiet qđ ſu-
pra dictū eſt. non eñ nō potuit
gignere. ſed nō oportuit quaſi
potuit ſed nō oportuit. Non eſt nobis

pſpicuū aperire quomodo ſit hoc verū
et ideo ſub ſilentio potius eſſet ꝑtereun
duꝫ niſi me ſup hoc aliquid loqui coge
ret inſtantia querentium.

Hic aperit̃ et quo ſenſu accipiēda ſint.

POteſt ergo ſic intelligi. Nō em̄
nō potuit ſed nō oportuit. id ē
non ex impotentia ſui fuit q̄ fi-
lius nō genuit. ſed ei nō ɔueniebat ſicut
deus filius nō eſt deus pater. nec tamen
hoc ex impotentia ſui eſt. Nam et pater
nō eſt fili9. nec eſt ex impotentia patris
Sed querit maximin9 arrianoꝝ ep̄s. vn
de ergo eſt q̄ pater nō poteſt eſſe filius
vel filius pater. Nō vtiqꝫ ex impotentia
ſed pater ꝓprietate generationis pater
eſt. qua oportet eū non eſſe filium. et fi-
lius ꝓprietate natiuitatis filius eſt. qua
oportet eum nō eſſe patrem. de quibus
ꝓprietatibus poſtea plenī9 tractabit̃.

**Vtrum pater natura ſit potens gigne-
re filiū. et an hoc ſit aliq̄ potentia que
ſit in filio.**

ITem queritur a quibuſdam. ſi
pater potens ſit natura gigne-
re filiū. et an hoc ſit aliqua po-
tentia que ſit in filio. Ad qd̄ dicimus q2
nō eſt potens niſi natura. eius em̄ pote-
tia natura eſt vel eſſentia. At inquiunt
illi. ſi potens eſt gignere. habꝫ ergo po-
tentiā gignendi. Filius aūt habꝫ poten-
tiam gignendi ſi nō poteſt gignere. ha-
bet ergo aliquā potentiā pater quā nō
habet filius. Nō ſequit̃ eandē em̄ poten
tiam habet penitus filius quā et pater.
qua pater potuit gignere. ⁊ filius gigni
potuit. Eadem em̄ potentia eſt in filio.
qua potuit gigni que ē in patre qua po-
tuit gignere. Sed ɔtra hoc opponitur.
Aliud eſt poſſe gignere. aliud eſt poſſe
gigni. q2 aliud eſt gignere. aliud gigni
Hoc diſtinguendum eſt. Si em̄ cum di
cit̃ aliud ē poſſe gignere. aliud poſſe gi
gni. aliaꝫ ſignifices potentiā qua pater
potens eſt gignere. ⁊ aliā qua filius po-
tens eſt gigni. falſus eſt intellectus. Si
aūt dicas patrē poſſe habere aliā ꝓprie
tatem ſiue notionem qua genitor eſt. et
filiū aliam qua genitus eſt. verus eſt in
tellect9. Aliā em̄ habet pater ꝓprietatē
qua pater eſt. aliā filius. qua filius eſt.

**Quomō ſit intelligendū filius habꝫ vel
nō habet potentiā generandi.**

ITa etiā cum dicit̃ filius nō ha-
bet potentiam generandi quāꝫ
pater habet. dupliciter intelli-
gi poteſt. Si em̄ dicat̃ non habet filius
potentiā generandi quā et pater. id eſt
qua potens ſit ad generandū. id ē vt ge
nuerit vel vt generet ſicut pater verum
eſt. Si vero intelligat̃ ſic. nō habet po
tentiā qua poſſit gigni. vel genitus eſſe
qua eadem pater potens eſt vt genue-
rit vel vt generet falſum eſt. Sicut di-
cit̃ pater habꝫ potentiā qua poteſt eſſe
pater. filius vero non habet potentiam
qua poſſit eſſe pater et ecōuerſo. filius
habet potentiā qua poteſt eſſe fili9. pa-
ter vero non habet potentiā qua poſſit
eſſe filius. habet ergo aliquā pater quā
nō habet filius et ecōuerſo. Abſit quia
eadē eſt potentia patris qua poteſt eſſe
pater. et filij qua poteſt eſſe filius. Ita
etiā eadem eſt voluntas. qua pater vult
eſſe pater nō filius. et filius vult eſſe fi-
lius nō pater. et eadem eſt voluntas fi-
lij qua vult eſſe genitus. ⁊ patrē genuiſ
ſe. ⁊ eadē voluntas patris qua vult eſſe
genitor. et filiū genitum eſſe.

**De ꝓprietate et incōmutabilitate ⁊ ſim
plicitate eſſentie dei.**

NVnc de veritate ſiue ꝓprietate
et incōmutabilitate atqꝫ ſimpli
citate diuine nature vel ſubſtā
tie ſiue eſſentie agendum eſt. Eſt itaqꝫ
deus vt ait aug̃. in. v. li. de trini. ſine du
bitatione ſubſtantia. vel ſi meli9 hoc ap
pellat̃ eſſentia. quā greci vſiam vocant
ſicut em̄ ab eo qd̄ eſt ſcire dicta ē ſcien-
tia. ita ab eo qd̄ eſſe dicta eſt eſſentia.

Et quis magis eſt qȝ ille qui dixit famulo ſuo. ego ſum qui ſũ. et dices filijs iſrahel qui ē miſit me ad vos. Ipſe vere ac ꝓprie dicit̃ eſſentia. cuiꝰ eſſentia nõ nouit ꝑteritũ vel futurũ. Unde hieroꝰ ad marcellam ſcribens ait. Deus ſolus qui exordium nõ habet vere eſſentie nomen tenuit. qꝛ in eiꝰ ꝯparatione qui vere eſt qꝛ incõmutabilis eſt. quaſi nõ ſunt que mutabilia ſunt. De quo em̃ dicitur fuit non eſt. et de quo dicit̃ erit. nõdum eſt. Deus aũt tantũ eſt qui non nouit fuiſſe vel futurũ eſſe. Solus ergo deus vere ē cuiꝰ eſſentie ꝯparatũ noſtrũ eſſe nõ eſt.

¶ Qualiter intelligenda ſunt verba hieronimi querendum eſt.

Hic diligenter aduertendum eſt quomodo intelligi debeãt illa verba hiero. ſcȝ deus tantuȝ eſt ⁊ nõ nouit fuiſſe. vel futurũ eē. tanq̃ nõ poſſit dici de deo fuit vel erit. ſȝ tñ eſt cũ de eo ſcriptũ frequent̃ repiamꝰ fuit ab eterno. fuit ſp. ⁊ erit in ſecula et huiuſmodi. Unde videt̃ qꝛ nõ eſt tantum dicendũ de deo. fuit vel eſt vel erit. Si em̃ diceret̃ tantuȝ fuit putaret̃ qȝ deſierit eſſe. Si diceret̃ tantũ eſt. putaretur qȝ nõ ſemp fuerit. ſȝ eſſe ceperit. Si tñ diceret̃ erit putaret̃ nõ eſſe modo. Dicat̃ ergo qꝛ ſemp fuit eſt ⁊ erit. vt intelligat̃ qꝛ nec cepit nec deſijt nec deſinit nec deſinet eſſe. De hoc aug. ſup iohãnem ita ait. Cuȝ de ſempiterna re ꝓprie dicat̃ eſt. ſcdȝ nos bene dicit̃ fuit ⁊ erit. fuit qꝛ nunq̃ defijt. erit qꝛ nunq̃ deerit. eſt qꝛ ſemp eſt. nõ ꝑterijt quaſi qd non maneat. nõ oriet̃ quaſi qd nõ erat. Cuȝ ergo nr̃a locutio ꝑ tẽpora variet̃. de eo vere dicunt̃ verba cuiuſlibet tp̄is. qui nullo tp̄e defuit vel deeſt vel deerit. et ideo nõ eſt mirum ſi de ſpiritu veritatis veritas loquẽs dixit ꝑ futurũ. Quecũqȝ audiet loquet̃. Audiet ſcȝ ab eo a quo ꝓcedit. audire illius eſt ſcire. idem etiã eſſe. a quo ergo illi ē eſſentia. ab illo audientia. id eſt ſcientia que non eſt aliud qȝ eſſentia. Audiet ergo dixit de eo qd audiuit. et audiet. id ē qd ſp ſciuit ſcit et ſciet. Ecce hic dicit aug. verba cuiuſlibet tp̄is dici de deo ſȝ ꝓprie eſt. Illud ergo qd hieroꝰ. dicit ita intelligenduȝ eſt. Nõ nouit fuiſſe vel futurũ eſſe ſȝ tm̃ eſſe. id ē cũ dicit̃ de deo qȝ fuit vel erit nõ eſt intelligendũ qȝ ꝑterierit vel futurus ſit. ſȝ qȝ exiſtat ſimplicit̃ ſine aliquo tp̄ali motu. licet em̃ verba ſubſtantiua diuerſorũ tp̄m de deo dicantur. vt fuit erit. eſt. erat. nõ tamen tp̄ales motꝰ eē diſtinguũt ſcȝ ꝑteritũ vel futurũ. vel ꝑtertum impfectum. vel ꝑteritũ ꝑfectum vel ꝑteritũ pluſq̃ꝑfectũ. ſȝ eſſentiã ſiue exiſtentiã diuinitatis ſimplicit̃ inſinuãt. Deus ergo ſolus ꝓprie dicit̃ eſſentia vel eſſe. Vñ hylariꝰ in. vij. li. d̃ tri. ait. Eſſe nõ eſt accidẽs deo. ſed ſubſiſtens veritas ⁊ manens cauſa. et naturalis generis ꝓprietas.

¶ Hic de incõmutabilitate.

Sed etiaȝ ſolius eſſentia incõmutabilis dicit̃ ꝓprie. qꝛ nec mutat̃ nec mutari poteſt. Unde aug. in. v. li. de trin. Alie inquit eſſentie vel ſubſtãtie capiũt accidentia quibꝰ in eis fiat vel magna vel quãtacũqȝ mutatio. Deo aũt aliquid hmõi accidere nõ põt ⁊ ideo ſola ſubſtantia vel eſſentia q̃ eſt deꝰ incõmutabilis eſt. cui ꝑfecto maxime ac veriſſime ꝯpetit eſſe. Qd em̃ mutat̃ nõ ſeruat ipm eſſe. ⁊ qd mutari põt etiaȝ ſi nõ mutet̃ põt qd fuerat nõ eſſe. Ideoqȝ illud ſolũ qd nõ tantuȝ nõ mutat̃. verũ etiã mutari omnino nõ poteſt Veriſſime dicit̃ eſſe id ē ſubſtantia pr̃is ⁊ filij ⁊ ſpũſſancti. Ideoqȝ apoſtolꝰ loquens de deo ait. Qui ſolus habet immortalitatem.

¶ Que ſit vera immortalitas que in ſolo creatore eſt.

Item ait aug. in. j. li. de trin. Cũ anima quodãmodo immortalis eſſe dicat̃. et ſic non diceret aplũs. ſolus deus hȝ immortalitatẽ. niſi qꝛ vã imortalitas incõmutabilitas

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK Baden-Württemberg

eſt· quaꝫ nulla poteſt habere creatura·
quomā ſolus creatoris eſt· Vñ iacobꝰ
ait. Apud quem nō eſt trāſmutatio·nec
viciſſitudinis obūbratio·et dauid. Mu
tabis ea ⁊ mutabunt̄ tu aūt idē ipe es.
Ideo aug· ſup geñ·dicit·q₇ deus nec p
loca nec p tpa mouet̄·Creatura vero p
loca ⁊ tpa· Et p tempora moueri eſt p
affectiones ↄmutari·Deus aūt nec loco
nec affectione mutari poteſt· qui p pro
phetam ait. Ego deus ⁊ nō mutor·qui
eſt immutabilis ſolus. vnde recte ſolus
dicit̄ habere immortalitatem· In omni
eñ mutabili natura vt ait augꝰ·contra
maximinū·nōnulla mors ē ipa mutatio·
qꝛ facit aliqd in ea non eſſe qd erat. Vñ
et ipa anima humana que idō dicit̄ im
mortalis· qꝛ ſcdm modū ſuū nunq₇ deſi
nit viuere· habet tamen quandā mortē
ſuam·qꝛ ſi iuſte viuebat ⁊ peccat·morit̄
iuſticie·ſi peccatꝛ erat ⁊ iuſtificat̄·mo
ritur peccato vt alias eius mutationes
taceā· de quibꝰ modo longū eſt diſpu
tare·Et creaturaꝝ natura celeſtiū mo
ri potuit qꝛ peccare potuit. Nā ⁊ ange
li peccauerūt ⁊ demones facti ſunt quo
rum eſt dyabolus princeps· et qui non
peccauerūt peccare potuerunt. Et cui
cūqꝫ rationali creature preſtat̄ vt pec
care nō poſſit· nō eſt hoc nature ꝓprie·
ſed dei gratie· et ideo ſolus deus vt ait
apoſtolus habet immortalitatē· qui nō
cuiuſq₇ gratia ſꝫ natura ſua·nec potuit·
nec poteſt aliqua ↄuerſione mutari· nec
potuit nec poterit aliqua ↄuerſione pec
care. Proinde vt ait aug·in primo li·de
trin·ſubſtantiaꝫ dei ſine vlla ſui ↄmuta
tione mutabilia facientē et ſine vllo ſuo
temporali motu tpalia creantem intue
ri et noſſe·licet ſit difficile oportet. vere
re ac ꝓprie ergo incōmutabilis eſt ſola
diuinitatis eſſentia que ſine ſui muta
tione cūctas ↄdidit naturas·

¶ Hic de ſimplicitate·

Eadem qꝫ ſola ꝓprie ac vere ſim
plex eſt· vbi nec partiū nec acci
dentiū ſeu quarūlibet formarū
vlla eſt diuerſitas ſiue varitio vel mul
titudo. Vt aūt ſcias quomodo ſimplex
ſit illa ſubſtantia te docet augꝰ·in·vj.
libro de trinitate·

¶ Quare creatura ſit multiplex et non
ſimplex·

Nimaduerte primo quare om
nis creatura ſit multiplex ⁊ nul
lo modo vere ſimplex·et primū
de corporali·poſtea d̄ ſpūali creatura.

¶ Hic de corporali oſtenditur quare ſit
multiplex·

Corporalis vtiqꝫ creatura ptī
bꝰ ↄſtat· ita vt ſit ibi alia pars
minor· alia maior· et maius ſit
totū q₇ quelibꝫ ps. Et in vnoquoqꝫ cor
pore aliud eſt magnitudo· aliud color·
aliud eſt figura·Poteſt enim ⁊ minuta
magnitudine manere idē color ⁊ eadē
figura·⁊ colore mutato manere eadem
figura et eadem magnitudo. Ac p hoc
multiplex eſſe cōuincit̄ natura corporis
ſimplex autē nullo modo·

¶ Hic de ſpirituali creatura oſtēdit quo
modo ſit multiplex ⁊ nō ſimplex·

Creatura quoqꝫ ſpiritualis vt ē
anima in ↄparatione quidē cor
poris eſt ſimplex·ſine ↄparatōe
vero corporis ē multiplex et nō ſimplex
Que ideo ſimplex dicit̄ reſpectu corpo
ris·qꝛ mole nō diffundit̄ p ſpaciuꝫ loci·
ſed in vnoquoqꝫ corpore· ⁊ in toto to
ta eſt· et in qualibet eius pte tota eſt.
Et ideo cuꝫ ſit aliquid in quauis exigua
pticula corporis qd ſentiat anima quā
uis nō fiat in toto corpore· illa tamē to
ta ſentit qꝛ totam nō latet. Sed tñ nec
in ipa anima vera ſimplicitas eſt. Cum
eñ aliud ſit artificioſum eſſe·aliud iner
tem·aliud acutuꝫ·aliud memorēꝫ·aliud
cupiditas·aliud timor·aliud leticia· ali
ud triſticia· poſſuntqꝫ hec et alia hmōi

innumerabilia in anime inueniri natura
et alia ſine alijs. ⁊ alia magis alia min⁹
Manifeſtum eſt nõ ſimplicem ſed mul-
tiplicem eſſe naturã. Nichil em̃ ſimplex
mutabile eſt. omnis aũt creatura muta
bilis eſt. nulla ergo creatura vere ſim-
plex eſt. Deus vero et ſi multipliciẽ di-
cat̃. vere tamẽ et ſumme ſimplex eſt. Di
cit̃ em̃ magnus. bonus. ſapiens. beatus
verus. et quidq̃d aliud nõ indigne dici
videt̃. ſed eadẽ magnitudo eius eſt que
ſapientia. Non em̃ mole magnus eſt ſed
virtute. et eadẽ bonitas que ſapientia
⁊ magnitudo ⁊ veritas. ⁊ nõ eſt ibi aliud
ipm̃ beatũ eſſe. et aliud magnũ aut ſapi
entem. aut verũ aut bonũ eſſe. aut om-
nino eſſe.

¶ Qualiter cũ deus ſimplex ſit multiplex
tamen dicatur.

Hic diligenter notandũ eſt cum
dicat aug. ſolũ deũ vere ſimpli-
cem eſſe. cur dicat eundẽ multi
pliciter dici. ſed hoc nõ ꝓpter diuerſita-
tem accidentiũ vel partiũ dicit. ſꝫ ꝓpter
diuerſitatẽ ac multitudinem noim̃. que
de deo dicunt̃. que licꝫ multiplicia ſint
vnũ tamen ſignificans ſcꝫ diuinã naturã
hic em̃ nõ ita accipiunt̃. cũ de illa incõ-
mutabili eternaqꝫ ſubſtantia incõpara-
biliter ſimpliciore q̃ eſt human⁹ anim⁹
dicunt̃. queadmodũ d̃ creaturis dicunt̃
Unde aug. in. vj. li. de trini. deo eſt hoc
eſſe. qd̃ eſt forte eſſe vel ſapiẽtẽ eſſe vel
iuſtũ eſſe. et ſi quid de illa ſimplici mul
tiplicitate l' multiplici ſimplicitate dixe
ris. quo ſubſtantia eius ſignificet̃. hũa-
no aũt animo nõ eſt hoc eſſe qd̃ eſt for
tem eſſe. aut prudentem. aut iuſtũ. Po-
teſt enim eſſe animus et nullã iſtaꝝ ha-
bere virtutem.

¶ Tanta eſt dei ſimplicitas q, nulli p̃dica
mentoꝝ ſubicitur.

Quod aũt in natura deitatis nul
la ſit accidentiũ diuerſitas. nul
laqꝫ penitus mutabilitas. ſꝫ pfe
cta ſimplicitas. oſtendit aug. in. v. li. de
trini. dicens. Intelligam⁹ deũ quantũ
poſſumus. ſine qualitate bonũ. ſine quã
titate magnũ. ſine indigentia creatorẽ
ſine ſitu p̃ſidentem. ſine habitu omnia
otinentẽ. ſine loco vbiqꝫ totũ. ſine tem
pore ſempiternũ. ſine vlla ſui mutatione
mutabilia facientẽ. nichilqꝫ patientem.
Quiſquis deũ ita cogitat. et ſi nondum
poteſt omnino inuenire quid ſit. pie tñ
caueat quantũ poteſt aliquid de illo ſen
tire q, nõ ſit. Ecce ſi ſubtiliter intendas
ex his atꝫ p̃dictis aperit̃ illa p̃dicamen-
ta artis dyaletice dei nat̃e minime ouẽ-
nire. q̃ nullis eſt ſubiecta accidentib⁹.

¶ Q, deus nõ proprie ſed abuſiue dicitur
ſubſtantia.

Unde nec ꝓprie dicit̃ ſubſtantia
vt aug. oſtendit in li. vij. de tri.
Sicut ab eo qd̃ eſt eſſe appel-
latur eſſentia. ita ab eo qd̃ eſt ſubſiſtere
ſubſtantiã dicim⁹. ſi tamen dignũ eſt vt
deus dicatur ſubſiſtere. Hoc em̃ de his
rebus recte intelligit̃ in quib⁹ ſubiectis
ſũt ea que in aliquo ſubiecto eſſe dicunt̃
ſicut in corpe color aut forma. Corpus
em̃ ſubſiſtit. et ideo ſubſtantia eſt. Res
vero mutabiles. neqꝫ ſimplices ꝓprie di
cunt̃ ſubſtantie. Deus aũt ſi ſubſiſtit vt
ſubſtãtia ꝓprie dici poſſit. ineſt in eo ali
quid tanq̃ in ſubiecto et nõ eſt ſimplex
Nephas aũt eſt dicere vt ſubſiſtat de⁹
Et ſubſit bonitati ſue atqꝫ illa bonitas
nõ ſubſtãtia ſit vel poti⁹ eſſentia. Neqꝫ
ipe deus ſit bonitas ſua. ſꝫ in illo ſit tan
q̃ in ſubiecto. Unde manifeſtum eſt de
um abuſiue ſubſtantiã vocari. vt nomi-
ne vſitatiore itelligat̃ eſſentia. qd̃ vere
ac ꝓprie dicit̃. ita vt fortaſſe ſolum deũ
dici opteat eſſentiã. Eſt em̃ ṽe ſolus. q2
incõmutabilis eſt.

¶ Q, nõ eſt aliqd̃ in deo quod nõ ſit de⁹

Cui⁹ aũt eſſentie ſimplicitas ac
ſinceritas tanta eſt. q, non eſt
in ea aliquid quod nõ ſit ipa. ſꝫ
idem eſt habens ⁊ quod habet̃. Unñ hy
larius in. vj. li. de tri. ait. Nõ ex compoſitis

deus qui vita eſt ſubſiſtit. neqʒ qui vir=
tus eſt ex infirmis cõtinet. neqʒ q̄ lux eſt
ex obſcuris coaptat. nec qui ſpũs eſt ex
diſparib⁹ formalis eſt. totũ qḋ in eo eſt
vnũ eſt. Idem in. viij. li. de trini. Nõ hu
mano modo ex cõpoſitis deus eſt. vt in
eo aliud ſit qḋ ab eo habet. et aliud ſit
ipe qui habeat. ſed totũ vita eſt. natura
ſcʒ pfecta ꝛ infinita. et nõ ex diſparib⁹
ꝯſtituta ſed viuens p totũ ipa. De hoc
eodem boetius in primo li. de trini. ait.
Quocirca hoc vere vnũ eſt in quo null⁹
numerus. nullũ in eo aliud preter id qḋ
eſt. neqʒ em̃ ſubiectũ fieri poteſt. Aug⁹
quoqʒ in li. de fide ad petrum dicit. In
dei ſubſtantia nõ eſt aliquid qḋ non ſit
ſubſtantia quaſi aliud ſit ibi ſubſtantia
aliud qḋ accidat ſubſtantie. ſʒ quidqḋ
ibi intelligi põt ſubſtantia eſt. verũ hec
dici poſſunt facile et credi. videri autẽ
niſi puro corde om̃ino nõ poſſunt. Itẽʒ
in. xv. li. de trini. Sic habetur in natura
vniuſcuiuſqʒ triũʒ. vt qui habet hoc ſit
qḋ habet. ſicut immutabilis ſimplexqʒ
ſubſtantia. Unde yſidor⁹ ait. Deus ſim
plex dicit ſiue nõ amittendo qḋ habet
ſeu qḋ aliud non eſt ipe. et aliud qḋ in
ipo eſt. Et cũ tante ſimplicitatis atqʒ ſin
ceritatis ſit natura diuina. eſt tamen in
ea trinitas pſonarũ. Unde aug. in li. xj.
de ciuitate dei ait. Non ꝓpter hoc natu=
ram ſummi boni ſimplicem dicim⁹ quã
eſt pater in ea ſolus. aut filius in ea ſo=
lus. aut ſpũſſanctus in ea ſolus. id eſt qʒ
eſt ſola iſta noĩm trinitas ſine ſubſiſten
tia pſonaꝝ. ſicut ſabelliani putauerunt
Sʒ ideo ſimplex dicit. qʒ eſt hoc qḋ ha
bet. excepto qḋ relatiue queqʒ pſona ad
alteram dicit nec eſt ipa. Nam vtiqʒ pa
ter habʒ filiũ ad quẽʒ relatiue dicit. nec
tamen eſt filius. ꝛ filius habet patrem.
nec tamen ipe eſt pater. in quo vero ad
ſemetipm̃ dicit. nõ ad alterũʒ. hoc ẽ qḋ
habet. ſicut ad ſemetipm̃ dicit. viu⁹ ha=
bendo vitã et eadem vita eſt ipe. Pro=
pter hoc itaqʒ natura hec dicit ſimplex
qḋ non ſit aliud habens et aliud id qḋ
habet. ſicut in ceteris rebus eſt. Nõ em̃
habens liquorem liquor eſt. nec corpus
color. nec anima eſt ſapientia. Ecce quã
ta eſt ydemptitas. quãta eſt vnitas. im=
mutabilitas. ſimplicitas. puritas diuine
ſubſtantie. iuxta infirmitatis noſtre vali
tudinem aſſignauimus.

De diſtinctione perſonaꝝ.

Nunc ad diſtinctionem pſonarũ
accedam⁹. Teneamus ergo vt
docet aug. in li. ḋ fide ad petꝝ
Patrem ꝛ filiũ et ſpiritũſanctũ vnũ eſſe
deũ naturaliter nec tamen ipm patrem
eſſe qui filius eſt. nec filiũʒ eſſe ipm qui
pater eſt. nec ſpiritũſanctũ eſſe ipm qui
pater eſt aut filius. Una em̃ eſt eſſentia
patris et filij ꝛ ſpiritusſancti. In qua nõ
eſt aliud pater. aliud filius. aliud ſpũſ=
ſanctus. quis pſonaliter. alius ſit pater
alius filius. alius ſpiritusſanctus.

Hic de coeternitate filij et patre.

Genitus eſt em̃ a patre filius. et
ideo alius. nec tamen ante fuit
pater qʒ filius. Coeterne enim
ſunt ſibi tres perſone.

Argumentatio arrianoꝝ.

Sed ꝯtra hoc inquit heretic⁹ vt
refert ambroſi⁹ in primo li. de
trini. Omne qḋ natũ eſt princi=
piũ habet. et ideo qʒ fili⁹ natus ẽ. princi
piũ habet. et eſſe cepit. qḋ hereticorum
ore ſic dictuʒ eſt. Nam ipe arrius vt me
minit aug. in. vj. li. de trini. dixiſſe fert.
Si filius eſt. natus eſt. ſi natus ẽ. erat.
quando nõ erat filius.

Reſponſio aug. catholica.

Qui hoc dicit nõ intelligit etiaʒ
natuʒ eẽ deo. ſempiternũqʒ eſſe
vt ſit coetern⁹ patri fili⁹. ſicut
ſplendor qui gignit ab igne atqʒ diffun
ditur. coeuus eſt igni. ꝛ eſſet coeternus
ſi ignis eſſet eternus.

Oppoſitio aug̃· ꝯtra hereticum.

Item in eodem ſi dei filius inq̄t
aug̃· virtus et ſapientia dei eſt.
nec vnq̄ fuit deus ſine virtute
et ſapientia· coetern⁹ eſt deo patri fili⁹
Dicit aūt apoſtolus xp̄m eſſe dei virtu-
tem ⁊ dei ſapientiā· aut ergo nō fuit· q̄n
nō fuit filius· aut aliquādo deus nō ha-
buit virtutem et ſapientiā q̄d dementis
eſt dicere· cōſtat em̄ q: ſemp habuit ſa-
pientiā· ſemp ergo habuit filium·

**Reſponſio ambroſij ad idem autorita-
te fulta·**

Eidem quoq: arrianice queſtio
in ambro· in hūc modū reſpon-
det· Ego inquā filiū eſſe natum
ꝯfiteor q̄d reliquū eſt impietatis horre
ſco. Scriptū eſt em̄ in veteri teſtamen
to vt vel vnū de pluribus dicā· ante me
non fuit alius deus et poſt me non erit·
quis ergo hoc dicit. Pater an fili⁹. Si
filius ante me inquit· nō fuit alius deus
Si pater poſt me inquit nō erit· hic pri-
orem et ille poſteriorem nō habet. In-
uicem em̄ in ſe et pater in filio et fili⁹ in
patre ꝯgnoſcit·

Ratione vtit̃ ambroſius ꝯtra hereticū·

Quem em̄ patrem dixeris ei⁹ etiā
filiū deſignaſti· q: nemo ip̄e pa
ter eſt ſibi. Cum filiū nominas
etiā patrem fateris· q: nemo ip̄e ſibi fi-
lius eſt· Itaq: nec filius ſine patre· nec
pater poteſt eſſe ſine filio· Semp ergo
pater· ſemp ⁊ filius·

Inuectio ambroſij ꝯtra hereticū·

Item dic michi heretice· fuit ne
quando omnipotens deus· pat̃
nō erat· et deus erat. Nā ſi pa-
ter eſſe cepit· deus ergo primo erat· et
poſtea pater factus eſt. Quomō ergo
immutabilis deus eſt. Si em̄ ante de⁹
poſtea pater fuit· vtiq: generatōis ac-
ceſſione mutatus eſt· ſed auertat deus
hanc amentiam·

**Ineffabile eſt quomodo filius ſit ⁊ nō
habeat patrem priorem· ſicut mod⁹ ge
neratōs intelligibilis et ineffabilis eſt·**

Sed queris a me inquit ambro·
quomō ſi filius ſit· nō priorem
habeat patrē· quero item a te
quādo vel quomodo filiū putes eſſe ge
neratū. Michi em̄ impoſſibile eſt gene-
rationis ſcire ſecretū· Mens deficit· vox
ſilet· nō mea tantū ſed ⁊ angeloꝝ ſupra
poteſtates ⁊ ſupra angelos ⁊ ſupra che
rubin et ſupra ſeraphin et ſupra omnem
ſenſum eſt· q: ſcriptū eſt. Pax xp̄i ſupra
omnē ſenſum eſt. Et ſi pax xp̄i ſupra om
nem ſenſum eſt· quomō nō eſt ſupra om
nem ſenſum tanta generatio· Tu ergo
ori manū admoue· ſcrutari non licet ſu-
perna miſteria· licet ſcire q̄ nat⁹ ſit nō
licet diſcutere quomō natus ſit. Illud
michi negare nō licet· hoc querere me
tus eſt. Ineffabilis em̄ eſt illa genera-
tio. Vnde yſaias. Generationē eius q̄s
enarrabit.

**Quidam ꝑſumūt diſcutere generatio-
nis ſeriem.**

Quidam tamen de ingenio ſuo
ꝑſumentes· dicūt illā generatio
nem poſſe intelligi et alia hmōi
inherētes illi autoritati iero· ſup eccle·
In ſacris ſcripturis quis ſepiſſime non
ꝓ impoſſibili ſed ꝓ difficili poni̇t vt ibi
Generationē eius quis enarrabit. Sed
hoc nō dixit iero· ideo q̄ generatio filij
eterna plene intelligi vel explicari poſ-
ſit a quoq̄ mortaliū· ſed q: de ea aliq̄d
intelligi vel dici p̄t· Quidā tn̄ hoc acci
piūt dictū de tēpali xp̄i generatione.

**Vtrum debeat dici ſemp gignitur· vel
ſemp genitus eſt filius·**

Hic queri poteſt cum generatio
filij a patre nec principiū habe-
at nec finem· q: eterna eſt· vtꝝ
debeat dici fili⁹ ſemp gignit̃· vel ſemp
genitus eſt· vel ſemp gignetur. De hoc
gregori⁹ ſup iob ait. Dn̄s deus iheſus
in eo q̄ virtus et ſapientia dei ē· de p̄re

ante tpa natus eſt. vel potius q2 nec cepit naſci. nec deſijt. dicam9 verius ſemp natus. nō aūt poſſum9 dicere ſemp naſcit. ne imꝑfectū eſſe videat. At vero vt eternus deſignari valeat. et ꝑfectus. et ſemp dicam9 ⁊ natus. quaten9 et nat9 ad ꝑfectionē ꝑtineat. ⁊ ſemp ad eternitatem. quāuis ꝑ hoc ipm q2 ꝑfectū dicim9. multū ab illi9 veritatis expreſſione deuiam9. q2 qd factū non eſt non poteſt dici ꝓprie ꝑfectū. ſ3 balbuciendo vt poſſumus excelſa dei reſonamus. et dñs noſtre infirmitatis verbis ↄdeſcendens eſtote inqt ꝑfecti ſicut et pater veſter celeſtis ꝑfectus eſt. Sup illum locū etiam pſalmi. ego hodie genui te. De hac generatione filij ita loquitur aug. Quā q̄ꝫ ꝑ hoc q2 dicit hodie poſſit etiam intelligi dies ille quo xp̄s ſ3m hominē natus eſt. tamen q2 hodie pſentiā ſignat. atq3 in eternitate neq3 pteritū quicq̄ꝫ ē quaſi eſſe deſierit. neq3 futuꝝ quaſi nōdū ſit. ſed preſens tantuꝫ. q2 quicqd eternum eſt ſemp eſt. diuinit9 accipitur de ſempiterna generatione ſapiētie dei. Ecce hijs verbis oſtendit aug. q2 generatio filij ſemp eſt nec pterijt. nec futura eſt q2 eterna ē. Jdeo em̄ dixit genui ſc3 ne nouū putaret ne videret icepiſſe. hodie dixit ne pterita generatio videretur. Ex his ergo verbis ꝓphete vt ait iohānes criſo9. nichil aliud manifeſtatur niſi q2 ex ipa eſſentia patris ſemp genitus eſt filius.

¶ Origenes videt dicere ↄtrariū ait enim q2 ſemp generat filius a patre.

Origenes vero ſup iheremiam dicit. q2 fili9 ſemp generatur a patre. hijs verbis ſaluator noſter eſt ſapientia dei. ſapientia vero eſt ſplendor eterne lucis. Saluator g° noſter ſplendor ē claritatis. ſplendor autē nō ſemel naſcit ⁊ deſinit. ſed quotiēs ortū fuerit lumen ex quo ſplendor oritur. totiens oritur etiam ſplēdor claritatis. Sic ergo ſaluator ſemper naſcitur. Unde ait in li. ſapientie. an̄ oms colles generat me. Non vt quidā male legūt generauit. Hijs verbis apte oſtendit origenes ſane dici poſſe ⁊ debere fili9 ſemper naſcitur. qd videtur contrarium illi verbo gregorij pmiſſo ſc3. nō poſſumus dicere ſemper naſcitur.

¶ Exponit pmiſſa verba gregorij. ne putetur inter doctores eſſe ↄtrarietas.

Sed ne tanti autores ſibi ↄtradicere inre tanta videant illa verba gregorij benigne interpretemur. Dñs inquit iheſus ante tpa natus eſt de patre. vel potius q2 nec cepit naſci. nec deſijt. dicam9 veri9 ſp natus.

¶ Queſtio de ipis verbis gregorij.

Sed quomodo verius dicit hoc ſc3 q2 filius ſemper natus eſt q̄ꝫ illud ſc3 q2 de patre ante tpa natus eſt. Jllud em̄ ſincera ⁊ catholica fides tenet ac predicat vt illud.

¶ Hic ſoluit.

Quare ergo ait dicam9 veri9 cū vtrūq3 pariter ſit verum niſi q2 volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiā ⁊ expreſſionem veritatis dici q̄ꝫ illud. His etem̄ verbis omnis calūniandi verſutiis hereticis obſtruit aditus. quibus xp̄i ſ3m deitatem generatio ſine inicio ⁊ ſine fine eſſe. ac ꝑfecta mōſtrat. Nō aūt adeo apte manifeſtatur veritas. cū dicit filius ante tpa genitus eſt de patre. vel fili9 ſemp naſcit de patre. Et ideo dicit greg. q2 nō poſſum9 dicere ſemp naſcit. nō inquā ita ↄuenienter. nō ita ↄgrue ad explanationeꝫ veritatis. Poteſt tamen dici ſi ſane intelligat. ſemp em̄ naſcit filius de patre. vt ait origenes. nō q2 quotidie iteretur illa generatio. ſed q2 ſemp eſt. ſemper ergo naſcit. id ē natiuitas ei9 ſempitna eſt.

¶ Q2 filius ſemper generat cōfirmatur ex dictis hylarij.

Hilarius quoqȝ dicit filiuȝ naſci ex patre in li. vij. de trinita. his verbis. viuēs deus ⁊ nature eterne viuentis poteſtas eſt. et qꝫ cuȝ ſacramento ſcientie ſue ex eo naſcit᷑. non potuit aliud eſſe qꝫ viuens. Nam cū ait. ſicut miſit me viuens pater. et ego viuo per patrem. docuit vitam in ſe. p viuentem patreȝ ineſſe. Ecce hic habes qꝛ filius naſcit᷑ ex patre. Item in eodē. Cuȝ dicit xp̄s ſicut pater habet vitam in ſe. ſic ⁊ filio dedit vitam habere in ſemetipſo. omnia viua ſua ex viuente teſtatus eſt. Qꝫ autē ex viuo viuuȝ natum eſt habet natiuitatis pfectū. ſine nouitate nature. Nō em̄ nouū eſt qꝫ ex viuo generat᷑ viuū. qꝛ nec ex nichilo eſt. et vita que natiuitateȝ ſumit ex vita. neceſſe eſt per nature vnitatē. et pfecte natiuitatis ſacramentuȝ vt ⁊ in viuente viuat. et in ſe habeat vitam viuentē. Ecce et hic habes quia generat᷑ ex viuo viuēs filius.

¶ Attende totū qd̕ in deo eſt viuit.

Item in eodem. In deo totum qd̕ eſt viuit. deus em̄ vita eſt. ⁊ ex vita non pōt quicqꝫ eſſe niſi viuū. neqȝ ex deriuatione. ſed ex virtute natiuitas eſt. Ac ſic dū totum qd̕ eſt viuit. et dum totū qd̕ ex eo naſcit᷑. virtus eſt. habet natiuitatem filius. nō demutationē. et hic dicit qd̕ naſcit᷑. Item in ix. li. donat pater filio tantū eſſe quātuȝ eſt ipſe cui innaſcibilitatis eſſe ymaginē ſacramento natiuitatis impartit. quem ex ſe in forma ſua generat. hic dicit quia generat pater filiū.

Breuiter docet quid de hoc concedendum ſit.

Dicamus ergo filiū natū de patre ante tpa ⁊ ſemp naſci de patre. ſed ↄgruentius ſemp natū. et eundē fateamur ab eterno eſſe. et patri coeternū. id ē auctori. pater em̄ generatione auctor filij ē. vt in ſequentibꝫ oſtendet᷑. Vt ergo pater eſt eternꝰ. ita et filius eternus. ſed pater ſine auctore filius vero non. qꝛ pater innaſcibilis. eſt filius natus. Et vt ait hilarius in. xij. li. de trini. aliud eſt ſine auctore ſemp eſſe eternū. aliud eſt patri. id eſt auctori eſſe coeternū. vbi aūt pater auctor eſt. ibi ⁊ natiuitas ē. qꝛ ſicut natiuitas ab auctore eſt. ita et ab eterno auctore eterna ē natiuitas. Omne aūt qd̕ ſemp eſt etiam eternū eſt. ſed tamen nō omne qd̕ eternum eſt etiā innatū eſt. qꝛ qd̕ ab eterno naſcit᷑ habet eternū eſſe qd̕ natū eſt. qd̕ aūt non natū eſt. id cū eternitate nō natum ē. qd̕ vero ex eterno natū ē. id ſi nō eternū natū eſt. iam nō erit ⁊ pater auctor eternꝰ. Si quid ergo ei qui ab eterno patre natus ē. ex eternitate defuerit idipm̄ auctori nō eſt ambiguū defuiſſe. qꝛ ſi gignenti eſt infinitū gignere. et naſcenti etiā infinitum naſci eſt. Medium em̄ quid inter natiuitatem dei filij ⁊ generationeȝ dei patris. nec ſenſus admittit. qꝛ ⁊ in generatione natiuitas ē. ⁊ in natiuitate generatio eſt. qꝛ ſine vtroqȝ neutrū ē. vtrūqȝ gͦ ſine interuallo ſui ē.

¶ Argumentatio heretici.

Sed inquiet hereticus. Om̄e qd̕ natum eſt non ſemper fuit. qꝛ in id natum eſt vt eſſet.

¶ Reſponſio hylarij.

Nemo ambigit quin ea que in rebus humanis nata ſunt. aliquādo non fuerint. Sed aliud ē ex eo naſci qd ſemp nō fuit. aliud ex eo natum eſſe qd̕ ſemp eſt. Ibi nec ſemp fuit qui pater ē. nec ſemp pater ē. ⁊ qui non ſemp pater ē. nō ſemp genuit. vbi auteȝ ſemp pater ē. ſemp filius ē.

¶ Quid ſit ꝓpriū patri ⁊ filio.

Quod ſi ſemp deo patri ꝓpriuȝ ē qꝫ ſemp eſt pater. neceſſe ē filio ſemp ꝓpriū eſſe qꝫ ſemp ē filius. Quomō ergo cadet in intelligentiā noſtraȝ vt nō fuerit ſemp. cui ꝓpriū ē ſemp eſſe qd̕ natū ē. Natum ergo vnigenitum deū ↄfitemur. ſȝ natū ante tpa. nec ante

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

eſſe q̄ natum. nec ante natū q̄ eſſe. quia naſci qd̄ erat. iam nō tantū naſci eſt. ſed ſeipm̄ demutare naſcendo. Hoc aūt humanū ſenſuꝫ et intelligentiā excedit mūdi. Non hoc capit ratio humane intelligentie ſꝫ prudentie fidelis ꝓfeſſio ē.

¶ Hic de ſpiritusancto agitur et prius q̄ amor patris ⁊ filij dicitur. Decima

Hunc poſt filij eternitatem. de ſpiritusancto quantū deo donāte videre ꝯcedit̄ diſſeramꝰ. ſpiritusſanctꝰ amor eſt ſiue caritas ſiue dilectio patris ⁊ filij. Unde aug̃. in. xv. li. de trin̄. ait. Spūſſanctus nec patris eſt ſolius. nec filij eſt ſolius ſed amboꝝ. et ideo ꝯmunez qua inuicem ſe diligūt pater et filius nobis inſinuat caritatē.

¶ Q̄ ſpūſſanctus ꝓprie dilectio dicatur et tamen trinitas ſit dilectio.

Iohannes aūt in epiſtola canonica ait. Deus caritas eſt. non dixit ſpūſſanctus caritas ē. Quod ſi dixiſſet abſolutior eſſet ſermo et non parua pars queſtionis deciſa. ſed quia dixit deus caritas eſt. incertū eſt. ⁊ ideo querendū. Utrū deus pater ſit caritas an filius. an ſpūſſanctus. an deus ip̄a trinitas. q̄r et ip̄a nō tres dij ſed vnꝰ deus eſt. Ad qd̄ aug̃. in eodē li. ita dicit. Neſcio cur ſicut ſapientia. et pater dicit̄ et filius ⁊ ſpūſſanctus. ⁊ ſimul omnes non tres ſed vna ſapientia. non ita ⁊ caritas dicat̄ pater ⁊ filius et ſpūſſanctus et ſimul omnes vna caritas. Nō ideo tamē quiſq̄ nos incōuenienter eſtimet caritatem appellari ſpiritūſanctuꝫ. q̄r et deus pater. ⁊ deus filius poteſt caritas nūcupari. ſicut ꝓprie verbum dei etiam ſapientia dei dicitur. cū et pater et ſpiritusſanctus ſit ſapientia.

¶ Sicut verbū dei ꝓprie dicit̄ ſapientia. ⁊ tamen tota trinitas dicit̄ ſapientia. ita et ſpūſſanctus ꝓprie dicit̄ caritas. et tamen pater ⁊ filius et ſpiritusſanctus dicitur caritas.

Si ergo ꝓprie aliquis hoꝝ triuꝫ caritas nūcupari debꝫ. q̄s aptiꝰ q̄ ſpūſſanctus vt ſcꝫ in illa ſimplici ſummaq; natura nō ſit aliud ſubſtātia et aliud caritas. ſed ſubſtantia ipſa ſit caritas. et caritas ipſa ſit ſubſtantia ſiue in patre. ſiue in filio. ſiue in ſpūſancto. ⁊ tamen ſpūſſanctꝰ ꝓprie caritas nūcupet̄. Ecce his verbis apte dicit aug̃. q̄ in trinitate caritas aliquando refert̄ ad ſubſtantiā. que ꝯmunis triū eſt ꝑſonarū. ⁊ tota in ſingulis. aliquādo ſpecialiter ad ꝑſonā ſpūſſancti ſicut ſapientia dei. aliquando ꝓ ſubſtantia diuina. aliquando pro filio ꝓprie accipit̄. et hoc in multis fieri reperit̄.

¶ Exemplis ꝯfirmat eadē nomina ⁊ ꝓprie et vniuerſaliter accipi.

Pluribꝰ em̄ exemplis doceri poteſt multa rerū vocabula. ⁊ vniuerſaliter poni et ꝓprie quibuſdam rebus adhiberi. ſicut legis nomine aliquando ſimul omnia veteris inſtrumenti ſignificant̄ eloquia. aliquādo aūt ꝓprie vocat̄ lex que data eſt ꝑ moyſen. Multa alia ſuppetūt exempla. ſed in re aperta vitanda eſt longitudo ſermonis Sicut ergo vnicū dei verbū ꝓprie vocamus nomine ſapientie cū ſit vniuerſalit̄ et ſpūſſanctus. ⁊ pater ip̄a ſapientia. ita ſpūſſanctus ꝓprie vocabulo caritatis nūcupat̄ cū ſit ⁊ pater. et filius vniuerſaliter caritas.

¶ Autoritatem ponit q̄ filius ꝓprie dicatur ſapientia.

Sed dei verbū. id eſt vnigenitꝰ filius dei apte eſt dictus dei ſapientia. ore apli dicentis criſtū dei virtutē et dei ſapientiā. Spiritꝰ aūt ſanctus vbi ſit dictus caritas. inuenimꝰ ſi diligenter iohānis apoſtoli eloquiuꝫ ſcrutemur. qui cū dixiſſet. diligamꝰ inuicem. q̄r ex deo eſt dilectio. adiūxit. et omnis qui diligit ex deo natus eſt. quia dilectio deus eſt. Hic manifeſtauit ſe dixiſſe eam dilectionē eſſe deū quā dixit

ex deo. Deus ergo ex deo eſt dilectio.
ſed q2 et filius ex deo patre natus eſt. ⁊
ſpūſſanctus ex deo patre ꝓcedit quē po
ti9 eoꝝ. hic debeam9 accipere dictum
eſſe dilectionē. merito queriť. pater em̄
ſol9 ita de9 eſt. vt nō ſit ex deo. et ideo
dilectio que ita de9 eſt. vt ex deo ſit. nō
ipſe pater eſt. ſ3 aut filius aut ſpirituſ=
ſanctus. S3 in conſequentibus. cū dei di
lectionē ꝯmemoraſſet iohānes qua dile
xit nos. et hinc hortatus eſſet. vt ⁊ nos
inuicem diligamus. atq3 ita deus in no
bis maneat. q2 vtiq3 dilectionē deū dixe
rat. ſtatim volens de hac re aperti9 ali=
quid eloqui. inquit in hoc ꝯgnoſcimus
q2 in ipō manem9. et ipē in nobis. q2 de
ſuo ſpiritu dedit nobis. Spiritus itaq3
ſanctus de quo dedit nobis facit nos in
deo manere ⁊ ipm̄ in nobis. hoc aūt fa=
cit dilectio. Ipē eſt ergo deus dilectio.
deus ergo ſpirituſſanct9 qui ꝓcedit ex
deo. ſignificať vbi legiť. Deus dilectio
eſt. et dilectio ex deo eſt. Ecce his ver=
bis apte dicit aug. ſpiritūſanctū nō ſo=
lum eſſe caritatē patris ⁊ filij. et in tan=
tum quoq3 ſermonē ꝓduxit. vt videatur
dixiſſe ſpūmſanctū non ſolum eſſe dile=
ctionem patris ⁊ filij qua ſe inuicem et
nos diligūt. ſed etiā dilectionē qua dili
gim9 deū. Sed vtrū ipē ſit caritas qua
nos diligim9 deū in ſequēti explicabiť.

¶ Redit oſtendere qđ ꝓpoſuerat ſc3 q2 ſpi
rituſſanct9 ſit amor quo pater a filio et
filius a patre diligitur.

Nunc vero qđ incepimus. oſten=
dere curem9 ſc3. ſſ. dilectionem
eſſe ſiue amorem patris et filij.
quo ſc3 pater diligit filium. et filius pa=
trem. De hoc hieronim9 ſup. xiiij. pſal.
ait. Spūſſanctus nec pater eſt nec fili9
ſed dilectio quā habet pater in filiū. et
filius in patrem. Aug. quoq3 in. vj. li. de
trin. ait. In omnib9 equalis eſt patri fi
lius. et eſt vnius eiuſdemq3 ſubſtantie.
¶ Quaꝓpter etiā ſpirituſſanctus in eadem
vnitate ſubſtātie ⁊ equalitate ꝯſiſtit.

¶ Quid ſit ſpūſſanctus hic aperiť.

Siue em̄ ſit vnitas amboꝝ. ſiue
ſanctitas. ſiue caritas. manife=
ſtu3 eſt q2 nō aliquis duoꝝ eſt
quo vterq3 ꝯiūgiť. quo genitus a gignē
te diligať. genitoremq3 ſuū diligat. ſintq3
nō ꝑticipatione ſed eſſentia ſua. neq3 do
no ſuperioris alicuius. ſed ꝓprio ſuo ſer
uantes vnitatem ſpūs in vinculo pacis
Ecce hic habes ſpiritūſanctu3 eſſe quo
filius diligiť a patre. et pater a filio. et
quo illi duo ſeruant vnitatē pacis. Spi=
ritus ergo ſanctus vt ait aug. in eode3
ꝯmune eſt aliquid patris et filij quidqđ
illud eſt. Nc ipa ꝯmunio ꝯſubſtantialis
et coeterna eſt. que ſi amicicia ꝯuenien=
ter dici poteſt. dicať. ſed aptius dicitur
caritas. ⁊ hec quoq3 ſubſtantia. q2 de9
ſubſtantia eſt. et deus caritas eſt. Tria
ergo ſunt et nō amplius. vnus diligens
eum qui de illo eſt. et vn9 diligens eum
de quo eſt. ⁊ ipa dilectio. Que ſi nichil
eſt. quomō deus dilectio eſt. Si nō eſt
ſubſtantia. quō deus ſubſtantia eſt.

¶ Q3 ſpirituſſanctus ſicut ꝯmunis eſt pa=
tri et filio. ita ꝯmune nomen h3 ꝓpriū.

Hic notandu3 eſt. q2 ſicut ſpiri=
tuſſanctus in trinitate ſpeciali=
ter diciť caritas. que eſt patris
et filij vnio. ita et nomen tenet ꝓprie qđ
patri ⁊ filio ꝯmuniter quodāmodo cō=
gruit. Unde aug. in. xv. li. de tri. Si ca=
ritas inquit qua pater diligit filiū. ⁊ pa
trem diligit filius. ineffabilem ꝯmunio
nem demonſtrat amboꝝ quid ꝯuenien
tius. q2 vt ille ꝓprie dicatur caritas. qui
ſpiritus eſt ꝯmunis ambob9. Hoc enim
ſanius crediť ⁊ intelligiť vt nō ſolū ſpi=
rituſſanctus caritas ſit in illa trinitate.
ſed nō fruſtra ꝓprie caritas nūcupetur.
ꝓpter illa que dicta ſunt. ſicut nō ſolus
in illa trinitate. vel ſpūs eſt vel ſanctus
quia et pater ſpūs. et fili9 ſpūs. ⁊ pater
ſanctus. ⁊ filius ſanct9. et tamen ipē nō
fruſtra diciť ſpūſſanctus. Qui enim eſt
ꝯmunis ambob9 id vocať ipē ꝓprie qđ

ambo cōmuniter. Alioquin si in illa trini
tate solus spiritussanctus est caritas · pro-
fecto et filius · nō solus patris sed etiā
spūssancti filius inuenit̄ . Ait em̄ aplūs
de deo patre. Transtulit nos in regnū
filij caritatis sue. Si ergo nō est in ista
trinitate caritas dei · nisi spūssanctus fi-
lius est etiā spūssancti. Sed qz hoc ab-
surdissimū est · restat vt nō solus ibi sit
caritas spūssanctꝰ · sed ꝓpter ista de qui
bus satis disserui ꝓprie sic vocat̄ ·

Undecima distinctio primi

¶ Q spūssanctus ꝓcedit a patre ⁊ filio ·

Hic dicendū est spiritūsanctum
a patre esse et filio et ꝓcedere
a patre et filio · qd̄ multi hereti
ci negauerūt. Q aūt de vtroqz ꝓcedat
multis diuinoꝝ eloquioꝝ testimonijs
cōprobat̄. Dicit em̄ apostolꝰ · Misit deꝰ
spiritū filij sui in corda nr̄a · Ecce hic di
cit̄ spūs filij · Et ibi. Qui aūt spiritū xp̄i
nō habet hic nō est eius · Ipse etiā filius
de spūsancto dicit in euangelio. Quem
ego mitto vobis a patre. Patris autē
spiritus dictus est vbi legit̄. Si spiritꝰ
eius qui suscitauit xp̄m a mortuis habi-
tat in nobis · et ipe xp̄us dicit. Nō enim
vos estis qui loquimini sed spūs patris
vestri qui loquit̄. Et in alio loco · quem
mittet pater in nomine meo · et alibi ipe
filiꝰ de spūsancto ait. De patre ꝓcedit ·
His et alijs auctoritatibꝰ pluribꝰ osten-
dit̄ qꝛ ss · a patre et filio ꝓcedit ·

¶ Q greci nō cōcedunt spiritūsanctū pro-
cedere a filio ·

Greci tamen dicūt spiritūsanctū
ꝓcedere tantū a patre ⁊ non a
filio · Qd̄ ideo dicūt · qz veritas
in euangelio fidem integrā cōtinentē de
ꝓcessione spūs loquens solū patrē cōme
morat dicens · Spiritus qui a patre ꝓ-
cedit · Et etiā ideo qz in principalibꝰ cōci
lijs que apud eos celebrata sunt ita sim
bolo eoꝝ subiūctis anathematibꝰ sanci
ta sunt · vt nulli de trinitatis fide aliud do
cere vel alit̄ ꝑdicare qꝫ ibi cōtinet̄ liceat
In quibꝰ quidem simbolis cū spūssan-
ctus cōmemoret̄ ꝓcedere a patre et non
a filio · Quicūqz inquiūt a filio eū proce
dere addūt anathema incurrūt. vnde et
nos arguūt anathematis reos. Addūt
etiā ad assertionē sue opinionis ⁊ in te-
stimoniū nr̄e damnationis · De simbolo
fidei qd̄ scd̄m traditionē ꝓdictoꝝ cōci-
lioꝝ leo tercius rome transscriptū in ta
bula argētea post altare beati pauli po
sita · posteris reliquit pro amore vt ipe
ait · et cautela fidei orthodoxe. In quo
quidē simbolo in ꝓcessione spūs solus
cōmemorat̄ pater · his verbis · et in spiri-
tūsanctū dn̄m ⁊ viuificatorē ex patre ꝓ-
cedentem cū patre et filio coadorandū
et glorificandū ⁊c̄ · Illud est simbolum
qd̄ in missa cantat̄ editū in niceno cōci-
lio · in fine cuiꝰ subiunctū est · qui aliud
docuerit vel aliter predicauerit anathe-
ma sit · Ideoqz greci nos anathematiza
tos dicunt · qz dicimꝰ spūmsanctū a filio
ꝓcedere · qd̄ ibi non cōtinet̄. Qd̄ em̄ hm
nos ibi dicit̄ · qui a patre filioqz ꝓcedit
alteꝝ a latinis est additū · s · filioqz ·

¶ Responsio vbi determinant̄ ꝑdicta ·

Nos aūt illa verba ita determi-
namus · Qui aliud docuerit vel
aliter ꝑdicauerit vel cōtrarium
docuerit · vel cōtrario modo ꝑdicauerit
anathema sit. Aliud ergo posuit ꝓ op-
posito qualiter et aplūs in epistola ad
galathas · Si quis aliud euāgelizauerit
id est cōtrariū anathema sit · nō dicit. Si
quis addiderit · Nam si illd̄ diceret sibi
ipi vt ait augꝰ ꝑiudicaret · qui cupiebat
venire ad quosdā quibꝰ scribebat sicut
ad thessalonicēses · vt suppleret q̄ illoꝝ
fidei deerant · Sed qui supplet qd̄ minꝰ
erat addit · nō qd̄ inerat tollit. Qui aūt
ꝑtergredit̄ fidei regulam nō accedit in
via sed recedit a via. Ad illd̄ aūt qd̄ de
euangelio opponūt respondemꝰ ita. qz
cū dicit in eo veritas spiritūsanctū a pa
tre ꝓcedere · nō addit solo · ⁊ ideo etiā
a se procedere nō negat · sed ideo patrē

tantuꝫ nominat· qꝛ ad eum ſolet referre etiā qđ ipſius eſt· qꝛ ab illo habet·

¶ Qꝛ greci in ſenſu nobiſcū ꝯueniunt et ſi verbis differant.

SCiendū eſt tamen qꝛ greci cōfitentur ſpiritū ſanctū eſſe filij ſicut patris· qꝛ et apoſtolꝰ dicit ſpiritū filij· et veritas in euangelio ſpiritum veritatis· Sed cū nō ſit aliud ſpiritūſanctū eſſe patris vel filij· q̄ʒ eſſe a patre vel filio etiā in hoc in eandē nobiſcū fidei ſententiā ꝯuenire videnť licꝫ in verbis diſſentiant·

¶ Autoritatibꝰ grecoꝝ oſtendit ſpiritum ſanctum ꝓcedere etiā a filio·

VNde etiā quidaꝫ eoꝝ catholici doctores intelligentes vnā eandemqꝫ fore ſententiā ꝓdictoꝝ verboꝝ· quibꝰ dicitͬ ſpūſſanctꝰ ꝓcedere a filio ⁊ eſſe filij profeſſi ſunt ſpiritūſanctuꝫ etiā ꝓcedere a filio· Vnde athanaſius in ſimbolo fidei· ſpirituſſanctꝰ a patre ⁊ filio non factus nec creatus nec genitus ſed procedens· Ecce ſpiritūſanctum aperte dixit procedere a patre et filio· Didimꝰ etiā eoꝝ maximꝰ doctor in li· de ſſ· ſpiritūſanctū a filio procedere dicit. Saluator inquit qui ē veritas Nō enī loquetͬ a ſemetipſo· hoc eſt non ſine me ⁊ ſine meo et patris arbitrio· qꝛ inſeparabilis eſt a me ⁊ a patris voluntate· qꝛ ex ſe nō eſt ſed ex patre ⁊ me eſt Hoc enī ipm̄ qđ ſubſiſtit ⁊ loquitͬ a patre ⁊ a me illi eſt· Item ſpūſſanctus qui eſt ſpūs veritatis· ſpirituſqꝫ ſapiētie· nō pōt audire a filio loquēte· qui neſcit cū hoc ipm̄ ſit qđ proferť a filio· id ē procedens deꝰ de deo. Spūs veritatis ꝓcedens a veritate· ꝯſolator manās ex cōſolatione. Item cirillus eps̄ in epiſtola neſtorio directa ait. Spiritꝰ intelligitͬ ꝑ ſe ſcđm q̄ʒ ſpūs eſt et nō filius· ſed tñ non eſt alienus ab eo. Spūs enī veritatis nominatͬ· ⁊ ꝓfluit ab eo ſicut ex deo patre. Johānes quoqꝫ criſoꝰ· in omel· quadam de expoſitione ſimboli ſic ait.

Iſte eſt ſpiritus ꝓcedēs de patre et filio q̄ diuidit dona ꝓpria ꝓut vult· Ideꝫ in alia omelia· Credenduꝫ eſt ſpūmſanctum patris eſſe ⁊ filij· Iſtuꝫ ſpiritūſanctum dicimus patri et filio coequalē et ꝓcedentē de patre ⁊ filio· Hoc credite ne colloq̄a mala corrūpant bonos mores· Ecce a doctoribꝰ grecoꝝ apte habemus teſtimonia quibꝰ ſpūſſanctus a patre ⁊ filio procedere oſtenditͬ· Omīs ergo lingua ꝯfiteatͬ ſpiritūſanctū procedere a patre et filio.

¶ Vtrū ſpūſſanctus prius vel plenius procedat a patre q̄ʒ a filio· Duodecima

ITem queritͬ cum ſpirituſſanctꝰ a patre procedat ⁊ a filio· vtrū prius vel magis ꝓceſſerit a patre q̄ʒ a filio· qđ nititͬ hereticus oſtendere ita dicens·

¶ Argumentatio heretici·

SI proceſſit vtiqꝫ ſpūſſanctus a patre· proceſſit vtiqꝫ aut nato iam filio· aut non nato filio. Si vero iam nato filio proceſſit· ante natus eſt filius q̄ʒ proceſſerit ſpūſſanctꝰ. Preceſſit ergo natiuitas filij proceſſionē ſpirituſſancti. Si autē proceſſit a patre nō genito filio ante proceſſit q̄ʒ filius genitus fuerit·

¶ Reſponſio aug· ad id qđ primo querebatur ſcꝫ an prius a patre q̄ʒ a filio proceſſerit.

HIs et huiuſmodi queſtionibus magis laborioſis q̄ʒ fructuoſis reſpondet aug· in· xv· li· de tri· dicēs. In illa ſumma trinitate que deꝰ eſt interualla temporꝝ nulla ſunt ꝑ que poſſet oſtendi aut ſaltem requiri· vtruꝫ prius de patre natus ſit filius· ⁊ poſtea de ambobꝰ proceſſerit ſpūſſanctus· Nū quid ergo poſſumꝰ querere vtrū iaꝫ proceſſerat de patre ſpūſſanctus quādo natus eſt filius· an nondum proceſſerat· et illo nato de vtroqꝫ proceſſit· Non poſſunt ꝓrſus ibi iſta queri· vbi nihil ex tꝑe inchoatͬ· vt ꝯſequenti ꝑficiatͬ in tēpore·

Ideo qui poteſt intelligere ſine tp̄e generationem filij de patre· intelligat ſine tempore ꝓceſſionē ſpūſſancti de vtroqꝫ Ecce hijs verbis abſoluta ē queſtio illa qua querebať· vtrū prius ꝓceſſerit ſpiritusſanctus a patre q̄ a filio·

¶ Hic agiť de eo qḋ ſcḋo querebať ſcꝫ an plenius vel magis ꝓceſſerit a patre q̄ a filio·

Nunc tractandū eſt qḋ ſcḋo querebať· ſcꝫ an plenius vel magis ꝓcedat ſpūſſanctus a patre q̄ a filio. Ad qḋ dicim⁹· qꝛ ſicut non ante ꝓcedit a patre q̄ a filio· ita nō plenius vel magis ꝓcedit a patre q̄ a filio· Auguſtinus tamen in·xv·li·de tri·dicit· q̄ ſpūſſanctus principaliter ꝓcedit de patre. Non fruſtra inquit in hac trinitate nō diciť verbū dei· niſi filius· nec donū dei· niſi ſpūſſanctus· nec de quo genitū eſt verbū· et de quo ꝓcedit ſpūſſanctus principaliter niſi deus pater. Ecce audiſtis qꝛ ſpiritusſanctus principaliter ꝓcedit a patre· ſed ne te hoc turbaret ipſe ↄtinuo ex quo ſenſu dixerit apit dicēs·

¶ Ex quo ſenſu dixerit principaliter ꝓcedere a patre·

Ideo addidi principaliter qꝛ et de filio ſpūſſanctus ꝓcedere reperiť· ſed hoc quoqꝫ illi pater dedit· nō iam exiſtenti· ⁊ nōdum habenti· Sed quicqḋ vnigenito verbo dedit gignendo dedit· Sic ergo eū genuit vt etiā de illo donum ↄmune ꝓcederet· et ſpūſſanctus ſpūs eſſet amboꝝ· Ecce expoſuit ipſemet quomō ſpiritus principaliter ꝓcedat a patre· nō qꝛ pri⁹ vel magis ꝓcedat a patre q̄ a filio· ſed qꝛ cū procedat a filio· hoc ipm̄ habet filius a patre·

¶ Ex eodem ſenſu etiā dicitur ſpiritusſanctus ꝓprie ꝓcedere a patre·

Ex eodem ſenſu etiā diciť ꝓcedere de patre. Unde hiero⁹ in expoſitōe catholice fidei· incemiqꝫ ſimboli ait. Credim⁹ in ſpiritūſanctum qui de patre ꝓcedit ꝓprie· Item ſpiritū ſanctū verum deū inuenim⁹ in ſcriptura et de patre eſſe ꝓprie. Et ita de patre filius et ſpiritusſanctus proprie et vere ꝓcedit· Ecce apte dicit ſpiritūſanctum ꝓprie eſſe de patre ⁊ ꝓprie ꝓcedere a patre. Qḋ nō eſt ita intelligendum tanq̄ prius vel plenius a patre ꝓcedat q̄ a filio· ſed qꝛ hoc habet pater a ſe· non ab alio vt de ipō ſit et ꝓcedat ſpūſſanct⁹· Filius aūt nō a ſe ſed a patre hoc habet vt de ipō ſit et ꝓcedat ſpūſſanctus·

¶ Ex eodem ſenſu diciť ſpiritūſanctū eſſe et mitti a patre per filium·

Forte etiā iuxta hanc intelligētiam diciť·ſſ· a patre mitti per filium· ⁊ a patre eſſe ꝑ filiū· Un̄ hylarius ad deū patrem de ſpūſancto et filio loquens in·xij·li· de tri·ait. In ſpiritusancto tuo ex te ꝓfecto ⁊ per eū miſſo. Item ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet· itaqꝫ ex te ꝑ eū ſpūſſanctus tuus eſt· qḋ ⁊ ſi ſenſu nō ꝑcipiam· tamen teneo in ↄſcientia. In ſpiritualib⁹ enī rebus tuis habes ſim· Itē in eodē ↄſerua hanc oro fidei mee religionē· vt qḋ in regenerationis mee ſimbolo profeſſus ſum· ſemꝑ obtineam patrem ſcꝫ te filiū tuū vna tecū adorē ſpiritūſanctū tuū· q ex te ꝑ vnigenitū tuū eſt promerear. Ecce aperte dicit ſpiritūſanctum a patre ꝑ filiū· ⁊ mitti· et eſſe qḋ nō eſt intelligendū quaſi a patre ꝑ filium minorem mittať vel ſit· ſed qꝛ ex patre et filio eſt ⁊ mittiť ab vtroqꝫ· ſed hoc ipm̄ habet filius a patre vt ab ipſo et ſit ⁊ mittať ſpūſſanct⁹· Hoc ergo voluit ſignificare hylarius diſtinctionē faciens in locutione vt oſtēderet in patre eſſe auctoritatem. Inde eſt etiā q̄ veritas oſtendens patrē eſſe auctorē proceſſionis qua procedit ſpūs a filio· dixit

in euāgelio. De patre ꝓcedit· cū de patre et filio procedat ſpūſſanctus. Unde aug̃· in· xij· li· de tri· querit· ſi de patre ⁊ filio ꝓcedit ſpūſſanctus· cur filius dixit de patre ꝓcedit· Cur putas niſi qꝛ ſolet ad eum referre etiā qđ ipius eſt de quo ⁊ ipe eſt· Sicut ait mea doctrina nō eſt mea ſed eius qui miſit me· Si ergo hic intelligit̃ eius doctrina quā tamen non dixit ſuā ſed patris· quātomagis illic intelligendus eſt ſpiritusſanctꝰ de ipo ꝓcedere vbi ſic ait· de patre ꝓcedit· vt ñ diceret de me non ꝓcedit· A quo autē habet filius vt ſit deus· eſt em̄ deus de deo· ab illo vtiqꝫ habꝫ vt etiā de illo ꝓcedat ſpiritusſanctꝰ· Et ideo ſpiritusſanctus vt etiā de filio ꝓcedat ſicut ꝓcedit de patre· ab ipſo habet patre· Quapropter qui poteſt intelligere in eo ꝙ ait filius· ſicut habet pater vitam in ſemetipſo· ſic dedit et filio vitam habere in ſemetipſo· non ſine vita exiſtēti iam filio· vitā patrem dediſſe ſed ita eum ſine tēpore genuiſſe vt vita quā pater filio gignendo dedit· coeterna ſit vite patris q dedit intelligat etiā ſicut habet pater i ſeipſo· vt de illo ꝓcedat ſpiritusſanctꝰ· ſic dediſſe filio vt etiam de iſto ꝓcedat idem ſpiritusſāctus ⁊ vtrūqꝫ ſine tempore· Ita ergo dictū eſt ſpiritūſanctuꝫ de patre ꝓcedere vt intelligatur ꝙ etiā ꝓcedit de filio· de patre eſſe filio. Si em̄ quidqđ habet de patre· habꝫ filius· de p̄re habet vtiqꝫ· vt ⁊ de iſto ꝓcedat ſpiritusſanctꝰ· ſed nulla ibi tpa cogitent̃· q̄ habeant prius et poſterius qꝛ ibi nulla omnio ſunt·

¶ Quare ſpiritusſanctus cū ſit de ſubſtantia patris nō dicat̃ genitus ⁊ filiꝰ ſꝫ tātum ꝓcedens· Tredecima diſtinctio

Poſt hoc conſiderandū eſt quātum a talibus quales nos ſumꝰ intelligi poteſt· cū ſpiritusſanctus ꝓcedat de p̄re· et ſit de ſubſtantia patris· cur non dicat̃ eſſe natus ſed potius ꝓcedē· et cur nō dicat̃ filiꝰ· Quare autē ſpiritusſanctus non dicat̃ vel ſit natus· et ideo non ſit filius· aug̃· oſtendit in· xv· li· de trinitate ita dicens· Si ſpiritusſanctus filius diceret̃· amborū vtiqꝫ filius diceret̃· qđ abſurdiſſimū eſt. Filiꝰ quippe nullus eſt duorum niſi patris et matris. Abſit autē vt inter deū patrem et deū filiū tale aliquid ſuſpicemur· Abſurdiſſime ergo filius diceret̃ amboruꝫ id ē patris ⁊ filij. Amboꝝ em̄ filius diceret̃· ſi eū ambo genuiſſent· qđ abhorret omniū ſanoꝝ ſenſus. Nō ergo ab vtroqꝫ eſt genitus ſed ꝓcedit ab vtroqꝫ amboꝝ ſpūs. His verbis oſtendit̃ cur ſpiritusſanctus cum ſit de patre· nō tamen dicat̃ genitus vel filius.

¶ Cum ſpiritusſanctus nō dicat̃ genitus cur filius dicat̃ ꝓcedere·

Cum autē ſpūſſanctus nō dicat̃ genitꝰ ſed tantū ꝓcedens queri ſolet cur filius nō dicit̃ tantū genitus ſed et procedens· Sicut ipe in euangelio iohānis ait. Ego ex deo ꝓceſſi et exiui et veni in mundum. Nō ergo tantū ſpiritusſanctꝰ ꝓcedit a patre ſed etiā filius. Ad qđ dicimꝰ ꝙ cum vterqꝫ ꝓcedat a patre diſſimiliter tamen. Nā ſpūſſanctus vt ait aug̃· in· v· li· de trini· ꝓcedit a patre nō quomō natus ſꝫ quomodo datus vel donum· filius aūt ꝓceſſit· naſcendo exijt vt genitus. Ac p hoc illud eluceſcit vt poteſt· ſcꝫ cur ſpūſſanctus etiā nō ſit filius cū et ipe de patre exeat. Ideo nō dicit̃ filius· qꝛ neqꝫ natꝰ eſt ſicut vnigenitꝰ· neqꝫ factus vt p dei gratiā in adoptionē naſceret̃ ſicut nos.

¶ Qꝫ nō poteſt diſtingui a nobis inter generationē filij ⁊ ꝓceſſionē ſpūſſancti·

Inter generationeꝫ vero filij et proceſſionē ſpūſſancti dum hic viuimus diſtinguere nō ſufficimus. Unde aug̃· maximino p̄miſſaꝫ queſtionem refricanti ſcꝫ querenti cur ſpūſſanctus non diceretur filius cum de patris eſſet ſubſtantia· reſpondens ſic ait·

Queris a me ſi de ſubſtantia patris ē fi=
lius. de ſubſtantia patris eſt etiā ſpūſ=
ſanctus. cur vnus filius ſit et alius nō ſit
filius. Ecce reſpondeo ſiue capias ſiue
non capias. De patre eſt filius. de patre
eſt ſpiritusſanctꝰ ſꝫ ille genitꝰ eſt. iſte ꝓ
cedēs. Ideo ille filiꝰ eſt patris de quo
eſt genitꝰ. Iſte aūt ſpiritꝰ eſt vtriuſqꝫ.
qm̄ de vtroqꝫ ꝓcedit. ſꝫ ideo cū illo lo=
quereť ait. De patre ꝓcedit. qm̄ pater
ꝓceſſionis eius auctor eſt qui talem fi=
liū genuit ⁊ gignēdo ei dedit. vt etiā de
ipō ꝓcederet ſpiritusſanctus. Nam ni=
ſi ꝓcederet ſpiritusſanctus. etiā de ipſo
nō dicerꝫ diſcipulis. accipite ſpiritūſan
ctum eūqꝫ inſufflando darꝫ vt a ſe quo=
qꝫ ꝓcedere ſignificās. apte oſtenderet
flando. quod ſpirando dabat occulte.
Quia ſi naſcereť nō tantū de patre. nec
tm̄ de filio. ſed de ambobus vtiqꝫ naſce
retur. ſine dubio filius diceret amboꝝ.
Nec ꝑ hoc qꝛ filiꝰ amborū nullo mō eſtꝫ.
non oportuit naſci eū de ambobus. Am
borū eſt ergo ſpiritꝰ ꝓcedendo de am
bobus.

Hic dicit qꝫ non valet inter illa duo di=
ſtinguere.

Quid aūt inter naſci et ꝓcedere
interſit. de illa excellētiſſima na
tura loquens explicare quis po
teſt. Nō omne qđ ꝓcedit naſcitur. quā
uis omne ꝓcedat qđ naſcitur. Sicut nō
omne qđ bipes ē. homo eſt. quāuis bi=
pes ſit omnis qui homo eſt. hoc ſcio. di
ſtinguere aūt inter illam generationē ⁊
ꝓceſſionem hanc neſcio. non valeo. non
ſufficio. Nec ꝑ hoc qꝛ et illa ⁊ iſta eſt in=
effabilis. ſicut ꝓpheta đ filio loquēs ait
Generationem eius quis enarrabit. Ita
de ſpiritusancto veriſſime diciť ꝓceſſio
nem eius quis enarrabit. Satis ſit ergo
nobis. qꝛ nō eſt a ſeipō filius ſed ab illo
de quo natus eſt. nō eſt a ſeipō ſpūſſan
ctus. ſed ab illo de quo ꝓcedit. Et quia
de vtroqꝫ ꝓcedit ſicut iam oſtendimus
De ſpiritusancto quomō ipē de deo ſit.
nec tamen ipē filius ſit. quoniā ꝓceden
do nō naſcendo legiť eſſe de deo. iamꝫ ſu
perius quantū viſuꝫ eſt diſputauimꝰ.

An ſpūſſanctus debeat dici ingenitus.

Nunc cōſiderandū eſt cū ſpūſſan=
ctus nō ſit genitꝰ. vtrū debeat
dici ingenitus. Nō qđ dicimus
ſpiritūſanctū nec genitū nec ingenitum
debere dici. Vnde aug. ad oroſium ait.
Spiritūſanctū nec genitū nec ingenituꝫ
fides certa declarat. qꝛ ſi dixerimꝰ inge
nitū duos patres videbimur affirmare
Si aūt genitū duos credere filios cul=
pamur. Sicut eni͂ ſolus filius diciť geni
tus. ita ſolꝰ pater diciť ingenitus. eo qꝫ
ab alio nō ſit. Vnde aug. in. xv. li. đ tri.
pater inquit ſolꝰ. non eſt de alio. Ideo
ſolus appellatur ingenitus. nō quidē in
ſcripturis. ſed in cōſuetudine diſputan=
tium. et de re tāta ſermonem qualē va=
luerint ꝓferentium. Filius aūt de patre
natꝰ eſt. ⁊ ſpiritusſanctꝰ de patre prin=
cipaliter et cōmuniter de vtroqꝫ pro=
cedit. Ideoqꝫ cū ſpiritūſanctum geni=
tum nō dicamus. dicere tn̄ non audemꝰ
ingenitum ne in hoc vocabulo vel duos
patres in illa trinitate vel duos qui non
ſint de alio quiſpiaꝫ ſuſpiceť. Ecce his
verbis apte oſtendit ſpm̄ſanctū nec ge=
nitum nec ingenitū debere dici.

Qꝫ ieronimꝰ dicit ſpiritūſanctū inge=
nitū. qđ videť ꝑdictis aduerſum.

Ieronimus tamen in regulis diffinitio=
num contra hereticos dicit ſpiritūſan=
ctū ingenituꝫ eſſe his verbis. Spirituſ=
ſanctus pater non eſt. ſꝫ ingenitus atqꝫ
infectus. Pater nō eſt. qꝛ patris eſt. et
in patre eſt. ꝓceſſionem habꝫ ex pr̄e et
non natiuitatem. filius autē nō eſt. quia
genitꝰ nō eſt. Ecce his verbis diciť ſpi
ritusſanctus eſſe ingenitꝰ. qđ videť ad=
uerſari p̄miſſis verbis aug.

Determinatō ſcḋm diuerſas acceptiones
dicit eos locutos.

Sed vt iſtã que videt᷑ repugnan
tiam de medio ambigam᷒ dici
mus q᷒ hieronim᷒ aliter acce:
pit nomen ingemiti et aliter aug̃. Acce:
pit em̃ aug̃. ingemituꝫ qui vel qđ de alio
nõ eſt. et ſcđm hoc de ſolo patre dicit᷑.
Hiero᷒ vero ingemitũ dicit nõ gemituꝫ
et ſcđm hoc de ſpiritu poteſt dici. cum
ſpiritusſanctus nõ ſit genitus.

¶ Ex verbis hiero. oſtendit᷑ ex quo ſenſu
dixerit ſpiritũſanctũ ingemitũ.

Quod autem hiero. ita accepit
oſtendit᷑ ex verbis ſuis quibus
in eodem tractatu vtit᷑. faciens
talem diuiſionem.

¶ Diuiſio hec notanda eſt diligenter.

Omne qđ eſt. aut ingemituꝫ eſt.
aut genitũ. aut factũ. Eſt ergo
qđ nec natum nec factum eſt. et
eſt qđ natum eſt ⁊ factum nõ eſt. et eſt
qđ nec natũ eſt. nec factuꝫ eſt. et eſt qđ
factum eſt ⁊ natũ nõ eſt. ⁊ eſt qđ factũ
eſt ⁊ natũ eſt et renatum eſt. et ē qđ fa
ctum eſt ⁊ natum eſt ⁊ renatum nõ eſt.
Nũc ꝯpoſitoꝝ ſingulis rebus ſubſiſten
tiam deſtinem᷒. Qđ ergo nec natũ nec
factum ē pater eſt. nõ em̃ ab aliquo eſt.
Qđ aũt natum ē et factũ nõ eſt filius ē.
qꝛ a patre genit᷒ ē. nõ factus. Qđ iteꝝ
nec factũ nec natum ē. ſpũſſanctus ē. qui
a patre ꝓcedit. Qđ etiã factum ē et na:
tum nõ eſt celum ⁊ terra ceteraqꝫ inſen
ſibilia ſunt. Qđ aũt factũ et natũ ⁊ re:
natum ē. homo eſt. Qđ vero factuꝫ ē et
natum ē et renatũ nõ eſt. animalia ſunt.
Ecce his verbis oſtendit hiero᷒ ſe in:
genitum accipere nõ genitũ. Aliter em̃
nõ eſſe poteſt p̄miſſa diffinitio vera ſcꝫ
omne qđ eſt. aut ingenitũ ē. aut genitũ
aut factum. Neqꝫ in diuiſionis hui᷒ ꝓſe
cutione in aſſignatione ingeniti vbiqꝫ
ponit non natum.

¶ Q᷒ gemina eſt ꝓceſſio ſpũſſancti.

Preterea diligent᷑ adnotanduꝫ
eſt. q᷒ gemina eſt ꝓceſſio ſpiri:
tusſancti. eterna videlicꝫ que in
effabilis eſt qua a patre et filio eternali
ter et ſine tp̃e proceſſit. et tp̃alis qua a
patre ⁊ filio ad ſanctificandam creatu:
ram ꝓcedit. Et ſicut ab eterno ꝯmuni:
ter ac ſimul ꝓcedit a patre et filio. ita
et in tempore ꝯmunit᷑ ⁊ ſimul ab vtroqꝫ
ꝓcedit ad creaturã. nõ diuiſim a patre
in filium. et a filio ad creaturam. Unde
aug̃. in. xv. li. de tri. ait. Spũſſanctus nõ
de patre ꝓcedit in filiũ. et de filio ꝓce:
dit ad ſanctificandã creaturam. ſꝫ ſimul
de vtroqꝫ ꝓcedit. q̃uis hoc filio pater
dederit. vt ſicut de ſe. ita etiam de illo
procedat.

¶ De tp̃ali proceſſione ſpecialiter agit᷑.

De temporali auteꝫ proceſſione
Beda in omelia dominice p̄me
poſt aſcenſioneꝫ ita loquit᷑. Cũ
gratia ſpiritus datur hominib᷒. profe:
cto mittit᷑ ſpiritus a patre. mittit᷑ ⁊ a fi:
lio. procedit a patre. procedit ⁊ a filio.
qꝛ et eius miſſio eſt ipa proceſſio. Hijs
verbis apte oſtendit donationeꝫ gratie
ſpũſſancti dici proceſſionẽ vel miſſionẽ
eiuſdem. Sed cũ donatio vel datio nõ
ſit niſi temporalis. ꝯſtat qꝛ ⁊ hec pro:
ceſſio ſiue miſſio temporalis eſt. Hanc
quoqꝫ temporalem ſpiritus proceſſionẽ
aug̃. in. xv. libro de trin. inſinuat dicẽs.
ſpiritũſanctuꝫ proceſſiſſe a xp̃o quando
poſt reſurrectionem inſufflauit in diſci:
pulos his verbis. Cuꝫ reſurrexiſſet xp̃s
a mortuis et aparuiſſet diſcipulis inſuf:
flauit ⁊ ait. Accipite ſpiritũſanctum vt
etiam eum de ſe procedere oſtenderet.
et ipe ē virtus que de illo exibat. vt legi
tur in euangelio et ſanabat omnes. Et
vt oſtenderet hanc proceſſionem. ſſ. nõ
eſſe aliud q᷒ donationẽ vel dationẽ ip᷒
ſpiritus. addit poſt reſurrectionem dñs
iheſus bis dedit ſpiritumſanctũ. ſemel in
terra. ꝓpter dilectionẽ proximi. et iteruꝫ
de celo ꝓpter dilectionem dei. qꝛ p ipm

donum diffundit caritas in cordibꝰ noſtris· qua diligimꝰ deum ⁊ proximū·

Quod aliqui dicunt ipm̄ ſpiritūſanctū non dari ſed dona eius.

Sunt aūt aliqui qui dicūt ſpūm ſanctum ipm̄ deum nō dari· ſed dona eius· que nō ſunt ipē ſpiritus· et vt aiūt ſpūſſanctus dicit dari cum gratia eius· que tamen nō eſt ipē datur hominibꝰ· et hoc dicunt bedam ſenſiſſe in ſuperioribꝰ verbis quibꝰ dicit ſpiritū ſanctū ꝓcedere· cum ipſius gratia datur hominibꝰ· tanq̄ non ipēmet detur ·ſed gratia eius· Sȝ q̄ ipē ſpiritusſanctꝰ qui deꝰ eſt et tercia in trinitate pſona dat Apte oſtendit aug· in xv· li· de trinitate ita dicens· eundeȝ ſpiritūſanctū datum cum inſufflaſſet ihesus ·de quo mox ait Ite baptizate omnes gentes in nomine patris ⁊ filij et ſpiritusſancti ambigere non debemus · Ipē eſt ergo qui etiam de celo datus eſt die pentecoſtes· quomodo ergo deus nō eſt qui dat ſpiritū ſanctū· immo quantus eſt deus qui dat deum. Ecce his verbis apte dicit ſpiritum ipm̄ ſcȝ deum dari hominibꝰ a pr̄e et a filio. Et q̄ ipē·ſſ· qui deꝰ eſt ac tercia in trinitate pſona nobis detur nr̄iſq; infundat atq; illabat mentibus· aperte oſtendit ambroſius in primo li· de ſpiritusancto dicens. Licet multi dicant ſpiritus· qꝛ legit· Qui facit angelos ſuos ſpiritus· vnus tamen eſt dei ſpūs· Ipm̄ ergo vnū ſpūm et apoſtoli ⁊ ꝓphete ſūt ↄſecuti ſicut etiā vas electionis dicit· qꝛ vnū ſpiritū potauimus· quaſi eū qui nō queat ſcindi ſed infundat animis ⁊ ſenſibus illabat vt ſecularis ſitis reſtrigat ardoreȝ· qui ſpiritusſanctꝰ nō eſt de ſubſtantia rerū corporaliū· nec de ſubſtantia inuiſibiliū creaturarum. His verbis apte dicit ſpūmſanctū ipm̄ qui creatura nō eſt infundi mentibꝰ nr̄is. Item in eodem. Omnis creatura mutabilis eſt ſed nō mutabilis ſpūſſanctꝰ· Quid aūt dicere dubitem qꝛ datus eſt ſpūſſanctꝰ cū ſcriptū ſit. Caritas dei diffuſa eſt in cordibus nr̄is p ſpiritūſanctū qui datus eſt nobis· Qui cū ſit inacceſſibilis natura· receptibilis tamen ꝓpter bonitatem ſuā nobis eſt ↄplens virtute omnia· ſed qui ſolis pticipet iuſtis· ſimplex ſubſtantia opulens virtutibꝰ· vniuiq; p̄ſens diuidens de ſuo ſingulis ⁊ vbiq; totꝰ. Incircūſcriptus ergo et infinitus ſpūſſanctus qui diſcipuloꝝ ſenſus ſepatoꝝ infundit quē nichil poteſt fallere· Angeli ad paucos mittebant· ſpūs aūt ſanctus populis infundebat. Quis ergo dubitet quin diuinū ſit qđ infunditur ſimul pluribꝰ· nec videt· Vnus eſt ſpūſſanctꝰ qui datus eſt omnibꝰ licet ſepatis apoſtolis· Et hic apte dicit ambro· q̄ ſpūſſanctus qui eſt ſubſtantia ſimplex cū ſit vnus· datur pluribꝰ. Alia quoq; autoritate hoc idem aſtruit· ſcȝ q̄ ſpūſſanctus qui eſt equalis filio hominibus det. Ait enī aug· de verbis apoſtoli ſic· Caritas dei diffuſa eſt in cordibꝰ nr̄is p ſpiritū ſanctum qui datus eſt nobis· a quo dat ab illo qui dedit dona hominibus· que dona·ſſ· qui tale dat donū qualis ē ipē Mag ē miſericordia eius · donū dat ſibi equale· qꝛ donū eius ſpūſſanctus ē. Premiſſis et alijs pluribus autoritatibꝰ apte monſtrat q̄ ſpūſſanctꝰ equalis patri et filio nobis datur· nec ideo tamen minor eſt patre ⁊ filio· Vnde aug· in·iij· libro de tri· ait. Nō ideo inquit minoreȝ ſpiritūſanctū qꝛ et eum pater miſit ⁊ filius arbitrandū eſt·

An viri ſancti eccleſie p̄lati dent vel dare poſſint ſpiritūſanctuȝ· q̄ nō dant hic oſtenditur prius.

Hic queritur vtrum et ſancti viri dent vel poſſint dare alijs ſpiritūſanctuȝ· Quē ſi alijs dant cum eius donatio ſupra ſit dicta ꝓceſſio· videtur ab eis procedere ſpūſſanctus vel mitti· ſed creator a creatura non mittit vel ꝓcedit. Reſtat ergo vt ſpiritūſanctum ipſi non dent nec poſſint dare· Vn

aug̃·in·xv·li·de trinitate·Nõ aliquis diſcipulorum xp̃i dedit ſpiritũſanctum·Orabãt quippe vt veniret in eos quibus manus imponebant·non ipi eum dabant·Quem morem in ſuis prepoſitis·etiam nũc ſeruat eccleſia·Deniqꝫ et ſymõ magus offerens aplis pecuniã nõ ait·Date michi et hanc poteſtatem vt dem ſpiritũſcm̃·ſꝫ cuicũqꝫ inquit impoſuero manus accipiat ſpiritũſanctum·Quia nec ſcriptura ſuperius dixerat·videns autem ſymon q apoſtoli darent ſpiritũſanctum Sed dixerat videns aũt ſymon q p impoſitionẽ manuũ apoſtolorum datur ſpirituſſanct9·Ecce his v̓bis oſtendit aug̃·nec apoſtolos nec alios eccleſie p̄latos dediſſe vel dare ſpiritũſanctũ.

¶ Q nõ poſſunt dare ſpiritũſanctum hic docet·

Et qđ plus eſt nõ poſſe etiã dare dicit in eodem li·ſubdens·De xp̃o ſcriptum eſt q accepiſſet a patre pmiſſionem·ſſ·et effuderit·in quo vtraqꝫ natura mõſtrata eſt·humana ſcꝫ et diuina·Accepit quippe vt homo·effudit vt deus·Nos aũt accipere quidẽ hoc donum poſſumus pro modulo nr̃o Effundere vero ſup alios nõ vtiqꝫ poſſumus·ſed vt hoc fiat·deum ſuper eos a quo id efficit̃ inuocam9·His verbis expreſſe dicit nos ſpũmſanctum nõ poſſe ſup alios effundere·id ẽ alijs dare·

¶ Qđ videt̃ otrarium.

Sed huic videt̃ otrariũ qđ aplũs ad galathas de ſe loquens ait·Qui tribuit vobis ſpũm ⁊ operat̃ virtutes in vobis·Ecce euident̃ dicit ſe tribuiſſe ſpiritum.

¶ Determinatio.

Sed intelligendũ eſt hoc dixiſſe aplm̃·nõ q haberet poteſtatem et autoritatem dandi ſpiritũſanctũ·ſꝫ q miniſteriũ habuerit in quo dabatur a deo ſpirituſſanct9·Vt em̃ aug̃·ſup eundem locũ exponens illud apoſtoli verbũ·ab apoſtolo p̄dicata eſt eis fides·in qua predicatione aduentũ ⁊ preſentiã·ſſ·ſenſerant ſicut illo tp̃e in nouitate inuitationis ad fidem etiã ſenſibilibus miraculis p̄ſentia·ſſ·apparebat vt in actibus apoſtolorum legitur·Apte hic oſtendit quomõ illis·ſſ·aplũs tribuerit Nõ vtiqꝫ ip̃m mittendo in eos ſed p̄dicando in eis fidẽ xp̃i·quã illis recipientibus q·ſſ·in eis eſſet aliquib9 ſignis viſibilib9 monſtrabatur. Nõ ergo hoĩes quantũcunqꝫ ſancti dare poſſunt ſpiritũ ſanctum. Diſtinctio q̃rtadecima

¶ Vtrum ſpirituſſanct9 a ſeip̃o detur. 14

Hic oſiderandũ eſt·cũ·ſſ·detur hominibus a patre ⁊ filio·qđ ẽ ip̃m tpaliter pcedere ab vtroqꝫ vel mitti·vtrũ etiã a ſeip̃o det̃·Si datur a ſe·⁊ pcedit vel mittit̃ a ſe·Nd qđ dicimus q ſpũſſanctus et deus ẽ et donum ſiue datum·et ideo ⁊ dat et datur. Dat quidem inquantũ deus·et dat̃ inquantũ donũ. Cũ aũt donatio ſiue datio·ſſ·ſit operatio dei·⁊ omnĩs ſit ⁊ indiuiſa opatio triũ pſonarum·donat̃ itaqꝫ ſpũſſanctus nõ tantũ a patre ⁊ filio ſed etiã a ſeip̃o. Vnde aug̃·in·xv·li·de tri·dicit·q ſeip̃m dat·Sicut inquit corp9 carnis nichil eſt aliud q̃ caro·ſic donũ ſpũſſancti nichil eſt aliud q̃ ſpũſſanct9 Intantũ ergo donum dei ẽ inquãtũ dat̃ eis·quib9 dat̃·Apud ſe autẽ deus eſt·⁊ ſi nemini datur·q deus erat patri ⁊ filio coetern9 anteq̃ cuiq̃ daretur·nec q illi dãt ⁊ ip̃e dat̃·ideo minor eſt illis Ita em̃ dat̃ ſicut dei donum vt etiam ſe ip̃m det ſicut deus. Non em̃ dici poteſt nõ eſſe ſue poteſtatis de quo dictum eſt ſpiritus vbi vult ſpirat·Ecce apte dicit q ſpũſſanctus ſeip̃m dat·Si em̃ ſpirit9 ſanctus ſeip̃m dare nõ poteſt·et cum pater dare poteſt·et filius poteſt·itaqꝫ pater aliquid poteſt et fili9·qđ nõ poteſt ſpũſſanctus. Item ſi pater ⁊ fili9 dant ſpiritũſanctum·nec ip̃e dat aliquid·ergo

pater opatur et filius/ quod nõ operat̃
ſpũſſanctus · Dat ergo ſpũſſanctus ſeip
ſum· Si aũt ſeipſum dat· tunc et a ſeip=
ſo ꝓcedit ⁊ mittitur· Quod vtiq; verũ
eſt· Nam ꝓceſſio temporalis ſpũſſancti
vel miſſio· ipi⁹ eſt donatio· et ipa ẽ dei
operatio· Procedit ergo ſpũſſanctus tẽ
poraliter a ſe · et mittitur a ſe· quia dat̃
a ſe

¶ Non eſt mirũ ſi ſpũſſanctus dicitur mit
ti vel procedere a ſe/ cum etiã filius di=
catur mitti a ſe·

NE mireris aũt q̃ ſpũſſanctuſ dr̃
mitti vel pcedere a ſe· Nã et d̃
filio dicit auguſtinus in ſecũdo
libro de trin· q̃ non tm̃ a patre miſſus
eſt· ſed etiam a ſeip̃o et a ſpũ ſancto· q̃=
rens quomodo fili⁹ vel ſpũſſanctus ſit
miſſus· cũ vterq; ſit vbiq; tanquã deus·
Nam vterq; inquit auguſtinus legitur
miſſus· De ſpũſancto enim legitur· quez
mittet pater in nomine meo· Et itẽ· Si
abiero mittam eum ad vos· Et filius d̃
ſe dicit· Exiui a patre et veni in mundũ
Et apoſtolus dicit· Miſit deus filiũ ſu=
um· In ꝓpheta aũt ſcriptum eſt ex pſo=
na dei· Celum et terram ego implebo·
Itaq; vbiq; deus eſt· vbiq; ergo eſt fi
lius· vbiq; eſt ſpũſſanctus · Illuc ergo
miſſus eſt filius· et ſpũſſanct⁹ vbi erat·

¶ Quomõ intelligenda ſit miſſio vtriuſq;·

QUocirca querendu; ẽ quomõ i
telligat̃ miſſio filij vel ſpũſſan=
cti· Pater em̃ ſolus inquit aug̃·
in eodem nuſquã legitur miſſus/ ſed fi=
lius et ſpũſſanctus· Et de filio primo vi
deamus quomõ miſſus· Apoſtolus dic̃
Miſit deus filium ſuum factum ex muli
ere· vbi ſatis oſtendit/ eoip̃o miſſum fili
um quo factum ex muliere· Proĩde mit
ti a patre ſine ſpũſſancto non potuit· q2
pater intelligitur miſiſſe eum cum fecit
ex femina· quod vtiq; non fecit ſine ſpi=
ritusancto·

¶ Q; a ſpũſſancto filius ſit miſſus autori=
tatibus confirmat·

AT q̃ a ſpũſſancto miſſus ſit· vt
ait aug̃· in eodem autoritatib⁹
confirmatur · Ipſe xp̃c dicit p
iſaiã· Nunc miſit me dñs et ſpũs ei⁹· De
hoc ambroſius in libro ſecundo de ſpũ=
ſancto ita ait· Quis eſt qui dicit me mi=
ſit dñs et ſpũs eius niſi qui venit a pa=
tre· vt ſaluos faceret peccatores· i· xp̃c·
ergo et pater filium miſit· et ſpũſſanct⁹
Idem in eodem · Datus eſt a patre vt
iſaias dicit· Puer natus eſt nobis et fi=
lius datus eſt nobis · Datus eſt audeo
dicere et a ſpũ· quia et a ſpũ miſſus eſt
Dicit em̃ filius dei· Spũs dñi ſuper me
ꝓpter quod vnxit me· euangelizare pau
peribus miſit me· p̃dicare captiuis re
miſſionem ⁊c̃· Quod cũ de libro iſaie lege
ret· ait in euangelio· Hodie completa ẽ
hec ſcriptura in auribus veſtris· vt d̃ ſe
dictum eẽ ſignaret· Bene autem dixit ſu
per me· quia quaſi filius hoĩs et vnctus
eſt et miſſus ad p̃dicandũ· Nam ſcdm
diuinitatem non ſuper xp̃m eſt ſpũs· ſ; i
xp̃o· Ecce his verbis oſtendit ambroſi=
us filium eẽ miſſum· et datum nobis· nõ
tm̃ a patre · ſed etiam a ſpũſſancto·

¶ Q; filius ſit datus etiã a ſeip̃o·

DEinde oſtendit eẽ datum etia;
a ſeip̃o · ita dicens in eodem li=
bro · Cum non diffinitu; fuerit
p ꝓphetam a quo datus ſit filius· oſten
ditur datus gratia trinitatis/ ut etiam
ip̃e filius ſe dederit· Ecce hic dicit q̃ fi=
lius ſe dedit · quia trinitas eum dedit ·
Si aũt filius a ſe dat⁹ eſt a ſe ergo miſ
ſus ẽ· ⁊ a ſe ꝓceſſit· Et hoc vtiq; veꝝ ẽ
et concedi oportet· Cum eius miſſio ſit
diuina operatio.

¶ Q; filius ſit miſſus a ſe·

QUod autem a ſe mittatur aug̃·
aſtruit in libro ſecundo de tri
nitate dicens. Forte aliquis co
gat ut dicamus etiam a ſeipſo miſſu; eẽ
filiũ· quia et marie conceptus et partus
operatio trinitatis eſt· Si inquit aliq̃s
quomõ pater eum miſit· ſi ip̃e ſe miſit ·

Cui reſpõdeo· querenſ ut dicat· quomõ eum paṫ ſanctificauit· ſi ſe ipẽ ſanctificauit· Vtrunqꝫ enim dñſ ait· Quem pater inquit ſanctificauit· et miſit in hunc mũdum· Et alibi· Ego pro eis ſanctifico meipẽm· Item quero quõ pater eum tradidit· ſi ipẽ ſe tradidit. Vtrunqꝫ em̃ legitur· credo rñdebit ſi probe ſapit· quia vna voluntaſ eſt patris et filij· et inſeparabilis operatio· Sic igitur intelligat illã incarnationem et ex virgine natiuitatẽ· in qua filius intelligitur miſſus· vna eademqꝫ opatõne patris et filij inſepabiliter eẽ factam· non inde ſeparato ſpũſãcto· q° a patre et filio miſſus eſt idez filiuſ· quia a patre ⁊ verbo eius factum eſt vt mitteretur· i· incarnatus hoibus appareret· Nõ ei miſſus ẽ mutando locũ· quia in mundo erat· Quapropter et pater inuiſibilis· vna cum filio ſecum inuiſibili· eundem filiũ viſibilem faciendo· miſiſſe eũ dictus eſt· qui ſi ita viſibilis fieret vt cũ patre inuiſibilis eẽ deſiſteret· i· ſi ſubſtantia inuiſibilis verbi· in creaturã viſibilem mutata· et tranſiẽs verteret· ita miſſus a patre intelligeretur filius· vt tm̃ miſſus· non etiam mittens cũ pr̃e inueniretur· Cum vero ſic eſt accepta forma ſerui· vt maneret incommutabil' forma dei· manifeſtum eſt q a patre et filio non apparentibus factum ſit· quod apparet in filio· i· ab inuiſibili patre· cuz inuiſibili filio· idẽ ipẽ filius viſibilis mitteretur·

Summatim colliguntur que ex predictis aſtruuntur·

Ex predictis aperte monſtratur· q filius miſſus eſt a patre· et a ſpũſancto· et a ſeipõ. Et que ſit ipſa miſſio· ſ· incarnatio· id eſt q factus eſt homo· per quod viſibilis apparuit· quod eſt opus commune patris et filij/ et ſpũſſancti·

Queſtio cur dicit a meipõ non veni·

Sed ad hoc opponitur. Si filiuſ a ſeipõ miſſus eſt· cur ergo ait a meipõ non veni. Solutio. Ad hoc auguſtinus reſpondet in ſecũdo libro de trinitate dicens· hoc dictuz eſſe ſcdm formã ſerui· ſcdm quã non fecit vt mitteretur· id eſt non ẽ opatus incarnationem· ſed ſcdm formã dei·

Vtrum ſemel tantum miſſus ſit filius· an ſepe·

Hic queritur vtruz ſemel tm̃ miſſus ſit filius an ſepe mittatur. Si em̃ miſſio filij ipẽius tm̃ incarnatio eſt· cũ ſemel tm̃ incarnatus ſit· et ſemel tantum videtur miſſus· At ſi ſepe mittitur· eſt et alia eius miſſio q̃ incarnatio· Sed que eſt illa? Nunquid eterna genitura miſſio eius dicenda eſt· an etiam alia miſſio querenda eſt·

Q duobus modis dr̃ filius mitti·

Ad quod dicimus q duob9 modis dicitur filius mitti preter illam eternam genituram· que ineffabilis eſt· ſcdum quam etiam miſſus poſſet dici· vt videtur quibuſdam· ſed melius ac verius ſcdm eam dicitur genituſ· Preter eam ergo duobus modis dicitur mitti· ſ· vel cum viſibiliter mundo apparuit/ carne indutus· Vel cum ſe in animaſ pias ſic tranſfert/ vt ab eis pcipiaṫ ac cognoſcatur· Hoſ duos miſſionis modos aperte auguſti9 diſtiguit in quarto libro de tri· dicens. Non eo ipõ q de patre natus eſt/ miſſus dicitur filius· ſed vel eo q apparuit huic mũdo verbum caro factũ. Vnde dicit a patre exiui et veni i mũdũ· vel eo q ex tempore cuiuſquã mente percipitur· ſicut dcm eſt de ſapientia· Emitte illam de celis ſanctis tuis/ et a ſede magnitudinis tue vt mecũ ſit ⁊ mecũ laboret· id ẽ doceat me laborare· Et tunc vnicuiqꝫ mittitur/ cum a quoquã cognoſcitur atqꝫ pcipitur/ quantum cognoſci ⁊ percipi poteſt p captu vel pficientis in deum· vel

perfecte ĩ deo aīe rõnalis·

Q̄ ſcd̄m alterum ſemel· ſm alterum ſepe ſit miſſus· et ſm alterū vt ſit homo et ſm alterū vt ſit cū homine·

Ecce diſtincti ſūt duo modi miſſionis filij· et ſcd̄m alterꝝ ſemel tm̄ miſſus ē dei filiꝰ· ſcd̄m alterum ſepe miſſus eſt ⁊ mittitur quotidie· Nā ſcdꝫ alterꝝ miſſus eſt· vt ſit hõ qd̄ ſemel tm̄ factū ē· ſcd̄m alterꝝ vero mittitur vt ſit cū hoīe· Quomõ quottidie mittitur ad ſanctos· et miſſus ē etiam añ incarnationē ad oẽs ſanctos· qui ante fuerunt et etiā ad angelos· Vñ aug· de filio·i·de ſapiētia patris loquēſ in·iiij·li·de trinitate ait· Alit̄ mittitur ſapiētia vt ſit cū homine· aliter miſſa ē· vt ſit hõ· In aīas em̄ ſanctas ſe tranſfert· ⁊ amicos dei ⁊ ꝓphetas conſtituit ſicut implet etiā ſanctos āgelos· Sꝫ cū venit plenitudo tp̄is miſſa eſt· ñ vt impleret angelos· nec vt eſſet angelꝰ· nec vt eſſet cū hominibus vel in hominibꝰ vt antea in patribus erat· et in ꝓphetis· ſꝫ vt ip̄m v̄bū fieret caro id eſt homo·

Q̄ ſm alterꝝ modū dicitur miſſus in mundū· ſm alterꝝ nõ·

Preterea notandū ē· q̄ cū his duobus modis mittatur filius ſm alterū dicit̄ miſſus ĩ mundū· ſm alterꝝ vero non· Eo em̄ mõ miſſus dicitur in mundum quo viſibilis mūdo apparuit· Vnde auguſtinus in eodē li· ait· Cū ex temꝑe cuiuſqꝫ mēte ꝑcipitur· mitti quidē dicit̄· ſed nõ ĩ hūc mūdū Nõ em̄ ſenſibiliter apparet·i· corporeis ſenſibus ꝑſto eſt· Nā ⁊ nos ſm q̄ mente aliquid eternū capimus· ñ in hoc mūdo ſumus· ⁊ omniū iuſtoꝝ ſpiritus etiā in carne viuentium· inquātum diuina ſapiunt nõ ſunt in hoc mundo· Ex p̄dictis liquet· q̄ p̄ter ineffabilem geniturā· duobꝰ modis mittitur filiꝰ· ſcilicꝫ cū viſibiliter apparuit· vel inuiſibiliter ꝑcipitur mente

Cur pater non dicitur miſſus cum ab aliquo cognoſcitur ut filiꝰ

Hic queritur cur pater non dicitur miſſus· cuꝫ ex tēpore a quoquā cognoſcitur ſicut filiꝰ· Nõ quod dicimus· quia in eo eſt p̄ricipij autoritas· qui nõ habet de quo ſit· a quo filius eſt et ſp̄ūſſanctus· Pater em̄ ē vt ait auguſtinus in eodem libro principium totius diuinitatis· vel ſi melius dr̄ deitatis· quia principium eſt filij et ſpirituſſancti· Nam vt ait auguſtinꝰ in eodem· Si voluiſſet etiam deus pater ꝑ ſubiectam creaturam viſibiliter apparere· abſurdiſſime tñ aut a filio quem genuit· aut a ſp̄ūſancto qui de illo ꝓcedit miſſus diceretur· Congruenter aūt ille miſſus dr̄ qui in carne apparuit· miſiſſe aūt ille qui in ea non apparuit·

Putauerunt quidam filium et ſp̄m̄ſanctum minores fuiſſe patre· quia miſſi dicuntur·

Ideoqꝫ putauerunt quidam heretici· cum pater non ſit miſſus ſed filius et ſp̄ūſſanctus· patrem eſſe maiorem ac filium minorē· et ſpiritumſanctū/atqꝫ patrem quaſi maiorē miſiſſe vtrunqꝫ quaſi minorē· qd̄ aug· imꝓbat in quarto li· de trin· illis contradicens· Non ideo inquit arbitrandum ē minorem eē filium· q̄ miſſus eſt a patre Nec ideo minorem ſp̄m̄ſanctum· quia ⁊ pater eū miſit et filiꝰ· Siue em̄ ꝓpter viſibilem creaturā· ſiue potius ꝓpter principij cōmendatōnē· nõ ꝓpter inequalitatē vel imparilitatem vel diſſimilitudinem ſubſtantie in ſcripturis hic poſita intelliguntur· Non ergo ideo dicitur pater miſiſſe filium vel ſp̄m̄ſanctum q̄ ille eſſet maior et illi minores· ſed maxime ꝓpter autoritatem principij cōmendandam· et quia in uiſibili creatura/non ſicut ille apparuit· Ecce oſtenſum ē que ſit miſſio filij· et quibus modis mittat̄

¶ De miſſione ſpūſſancti que fit duobus
modis viſibiliter et inuiſibiliter ·

Sedecima diſtinctio primi

NUnc de ſpūſancto videndum ē
preter illam ineffabilem et et-
nam pceſſionem qua pcedit a patre et
filio/et non a ſeipſo que ſit eius tempo
ralis pceſſio/que dicitur miſſio ſiue da
tio· Ad quod dicimus /quia ſicut filius
duobuſ modis dicitur mitti vno quo vi
ſibiliter apparuit ·alter o quo inuiſibili
ter caſtis mentibus pcipitur· Ita et ſpi
rituſſanct⁹ a patre et filio ac ſeipō duo
bus modis pcedere ſiue mitti ſiue dari
dicitur·vno uiſibiliter / altero inuiſibili
biliter· Datus eſt em̄ viſibilis creature
demonſtr atōne/ſicut in die penthecoſ-
ſtes·alijſqꝫ vicibus·et datur quotidie i
uiſibiliter·illabendo men tibus fideliuꝫ

¶ Prius de illo mō miſſionis qui fit ui-
ſibiliter·

ET primo agamus de illo miſſi
onis modo qui fit viſibili ſpe-
cie· De hoc auguſtin⁹ in ſecun-
do libro de trinitate ita ait· In prom-
ptu eſt intelligere d ſpūſancto·cur miſ-
ſus et ipē dicatur· Facta eſt em̄ quedaꝫ
creatura ſpēs ex tempore /in qua viſibi
liter oſtenderetur ſpūſſanctus·ſiue cuꝫ
in ipm̄ dominum corporali ſpecie colū-
be deſcendit·ſiue cum die penthecoſteſ
factus eſt ſubito de celo ſon⁹ quaſi fer
retur ſonus vehemens· et viſe ſunt illis
lingue diuiſe ſicut ignis /qui et inſedit
ſuper vnum quemqꝫ eorum · hec opatio
viſibiliter expſſa·et oculis oblata mor-
talibus·miſſio ſpūſſancti dicta eſt· non
vt appareret eius ipā ſubſtantia·qua ⁊
ipē inuiſibilis et icōmutabilis eſt /ſicut
pater et filius ſed ut exterioribus viſis
corda hominuꝫ commota· a temporali
manifeſtatōne venientis ad occultā et-
nitatem ſemper pn̄tis conuerterentur ·
Ecce his verbis aperit auguſtinus illū
modum miſſionis qui viſibiliter exhibe
tur·cum tm̄ ipē ſpūs in ſui natura n̄ vi-
deatur·qui nec in illis creaturis magis
erat q̄ȝ in alijs ſed ad aliud · In illis eni
era t/vt per eas ad homines veniēs oſt-
deretur eē in illis ad quos ille creatu-
re veniebant· Non em̄ ſpūſſanctus tem
porali motu tunc venit vel in homines
deſcendit / ſed per temporalem mo-
tum creature ſignificata eſt ſpūalis·et i
uiſibilis ſpūſſancti infuſio· Et ut aper-
tius dicam per illum modum miſſioniſ
ſ·ſ·corporaliter exhibitum ·monſtrata
eſt ſpūalis et interior miſſio ſanctiſpūs
ſiue donatio de qua agendum eſt

¶ Cum filius ſit minor patre ſcd̄m formā
creatam in qua apparuit·cur non ⁊ ſpi
rituſſanctus ſimilit͛·

SEd prius querendum eſt cum
filius dicatur minor patre ſcdꝫ
miſſionē q̄ i forma creata appa
ruit·cur et ſpūſſanctus non dicatur ſi-
militer minor patre·cum in forma crea
ta apparuit

¶ De filio probat·

NAm de filio q̄ȝ minor ſit patre
ſcd̄m formam qua miſſus ap-
paruit aperte oſtendit auguſti
nus in quarto libro de trinitate dicens
Miſit deus filium ſuum factum ex mu-
liere/factum ſub lege vſqꝫadeo paruum
ut factum · eo itaqꝫ miſſum q° factum ·
ffateamur ergo factum minorem/et in
tantum minorem/inquantum factum·⁊
intm̄ factum inquantum miſſum · Ecce
habes·quia filius inquantum eſt miſſuſ
id eſt factus minor eſt patre ·Cur ergo
ſpūſſanctus non dicitur patre minor·cū
⁊ ipē creaturam aſſumpſerit in qua ap
paruit·quia aliter ſpūs aſſumpſit crea-
turam in qua apparuit/aliter filius· Nā
filius accepit per vnionē·filius vero nō
Filius enim accepit hominem ita ut fie
ret homo·ſpūs vero ſanctus non ita ac
cepit columbam vt fieret columba· De
hoc auguſtinus in ſecundo libro de tri
nitate ita ait · Ideo nuſquam ſcriptum
eſt q̄ȝ de⁹ pater maior ſit ſpirituſancto·

vel ſpūſſanctus minoꝛ patre . quia n̄ ſic
eſt aſſumpta creatura· in qua apparerꝫ
ſpūſſanctus· ſicut aſſumptus ē filiꝰ hoiſ
in qua forma ipius dei verbi perſona ꝑ
ſentaretur· non ut haberet verbum eiꝰ·
ſicut alij ſancti ſapientes· ſcd̄um ꝙ ipm̄
verbum erat . Aliud eſt em̄ verbuꝫ i car
ne· aliud verbum caro· id eſt aliud eſt v̄
bum in homine· aliud verbū homo · Ca
ro em̄ pro homine poſita eſt in eo qđ
ait· verbū caro factuꝫ eſt· Non ergo ſic
aſſumpta eſt creatura in qua apparuit
ſpūſſanctus· ſicut aſſumpta caro illa/ et
humana forma ex v̄gine maria· Non ei
columbam vel illum flatum/ vel illum
ignem beatificauit· ſibiqꝫ in vnitateꝫ ꝑ
ſone diunxit in eternum· Ex p̄dictis ap-
te oſtenſum eſt· ſcd̄um quid filius dicat̄
minoꝛ patre· et non ſpirituſſanctus ·

¶ Q ꝙ filius ſcd̄um ꝙ homo factus eſt nō
tm̄ patre ſed ſpūſancto / et etiam ſeipſo
minoꝛ eſt·

Notandum autem ꝙ filius ſcd̄ꝫ
ꝙ homo factus eſt non tantuꝫ
patre ſed ſpūſancto et etiam ſe
ip̄o minoꝛ dr̄· Q ꝙ etiam ſeip̄o minoꝛ di-
catur ſcd̄m formam ſerui auguſtinus o-
ſtendit in primo libro đ trinitate dicēs
Errauerunt hoīes ea que đ xp̄o ſcd̄ꝫ ho
minem dicta ſunt/ ad eius ſubſtantiaꝫ q̄
ſempiterna eſt tranſferenteſ· ſicut illud
quod ip̄e dominꝰ ait· Pater maioꝛ me
eſt· quod ꝓpter formam ſerui veritaſ di
cit· ſm̄ quē modum etiam ſeip̄o minoꝛ
eſt filius· Quomō em̄ non etiam ſeip̄o
minoꝛ factus eſt qui ſeip̄ꝫ exinaniuit for
mam ſerui accipiens· Non em̄ ſic acce-
pit formam ſerui· vt amitteret formam
dei· i qua erat equalis patri· In forma
ergo dei vnigenitus patris/ equalis eſt
patri· In forma ſerui etiam ſeip̄o minoꝛ
eſt· Non ergo immerito ſcriptura dicit
vtrunqꝫ· ſ· et equalem patri filiuꝫ· et pa-
trem maiorem filio· Illud em̄ ꝓpter dei
formā· hoc aūt ꝓpter formā ſerui intel-
ligitur· De hoc eodem in ſcd̄o libro de
tri· aug̃· ait· Dei filius equalis patri ſe-
cundū dei formā/ in qua eſt ⁊ minoꝛ pa
tre· ſcd̄m formaꝫ ſerui· quam accepit in
qua nō minoꝛ patre· ſed etiam ſpūſan-
cto· nec hoc tm̄ ſed etiam ſeipſo minoꝛ
inuentus eſt· Propter qđ vt idem in li-
bro contra maximinū ait· non tantū pa
tre ſed etiā ſeip̄o et ſpūſancto minoꝛ fa
ctus eſt· et etiam minoꝛatus paulo miꝰ
ab angelis· Eſt ergo dei filius ut ip̄e a-
it in primo libro de trinitate deo patri
natura equalis· habitu mioꝛ· i· in forma
ſerui quā accepit· His autoritatibꝰ oñ-
ditur aperte filius ſcd̄ꝫ formā ſerui mi-
noꝛ patre et ſeipſo et ſpiritusancto ·

¶ Hilarius aliteꝛ· ſ· ꝙ pateꝛ ſit maioꝛ nec
filius tñ ſit minoꝛ·

Hilarius aūt dicere videtur / ꝙ
pater ſit maioꝛ filio· nec tamen
filius minoꝛ patre· Pater enim
dicituꝛ maioꝛ ꝓpter autoritatem· quia ī
eo eſt autoritas generatōis ſcd̄m quā
dicit pater maioꝛ me eſt· Et apoſtolus
donauit ei nomen quod eſt ſuper omne
nomen · Cum ergo ait/ pater maioꝛ me
eſt / hoc eſt acſi diceret· donauit michi
nomen· Si ergo inquit hilarius in ·ix· li
bro de trinitate· donātis autoritate pr̄
maioꝛ eſt· nunquid per doni confeſſio-
nem filius minoꝛ eſt· Maioꝛ itaqꝫ do-
nans eſt· ſed minoꝛ iam non eſt· cui vnū
eē donatur · Ait em̄ ego et pater vnum
ſumus· ſed hoc donatur hieſu/ vt confi-
tendus ſit ī gloria dei patris minoꝛ pa
tre eē· Si autem i ea gloria ei donatuꝛ
eſſe qua pater eſt· habeſ et in donantis
autoritate quia maioꝛ eſt· et in donan-
tis confeſſione· quia vnuꝫ ſunt . Maioꝛ
itaqꝫ pater filio eſt· et plane maioꝛ· Cui
tantuꝫ donat eē / quantus eſt ip̄e/ cui in
naſcibilitatis eē imaginē ſacr̄m̄tū natiui
tatis impartit· quem ex ſe in forma ſua
generat· Audiſti lectoꝛ quid ſuper hoc
dicat hilarius / cuius verba vbicunqꝫ
occurrerit diligent̄ nota/ pieqꝫ itellige·

¶ De miſſione ſpūſſancti qua inuiſibiliter mittitur

Iam nunc accedamus ad aſſignan=
dam miſſionem ſpūſſancti qua inuiſi
biliter mittitur in corda fideliū. Nā
ipe ſpūſſanctus qui deuſ eſt ac tercia
in trinitate perſona. vt ſupra oſtenſum ē
a patre et filio ac ſeipo temporaliter p
cedit. i. mittitur ac donatur fidelibus.
ſed que ſit iſta miſſio ſiue donatio / vel
quomō fiat conſiderandum eſt.

¶ Premittitur quiddā ad hanc oſtenſio=
nē neceſſarium. ſ. q̄ ſpūſſanctus ē cari=
tas qua diligimus deū et ꝓximum.

Hoc aūt ut intelligibilius doce=
ri ac plenius ꝑſpici valeat ꝓter
mittendū ē quiddā ad hoc val
de neceſſariū. Dictum quidē ē ſupra et
ſacris autoritatibus oñſum q̄ ſpūſſan=
ctus amor eſt patris et filij quo ſe inui=
cē amant et nos. His aūt addendū ē q̄
ipe idē ſpūſſanctuſ eſt amor ſiue caritaſ
qua nos diligimus deū et ꝓximū. que
caritas cum ita ē in nobis vt nos faciat
diligere deum et ꝓximū. tūc ſpūſſanctꝰ
dr̄ mitti vel dari nobis. et q̄ diligit ipaȝ
dilectōnē. qua diligit ꝓximū. in eoipſo
deum diligit. q̄ȝ ipa dilectio deus eſt et
ſpiritusſanctus.

¶ Autoritatibus ita eē confirmat

Ne aūt in re tanta aliquid d̄ no=
ſtro ifluere videamur ſacris au
toritatibus quod dictū eſt cor
roboremus. De hoc aug̃. in. viij. libro d̄
tri. ita ait. Qui ꝓximū diligit / conſeq̄nſ
eſt / ut precipue deum diligat. Item
in eodem deus dilectio ē ut ait iohan=
nes apoſtolus. Vt quid ergo imus et
currimus in ſublimia celorum et ima t̄=
rarum querentes eum qui ē apud nos.
ſi nos eē velimus apud eum. Nemo di=
cat. non noui quid diligam. diligat fra=
trem / et diligat eandem dilectōnē. Ma
gis em̄ nouit dilectōnem quam diligit.
q̄ fratrem quem diligit. Ecce iam pōt
notiorem dilectōnē habere q̄ fratrem.

plane notōrem. quia preſentiorem. quia
interiorē. quia certiorem amplectere di
lectōnem deū. et dilectōne amplectere
deum. Ipa eſt dilectio que omnes bo=
nos angelos et oīes dei ſeruos cōſoci
at vinculo ſanctitatis. Quanto ergo ſa
niores ſumuſ a tumore ſupbie. tanto ſu
mus dilectōne pleniores. et quo niſi do
plenus eſt qui plenus eſt dilectōne. His
verbis ſatis oſtendit auguſtinus q̄ di=
lectō ipa qua diligimus deū vel ꝓximū
deus eſt. Sed adhuc apertius in eodē
libro ſubdit dicens. Dilectōnē quā cō=
mendat iohannes apoſtolus attendāꝰ
Qui diligit inquit fratrem in lumie ma
net / et ſcandalū in eo non eſt. Manife=
ſtū eſt q̄ iuſticie ꝑfectōnem i fratris di
lectōne poſuerit. Nā in quo ſcandalum
nō eſt / vtiq̄ ꝑfectus eſt. et tn̄ videt di=
lectōnem dei tacuiſſe qđ nunquā faceꝫ
niſi quia in ipa fraterna dilectōne vult
intelligi deū. Apertiſſime ei in eadeȝ epi
ſtola paulo poſt ait. Ita dilectiſſimi di
ligamus inuicem / quia dilectō ex dō ē.
⁊ oīs qui diligit ex dō natus eſt et co
gnouit deum. Qui non diligit non co=
gnouit deum / q̄ȝ deus dilectō eſt. Iſta
cōtexio ſatis aperte d̄clarat eandem ip
ſam fraternam dilectōnem. Nā frater=
na dilectio eſt qua diligimus inuicem.
non ſolū ex deo. ſed etiam deū eſſe tan=
ta autoritate p̄dicari. ſ. iohannis. Cum
g° dilectōe diligiꝰ frēȝ. d̄ dō diligiꝰ frēȝ
nec fieri pōt ut eand̄ dilectiōeȝ n̄ p̄cipue
diligamus qua frēm diligimus q̄m deꝰ
dilectio eſt. Iteȝ qui non diligit fratrē
non eſt in dilectōne. et qui non eſt in di
lectione non eſt in deo. quia deus dile=
ctio eſt. Ecce apte dixit fraēnā dilectō=
nem deū eē.

¶ Q̄ fraterna dilectio cuȝ ſit deus non ē
pater vel filius ſed ſpūſſanctus tm̄

Qvm aūt fraterna dilectio ſit d̄
us. nec pater eſt. nec filius. ſed
tm̄ ſpūſſanctus qui ꝓprie in tri=
nitate dilectio vel caritas dr̄. Vnd̄ aug̃
in. xv. li. de tri. Si in domis dei nichil e

maius caritate· et nullū eſt maiꝰ donuꝫ
dei ꝙ̄ ſpūſſanctuſ· quid conſequentiꝰ ē
ꝙ̄ vt ip̄e ſit caritas que dꝛ et deꝰ ex dō
Ita em̄ ait iohannes dilectio ex deo ē·
Et paulo poſt. deus dilectio ē · vbi ma
nifeſtat eam ſe dilectōnē deum/ quaꝫ di
xit ex deo· deus ergo ex dō /eſt dilectō
Item in eod̄ iohannes volens de hac
re apertius loqui · In hoc iq̄t cognoſci
mus quia in ip̄o manemus et ip̄e in no=
bis· quia de ſpū ſuo dedit nobis· Spūs
itaqꝫ ſanctus de quo dedit nobis· facit
nos in deo manere· et ip̄m in nobiſ· hoc
aūt facit dilectio· Ip̄e eſt ergo deus di
lectio· Ip̄e igitur ſignificatur· vbi legi
tur deus dilectio eſt· Ex his apparet ꝙ
ſpūſſanctus caritas eſt

¶ Q ꝙ nō ē dictum per cauſam illud· deuſ
caritas eſt· ſicut illud tu es patientia et
ſpes mea·

Sed ne forte aliquis dicat illud
eē dictū per exp̄ſſionem cauſe·
deus caritaſ eſt· eo· ſ· ꝙ caritaſ
ſit ex deo/et non ſit ip̄e deus· ſicut dici
tur deus noſtra patientia et ſpes /nō ꝙ
ip̄e ſit iſta· ſed quia iſta ex deo ſunt· oc=
currit auguſtinus oſtendens hoc nō eſ
ſe dictum per cauſam ſicut illa in· xv· li
bꝛo de tri·ita dicens· Non dicturi ſu=
mus caritatem· non ꝓpterea eē dictam
deum/ ꝙ ip̄a caritas ſit ſubſtantia/ que
dei digna ſit nomine/ ſed ꝙ donum ſit
dei· ſicut dictū eſt deo · Tu es patiētia
mea· Nō vtiqꝫ ideo dictū eſt/ ꝙ dei ſub
ſtantia eſt noſtra patientia/ſed quia ab
ip̄o nobiſ eſt· Vnde alibi· Ab ip̄o eſt pa
tientia mea· Hunc em̄ ſenſum facile re=
fellit ſcripturarum ip̄a locutio · Tale ē
em̄· Tu eſt patientia mea/ quale eſt do=
mine ſpes mea· et deus meus miſericoꝛ
dia mea· et multa ſimilia· Non eſt autē
dictum dn̄e caritas mea· aut tu es cari
tas mea· aut deus caritas mea · Sꝫ ita
dictum eſt/deus caritas eſt· ſicut dictū
eſt deꝰ ſpūs eſt· Hoc qui non diſcernit
intellectū a dn̄o· non expoſitōnem que=
rat a nobis· Non apertius quicquā poſ
ſumus dicere· deus ergo caritas ē · Ex
p̄dictis clareſcit/ ꝙ ſpūſſanctus caritaſ
eſt qua diligimus deum et ꝓximum· vn̄
facilius eſt nobis oſtendere quomodo
ſpūſſanctus mittatur· ſiue detur nobis

¶ Quomodo ſpiritusſanctus mittatur vł
detur nobis·

Nunc em̄ mitti vel dari dꝛ/ cum
ita i nobis eſt/ut faciat nos di=
ligere deum et ꝓximuꝫ/ per qd̄
manemus in deo/et deus in nobis· Vn=
de augu· hunc miſſionis modum inſinu
ans in· xv· li· de tri· ait· Deus ſpūſſanctꝰ
qui ꝓcedit ex deo cum datus fuerit ho
mini accendit eum ad diligendum deū
⁊ ꝓximuꝫ/ et ipſe dilectio ē· Non em̄ ha
bet homo vnde diligat deuꝫ/ niſi ex dō
Ecce quomō datur vel mittitur nobis
ſpūſſanctus ſcdm̄ qd̄ dꝛ datum ſiue do
num · Quod donum cōmendat auguſti
nus explanans apertius qūo detur i eo=
dem libro· Dilectio inquit dei diffuſa ē
in coꝛdibus noſtris· vt ait apoſtolus p
ſpm̄ſanctum qui datus ē nobis · Nulluꝫ
ē iſto dono dei excellentius · Solum eſt
quod diuidit inter filios dei et filios p
ditōnis· Dantur ⁊ alia peꝛ ſpm̄ munera
ſed ſine caritate nichil pꝛoſunt·

¶ Quomodo ſpiritusſanctus detur hic
notatur·

Niſi ergo tantū impertiat cuiqꝫ ſpi
ritusſanctus· ut eū dei et ꝓximi
faciat amatorem· a ſiniſtra non
tranſfertur ad dexteram· nec ſpūſſanctꝰ
ꝓpꝛie dicitur donum niſi propter dile=
ctōnem· quam qui non habuerit et ſi lo
quatur omībus linguis· et habuerit ꝓ=
phetiam et omnem ſcientiam et omneꝫ
fidem· ⁊ diſtribuerit ſubſtantiam ſuam
⁊ tradiderit coꝛpus ſuum ita ut ardeat
non ei ꝓdeſt· Quantū ergo bonū eſt ſi=
ne quo ad eternam vitam neminem tā=
ta bona pducūt· Ip̄a vero dilectio vel
caritas/ nam vnius rei nomen eſt vtrūqꝫ

pducunt ad regnum · Dilectio ergo q̄
ex deo eſt · et deus ꝓprie ſpūſſanctus ē ·
per quem diffunditur in cordibus nr̄is
deus caritas/ p quam nos tota inhabi=
tet trinitas · Quocca rectiſſime ſpūſſan
ctus cum ſit deus/ vocatur etiam do=
num dei · Quod donū ꝓprie quid niſi ca
ritas intelligendū eſt · que perducit ad
deū · et ſine qua quodlibet aliud dei do
num non perducit ad deum

¶ Predicte autoritatis colligit ſummam
Ecce hic aperitur qd̄ ſupra di=
ctum erat · ſ · q̄ caritas ſit ſpūs
ſanctus · et donum excellentius
et quomō hoc donum · i · ſpūſſanct⁹ det
nobis · ſ · cum ita impertiat alicui · i · ita ha
bet eſſe in aliquo/ ut eum faciat dei ⁊ ꝓ
ximi amatorem · qd̄ cum facit tunc da=
ri dicitur ſiue mitti alicui · et tūc ille dr̄
proprie habere ſpiritumſanctum ·

¶ Vtrum concedendum ſit q̄ ſpirituſſan
ctus augeatur in homine vel magis vł
min⁹ habeat vel detur ·

Hic queriť · ſi caritas ſpūſſan=
ctus eſt / cum ipa augeatur et
minuatur in homine · et magis
⁊ minus per diuerſa tempora habeatur
vtrum concedendum ſit · q̄ ſpūſſanctus
augeatur vel minuatur in hoīe · et ma=
gis et minus habeatur · Si em̄ in hoīe
augeretur et magis vel minus datur ⁊
habetur/ mutabilis eē videtur · de⁹ aūt
omino immutabilis eſt · Videtur ergo
q̄ vel ſpūſſanctus non ſit caritaſ · vel ca
ritas non augeatur vel minuatur in ho
mine · Item caritas et non habenti dať
vt habeat · et habenti ut plenius habe=
at · Si ergo ſpūſſanctus caritas eſt · et n̄
habenti datur ut habeat/ et habenti ut
plenius habeat · Sed quomō datur nō
habenti/ cum ipe ut deus ſit vbiq̄ʒ/ et in
omnibus creaturis totuſ · Et quomō ple
niuſ datur vel habetur ſine ſui mutatōe

¶ Reſponſio ad primā queſtionem ·
His ita reſpondemus dicentes
q̄ ſpūſſanctus ſiue caritas pe=
nitus immutabilis eſt · nec in ſe
augeť vel minuitur · nec i ſe recipit mag
vel minus / ſed in hoīe/ vel potius homi
ni augetur et minuitur · et magiſ vel mi
nus datur vel habetur · ſicut deus diciť
magnificari et exaltari in nobis · qui tn̄ i
ſe nec magnificatur nec exaltatur · Vnd̄
ꝓpheta · Accedet homo ad cor altum et
exaltabitur deus · Super quem locum
ait autoritas · deus non in ſe / ſed in cor
de homiſ grandeſcit · Sic ergo ſpūſſan
ctus homini datur et datus ampli⁹ da
tur · i · augetur · et magis ac minus habe
tur · et tam̄ immutabilis exiſtit ·

¶ Reſponſio ad ſecundum
Qvnq̄ʒ vbiq̄ʒ ſit · et in om̄i crea=
tura totuſ · ſunt tn̄ multi qui eū
non habent · Non em̄ om̄es ſpi
ritumſanctum habent in quibuſ eſt · alio
quin et irrōnabiles creature haberent
ſpm̄ſanctum · qd̄ fidei pietas n̄ admittiť

¶ Autoritate cōfirmat vtrāq̄ʒ reſpōſiōeʒ
Vt aūt certius fiat qd̄ diximus
autoritate confirmam⁹ · Q̄ ſpi
rituſſanctus magis ac minus ꝑ
cipiatur et homini augeatur · et non ha
benti detur · et habenti vt plus habeať
Auguſtinus oſtendit ſuper iohannem
dicens · Sine ſpūſancto cōſtat noſ xp̄m
diligere/ et eius mādata ſeruare nō poſ
ſe · ⁊ id nos poſſe atq̄ʒ agere tanto mi⁹
quāto illum percipimus minus · Tanto
vero amplius quanto illuʒ ꝑcipim⁹ am
plius · Ideoq̄ʒ non ſolum nō habēti · ve
rum etiam habenti non incaſſum ꝓmit
titur · Non habenti quidem vt habeať ·
habenti aūt vt amplius habeatur · Naʒ
ſi ab alio minus et ab alio ampliuſ n̄ ha
beretur ſanctuſ heliſeus ſancto helie nō
diceret · Spūs qui eſt in te duplo ſit in
me · Chriſto aūt qui eſt dei filius/ nō ad
menſuram datus eſt ſpūs · Neq̄ʒ em̄ ſine

gratiā ſpūſſancti eſt mediator dei et ho
minū homo chriſtuſ. Quod ei ē vnigenit⁹
dei filius equalis eſt patri/non eſt gra:
tie ſed nature. Quod autem in vnitatē p:
ſone vnigeniti aſſumptuſ eſt homo/gra
tie eſt ñ nature. Ceteris autem ad men:
ſuram datur. et datus additur / donec
vnicuiqꝫ p mō ſue pfectōis ꝓpria mēſura
compleatur. Ecce expſſe habes q ſpūs
ſanctus magis et minus datur vel acci
pit. et hominī datuſ augetur. et haben
ti et non habēti datur. quia ſpūſſanct⁹
ē caritas que non habenti datur. et in
habenti augetur et pficit. Immo ut ve
rius et magis ꝓprie loquar/homo in ea
pficit et deficit aliqñ. et tūc ipa dicit
pficere vel deficere / que tñ nec pficit
nec deficit in ſe. quia deus eſt. Vnde au
guſtinus in omelia nona ſuper epiſtolā
iohānis ait. Probet ſe quiſqꝫ quantum
in illo pfecerit caritas. vel potius quā:
tum ipē caritate pfecerit. Naꝫ ſi caritaſ
deus eſt nec pficit nec deficit. Sic er:
go in te pficere dr caritas . quia tu i ea
pficis. Ecce quomō intelligendum ſit.
cum dr ſpūſſanctus augeri in nobis. qa
nos in eo. ſ. pficimus. ſic et alia huiōi.

¶ Quod aliqui dicunt ſpmſanctū ñ eē carita
tē qua diligim⁹ deū et pximum.

Supra dictum eſt q ſpūſſanct⁹
caritas eſt patris et filij qua ſe
inuicem diligunt. et nos et ipē
idem eſt caritas que diffunditur in cor
dibus noſtris ad diligendum deum et
pximum. Horum alteruꝫ omnes catho
lici cōcedunt. ſ. q ſpūſſanctus ſit cari:
tas patris et filij. Quod aūt ipē ideꝫ ſit ca
ritas qua diligimus deum et pximum.
a pleriſqꝫ negatur. Dicunt em̄. Si ſpūs
ſanctus caritas eſt patris et filij et nr̄a
eſt eadem. ergo caritas eſt qua de⁹ di
ligit nos/et qua nos diligimus eum. hᵒ
aūt ſanctoꝝ autoritates negare vident
Dicit em̄ aug. in libro de ſpū et litera.
Vnde eſt dilectio niſi vnde et ipa fides
id eſt a ſpūſancto. Non eſſet em̄ in no:
bis niſi diffunderetur in cordibus per
ſpiritum. Caritas aūt dei dicta eſt dif:
fundi in cordibus noſtris. non qua nos
ipē diligit. ſed qua nos facit dilectores
ſuos. Sicut iuſticia dei dicitur qua noſ
iuſti eius munere efficimur. et dñi ſalus
qua nos ſaluat. et fides xpi qua nos fi:
deles facit. His verbis videtur mōſtra
ri diſtinctio inter caritatem qua nos d
us diligit. et qua nos diligim⁹. et ſicut
iuſticia noſtra dr dei. nō q ipē ſit ea iu
ſtus. ſed quia ea nos iuſtos facit. Simi
liter et fides et ſalus. ſic videtur dicta
dei caritas que eſt in nobis. non q ipſe
ea diligat. ſed q ea nos diligere facit.
De hoc etiam idem auguſtinus in libro
xv. de trinitate ait. Cum iohanneſ com
memoraſſet dei dilectōnem nō qua nos
eum /ſed quā ipē dilexit nos. et miſit fi
lium ſuum litatorem p peccatiſ noſtris
&c. Ecce et hic videtur manifeſte diui:
dere dilectōnem qua nos diligimus de
um/ab ea qua ipē diligit nos.

¶ Ex verbis autoritatum argumentando
procedit.

Si ergo inquiunt ſpūſſanct⁹ di
lectio ē q de⁹ diligit/ et q nos
diligimus. duplex dilectio eſt.
imo duo diuerſa eſt/ quod abſurdum &
a veritate longe eſt. Non eſt ergo dile
ctio qua diligimus/ ſꝫ qua deus tm̄ dili
git.

¶ Reſponſio ad predicta determinans au:
toritates.

His reſpondemus predictarum
autoritatum verba determinā
tes hoc modo. Caritas dei di:
cta eſt diffundi in cordibus noſtris. nō
qua ipē nos diligit. ſed qua nos dilige:
re facit &c. his verbis nō diuiditur. nec
diuiſa oſtenditur caritas qua deus nos
diligit. ab ea qua nos diligimus. ſed po
tius cum ſit vna et eadem caritas et di
catur ipa dei caritas. et diuerſis d cau
ſis et rōnibus dei caritas appellari in

ſcriptura oſtēdit. Dicit em̄ dei caritas
vel qꝫ deus ea diligit nos vel qꝫ nos ea
ſui dilectores facit.

¶ Determinatio prime autoritatis.

Qum ergo ab apoſtolo dicit ca
ritas dei diffundi incordibus
noſtris. nō eſt diſtincta caritas
dei qua diligit nos. ſꝫ qua fecit nos dili
gere. i. nō ibi appellatur caritas dei. eo
qꝫ nos ea diligit. ſed eo qꝫ ea ſui dilecto
res facit. et qꝫ ea rōe poſſit dici caritas
dei. quia nos ea diligere facit. ex ſimili
genere locutōnis oſtendit. ſicut dicitur
iuſticia dei qua nos iuſtificat. et domi=
ni ſalus qua nos ſaluat. et fides xp̄i qua
nos fideles facit

¶ Determinatio ſecunde

Similiter et aliam exponimus
autoritatem vbi ait dilectōnē
dei cōmemorari. nō qua nos eū
ſed qua ip̄e dilexit nos. acſi diceret cō=
memorat dilectōnem dei. non ſcdꝫ qꝫ ea
nos diligimus deum. ſed ſcdꝫ qꝫ ip̄e ea
diligit nos.

¶ Aliud obiciunt.

Sed aliud ē inquiunt qd̄ magis
vrget. dicit em̄ ſupra aug̃. qꝫ di
lectio eſt a ſp̄ūſancto a quo fides. Sic
ergo fides non eſt ſpiritusſanct9 a quo
ē ita nec caritas. Quomō ergo ſp̄ūſſan
ctus ſi ab ip̄o eſt. Nam ſi ab ip̄o eſt. et
ipſe eſt. ergo ſpiritus a ſeipſo eſt.

¶ Reſponſio

Ad quod dicimus. Sp̄ūſſanctus
quidem a ſeipſo non eſt. ſed tñ
a ſeipſo datur nobis. ut ſupra dictum ē
Dat em̄ ſeip̄m nobis ſp̄ūſſanctus. Et ex
hoc ſenſu dictum eſt qꝫ caritas ab ip̄o ē
in nobis. et tñ ip̄a ſp̄ūſſanctus eſt. Fides
aūt eſt a ſp̄ūſancto/et non eſt ſp̄ūſſan=
ctus. quia donum vel datum ſolummo
do eſt non deus dans.

¶ Qꝫ alias inducunt rōnes et autoritates
ad idem probandum.

Alias quoqꝫ inducūt rōnes ad id
oſtendendum. ſ. qꝫ caritas non ſit
ſp̄ūſſanctus. quia caritas affe=
ctio mentis eſt et motus animi. ſp̄ūſſan
ctus vero non eſt affectio animi vel mo
tus mentis. quia ſp̄ſſanctus immutabi=
lis eſt et increatus. Nō eſt ergo caritas

¶ Qꝫ caritas ē motus vel affectio animi.

Quod aūt caritas ſit affectō ani
mi et motus mentis autoritati
bus confirmant. Dicit em̄ au=
guſtinus in tercio libro de doctrina
chriſtiana. Caritatem voco motum
animi ad fruendū deo ꝓpter ip̄m. et ſe
ac ꝓximo ꝓpter deum. Idem in libro d̄
moribus eccleſie catholice tractans il
lud verbum apoſtoli. Nec mors nec vi
ta poterit nos ſeparare a caritatē dei.
Caritas dei inquit dicta eſt virtus que
animi noſtri rectiſſima affectio ē. que c
iungit nos deo qua eum diligimus. Ec
ce his verbis exprimitur qꝫ caritas ē af
fectio et motus animi. ac ꝑ hoc nō vi=
detur eē ſp̄ūſſanctus.

¶ Reſponſio determinans autoritates.

Ad quod dicimus hoc ita dictū
eē ſicut dꝫ deus eſt ſpes noſtra
et paciencia noſtra. quia facit
nos ſperare et pati. Ita caritas dꝫ eē
motus ſiue affectio animi. quia per eā
mouetur et afficitur animus ad diligē
dum deum. Non aūt mireris. ſi caritas
cum ſit ſp̄ūſſanctus dicatur motus mē
tis. cū etiam in libro ſapientie dicatur
de ſp̄ū ſapientie. qui attingit a fine vſ
qꝫ ad finem. qui eſt actus mobilis cer=
tus in eo inquinatus. Quod non iō dici
tur qꝫ ſapiētia ſit mobile aliquid vel ac
tus aliquis. ſed quia ſui immobilitate
oīa attingit. non locali motu. ſed vt
vbiqꝫ ſemper ſit/et nuſquā īcluſa tenea
tur. Sic ergo caritas dꝫ motus animi.
non qꝫ ip̄a ſit motus vel affectio vel vir
tus animi. ſed quia per eam quaſi eſſet
virtus afficitur mens et mouetur. Sed

ſi caritas ſpūſſanct9 ē q̄ opat̄ i ſingulis ꝑut vult / cum per eum mens hominis afficiatur et moueatur ad credendum vel ſperandum et huiōi· ſicut ad diligē dum· Quare nō ſic dicitur caritas motus vel affectio mentis ad credendum vel ſperandum ſicut ad diligendū· Ad quod ſane dici poteſt· quia alios actus atq; motus virtutum opatur caritaſ·i· ſpūſſanctus mediantibus virtutibus q̄rum actus ſunt· vtpote actuſ fidei ē credere fide media· et actus ſpei eſt ſperare media ſpe· Per fidem em̄ et ſpem p̄dictos operatur actus· Diligendi vero actum p ſe tm̄ ſine alicuius virtutis medio operatur· i· diligere· Aliter ḡ hūc actum operatur q̄ alios virtutuȝ act9· Ideoq; differenter de hoc et de alijs loquitur ſcriptura / que iſtum ſpecialit̄ caritati tribuit· Eſt ergo caritas vere ſpūſſanctus· Vnde auguſtinus p̄miſſuȝ verbum apoſtoli retractans in eodeȝ libro caritatem dicit eē bonuȝ quo nl melius eſt· et per hoc ipſam eē deum ſigni ficat dicens· Si nulla res ab eius caritate nos ſeparat / quid eē non ſolum melius ſed etiam certius hoc bono poteſt Ecce dicit quia caritate nichil meliuſ ē Caritas ergo ſpūſſanctus eſt qui eſt deus et donum dei ſiue datum· Qui diuidit ſingulis fidelibus dona· nec ipſe diuiditur· ſed indiuiſus ſingulis dat̄· Vn̄ auguſtinus ſ̄bi iohannes dicit· non ad menſurā xp̄m dare ſpm̄ ait· Ceteris vero diuiditur· non quidem ipſe ſpūs· ſed dona eius·

An concedendum ſit q̄ per dona dent̄ dona· Diſtinctio xviii

Hic queritur cū ſpūſſanctus per quem diuiduntur dona ipſe ſit donum· vtrum concedendum ſit q̄ per donum diuidantur ac dentur dona· Ad quod dicimus quia per donum quod eſt ſpūſſanctus ſingulis ꝓpa diuiduntur· et ipm̄ cōmuniter oēs boi habent· Vnde auguſtinus in quidecimo libro de tri· ait· Per donum quod ē ſpūſſanctus cōmune omibus membris xp̄i· multa dōa que ſunt quibuſq; ꝓpria diuiduntur· Non em̄ ſinguli qui hec habent omia· ſed hij illa· alij alia· quāuis ipm̄ donum a quo cuiq; ꝓpia diuidunt̄ omes habent· i· ſpm̄ſanctum aperte dicit per donum dona donari·

Vtrum eadem rōne ſpūſſanctus dicat̄ donum et datū ſiue donatum·

Preterea diligenter conſiderādum eſt cum ſpūſſanctus dicatur donum et datum vtrum eadem rōne· vtrūq; nomen ei conueniat· quod vtiq; videri poteſt

Quare ita eē videtur·

Cum em̄ idem ſit ſpm̄ſanctum dari· et ſpm̄ſanctum donari ex eadem rōe videtur ſpūſſanctuſ dici datum et donum· Hoc etiam videtur auguſtinus ſignificare in· xv· li· de tri· cum ait· Spūſſanctus intm̄ donum dei eſt inquantum datur eis quibus datur· apud ſe autem deus eſt· et ſi nemini datur· Ecce aperte dicit ſpm̄ſanctuȝ donum appellari· quia datur· Si auteȝ ex eo tm̄ appellatur donum· quia datur non ab eterno fuit donū· quia n̄ datur niſi ex tempe

Reſponſio quare datum ſiue donatum dicatur ſpūſſanctus·

Ad quod dicimus· quia ſpūſſanctus et donum d̄r et datum ſiue donatum· ſed datuȝ ſiue donatum ex eo tm̄ dicitur· quia dat̄ vel donatur· qō h̄ȝ tm̄ ex tpe·

Hic quare donum·

Donum vero d̄r non ex eo tm̄ q̄ donetur· ſed ex ꝓpetate quam habuit ab eterno· vnde ⁊ ab eterno fuit donum· Sempiterne em̄ donuȝ fuit· non quia daretur· ſed quia proceſſit a patre et filio· Vnde auguſtinus in

quarto libro ꝺ tri· ait· Sicut natum eē eſt filio a patre eſſe· ita ſpūiſancto / donum dei eē ē a patre et ꝓcedere a filio. Hic apte oſtenditur ꝙ ſpūſſanctus eo donum eſt ꝙ ꝓcedit a patre et a filio· ſicut filius eo eſt a patre / ꝙ natus ē ab eo· Non eſt enī idem filio eē a patre et ſpūiſancto· i· non ea ꝓprietate filius dicitur eē a patre qua ſpūſſanctus· Nam filius dicitur eē a patre· quia genitus eſt ab eo· Spūſſanctus vero dr̄ eē a patre· et a filio · quia ſpiritusſanctus eſt donum patris et filij ·id eſt · quia procedit ab vtroqꝫ· Eo enī dr̄ ſpūſ quo donum· ⁊ eo donum quo ꝓcedens· Unde auguſtinus in· v· libro de trinitate ait · Spūſſanctus qui non trinitas / ſed i trinitate intelligitur quod ꝓprie dicitur ſpiritusſanctus relatiue dicitur· cum et ad patrem et filium refertur· quia ſpūſſanctus et patris et filij ſpūs eſt· ſed ipa relatio non apparet in hoc nomine·

Eo dicitur ſpūſſanctus qͦ donū · et eo donum quo procedens·

Apparet autem cum dr̄ donum dei· donum eſt enī patris et filij · quia et a patre procedit et a filio· Ecce his verbis aperte oſtendit eadem relatōne dici ſpm̄ſanctum et donum· Donum aūt quia ꝓcedit a patre ⁊ filio· Proprietas ergo qua dr̄ ſpūſſanctus vel donum ꝓceſſio ipa eſt· de qua poſt plenius agemus cum alijſ· Cum ergo ab eterno ꝓceſſerit· ab vtroqꝫ et ab eterno donum fuit· Non ergo ſpūſſanctus eo tm̄ dicitur donum· quia donat. Nam et ante fuit donum ꝗ̄ donaretur. Unde auguſtinus in· v· li· de tri· Semper ſpūſſanctus ꝓcedit· ⁊ non ex tempe ſed ab eternitate ꝓcedit· Sed quia ſic ꝓcedebat ut eſſet donabile / iam donum erat antequā eſſz cui donaretur· Aliter enim intelligitur cum dr̄ donum· aliter cum dr̄ donatum · Nam donum poteſt eē ec̄ antequā det· donatum aūt niſi datum fuerit nullo mō dici poteſt· Sempiterne ergo ſpūs eſt donum· temporaliter aūt donatū· His verbis apte oſtēditur· ꝙ ſicut ſpūſſanctus ab eterno ꝓcedit· ita ab eterno donum eſt· non qꝫ donaretur a patre filio· vel a filio patri ſed quia ab eterno ꝓceſſit donabilis·

Queritur cui donabilis·

Sed queritur cui donabiliſ vtrū patri et filio· an tm̄ nobis qui nō dum eramus · Si autem nō erat donabilis patri et filio / ſed tm̄ nobis· ⁊ ex eo donum erat· quia ſic donabilis ꝓcedebat· videtur ꝙ filius ſemper eadē rōne donum fuerit· quia ab eterno proceſſit a patre· donabilis nobis i tempe· Nam et de filio legitur ꝙ datus ē nobis· No quod dicimus quia ſpūſſanctus nobis tantum non patri vel filio· donabilis ꝓceſſit ſicut et nobis tantum datus eſt· Et filius vere datus eſt nobis· ⁊ ab eterno ꝓceſſit a patre· non ut donabilis tm̄ / ſed ut genitus qui et donari poſſet·

Qꝫ filius ꝓceſſit vnigenitus et donabilis · ſpūſſanctus vero vt donum et donatum ē· et quia ꝓcedit ab vtroqꝫ· et qa donabilis ·

Proceſſit ergo ut genitꝰ ⁊ donabilis· ſed ſpūſſanctus non ꝓcedit ut genitus / ſed tantū vt donum· Donum autem ſemper fuit· nō ſolum quia donabilis / ſed quia ab vtroqꝫ ꝓceſſit· et quia donabilis fuit· Unde augꝰ· in quinto libro de trinitate ait· Eo ipo ꝙ daturus erat eum deuſ· iā donum erat et antequam daretur· Et ido donabilis eſt· ſed aliter donabilis ꝗ̄ filius· Nam et aliter datus / et aliter ꝓceſſit ꝗ̄ filius· Filij enim ꝓceſſio genitura eſt vel natiuitas· Spūſſancti vero ꝓceſſio natiuitas non eſt· vtraqꝫ vero ineffabilis eſt

¶ Qꝛ ſicut filius naſcendo accepit nō tā
tum vt eſſet filius· ſed etiam eſſentia·
ita et ſpūſſanctus ꝓcedendo accepit n̄
tantum ut eſſet donum ·ſed ut eſſet eſ-
ſentia·

ET notandum qꝛ ſicut filius na-
ſcendo accepit· non tm̄ vt filiꝰ
ſit·ſed omnino ut ſit· ⁊ vt ipſa
ſubſtantia ſit·ita et ſpūſſanctus a patre
⁊ filio ꝓcedendo accepit · non tantum
vt ſpūſſanctus ſit vel donum·ſed etiam
ut omnino ſit·et ut ſubſtantia ſit·quod
vtiqꝫ non accepit ex eo quo datur·Na-
cum non detur niſi ex tempore·ſi hº ha-
beret ex eo qꝛ datur · accepiſſet ergo
ex tempore vt eſſet· Vnde auguſtinus
in quinto libro de trinitate ·Filius n̄ hº
tantum habet naſcendo vt ſit filius ·ſꝫ
omnino vt ſit·Queritur ergo vtrū ſpi-
rituſſanctus ·eo qꝛ datur habeat· nō tm̄
vt donum ſit·ſed omnino ut ſit·Qꝛ ſi n̄
eſt niſi quia datur · id eſt ſi non habet
eſſe·niſi eo qꝛ datur · ſicut filius naſcen
do habet non tm̄ ut ſit filius/quod re-
latiue dicitur·ſed oīno ut ſit ipa ſubſtā
tia quo iam ſpūſſanctuſ erat ipa ſubſtā
tia ·cum non prius daretur qꝫ eſſet cū
daretur·Non ergo eo quo datur ſed ꝓ
cedendo habet vt ſit donum ⁊ ut ſit eſ
ſentia·ſicut filius non eo qꝛ datus eſt /
ſed naſcendo accepit·non tamen ut ſit
filius·ſed ut ſit eēntia · Vnde auguſtiꝰ
in quindecimo libro de tri·ait · Sicut
filio pſtat eſſentiam ſine initio tempo-
ris·ſine mutabilitate nature·nec de pa
tre generatio·Ita ſpūſancto pſtat eſ-
ſentiam ·ſine vllo initio temporis · ſine
vlla mutabilitate nafe ō vtroqꝫ ꝓceſ-
ſio·

¶ Queſtio ex predictis videtur qꝛ filius n̄
tantum ſit natiuitate ſed etiam deuſ vt
eſſentia·et ſpūſſancti proceſſione·

HIc oritur queſtio·Si filius na
ſcendo habet/non tm̄ ut ſit fili
us·ſed ut ſit eſſentia·⁊ ſpūſſan
ctus ꝓcedendo·non tamen ut ſit donū
ſed ut ſit eſſentia·ergo ⁊ filius natiuita
te eſſentia eſt·et ſpūſſanctus ꝓceſſione
eſt eſſentia·Cum alibi dicat qꝛ nec pat
eo pater eſt/quo deus eſt·nec filius eo
filius quo deus·Nec ſpūſſanctus eo do
num quo deus·Quia ut ait auguſtinus
in ſeptimo libro de trinitate·His nomi
nibus relatiua eorum oſtenduntur·non
eſſentia·vnde poſt plenius agemus·

¶ Reſponſio·

AD quod breuiter reſpondenteſ
dicimus ·quia nec filius natiui-
tate eſſentia eſt·ſed tm̄ filius·Nec ſpūſ
ſanctus ꝓceſſione eſſentia eſt/ſed donū
tantum·⁊ tn̄ vterqꝫ ille naſcendo·iſte ꝓ
cedendo accepit vt eſſet eſſentia · Non
enim ut ait hilarius in quinto libro de
trinitate·Per defectionem aut ꝓtenſio
nem aut deriuatōꝫ ex deo deꝰ eſt/ſed ex
virtute nature in naturam eandem na-
tiuitate ſubſiſtit filius·et ex virtute na-
tē i naturā eādē ꝓceſſione ſubſiſtit ſ·ſ·

¶ Exponit verba hilarij·

QVod ita itelligi poteſt ·Ex pa
tre qui eſt virtus ingenita·na-
turam quam habet/eandem fi-
lius natiuitate·i·naſcendo·⁊ ſpūſſanctꝰ
ꝓceſſione·i·ꝓcedendo habet·Vnde ip
ſe idem apertius eloquenſ quod dixerat
aperit dicens·Natiuitas inquit dei· nō
poteſt non eam de qua ꝑfecta ē tenere
naturam·Nō em̄ aliud qꝫ deus ſubſiſtit
quod non aliunde qꝫ de deo ſubſiſtit ·
Ecce his verbis aperitur·quomō intel
ligendum ſit illud de patre generatio
pſtat eſſentiam filio·et de vtroqꝫ ꝓceſ-
ſio pſtat eſſentiam ſpūſancto · Non qa
ille eſſentia ſit filiꝰ·et iſte eēntia ſit ſpi
rituſſanctus·immo ꝓprietate perſonali
ſed quia et ille naſcendo·⁊ iſte ꝓceden
do eſſentiam habet eandem·et totaꝫ qꝫ
in patre ē·

¶ Q͡ ſpũſſanct⁹ dicitur donum et dõatũ ſecundum duos predictos modos pro ceſſionis

Ex predictis patet q͡ ſpũſſanct⁹ ſempiterne donum eſt· et tem poraliter datum vel donatum· Ex quo apparet illa diſtinctio gemine pceſſionis· de qua ſupra egimus· Nam ſcdm alteram pceſſionem dr donatum vel datũ· ſcdm alteram vero dr donũ·

¶ Scdm hoc q͡ donum eſt refert ad pa trem · et filium· ſcdm q͡ datum ad eũ qui dedit· et ad eos quibus dedit

Et ſcdm hoc/ q͡ ſempiterne do num eſt· refertur ad patrem et filiũ· ſcdm hoc vero q͡ dr da tum vel donatum· et ad eum qui dedit refertur· et ad eos quibus datur· ⁊ ei⁹ dicitur eẽ qui dat/ et illorum quib⁹ da tur· Unde auguſtinus in quinto libro d trinitate ait· Qd datum eſt ad euz qui dedit refertur· et ad eos quibus dedit· Itaq₃ ſpũſſanctus non tm̃ patris et fi lij qui dederunt· ſed etiam noſter dicit· Spũs ergo et dei eſt qui dedit/ et no ſter qui accipimus · Non em̃ ille ſpũs noſter quo ſumus· quia ipe eſt ſpũs ho minis qui in ipo eſt· quãuis et illum ſpi ritum qui hominis dr · vtiq₃ accepimus ſed aliter iſte/ aliter ille· noſter dicitur Aliud eſt em̃ quod accepimus ut eſſe mus· aliud quod accepimus ut ſancti eſ ſemus· Q͡ aũt ſpũſſanctus noſter dica tur· ſcriptura oſtendit· Scriptum eſt d iohanne q͡ in ſpũ helie veniret· Ecce di ctus eſt helie ſpũs/ quem accepit heli as· ſ· ſpũſſanctus· et moyſi ait dñs· Tol laz de ſpũ tuo· et dabo eis· i· dabo illis de ſpũſancto quem iam tibi dedi · Ec ce ⁊ hic dictus eſt ſpũs moyſi· Patz igi tur quia ſpũſſanctus noſter dr ſpũs· ſed quia nobis datus· et datus vtiq₃ ad h° ut ſancti eſſemus· Spũs vero creat⁹ ad hoc eſt datus ut eſſemus

¶ An filius cum ſit nobis datus poſſit di ci noſter vt ſpũſſanctus ·

Hic queritur vtrum et filius cũ ſit nobis dat⁹ dicatur· vel poſ ſit dici noſter· Ad qd dicimus quia filius dicitur noſter panis · noſter redemptor et huiõi· ſed non dicitur no ſter filius· quia filius dicitur tantum re latiue ad eum qui genuit· Et ideo no ſter filius non poteſt dici ſed patris tã tum· In eo autem q͡ dicitur datus· et ad eum qui dedit· et ad eos quibus da tus eſt refertur· vt ſpũſſanctus qui etiã cum in ſcriptura vt ſupradictum eſt di catur ſpũs noſter· vel ſpũs tuus · vel il lius· vt de moyſi et helia dictuz eſt· nuſ q͡ tamen in ſcriptura occurrit · ita dici ſpũſſanctus noſter vel tuus· uel illius · ſed ſpũs noſter· vel ſpũs tuus· vel illi⁹ quia ſpũſſanctus eo dicitur quo donum ⁊ vtrunq₃ relatiue dicitur ad patrem ⁊ ad filium· et hoc ſempiterna relatõne· Si tamen aliqñ dicitur donum noſtrũ accipitur donum pro donato vel dato Cum vero donum accipitur eo modo quo ſpũſſanctus donum patris et filij dicitur/ non hominis/ ita et filius· ſub hac appellatõne non poteſt dici noſter vt dicatur filius noſter · ſicut nec dicit ſpũſſanctus noſter· et tamen de filio dr panis noſter· et de ſpũ ſpũs noſter· Il le noſter panis · quia nos reficit· nobis datus· iſte noſter ſpũs· quia nobis inſpi ratur a patre et filio· et in nobis ſpirat ſicut vult· Unde auguſtinus in quinto libro de trinitate ait · Quod de patre natum eſt ad patrem ſoluz refertur cuz dicitur filius · Et ideo filius patris eſt ⁊ non noſter· Dicimus tamen et panem noſtrum da nobis · ſic dicim⁹ ſpm nr̃m

¶ Utrum ſpũſſanctus ad ſeipm referatur

Poſt hoc queritur · vtrum ſpũs ſanctus ad ſeipm referatur · h° em̃ videtur ex pdictiſ poſſe probari· Si

enim quod datur· refertur ad eum qui dat et ad eum cui datur· et ſpūſſanctuſ datur a ſeipſo ut p̄dictum eſt· ergo refertur ad ſeipſum·

¶ Hec queſtio non ſoluitur hic ſed differtur in ſequentibus·

Huius queſtionis determinatōꝫ in poſterum differimus· donec tractemus de his que relatiue dicuntur de deo ex tempore· in quibus datum et donatum continētur

¶ Hic de equalitate trium perſonarum·

Decima Nona diſtinctio

19 Nunc poſtquā coeternitateꝫ trium perſanarum ꝑ modulo facultatis noſtre inſinuauimus· iam de earundē equalitate aliquid eloqui ſupereſt· Fides eñ catholica ſic coeternas ita equales tres perſonas aſſerit· Equalis eſt enim in omibus patri filius· et patri et filio ſpūſſanctus· Quia ut ait auguſtinus in libro de fide ad petrum· breuiter aperiens quomodo intelligat equalitas docet· Nullꝰ horꝝ aliuꝫ aut p̄cedit eternitate· aut excedit magnitudine· aut ſuperat poteſtate· quia nec filio· nec ſ· ſ· quantum ad nature diuine pertinet vnitatē· aut anterior aut maior eſt patri· nec filius ſpūſancto· eternū quippe et ſine initio eſt· qꝛ filius de natura patris extitit· et eternuꝫ ac ſine initio eſt· qꝛ ſpūſſanctus de natura patris filiiqꝫ ꝓcedit· Ob hoc ergo tres vnum recte credimus et dicimus deum· quia vna ꝑſus eternitas· vna imēſitas· vna naturaliter eſt trium perſonarum diuinitas· Ecce breuiter aſſignauit auguſtinus· in quo triuꝫ perſonarꝫ ꝯſiſtat equalitas· ſ· qꝛ alia aliam ñ excellit aut eternitate aut magnitudine aut poteſtate

¶ Qꝛ eternitas et magnitudo et potentia in deo eſt vnum licet ponantur quaſi diuerſa·

Quncqꝫ enumerentur iſta quaſi diuerſa· in deo tam̄ vnum et id ſunt· ſ· eſſentia diuina ſimplex ꝛ incommutabilis· Vnde auguſtinuſ in ſeptimo libro de trinitate· Non alio magnus· alio deus eſt· ſed eo magnus quo deus· quia non eſt illi aliud magnum eē aliud deum eſſe· Eadem quippe eiꝰ magnitudo eſt que virtus· et eadem eſſentia qua magnitudo·

¶ Qꝛ magnitudo eſt dei eſſentia

Pater ergo et filiꝰ ſimul vna eſſentia et vna magnitudo· Ita ꝑp̄c potentia dei eſſentia diuina eſt· Vnde auguſtinus in ſeptimo libro confeſſionum· Voluntas et potentia dei deus ip̄e eſt· Eternitas quoqꝫ dei eſſentia diuina eſt· Quod auguſtinus oſtendit ſuper illum locum pſalmi· in generatōne et generatōne anni tui· Eſt generatio generatōnum que non tranſit collecta de om̄ibus generatōnibus· i· ſanctiſ In illa erunt anni dei qui non tranſeūt id eſt eternitas dei· Non eñ aliud ſunt anni dei· aliud ip̄e· ſed anni dei eternitaſ dei eſt· Eternitas vero ip̄a dei ſubſtantia eſt/ nichil habens mutabile· Inconcuſſe ergo teneamus· qꝛ vnum et idē eſt ·ſ· eſſentia diuina/ dei eternitas/ potentia/ magnitudo· et tñ conſueuit ſcriptura hec et his ſimilia quaſi diſtincta ponere· In his ergo verbis triuꝫ perſonarum equalitatem breuiter complexus ē auguſtinꝰ· quia alius alium nec eternitate· nec magnitudine· nec potentia ſuperat· Qꝛ autem eternitate aliqua triū perſonarū aliam non excedat ſupra oſtē ſum eſt· vbi coeternitas triū perſonarū inſinuata eſt·

¶ Supra egit de eternitate· hic de magnitudine qꝛ ea aliqua perſonarum aliam non excedat·

NVnc ergo ſupereſt oſtēdere q̄
magnitudine vel potentia ali⁹
alium non excedat· et prius de
magnitudine videamus·

¶ Q̄ʒ non eſt maioꝛ vna perſona alia· nec
maius aliquid due q̄ʒ vna ·nec tres q̄m
due vel vna·

SCiendum ergo eſt· quia pater
non maioꝛ filio· nec pater nec
filius maior ſ·ſ·· Nec maius ali
quid due perſone ſunt ſimul q̄ʒ vna· nec
tres ſimul maiuſ aliquid q̄ʒ due·nec ma
ioꝛ eſt eſſentia in tribus q̄ʒ in duabus ·
nec in duabus q̄ʒ in vna · quia totā eſt
in ſingulis· Vnde iohannes damaſcen⁹
ait· Confiteamur deitatis naturam om
nem perfecte eē in ſingula ſuarum ypo
ſtaſeon·i·perſonarum·omnem in patre
omnem in filio·omnem i ſpū ſancto· Jō
q̄ʒ perfectus deus pater· p̄fectus deus
filius·p̄fectus deus ſpūſſanctus·

¶ Quomodo dr̄ eē pater in filio et filius
in patre et ſpūſſanctus in vtroqʒ et ſin-
gul⁹ in ſingulis·

ET inde eſt q̄ pater dicitur eſſe
in filio·et filius in patre·et ſpi-
rituſſanctus in vtroqʒ· et ſingu
lus in ſingulis· Vnde auguſtinus in li-
bꝛo de fide ad petrum· Propteꝛ vnita
tem naturalem·totus p̄r in filio et ſpiri-
tuſancto eſt· totuſqʒ ſpūſſanctus in p̄re
et filio· Nullus hoꝛum extra quemlibet
ipſoꝛum eſt ꝓpter diuine nature vnitatē
Ecce hic aperit aliquatenuſ·nō em̄ ple
ne poteſt tm̄ ab homine reſerari archa
num ex qua intelligentia dicatur ſingu
la perſonarum tota eē in alijs· Vnde eť
hilarius iſta interius perquirens i libꝛo
tercio d̄ trinitate ait· Affert pleriſqʒ ob
ſcuritatem ſermo domini·cū dicit·ego
i patre/et pater in me ē·nec immerito·
Natura enim intelligentie humane rōꝫ
dicti huius non capit· Nec exemplū ali

quod rebus diuinis comparatio huma
na p̄ſtabit··ſed quod intelligibile eſt
homini deo eſt poſſibile Cognoſcendū
itaqʒ atqʒ intelligenduꝫ ē quid ſit illud
Ego in patre et pater in me eſt·ſi tamē
compꝛehendere hoc ita ut eſt valebi-
mus ·vt q̄ natura rerum pati non poſſe
eſtimat id diuine veritatis ratio conſeq̄t
Patrem ergo in filio/et filiū i patre eē
plenitudo diuinitatis in vtroqʒ perfec-
ta eſt·quia plenitudo diuitatis in filio
quod in patre eſt hoc et in filio eſt · qd̄
in ingenito·hoc in genito· alter ab al-
tero·et vterqʒ vnum·is ſcilicet qui ē ni-
chil habens/quod non ſit etiā in eo a q°
eſt·non duo vnus ſed alius in alio·quia
non aliud in vtroqʒ vt vnum ſint in fide
noſtra ·vterqʒ non vn⁹·nec eundē vtrū
qʒ·nec aliud confitemur · quia deum ex
deo natum ·nec eundem natiuitas · nec
aliud eē permittit· Eand̄ igitur in vtro
qʒ et virtutis ſimilitudinem /et deita-
tis plenitudinem confitemur·quia veri-
tas dicit· Ego in patre et pater in me ē
Omnia enim filius accepit a patre· Nā
ſi patrem eiuſdem qui genuit accepit ·
neuteꝛ ergo perfect⁹ eſt·deeſt em̄ ei vn
de deceſſit·nec plenitudo in eo erit qui
ex poꝛtōne cōſtiterit· Neuter ergo per
fectus eſt ſi plenitudinem ſuam et q̄ ge
nuit amittit·nec qui natus eſt conſequi
tur· Fateamur ergo q̄ pater eſt in filio
⁊ filius in patre·deus in deo ut ideꝫ hi-
larius ait in ſeptimo libꝛo de trinitate ·
Non per duplicem conuenientium ge-
nerum coniunctōnem·nec per inſitiuam
capatōꝛis ſubſtantie naturam · ſed per
nature vnitam ſimilitudinem/ꝑ natiui-
tatem viuentis ex uiuente nature · dum
res non differt·dum naturam dei nō d̄
generat natiuitaſ·dum non aliud aliq̄d
ex deo q̄ʒ deus naſcitur · dum nichil in
his nouum eſt·nichil alienum·nichil ſe-
parabile· Ecce his verbis ꝓut humana
permittit infirmitas/intelligi poteſt ex
quo ſenſu xp̄c dixerit ſe eſſe in patre· et
patrem in ſe·ex eodeꝫ etiā ſenſu itelligiť

ſpūſſanctus eſſe in vtroq; · et ſingula ꝑſonarum in ſingulis · quia ſcꝫ in ſingulis eſt eadem plenitudo diuinitatis · et vnita ſimilitudo nature · quia non eſt maior natura diuina in aliqua harum perſonarum · ſed vnius et indifferentiſ nature ſunt hee tres perſone · Ideoq; altera in altera eē dicitur/vt predictum eſt · Vnde ambroſius p̄dictorum verborum ſententiā nobis aperiens ſuper epiſtolam ſecundam ad chor̄· ait · Per h° intelligitur pater eſſe in filio /et filius in patre · quia vna eſt eorum ſubſtantia · Ibi eſt enim vnitas vbi nulla diuerſitaſ Ecce tribus illuſtrium virorum teſtimonijs · ſ · auguſtini hilarij atq; ambroſij in idem concurrentibus reuelatōne ſpūſſancti in eis loquentis pie credere volētibus · Oſtenditur tamen quaſi per ſpeculum in enigmate qualiter accipiendū ſit cum dicitur pater in filio eē · vel filiꝰ in patre · vel ſpūſſanctus in vtroq; ·

Ad id quod ceperat redit · vt oñdat · ſ · q᷑ magnitudine alius alium ñ ſuperat ·

Sed iam nunc ad ꝓpoſitū redeamus/ceptoq; inſiſtamus oſtendentes /q᷑ magnitudine nulla trium perſonarum aliam ſuperat · q; nulla maior alijs · nec maius aliquid ſunt due q̄ vna · nec tres q̄ due · nec maior deuſ q̄ ſinguli eorum · quia ſingulꝰ illorum ꝑfectus eſt · nec eſt quo creſcat illa perfectio

Q᷑ nulla perſonarum pars ē in trinitate ·

Hec eſt aliqua trium perſonarū pars dei vel diuine eſſentie · q̄a ſingula harum verus et plenus deus eſt · et tota et plena diuina eſſentia eſt · Et ideo nulla iſtarum in trinitate pars eſt · Vnde auguſtinuſ in libro ſecundo contra maximinum hereticum · ſic ait · Putaſ deum patrem cum filio ⁊ ſpūſancto vnum deum eē non poſſe · Times em̄ ne pater ſit pars vnius dei qui conſtat ex tribus

Q̄d tenebat hereticus ponit auguſtinꝰ et reſpōdit

Noli hoc timere · Nulla em̄ ſit partium in deitatis vnitate diuiſio · Vnus eſt deus pater et filius et ſpūſſanctus · i · ipa trinitas vnus eſt deus · Ergo inquis/deus pater ē ps dei · Abſit · Tres enim perſone ſunt pat̄ ⁊ filius et ſpūſſanctus · Et hij tres quia vnius ſubſtantie ſunt/vnum ſunt · et ſumme vnum ſunt · vbi nulla naturarum nulla eſt diuerſitas voluntatum · Si em̄ natura vnum eſſent/et confeſſione non eſſent · non ſumme vnum eſſent · Si vō natura diſpares eſſent/vnum non eſſent · Hij ergo tres qui vnum ſunt/ꝓpter ineffabilem coniunctōnem deitatis qua ineffabiliter copulantur/vnus deus eſt · Pars ergo trinitatis eē non poteſt quicunq; vnus in tribus · In trinitate ergo que deus eſt · et pater deus eſt · et filius deus eſt · et ſpūſſanctus deus eſt · et ſimul hij tres vnus ſunt deus · nec huius trinitatis tercia pars eſt vnus · nec maius aliquid duo q̄ vnus eſt ibi · nec maius aliquid ſunt omnes q̄ ſinguli · q; ſpiritualis non corporalis eſt magnitudo Qui pōt capere capiat · qui autem non poteſt credat et oret/vt quod credit intelligat · Verum eſt em̄ quod per ꝓphetam dicitur · Niſi credideritis nō intelligetis · His verbis aperte oſtendit indifferentem magnitudinem trium perſonarum · Item in eodem libro ·

Argumentatio auguſtini contra hereticum qua oſtendit patrem et filiuꝫ et ſpiritumſanctum ñ eē partes in trinitate ·

Si vero nempe dixiſti vnum deuꝫ ex partibus eē compoſitum · et h° de patre vis intelligi · Ille inquis virtus eſt ingenita ſimplex/ ⁊ tam in hac ſimplici virtute multa videris

I

commemorare cum dicis · Deus deum
genuit · bonus bonum genuit · ſapiens ſa
pientem · demens dementem · potenſ po
tentem · Nunquit ergo bonitas et ſapiē
tia / et dementia / et potentia partes ſūt
vnius virtutis quam ſimplicem eē dixi:
ſti? Si dixeris partes ſunt · Simplex er:
go virtus ex partibus conſtat · Et ſim:
plex iſta virtus te diffiniente vnus ē de
us · ergo deum ex partibus compoſitū
eſſe dicis · Non dico inquis / non ſunt er:
go partes · Si ergo in vna perſona prīs
illa inuenis que plura videntur / et par:
tes non inuenis · quia vna virtus ſimplex
eſt · Quantomagis pater et filius et ſpi
ritusſanctus · et ꝓpter indiuiduam dei:
tatem vnus deus · et ꝓpter vniuſcuiuſq;
ꝓprietatē · tres perſone ſunt · et ꝓpter ſin
gulorum ꝑfectōnem / partes vnius dei
ñ ſunt · Virtus eſt pater · virtus eſt filiuſ
virtus eſt ſpūſſanctus · Hoc verum di:
cis · ſed q virtutem de virtute genitā
⁊ virtutem de virtute ꝓcedentem · non
vis eandem habere naturam · hoc fal:
ſum dicis · hoc contra fidem rectam et
catholicā dicis · His verbis aperte do
cetur q tres perſone ille nō ſunt partes
dei vel diuine eſſentie · Nullaq; illarum
trinitatis pars dicenda eſt · nec vna ma
ior alijs ·

Cum dicimus tres perſonas eē vnā eēn
tiam nec ut genus de ſpēbus · nec ut ſpe
ciē de indiuiduis ꝑdicamus · quia non
eſt eſſentia genus · et perſone ſpecies et
perſone indiuidua ·

Hic adiciendū eſt q tāta eſt eqlis
trium ꝑſonarū · atq; indifferēs
magnitudo q cū dicam⁹ tres
ꝑſonas vnam eſſe eſſentiam · vel ſubſtā:
tiā · neq; vt genus de ſpēbus neq; vt ſpe
ciem de indiuiduis ꝑdicam⁹ · non enim
eſſentia diuina genus eſt · ⁊ tres ꝑſone
ſpēs vel eſſentia diuina ſpēs ⁊ tres per:
ſone indiuidua · Quod aug̃ rationibus ꝓ:
babilib⁹ atq; irrefragabilib⁹ apte de:
monſtrat · in · li · vij · de trinitate dicens ·
Si eſſentia genus eſt · ſpēs aūt perſona
vt nōnulli ſentiunt · oportz appellari treſ
ſubſtentias / ut appellantur tres perſo:
ne · Sicut cum ſit animal gen⁹ / et equ⁹
ſpecies appellantur tres equi / idemq;
tria animalia · Non eñ ibi ſpecies plura
liter dicitur / et genus ſingulariter · vt ſi
diceretur tres equi ſunt vnum animal ·
ſed ſicut tres equi ſpeciali noīe · ita aia:
lia nomine generali dicuntur · Cum er:
go tres perſonas vnam fateamur eē eſ
ſentiam · non tres eſſentias · cū tres eq
tria animalia dicantur non vnum · Pa:
tet nomine eſſentie nō ſignificari gen⁹
nec in nomine perſone ſpeciē ·

Hic probat q non dr ut ſpēs de indiui
duis ·

Si vero dicunt nomine perſone
nō ſpeciem ſignificari / ſed ali:
quid ſingulare atq; indiuiduū ·
⁊ nomine eēntie ſpēm intelligi / vt per:
ſona non dicatur ſicut homo · ſed quo:
modo dicitur hic homo · vel ut abraham
iſaac · iacob · uel quis alius qui etiam
digito pñſ demonſtrari poſſit Hic quo
q; illos eadem ratio confutabit · Sicut
enim dicuntur abraham iſaac iacob tria
indiuidua · ita tres homines et tria ani
malia · Cur ergo pater et filius et ſpūs
ſanctus ſi ſcdꝫ genus et ſpeciem et indi
uiduum iſta diſſerimus non ita dicunt
tres eſſentie / ut tres perſone ·

Alio mō ꝓbat idem ·

Alio quoq; modo idem probat
aug⁹ · ſ · q eſſentia diuina non ē
genus / nec perſone ſpēs · vel eſ:
ſentia non eſt ſpēs / nec perſone indiui:
dua · Vna inquit eēntia non habet ſpe:
cies · ſicut vnum animal non habet ſpēs
Pater ergo et filius et ſpūſſanctus nō
ſunt tres ſpēſ vniuſ eēntie · diuina ergo
eſſentia / genus ñ ē · Sꝫ nec ſpēſ eſt eſſen
tiā diuina / et perſone indiuidua · Sicut

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK Baden-Württemberg

homo ſpecieſ eſt. Indiuidua autẽ abraham. iſaac. ⁊ iacob. Si em̃ eſſentia ſpecies eſt ut homo. ſicut non dicitur vnus homo eſſe abraham. iſaac. et iacob. ita non diceretur vna eſſentia eẽ tres perſone. Non ita qȝ ſcḋum genus et ſpẽs iſta dicimus.

Nec ſecundum materialem cauſam dicunt tres perſone vna eſſentia

Notandum etiam q̄ eſſentia diuina non eſt materia trium perſonarum / vt auguſtinuſ in eod libro docet. tanquã ſcḋum communem eãdemqȝ materiam. treſ perſone dicantur eẽ vna eẽntia. ſicut ex eodem auro ſi fierent tres ſtatue / diceremꝰ tres ſtatuas vnum aurum. Non autem ſic trinitatem id eſt tres perſonas dicimꝰ vnam eſſentiam et deum vnum / tanquã ex vna materia. tria quidem ſubſiſtant. In ſtatuis em̃ equalibus plꝰ auri eſt / tres ſimul q̄ ſinguli. et minus auri eſt vna q̄ due. In illa vero eſſentia trinitatiſ nullo mõ ita eſt. Non ergo ſecundum materialem cauſam tres perſonas vnam dicimꝰ eſſe ſubſtantiam / vel eſſentiã. ſicut tres ſtatue dicuntur vnum aurum.

Nec ita dicuntur treſ perſone vna eſſentia ut tres homines vna natura vel vnius nature.

His quoqȝ addẽdum eſt q̄ treſ pſonas nõ ita dicimus eſſe vnã eſſentiam. vt auguſtinus in eodem ait vel vnius eſſentie. ſicut dicimꝰ aliquos tres homines eiuſdem ſexus et eiuſdem temperatõis corporis. eiuſdem qȝ animi vnã eẽ naturam vel vnius nature. Nam in his rebus non tm̃ eſt vnꝰ homo / quantum tres hoĩes ſimul. ⁊ plꝰ aliquid ſunt homĩes duo q̄ vnus homo. ſicut i ſtatuis eẽ dicimus. ac i deo non eſt ita. Non em̃ ſimul pater et filiꝰ maior eſſentia eſt q̄ ſolus filius / vel ſolus pater. ſed tres ſimul ille perſone equales ſunt ſingulis. Ex p̃miſſis patet q̄ tres perſone dicuntur diuia eſſentia nec ſcḋum materialẽ cauſaȝ. vt tres ſtatue vnum aurum. nec ſcḋm complexioñ ſimilitudinem. vt tres homines eiuſdeȝ nature. nec vt genus p̃dicatur de ſpeciebus. vel ut ſpẽs de indiuiduiſ. i. continẽſ de contentis. maius de minoribus.

Que videntur aduerſari predictis.

His autem videntur aduerſari. que quidam ſacre ſcripture tractatores catholici in ſuis ſcp̃tiſ tradiderunt. In quibus ſignificare videtur / q̄ eẽntia diuia ſit q̄dã cõmũe ⁊ vniuerſale velut ſpẽs. tres vero perſone ſint tria particularia. tria indiuidua numero differentia. Vnde iohannes damaſcenus inter doctores grecorum maximus in libro quem de trinitate ſcp̃ſit. quẽ ⁊ papa eugeniꝰ tranſferri fecit. ait. Communia et vniuerſalia predicantur de ſubiectis ſibip̃is particularibuſ. Cõmune ergo ſubſtantie ẽ. particulare vo ypoſtaſis. i. perſona. particulare autem dicitur / nõ q̄d partem nature habȝ. ſed particulare numero. vt athomum et indiuiduũ. Numero em̃ et non natura differre videntur ypoſtaſes. Itẽ in eodem Subſtantia ſignificat cõmunem et circumplectiuam ſpẽm homoydeon. i. ſimplum ſubſtantie. ypoſtaſeon. id eſt perſonarum. vtputa deus homo. ypoſtaſiſ autem indiuiduuȝ demonſtrat. ſ. patreȝ filium. et ſp̃mſanctum. petrum. paulum et huiõi. Ecce aperte dicit ſubſtantã eẽ vniuerſale. ypoſtaſim vero particulare ⁊ q̄ deus eſt ſpecies ut homo. et q̄ pat̃ et filius et ſp̃uſſanctus ſunt indiuidua. ſicut petrus et paulus. et q̄ numero differunt que premiſſe ſententie auguſtini penitus contradicere videntur. Quid ergo dicemꝰ ad hoc / hoc vti qȝ dẽe poſſumus atqȝ debemus. q̄ ea que auguſtinus tradidit ſuperius. ſine oĩ heſitatõe

tenenda ſunt.

Qz ſane poſſunt intelligi que iohannes dicit et quomō oſtendit.

HEc autem que hic dicuntur licet in ſermonis ſuperficie aliquid a fide alienum reſonare videantur. ſane tamen intelligi queunt. piumqꝫ lectorem atqꝫ intellectorem plurimum efflagitant. In quorum explanatione / mallem ſilens alios audire q̄m loquendo maliuolis detrahendi occaſionem preſtare. Videtur tam̄ michi ita poſſe accipi. Cum ait. ſubſtantia eſt cōmune. et ypoſtaſis eſt particulare nō h' ita accipi. cum de deo dicantur vt accipiuntur in philoſophica diſciplina Sed per ſimilitudinem eorum que a philoſophis dicuntur. locutus eſt. ut ſicut ibi commune vel vniuerſale dicitur. quod predicatur de pluribus. particulare uero vel indiuiduum. quod de vno ſolo. Ita hic eſſentia diuina dicta eſt vniuerſale. quia de omībus perſonis ſimul et de ſingulis ſeparatim dicitur. Particulare vero ſingula quarumlibet perſonarum. quia nec de alijs communiter. nec de aliqua aliarum ſingulariter p̄dicatᷣ.

Ex quo ſenſu dixerit q̄ ſubſt̄atia dei ſit ſpēs vel vniuerſale et pſone indiuidua.

PRopter ſimilitudinem ergo p̄dicatōnis ſubſtantiam dixit vniuerſale. et perſonas particularia vel indiuidua. Propter hoc idem eciā eandem diuinam eſſentiam dixit eē ſpeciem communem et circumplectiuā ſimilium ſpecie perſonarum. Quia ſicut hec ſpēs homo de ſuis p̄dicatur indiuiduis. velut de petro et paulo et alijs. nec iſta ſpecie differunt. ſed conueniūt Ita deus de tribus p̄dicatur perſonis. que in diuinitate differūt. ſed per omnia conueniunt. Hanc ergo ſimilitudinem inter res ſempiternas / et res temporales perpendens iohannes vniuerſalitatis et particularitatis nomina que rebus temporalibus ꝓpe conueniunt ad res eternas tranſtulit. Auguſtinus vero maiorem videns diſſimilitudinē q̄m ſimilitudinē inter res p̄dictas ab excellentia trinitatis / p̄dicta noīa remouit.

Ex quo ſenſu dixerit perſonas differre numero.

QVod autem iohānes dicit ypoſtaſes differre numero non natura / in eo q̄ non differre natura ait. veriſſime et ſine ſcrupulo loquitᷣ. Qz vero dicit differre numero cauendū eſt / quomodo intelligatur. Diuerſis eīm modis dicūtur aliqua differre numero

Quibus modis dicatur differre numero. et ſecundum quem modum poſſit conuenire perſonis

DIcuntur em̄ aliqua differre numero. quando ita differunt / ut hoc nō ſit illud. nec aliquid qđ illud eſt vel in ipō eſt. qualiter differt ſocrates et plato / et huiōi. que apđ philoſophos dicuntur indiuidua vel particularia. Iuxta quem modum nō pn̄t dici tres perſone differre numero. Dicuntur quoqꝫ differre numero / q̄ i enumeratōne ſiue computatōne non ſibi adiūguntur. ſed ad ſe inuicem diſcernuntur vt cū de aliquibus rebus loquentes dicimus vna. due. tres. ⁊ ſecundum hunc modum forte dixit iohannes ypoſtaſes id eſt perſonas differre numero. Poſſumus em̄ dicere. pater eſt vnus. et pater et filius ſunt duo. et pater et filiꝰ et ſpiritusſanctus ſunt tres. Et item. Hec pſona ē vna. et hec et illa ſunt due. ⁊ alia et illa ſunt tres. Conueniencius tamen tres ille perſone / ꝓpetatibus tm̄ diſtingui dicuntur. de quarum diſtinctōne ſecundum ꝓpetates in ſequenti tractabitᷣ Nunc vero ad iceptum redeamus que

dicta ſunt repetentes. vt ſepius verſan-
do familiarius innoteſcant.

¶ Q) vna perſona non eſt maior alia. nec
tres ſimul q̄ vna. et hoc ratōne oſten-
dit catholica.

Sciendum eſt ergo tantā equa-
litatem eē i trinitate. vt ait au-
guſtinus in octauo libro de tri-
nitate. vt non ſolū pater non ſit maior
q̄ filius. ſed nec pater ⁊ filius ſimul ma-
ius aliquid ſint q̄ ſpūſſanctus. aut que-
libet perſona minus aliquid ſit q̄ ipa t-
nitas. Q) autem ita ſit aliquo mō ſi fie-
ri poteſt. demonſtrādū eſt. Quantū g°
ipſe creator adiuuat. attendam⁹ inq̄t
aug⁹. in eodem quomodo i hac trinita-
te due vel tres pſone. nō ſint in alijs ali-
quid q̄ vna earum.

¶ Ratōne vtitur ſubtiliſſima ad oſtendē-
dum q̄ ita ſit.

Quod ibi magnum dicitur aliun-
de magnū nō eſt/ q̄ eo quo ve-
re eſt. quia ibi magnitudo ip-
ſa veritas eſt/ et veritas eēntia. Non er-
go ibi mai⁹ ē q̄ veri⁹ n̄ ē. Nō aūt veri⁹
ē pr̄ et filius ſimul q̄ pater ſol⁹ vel fili-
us. Non ergo maius aliquid vterq̄ ſi-
mul q̄ ſingulus eorū. Et quia eque ve-
re eſt. etiam ſpūſſanctus. Ideo pater ⁊
filius ſimul/ non ſunt aliquid maius/ q̄
ipē. quia nec verius ſunt. Item in eſſen-
tia veritatis/ hoc eſt verum eſſe/ quod ē
eē. et hoc eſt eē/ quod ē magnū eē. Hoc
eſt ergo magnum eē quod verum eſt.
Q) igitur ibi eque verum eſt/ et eq̄ ma-
gnum eſt. Quod ergo ibi pluſ veritatiſ
non habet. non habet plus magnitudis
Plus autem veritatis non habet. quod
verius non eſt. Non eſt autē verius vna
perſona q̄ alia. vel due q̄ vna vel tres
ſimul/ q̄ ſingula. Non ergo plus verita-
tis habet vna q̄ alia. vel tres ſimul q̄
ſingula. Sic ergo et ipa trinitas. non ē
maius aliquid/ q̄ vnaqueq̄ ibi perſona
ſed tam magnū q̄ ſingula. Non enī ibi
maior eſt qua verior non eſt. vbi ipa ve-
ritas eſt magnitudo. Ecce mō conuenien-
ti et rōne catholica oſtenſū eſt quomō
indifferens ſit magnitudo trium perſo-
narum. quia nec vna maior eſt alia/ nec
due vna/ nec treſ ſimul aliq̄d q̄ ſingula

¶ Q) de⁹ n̄ ē dicēdus t̄plex ſed t̄nus.

Propterea cum deus dicat̄ tri-
nus. non tamen deb; dici t̄plex
Ibi enī non eſt triplicitas vbi
ſumma eſt vnitas/ et indifferens equali-
tas. Vnde auguſtinus in libro ſexto de
trinitate ait. Nō q̄m deus trinitas eſt.
ideo triplex putandus eſt. alioquin mi-
nor eſſet pater ſolus. vel filius ſolus q̄
ſimul pater et filius. Cunq̄ tantus ē pa-
ter ſolus. vel ſolus filius. vel ſolus ſpūſ
ſanctus. quantus eſt ſimul pater et fili-
us et ſpūſſanctus. nullo mō triplex dicē-
dus eſt deuſ. Non enī pater cum filio ⁊
ſpūſancto maior deuſ eſt q̄ ſinguli eorū
quia nō eſt quo creſcat illa pfectō. Per-
fectus autem eſt et pater et filius et ſpi-
ritusſanctus. et perfectus deus ſingul⁹
eorum. Et iō trinitas potius q̄ triplex
dici debet.

¶ Q) non eſt ita in rebus corporeis vt in
trinitate

In rebus corporeiſ non tantum ē vna
q̄tum tres ſimul. et plus ſunt due
q̄ vna res. In trinitate vero ſum-
ma tm̄ eſt vna perſona/ quātum tres
ſimul. et tantum ſunt due quantum
vna. et in ſe infinite ſunt. quia non eſt fi-
nis magnitudinis earum. Nec per h° api-
tur quod ſuperius dictum eſt/ quomo-
do ſingula ſunt in ſingulis. et oīa in
ſingulis. et ſingula in oībus/ et vnum in
omibus eſt/ et vnum omnia. Ecce iam
oñdi⁹ ſufficiēter qualiter i trinitate ali-
qua perſona aliam n̄ ſuperet magtu die

¶ Oſtenſo ꝙ aliqua perſonarum aliam nõ ſuperat magnitudine/ nunc oſtendit ꝙ alia non excellit aliam potentia.

Nunc oſtendere reſtat quomodo aliqua harum perſonarum aliam nõ excellat potẽtia/ vt ſicut vna et indifferens ẽ magnitudo triũ ita vna et indifferens monſtretur potentia trium. Sciendum eſt ergo quia non potentior pater filio. nec filius vel pater ſpũſancto. Nec maiorem potentiã habent duo vel tres ſimul q̃ ſingulus eorum. quia nec plus poteſt pater ſimul et filius q̃ ſolꝰ ſpũſſanctus. Nec hij tres ſimul plꝰ poſſunt q̃ ſingulus eorum. quia omnipotẽtiam quam habet pater et filius accepit naſcendo. et ſpũſſanctus ꝓcedẽdo. Quod aug̃. rõibus et autoritatibus ꝓbabiliter aſtruit in libro contra maximinum/ qui dicebat patrem meliorem ac potentiorem filio.

¶ Q non põt minꝰ filius q̃ pr.

Nichil inquit patre minus habꝫ ille qui dicit. Omnia que habꝫ pater mea ſunt. Nam ſi minus habet in poteſtate aliquid q̃ pater. nõ ſunt eius omnia que habꝫ pater. ſed eiꝰ ſunt omnia que habet pater. Tantã ergo habet poteſtatem quãtam pat̃. Eqũlis ergo eſt patri. Non em̃ poteſt q̃ accipit inequalis eẽ ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia ſapis. ꝙ potens ſit filius. ſed potentior pat̃. vt ſcdm doctrinã veſtram potens potentem potuerit generare vel gignere. et non omnipotens omnipotentem. Habet ergo pater omnipotentiam quam non habet filius. et ſi hoc eſt/ falſum eſt quod ait filius. omnia que habet pater mea ſunt.

¶ Hoc verum fatebatur hereticus ex quo ꝓgrediebatur ad falſa.

Sed inquis pater a nemine potentiam accepit. filius autem a patre. Fatemur et nos filiũ accepiſſe potentiam. ab illo de quo natꝰ eſt potens. patri vero potentiã nullꝰ dedit quia nullus eum genuit. Gignendo em̃ dedit pater potentiam filio. Sicut oĩa que habet in ſubſtantia ſua. gignẽdo dedit ei. quem genuit de ſubſtantia.

¶ Queſtio auguſtini qua artat hereticum.

Sed queritur vtrum ei tantam. quanta ipe eſt potẽtia pater filio dederit an minorem. Si tantam non ſolum potentẽ ſed etiam omnipotentem genuiſſe omnipotens intelligitur. Si vero minorem/ quomodo omnia que habꝫ pater filij ſunt. Si patris omnipotencia filij non eſt/ non omnia procul dubio que habet pater filij ſunt. At omnia filij ſunt. omnipotentia ergo patris etiam filij eſt. Nõ eſt g° pr̃ potentior filio.

¶ Aliter ꝓbat filium equalem patri

Item alio mõ ꝓbat filium equalẽ patri contra maximinum ita dicẽs. Tu dicis ꝙ pater genuit filium minorem ſeipõ/ in quo et patri derogas q̃ ſi filium vnicũ minorem genuit. aut nõ potuit aut non voluit gignere equalem. Si dicis quia non voluit eum inuidum eẽ dixiſti. Si autem non potuit vbi ẽ oĩpotentia dei patris.

¶ Si autem pater non potuit vel nõ voluit gignere equalem filium infirmus vel inuidus inuenitur.

Porſus ad hunc articulum res colligitur/ vt deus pater equalem ſibi gignere filium aut nõ potuerit aut noluerit. Si non potuit/ infirmus. ſi noluit inuidus iuenitur. Sed vtrunqꝫ hoc falſum eſt. Patri ergo filius verus equalis eſt. Genuit ergo pater

ſibi equalem filium· ꝛ ab vtroqꝫ ꝓcedit
vtriqꝫ equalis ſpūſſanctus· Si enim for
mam ſuam· vt ait auguſtinuſ contra eū
dem· pater in vnico filio/ plenam gigne
re potuit· nec tamen plenam genuit ſed
minorem cogimini patrem inuidum di-
cere· Plenum ergo deum/ et equalem
ſibi genuit filium

Per ſimile oſtendit q̄ non minorem pa
ter filium genuit·

Hoc autem per ſimilitudinem
humanam ita eē demonſtrat in
quiens/ homo pater ſi potuiſſꝫ
equalem filiuꝫ genuiſſet· Quis ergo au
deat dicere· q̄ hoc omnipotens nō po-
tuit· Modo etiam ſi poſſet homo/ maio
rem melioremqꝫ ſeipo gigneret filium
ſed maius vel melius dō quicquam eſſe
non poteſt· Deus ergo cui non equaleꝫ
vt ais filium genuit· cui nec anni neceſ-
ſarij fuerunt/ per quoſ adimpleretur eq̄
litas/ nec omnipotentia defuit? An for-
te noluit· ergo quod abſit inuidit· ſed ñ
inuidit/ equalem ergo genuit filiuꝫ· Cre
damus ergo filium ei eē equalem

Opinionem heretici ponit et deſtruit·

Sed forte dices eo ipo pater eſt
maior filio· quia de nullo geni
tus· genuit tamen equaleꝫ· Ad
qd̄ cito reſpondebo· imo iō nō eſt pater
maior filio· qꝫ equalem genuit· Originiſ
enī queſtio eſt iſta· quis de quo ſit· Eq̄
litatis auteꝫ qualiſ aut quantus ſit· qd̄
eſt dicere· Ad originem pertinet que-
ſtio qua querit̄· quis d̄ quo ſit· ad equa
litatem vero illa qua querit̄ qualis aut
quantus ſit· Nec cum dicitur filius a pa
tre genitus/ oſtenditur inequalitas ſub
ſtantie/ ſed ordo nature· non quo alter
prior eſſet altero· ſed quo alter ex alte-
ro· Nō ergo ſecundum hoc q̄ pater ge
nuit· et fili9 genitus eſt/ vel ſpūſſanct9
ab vtroqꝫ procedit· equalitaſ vel inequa
litas ibi exiſtit· quia non ſecundum hoc
alia perſona alij equalis vel inequalis dr̄
Ecce equalitas trinitatis et vna eadeꝫ
qꝫ ſubſtantia/ quantum breuiter potui9
demonſtrata eſt in ſuperioribus· qualit̄
ſcꝫ aliqua trium perſonarum quamlibꝫ
aliam nec eternitate nec magnitudine
nec potentia excellat·

Queritur quomō poſſit dici ſolus pat̄
vel ſolus filius vel ſolus ſpūſſanctus cū
ſint inſeparabiles·

Hic oritur queſtio trahens ori-
ginem ex predictis· Dictum eſt
enim ſupra· q̄ tantus eſt ſolus
pater· vel ſolus filius· vel ſolus ſpūſſan-
ctus quantum ſimul illi tres· et q̄ due
vel tres perſone ſimul non ſunt mai9 ali
quid q̄ vna ſola/ Ideo querit auguſti-
nus in ſexto libro de trinitate quomo-
do hec ſane dici poſſint· cum nec pater
ſit ſolus· nec filius/ nec ſpūſſanctus· ſed
ſemper et inſeparabiliter· et filius cū pa
tre/ et pater cum filio· ꝛ ſpūſſanctus cū
vtroqꝫ· Inſeparabiles enim ſunt hee
tres perſone·

Reſponſio·

Ad quod ita reſpondet auguſti
nus i eodem· Solum deum pa-
trem dicimuſ· non quia ſeparatur a filio
vel a ſpūſancto· ſed hoc dicentes ſigni-
ficamus· quia illi ſimul cum eo non ſunt
pater· ſolus enī pater/ pater eſt· quod
non dicitur· quia ipe ſit ſoluſ· i· ſine filio
vel ſpūſancto· ſed per hoc filius vel ſpi-
rituſſanctus a paternitatis conſortio ex
cludentur· Ita et cum dicitur ſolus fili
us/ fili9 ē· vel ſol9 ſpūſſanct9 ſpūſſanct9
eſt· non diuiditur fili9 a patre/ vel ſpūs
ſanctus ab vtroqꝫ· ſed a conſortio filia-
lis ꝓpetatis excludūtur pater et ſpūſſan
ctus et a conſortio proceſſibilis ꝓpeta-
tis pater et filius· Cum ergo dicitur tā
tus eſt ſol9 pater/ quanti ſimul illi tres
Per hoc q̄ dicitur ſolus non ſeparatur

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

pater ab alijs · ſed hic eſt ſenſus · Solus
pater · i · pater qui ita pater eſt · q̄ nec fi:
lius nec ſpūſſanctus tantus eſt ꝛc̄. Si:
militer intellige cum dicitur ſolus ē fi:
lius vel ſolus eſt ſpūſſanctus · Solus er
go pater dicitur ut ait auguſtinuſ in eo
dem · quia non niſi ipē ibi pater eſt · ꝛ ſo
lus filius · quia non niſi ipē ibi filius eſt ·
et ſolus ſpūſſanctus · quia nō niſi ipē ibi
ſpūſſanctus eſt ·

¶ Utrum poſſit dici ſolus pater eſt deꝰ
ſolus filius eſt deus · vel ſolus ſpūſſan:
ctus eſt deus · vel pater eſt ſolus deus
vel filius eſt ſolus deus · vel ſpūſſanctus
eſt ſolus deus

Poſt hoc queritur · vtrum ſic dr
ſolus pater eſt pater · vel ſolus
filius eſt filius · ita poſſit dici ·
ſolus pater eſt deus · vel ſolus filius eſt
deus · ita et de ſpūſancto · aut pater eſt
ſolus · aut deus filius ē ſolus deus · No
quod dicimus · quia pater et filiꝰ et ſpi:
ritusſanctus dicitur etiam vnus deus ·
ꝛ hec trinitas ſimul dicitur eē ſolus de
us · ſicut ſolus ſapiens · ſolus potens · ſꝫ
non videtur debere dici a nobis verbis
noſtris vtentibus / niſi vbi ſermo autori
tatibus occurrit · ſolꝰ pater eſt deꝰ · vel
pater eſt ſolus deus · ita de filio et ſpū:
ſancto dicimus · Unde auguſtinus i ſep
timo libro đ trinitate ait · Quoniā oſtē
dimus quomodo poſſit dici ſolus pat̄
vel ſolus filius · conſideranda ē illa ſen:
tencia qua dicitur · Non eſſe ſolum pr̄ē̄ꝫ
deum verum ſolum · ſed patrem et filiū
et ſpm̄ſanctum · Ecce habes quia nō ſo
lus pater dicendus eſt eē verus deus ·
Item in eodem · Si quis interrogꝫ pat̄
ſolus vtrum ſit deus · quomodo reſpon
debimus non eē niſi forte dicamus ita
eē quidem patrem deum / ſed non eum
eē ſolum deum · Eſſe autem ſolum deūꝫ
dicamus patrem eē et filium et ſpm̄ſan
ctum · Ecce et hic habes · quia pater n̄
debet dici ſolus deus / atqꝫ hoc ſolum ī

in parte ſubiecti tantum accipere quidā
volunt · in parte vero predicati ſi ſit cō
cedunt / q̄ pater eſt ſolus deus · Sed ex
verbis augſtini videtur oſtendi q̄ ꝓ̄pē
ſolus deꝰ dici debeat tota trinitas · Et
hec trinitas ut ait auguſtinꝰ contra ma
ximinum intelligitur cum apoſtolus di:
cit · Beatus et ſolus potens · et ibi · ſo:
li ſapienti deo · et ibi inuiſibili ſoli ſapiē
ti deo · Non em̄ de ſolo patre hec acci:
pienda ſunt · vt contendebat maximi:
nus et alij heretici / ſed de trinitate · Sic
ꝛ illud · ſolus habet immortalitatē · qꝫ
ſcd̄um rectam fidem ipā trinitas ē vnuſ
ſolus deus · beatus · potens · ſapiens · inui:
ſibilis · Unde auguſtinus in eodem · Cū
vnus deus ſit trinitas · hec ſit nobis ſo:
lutio queſtionis / vt intelligamus ſolum
deum ſapientem / ſolum potentē · et pa
trem et filium et ſpm̄ſanctum / qui eſt
vnus ꝛ ſolus deus ·

¶ Quomodo dicatur trinitas ſolus deꝰ
cū ipſa ſit cū ſpiritibus et aiabꝰ ſanctis

Sed iterum queritur / quomo:
do ipām trinitatem dicimus ſo
lum deum / cum ſit cum ſpiriti:
bus et animabus ſanctis · Ad quod re:
ſpondet auguſtinus in ſexto libro de tri
nitate ita dicens · Trinitatem dicimus
deum ſolum quamuis ſemper ſit cū ſpi
ritibus et animabus ſanctis · ſed ſolū di:
cimus · quia non aliud q̄ ipā trinitas de
us eſt · Non em̄ illi cum illa deus ſunt ·
vel aliqua alia · ſed ipā trinitas tantū · n̄
illi vel alia deus eſt ·

¶ Et ſi de patre ſolo p̄dicta dicerentur n̄
tn̄ excluditur filius et ſpūſſanctus ·

Veruntamen ut ait auguſtinus
ꝛ ſi de ſolo patre p̄dicta dicerē
tur · non tamen excluderentur fi
lius vel ſpūſſanctus · quia hij tres vnum
ſunt · ſicut in apocalipſi de filio legitur ·
q̄ habet nomen ſcriptum quod nēo ſcit

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

niſi ipe · Non enī inde ſeparatur pater vel ſpūſſanctus · Et cum dicitur · Nemo nouit patrem niſi filius · non inde ſeparatur pater et ſpūſſanctus · quia inſeparabiles ſunt · aliquando etiam nomināť pater et filius et tacetur ſpūſſanct9 · vt veritas ad patrem loquens ait · Vt cognoſcant te ⁊ quem miſiſti iheſum xp̄m eſſe vnum verum deum · Cur ergo īquit auguſtinus tacuit de ſpūſancto · Quia conſequens eſt vt vbicunq₃ nominatur vn9 ſicut pater et filius tanta vni pace adherēs itelligatur etiā ipa pax q̄uis n̄ cōmemoretur · Vno ergo iſtorum nominato etiam reliqui intelliguntur quod i pluribus ſcripture locis occurrit ·

¶ De nominum differentia quibus vtunť loquentes de deo · 22

Post predicta nobis differendū videtur de nominum diuerſitate quibus loquentes de vnitate ac trinitate ineffabili vtimur · Deinde demonſtrandum eſt quibus modis de ea aliquid dicať · Illud ergo precipue teneamus quedam eē nomīa diſtincte ad ſingulas perſonas pertinentia · vt ait auguſtinus in octauo libro de trinitate q̄ de ſingulis tantum dicuntur perſonis · Quedam vero vnitatem eſſentie ſignificantia ſunt que et de ſingulis ſingillatim et de omnibus communiter dicuntur · Alia vero ſunt que tranſlatiue ac p ſimilitudinem de deo dicuntur · Vnde auguſtinus in ſecundo libro de trinitate ait · Quo purius inteat fides triptita videtur deriuanda diſtinctio · Sunt enī nomina quedam que euidenter ꝓprietatem perſonarumq₃ deitatis oſtendunt · Et ſunt quedam que perſpicuā diuine maieſtatis exprimunt veritatem · Alia vero ſunt que tranſlatiue et per ſimilitudinē de deo dicuntur · Proprietatis itaq₃ indicia ſunt genitor filius/verbū/⁊ huiuſmodi · Vnitatis vero eterne ſapientia virtus/veritas/et huiōi · Similitudinis vero ſplendor caracter ſpeculū/⁊ huiōi

Premiſſis addit quedam eē nomina q̄ temporaliter deo conueniunt et relatiue dicuntur ·

His adijciendum eſt quedā etiā nomina eē vt auguſtinus ait in quinto libro de tri · que ex tempore deo conueniunt et relatiue ad creaturam dicuntur · quorum quedam de omnibus dicuntur perſonis · vt dominus creator/refugium · Quedam autem nō de omibus/vt donatus/datus/miſſus ·

De hoc nomine trinitas addit ·

Preterea eſt vnum nomē quod de nulla perſona ſingillatim dr̄ ſed de omibus ſimul · i · trinitas quod non dicitur ſecundum ſubſtantiā ſed quaſi collectiuum pluralitatem deſignat perſonarum ·

De alijs nominibus que temporaliter deo congruunt · et n̄ relatiue dicuntur ·

Sunt etiam quedam nomina q̄ ex tempore deo conueniūt · nec relatiue dicuntur · vt humanat9 incarnatus · et huiōi · Ecce ſex nominum differentias aſſignauimus quibus vtimur loquentes de deo/de quibus ſingulis agendum eſt ·

¶ Q2 illa nomina que ad ſingulas ꝑtinēt perſonas relatiue ꝓprie dicuntur · ea vero que vnitatem eſſentie ſignificant ad ſe dicuntur · et de ſingulis et de omibus communiter dicuntur perſonis et ſingulariter non pluraliter i ſumma accipiūť

Sciendum eſt ergo q2 illa que ꝓprie ad ſingulas perſonas pertinent relatiue ad inuicem dicūtur/ſicut pater et filius/et vtriuſq₃ donum ſpūſſanctus · Ea vero que vnitatē

eſſentie ſignificant ad ſe dicuntur. et q̄
ad ſe dicuntur/ſubſtantialiter vtiq3 di=
cuntur/et de omnibus communiter. et
de ſingulis ſingillatim dicuntur perſo=
nis. et ſingulariter non pluraliter acci=
piuntur in ſumma. vt deuſ bon9/potēs/
⁊ huiōi. Que autem relatiue dicuntur/
ſubſtantialiter non dicuntur. Unde au=
guſtinus ī quinto libro de trinitate ait.
Quidquid ad ſe dicitur preſtantiſſima
illa et diuina ſublimitas ſubſtantialiter
dicitur. Quod autem ad aliquid dicit̄
non ſubſtantialiter dicitur ſed relatiue
Tantaq3 eſt vis quidem ſubſtantie ī pa
tre et filio et ſpūſancto/vt q̇dq̇d de ſin=
gulis ad ſeipſos dicitur. non pluraliter ī
ſumma/ſed ſingulariter accipiatur. Di
cimus enim pater eſt deus. et filius eſt
deus. et ſpūſſanctus eſt deus. quod ſub
ſtantiam dici nemo dubitat. Non tamē
dicimus hanc trinitatem eſſe tres deos
ſed vnum deu3. Ita deus pater magn9
filius magnus. et ſpūſſanctus magnus.
non tres magni ſed vnus magnus. Ita
etiam om̄ipotens pater. omnipotens fi
lius. om̄ipotens ſpūſſanctus. non tamen
tres omnipotentes/ſed vn9 omnipotēs
Quidquid ergo ad ſeipm dicitur deus
et de ſingulis perſonis ſimiliter dicitur
et ſimul ipſa d̄ trinitate non pluraliter/
ſed ſingulariter dr̄. Et quoniam non eſt
aliud deo eſſe/⁊ aliud magnū eſſe. ſed
hoc idē eſt illi eſſe/qd̄ ē magnū eē. Pro
pterea ſicut non dicimus tres eſſentias
ſic non dicimus tres magnitudines/ſed
vnam eēntiā et vnā magnitudinem.

¶ Q) deus magnus eſt ea magnitudie q̈
deus eſt. ſic de bonitate et de omnibus
que ſcd̄m ſubſtantiā dicuntur.

Deus enim nō eſt magn9 ea ma=
gnitudine qua non eſt quod ip
ſe eſt. vt quaſi particeps ei9 ſit
alioquin maior eſſet illa magnitudo q̄
deus. Deo autem non eſt aliquid mai9
Ea ergo magnitudine magnus eſt/qua
ipſe eſt. Ideoq3 nec tres magnitudines
dicimus/ſed vnam magnitudinem. nec
tres magnos/ſed vnum magnum. quia
non participatōne magnitudinis deus
magnus eſt/ſed ſeipſo magnus eſt. q̇a
ipſe eſt ſua magnitudo. Ita et de boni
tate et eternitate et om̄ipotentia dei di
cendum eſt/et de omnibus omnino que
de deo fieri poſſunt pnunciari ſubſtan=
tialiter quibus ad ſeipm dicitur tranſla
tiue ac per ſimilitudinem. ſed ꝓpe aliq̇d
ore hominis dici poteſt. Ecce aperte do=
cuit. q) nomina vnitatem diuine maie=
ſtatis ſignificantia. et ad ſe dicuntur de
deo. i. ſine relatione/et de omnibus per
ſonis communiter. ⁊ d̄ ſingulis diuiſim
dicuntur. nec pluraliter ſed ſingularite2
in ſumma accipiuntur. Illa vero nomia
que ꝓpe ad ſingulas pertinent perſonas
relatiue non ſubſtantialiter dicūtur. Q)
enim ꝓpe ſingula in trinitate perſona di
citur vt ait auguſtinus in eodem. Nul=
lo modo ad ſeipſam. ſed ad aliam nun=
ce3/vel ad creaturam dicitur. Et iō re=
latiue non ſubſtantialiter dici manife=
ſtum eſt.

De hoc nomine quod ē perſona qd̄ cu3
ſecundum ſubſtantiam dicatur. tn̄ plu=
raliter nō ſingulariter ī ſumma accipit̄. Dio 23

Predictis adijciendum eſt q) cū
omnia nomina que ſecundum
ſubſtantiam de deo dicuntur/
ſingulariter ⁊ non pluraliter de omib9
in ſumma dicantur pſonis/ut ſupra oſtē
ſum eſt. tamen vnum nomē perſona qd̄
ſcd̄m ſubſtantiā dicitur de ſingulis p=
ſonis et pluraliter. non ſingulariter in
ſumma accipitur. Dicimus enim pater
eſt perſona. filius eſt perſona. ſpūſſan=
ctus eſt perſona. et hoc ſcd̄m ſubſtanti
am dicitur. Nec tamen dicitur pater et
filius et ſpūſſanctus ſunt vna perſona ſ3
tres perſone. Hoc ergo nomen excipit̄
a predicta regula nominum que ſecund̄
ſubſtantiam de deo dicuntur. quia cu3

hoc ad ſe dicatur et ſcđum ſubſtantiã pluraliter· tñ nõ ſingulariter in ſumma accipitur·

¶ Autoritas q̃ perſona ad ſe dicatur· et ſecundum ſubſtantiam·

Quod autem perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur auguſtinꝰ oſtendit in ſeptio libro de trinitate dicens· Non eſt aliud deo eẽ· aliud perſonam eẽ/ ſed omnino idem· Itẽ in hac trinitate cum dicimus perſonam patris· non aliud dicimus q̃ ſubſtan tiã patris· Quocirca vt ſubſtantia patris ipſe pater eſt· non quo pater eſt· ſed q° eſt· Ita et perſona patris· non aliud q̃ ipe pater eſt· Ad ſe quippe dicitur perſona · non ad filium vel ſpm̃ſanctum/ ſicut ad ſe deus dr· et magnus· et bonus · et iuſtus· et huiõi· Et quemadmodũ hoc illi eſt eẽ / quod deum eẽ· qđ magnũ · qđ bonum eẽ· ita hoc eſt illi eſſe quod perſonam eſſe· Ecce expſſe habes q̃ perſona ſecundum ſubſtantiam dicitur · vt cũ dicitur pater eſt perſona/ hic ſit ſenſus · Pater eſt diuina eſſentia· Similiter cũ dicitur filius eſt perſona· ſpũſſanctus ẽ perſona ·i· eſſentia diuina·

¶ Cur pater et filius et ſpũſſanctus nõ dicantur vna perſona vt vna ſubſtantia et vnus deus·

Inde oritur hic queſtio difficilis quidem· ſed non inutilis qua queritur cur non dicantur hij tres vna perſona ſicut vna eſſentia/ et vnus deus· Quam queſtionem auguſtinus diligenter tractat atq̃ congrue explicat in octauo libro de trinitate ita dicens/ cur non hec tria ſimul vnam perſonam dicimus ſicut vnam eſſentiam et vnum deum· ſed dicimus tres perſonas cum tres deos· aut tres eẽntias non dicamus

¶ Solutio·

Quia volumus vel vnum aliqđ vocabulum ſeruare huic ſignificatõi qua intelligitur trinitas ne omnino taceremus interroganti qđ tres/ cũ tres eẽ fatemur Cũ g° q̃rit quid tres · vt ait auguſtinus in quinto libro de trinitate· Magna prorſus inopia humanum laborat eloquium dictum eſt tamen perſone non ut illud diceretur · ſed ne taceretur omnino· nõ eñ rei ineffabilis eminentia/ hoc vocabulo explicari valet· Ecce oſtendit qua neceſſitate dicatur pluraliter perſone videlicet vt hoc nomine q̃rentibꝰ d ibꝰ rñderemus

¶ Qua neceſſitate dictum ſit tres perſonas a latinis · et a grecis tres ypoſtaſes vel ſubſtantie·

Qua neceſſitate non ſolum latinus ſermo· ſed etiam grecꝰ eadem pene ſuper hac re laborãs nominum penuria coartatur· Unde auguſtinus quid a grecis vel latinis neceſſitate de ineffabili trinitate dictum ſit aperiens· in ſeptimo libro d trinitate ait Loquendi cauſa de ineffabilibus vt fari aliquo modo poſſemus/ dictum eſt a grecis· Una eſſentia eſt tres ſubſtantie id ẽ vna vſia· tres ypoſtaſes· Aliter eñ greci accipiunt ſubſtantiam q̃ latini· A latinis autem dicta eſt vna eſſentia · vel ſubſtan tia tres perſone· quia non aliter in ſermone noſtro· i· latino eſſentia q̃m ſubſtancia ſolet intelligi· Et ut itelligatur ſaltem in enigmate placuit ita dici· Ut cum queritur quid tria ſint· aliquid diceretur que tria eſſe fides vera pnunciat· cum et patrem non dicit eẽ filium· et ſpm̃ſanctum· ſ· donũ dei· nec patrem dicit eẽ nec filium · Cum ergo queritur quid tria vel quid tres· conferimus nos ad inueniendũ aliquod nomen quo cõplectamur hec tria· neq̃ occurrit animo q: eminentia diuinitatis vſitati eloquij

facultatem excedit·

¶Q[uod] deus verius cogitatur q̄ dicatur· verius eſt q̄ cogitatur

Verius enim cogitatur deus q̄ dicitur· et verius eſt q̄ cogitat. Pater ergo et filius et ſpūſſanctus/ quomodo tres ſunt· quid tres ſint queramus· quid commune habeāt· Nō enim poſſunt dici tres patres· quia tantum pater ibi pater eſt· nec tres filij· cū nec pater ibi ſit filius ·nec ſpūſſanctus· nec tres ſpūſſancti· quia ſpūſſanctus propria ſignificatōe qua et donum dei dicitur· nec pater eſt nec filius· Quid ergo tres? Si tres perſone eſſe dicuntur commune eſt eis id quod perſona eſt · Certe enim quia pater ē perſona· et filius ē perſona· et ſpūſſanctus ē perſona · ideo tres perſone dicunt̄· Propterea ergo dicimus tres perſonas· quia commune ē eis id qđ pſona ē· Ex predictiſ aperte intelligi poteſt/ qua neceſſitate dictū ſit a latinis tres perſone / cum perſona ſcđum ſubſtantiam dicatur· Vnde et trib[us] commune ē id qđ pſona ē

¶Quare non dicimus tres deos eſſe patrem et filium et ſpm̄ſanctū/ vt dicim[us] tres perſonas cum id quod deus eſt ſit eis commune· quia pater ē deus/ et fili[us] ē deus/ et ſpūſſanctus ē deus

Sed queritur hic· cum dicamus patrem et filium et ſpiritumſanctum eſſe tres perſonas· quia cōmune eſt eiſ· qđ perſona eſt· id eſt qꝛ pater eſt perſona· et filius eſt perſona · et ſpūſſanctus eſt perſona· cur non dicā[us] ſimiliter tres deos· cum et pater ſit deus· et fili[us] ſit d[eus]· et ſ· ſ· ſit de[us] qꝛ· ſ· illud ſcriptura contradicit· hoc autem et ſi n̄ dicit· non tamen contradicit· Vnde auguſtinus hanc mouens queſtionem atqꝫ diffiniens in libro ſeptimo de trinitate ita ait· Si ideo dicimus patrem et filium et ſpm̄ſanctum eſſe tres perſonas· quia commune eſt eis id quod perſona eſt· cur non tres deos dicim[us]· Certe vt pdictum eſt· quia pater eſt perſona · et filius perſona· et ſpūſſanctus perſona· ideo tres perſone dicuntur· Quia ergo pater eſt deus· et filius deus· et ſpūſſanctus deus· cur non dicātur tres dij· Ecce ꝓpoſuit hanc queſtionē· Attende qđ reſpondeat ſubdens· An ideo non dicūtur tres dij· quia ſcriptura nō dicit treſ deos? Sꝫ nec tres perſonas alicubi ſcripture textus commemorat· An non ideo licuit loquendi et diſputandi neceſſitate tres perſonas dicere· non quia ſcriptura dicit/ ſed quia ſcriptura non contradicit· Si autem diceremus tres deos · contradiceret ſcriptura dicens · Audi iſrael· Deus tuus/ deus vnus eſt· Ecce abſolutō queſtionis· quare potius dicamus tres perſonas/ q̄ treſ deos· quia illud ſcilicet non contradicit ſcriptura·

¶Alia queſtio cur non dicam[us] tres eſſentias vt tres perſonas/ cū ſcriptura hic non contradicat

Verum et hic alia emergit queſtio· quam auguſtinus conſeqn̄ter adnectit dicens· Cur inquit ꝛ tres eſſentias non licet dicere/ quod ſimiliter ſcriptura ſicut non dicit/ ita nō contradicit· Ac ſi dicis q ꝓpter vnitatē trinitatis non dicuntur tres eſſentie/ ſed vna eſſentia· quero cur non ꝓpter eandē vnitatem trinitatis dicantur vna perſona et nō tres perſone· Vt enim eſt illis commune nomen eſſentie· ita ut ſingul[us] quiſqꝫ dicatur eſſentia· ſic illis commune eſt perſone vocabulum· Quid igitur reſtat? vt fateamur loquendi neceſſitate a grecis et latinis parta hec vocabula aduerſus inſidias vel errores hereticorum · Cumqꝫ conaretur humana inopia loquendo ꝓferre ad hominū ſenſus qđ in ſecretario mentis de deo tenet ſiue p piam fidē· ſiue per qualecūqꝫ itelligētiā

timuit dicere tres eſſentiaſ·ne intellige
retur i illa ſumma equalitate vlla diuer
ſitas·Rurſum nõ poterat dicere ñ eſſe
tria quedam· Quia quod dixit ſabellꝰ
i hereſim lapſus eſt· Queſiuit ergo qd
tria diceret·et dixit·tres perſonas·ſiue
tres ſubſtantias ſecundum grecos·

¶ Sicut nos dicimus tres perſonas·ita
greci tres ſubſtantiaſ quas dicunt ẏpo
ſtaſes aliter accipientes ſubſtantiam
q̄ȝ nos·

Quod enim de perſonis ſecunð
noſtram·hoc de ſubſtantijs ſe=
cundum conſuetudinem greco
rum oportet itelligi· Si enim illi dicũt
tres ſubſtantias vnam eſſentiam·i·tres
ẏpoſtaſes vnam vſiaȝ·Quemadmoduȝ
dicimus tres perſonas vnam eſſentiam
vel ſubſtantiam·Quãquã et illi ſi vellẽt
ſicut dicunt tres ſubſtantias·tres ẏpo=
ſtaſes poſſent dicere/tres perſõas·tria
proſopa·Illud autem maluerũt dicere
quia fortaſſe ſecundum lingue ſue con=
ſuetudinem aptius dicitur

¶ Qꝫ in trinitate nõ eſt diuerſitas/nec ſin
gularitas vel ſolitudo·ſed vnitas et tri
nitas et diſtinctio et idemptitas·

Iam ſufficienter vt puto oſtenſum
eſt·qua neceſſitate dicamus tres
perſonas·et quare non ſimilr̃ treſ
deos vel eſſentias·quia ſcilicet i altero
obuiat ſcriptura· in altero diuerſitatis
intelligentia·quia ibi nulla penitus ẽ di
uerſitas·ſicut nec ſingularitas vel ſoli=
tudo/ſed vnitas et trinitas· Vnde au
guſtinus in libro ſeptimo de trinitate
ait·Humana inopia querens quid dice=
ret tria·dixit tres perſonas vel ſubſtan=
tias/quibus nominibus non diuerſitatẽ
voluit intelligi· ſed ſingularitatem no=
luit·vt non ſolum ibi vnitas intelligať/
ex eo qꝫ dicitur vna eſſentia· ſȝ trinitas
ex eo qꝫ dicuntur tres perſone·Hilariꝰ
quoqȝ in libro ſeptimo de trinitate ait
Dñs dicit·Qui me videt/vidȝ ⁊ patrẽ·
Cum hoc dicitur excludiť ſingularitas
atqȝ vnici intelligentia·Nam nec ſolita
rium ſermo ſignificat·et indifferentem
tamen naturam ꝓfeſſio docet·Viſus ẽ
enim in filio pater ꝑ nature vnitaȝ ſimi=
litudinem·Vnum ſunt enim natus et ge
nerans·vnum ſunt neqȝ vnus·Non ita=
qȝ ſolitarius filius eſt/ nec ſingula=
ris nec diſpaȝ· Item in eodem· Sicut
in patre et filio credere duos deos/im=
pium eſt·ita patrem et filium ſingularẽ
deum predicare ſacrilegium eſt·Nichil
in his nouum/nichil diuerſuȝ·nichil alie
nuȝ·nichil ſeparabile ẽ·De hoc auguſti
nus in libro queſtionum veteris ac no=
ue legis ait·Vnꝰ eſt deus ſed ñ ſingula
ris·Item ambroſius in libro de trinita
te ait·Quod vnius eſt ſubſtantie ſepa=
rari non poteſt/ et ſi non ſit ſingularita
tis ſed vnitatis·deus vnus cum dicitur
nequaquã deitatis trinitatem excludit
Et ideo nõ qd ſingularitatis/ſed quod
vnitatis eſt predicatur·Ecce ex predi=
ctis oſtenditur·qȝ nec ſingularis/nec di
uerſus /nec vnicus/vel ſolitarius confi=
tendus eſt deus· quia ſingularitas vel
ſolitudo perſonarum pluralitatem ex=
cludit·et diuerſitas vnitatem eſſentie
tollit·diuerſitas inducit ſeparatõnem
diuinitatis·Singularitas adimit diſtin
ctõnem trinitatis· Ideo ambroſius in
primo libro de trinitate ait·Non eſt di=
uerſa nec ſingularis equalitas· Nec iux̃
ſabelianos patrem filiumqȝ confundẽs
Nec iuxta arrianos patrem filiumqȝ ſe
cernens·Pater enim et filius diſtinctõȝ
habent·ſeparatõnem vero non habent·
Item in eodem·Pater et filius diuini=
tate vnum ſunt· nec eſt ibi ſubſtãtie
differentia·nec vlla diuerſitas·Alioqui
quomodo vnum deum dicimus·diuerſi
tas enim plures facit· Conſtat ergo ex
predictis·quia in trinitate nulla eſt di=
uerſitas/ſi tamen aliquando in ſcripťa
inuenitur dictum tres diuerſe perſone

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

& huiõi diuerſitas dicit diſtinctas.

¶ Q; non debet dici deus multiplex.

At ſicut in trinitate non eſt di=
uerſitas. ita nec multiplicitas.
et ideo non eſt dicendus multi
plex/ſed trinuſ et ſimplex. Unde ambro
ſius in pmo libro de trinitate ait. Eſt
in patre et filio non diſcrepanſ. ſed vna
trinitas. nec confuſum quod vnum eſt.
nec multiplex eẽ poteſt qd̉ indifferens
eſt. Multiplex itaq; deus non eſt

¶ Quid ſignificetur his nominibus vnus
duo vel due. tres tria trinus vel trinitaſ
plures vel pluralitas. diſtinctio vel di=
ſtincte cũ his vtimur de deo loquentes

Hic diligenter inquiri oportet/
cum in trinitate ñ ſit diuerſitas
vel ſingularitas. nec multiplici=
tas vel ſolitudo quid ſignificetur his
nominibuſ. ſ. vnus vel vna. duo vel due
tres vel tria. plures vel pluralitas. diſti
cte vel diſtinctio. cum dicitur vnus de9
due perſone. vel tres perſone. plures p
ſone. diſtincte ſunt perſone. vel cum di=
citur diſtinctõ perſonaruz. pluralitas p
ſonarum. trinitas perſonarum et huiuſ=
modi. Videmur em̃ hoc dicentes nume
rorum quantitates et rerum multitudi=
nem vel multiplicitatem in deo ponere
Quid ergo iſta ibi ſignificent. ipo d̉ q°
loquimur aperiente inſinuare cũremus.

¶ Magis illa dicuntur ad excludendum
ea que non ſunt in deo q̃ ad ponendum
aliqua. Viceſima quarta diſtinctio

Si diligenter pmiſſis autori=
tatum verbis intendim9/vt di
ctorum intelligentiam capiã9.
magis uidetur horum verborum vſus
introductus ratõne remouendi atq; ex=
cludendi a ſimplicitate deitatis. que ibi
non ſunt/q̃ ponẽdi aliqua.

¶ Quid per vnum ſignificetur cum dicit
vnus deus.

Quum em̃ deus noſter vn9. multi
tudo deorũ excludit. nec nume
ri quantitas in diuinitate poni
tur tanquam diceretur deus ẽ. nec mul
ti ſunt. vel plures dij. Unde ambroſi9
in libro de trinitate ait. Cum vnum dici
mus deuz. vnitas excludit numerũ deo=
rum. Nec quantitatem in deo ponit. q;
nec numerus/nec quãtitas ibi eſt.

¶ Quo ſenſu dicitur vnus pater/et vnus
filius.

Similiter cum dicitur vnus eſt
pater/vel vnus filius. et huiõi
ratõ dicti hec ẽ/q; nõ ſunt mul=
ti pres vel multi filij. ita et de ſimilib9

¶ Ex qua itelligentia dicant perſone plu
res.

Item cum dicimus plures eſſe
perſonas. ſingularitatez atq; ſo
litudinem excludimus. nec di=
uerſitatem. nec multiplicitatem ibi poi=
mus. quaſi diceretur. Sine ſolitudie ac
ſingularitate perſonas confitemur. Un
de hilarius in quarto libro de trinitate
ſic ait. Dixit deus. Faciamus hominem
ad imaginem et ſimilitudinem noſtraz.
Quero nunc an ſolũ deum ſibi locutuz
exiſtimes. An hunc ſermonem eius intel
ligas/ad alterum extitiſſe. Si ſolum fuiſ
ſe dicis/ipius voce argueriſ dicentiſ. Fa
ciamus et noſtram. Suſtulit enim ſin=
gularitatis ac ſolitudinis intelligentiã
pfeſſio conſortij. quia aliquod conſorti
um eſſe non poteſt ipſi ſolitario. neq; ſo
litudo ſolitarij recipit/faciam9. nec alie
no a ſe diceret noſtram. Attende lector
his verbis et vide/quia nomine conſor
tij pluralitatez ſignificabat. Profeſſio
ergo conſortij eſt profeſſio pluralitatis
quam profeſſus eſt dicens. Faciamus &
noſtram. pluraliter enim vtrunq; dicit.
Sed hac profeſſione pluralitatis non.

diuerſitatem vel multitudinem poſuit· ſed ſolitudinem et ſingularitatem negauit· Sic ergo cum dicamus plures ꝑſonas vel pluralitatem perſonarum ſingularitatis/et ſolitudinis intelligentiam excludimus·

¶ Quid per ternarium ſignificetur cū dicitur tres perſone·

Ita etiam cum dicimus tres perſonas nomine ternarij/non quantitatem numeri in deo ponimus· vel aliquā diuerſitatem·ſed intelligentiam non ad alium niſi ad patrem/ et filium/et ſpm̄ſanctum dirigendam ſignificamus·vt ſit huius dicti intelligentia tres perſone ſunt·vel tres ſunt·pater et filius et ſpūſſanctus·id eſt nec tantū pr̄ nec tantum filius·Nec tantum pater ⁊ filius in deitate ſunt·ſed etiam ſpūſſanctus/et non alius ab his· Similiter nō tantum eſt ibi hec perſona/vel illa/ vel hec et illa/ſed hec et illa·et illa et ñ alia Et hoc fore ita intelligendum·auguſtinus ſatis oſtendit/vbi dicit/q illo noie non diuerſitatem itelligi voluit·ſed ſingularitatem noluit·

¶ Quid per duo cum dicitur due perſone vel pater et filius duo ſunt·

Similiter cum dicitur duo ſunt pater et filius·nō dualitatis q̄ntitatem ibi ponimus·ſed hoc ſignificamus/q non eſt pater tantū·nec tantum filius/ſed et filius pater· et hic non eſt ille ·ita et de alijs huiuſmodi · Ita etiam cum dicimus pater et filius/ ſunt due perſone ·hoc ſignificamus q non tantum pater eſt perſona·nec tantū filius eſt perſona·ſed pater eſt pſona ⁊ filius eſt pſona·⁊ hec non eſt illa·

¶ Ex quo ſenſu dicit̄ in pſonis diſtinctio· vel perſone diſtincte·

Cum aūt dicimus diſtincte ſunt perſone/vel diſtinctio eſt i perſonis· ↄfuſionem atq; permixtionem excludimus· et hanc non eſſe illā ſignificamus·Cumq; addimus diſtincte ſunt perſone ꝓprietatibus ſiue differentes ꝓprietatibus/aliam eſſe hanc perſonā et aliam illam ſuis ꝓprietatibus ſignificamus·Et cum dicimus aliam et aliam/ñ diuerſitatem vel alienatōnem ibi ponimus/ſed ↄfuſiōē ſabellianā excludimus

¶ Quomodo ibi accipiatur diſcretio·

Ita etiam dicuntur diſcrete perſone vel cum dicitur diſcretio in perſōis eſſe/eandem intelligentiam facimus· Eodem enim modo ibi accipitur diſtinctio/quo diſcretio· Et congrue dicitur ibi eē diſcretio vel diſtinctō non diuerſitas vel diuiſio vel ſeparatio ·Vnd̄ ambroſius in primo libro de trinitate· Non eſt ipſe pater qui filius / ſed inter patrem et filium expreſſa diſtinctio eſt

¶ Quomodo trinitas ibi accipitur·

Cum vero dicitur trinitas id ſignificari videtur quod ſignificatur cum dicitur tres perſōe/ vt ſicut non poteſt dici pater tres eſt ꝑſone ·vel filius eſt tres perſone· ita non debeat dici pater eſt trinitas vel filius eſt trinitas·

¶ Quod videtur contrarium predictis·

Hic non eſt pretermittendū/ q cum ſupra dictum ſit deum nec ſingularem/nec multiplicē eſſe confitendum·idq; ſanctorum autoritatibus ſit confirmatum in contrarium videtur ſentire iſidorus dicēs·Diſtinguēdum eſt inter trinitatem ⁊ vnitatē· Eſt enim vnitas ſimplex et ſingularis·trinitas vero multiplex et numerabilis·quia eſt trinitas trium vnitas. Ecce vnitate;

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

I

dicit eſſe ſingularem et trinitatem multiplicem et numerabilem/ſed ad hoc dicimus quia ſingularem accipit/ſicut et alij accipiunt vnum · multiplicem vero et numerabilem ſicut alij dicunt trinū ·

¶ Quid ſignificetur cum dicitur pluraliter tres perſone vel due perſone · 24

Viceſima quinta diſtinctio

Preterea conſiderandum eſt cū hoc nomē perſona ut predictū eſt ſecundum ſubſtantiam dicatur · que ſit intelligentia dicti cum pluraliter profertur tres perſone /vel due perſone · Et cum dicitur alia eſt perſōa patris · alia eſt perſona filij · alia eſt perſona ſpūſſancti · Si enim in his locutōibus perſone vocabulum eſſentie intelligentiam facit · plures eſſentias confiteri videmur/et ita plures deos · Si vero eſſentie ſignificatōnem ibi non tenet · alia eſt huius nominis ratio cum dicitur pater eſt perſona · vel filius eſt perſona et alia cum dicitur · pater et filius et ſpiritusſſanctus ſunt tres perſone · et cū dr alia eſt perſona patris /alia filij ⁊ huiõi

¶ Q̄ videtur ſecundū eſſentiam dici · alia eſt perſona patris · alia filij ſiue tres perſone · vt cum dicitur · pater eſt perſona · filius eſt perſona ·

Perſona enim vt ſupra ait aug. ad ſe dicitur · et idem eſt deo eſſe perſonam qd̄ eſſe · ſicuti idē eſſe quod deū eſſe · Vnde maīfeſte colligitur/q̄ eſſentiam diuinam predicāꝰ dicentes · Pater eſt perſona · filius eſt perſona · ſpūſſanctus eſt perſona · i · eſſentia et omnino vnum et idem ſignificat nomine perſone · i · diuina eſſentia · cum dicitur pater eſt perſona · et filius eſt perſona/quod ſignificatur nomine dei cum dicitur · pater eſt deus · filius eſt deus · Ita etiā idem ſignificatur cum dicitur deus eſt deus · et deus ē perſona · Vtroq̄ eīn nomine eſſentia diuina intelligit quia vtrūq̄ ſecundum ſubſtantiam dr · Cum vero dicitur pater et filiꝰ et ſpūs ſanctus ſunt tres perſone · quid nomine perſone ſignificamus · An eſſentiam · hoc eīn videtur · ſi ſupra poſita verba auguſtini diligenter ſcrutemur · Supra enim dixit q̄ ideo tres perſonas dicimus · q̄ id quod perſona eſt commune eſt tribꝰ Et idem · quia pater eſt perſona · et filiꝰ eſt perſona · et ſpūſſanctus eſt perſona · ideo tres perſone dicūtur · Videſ ergo eandem tenere ſignificatōnem hoc nomen perſona cum tres perſone dicuntur quā habet cum dicitur pater ē perſona filius eſt perſona · ſpūſſanctus eſt perſona · quia ut oſtendit auguſtinus hoc dicitur · i · tres perſone/ꝓpter illud · quia id quod perſona eſt commune eſt eis · i · patri et filio et ſpūſancto videtur ſignificari nomine perſone/cū dr tres perſone

¶ Aliter etiam videtur poſſe oſtendi q̄ ſecundum eſſentiam dicatur · etiam cū pluraliter ꝓfertur ·

Aliter etiam videtur poſſe oſtendi · q̄ ibi nomine perſone ſignificetur eſſentia cū dicitur tres perſone · Vt enim ſupra dixit auguſtinꝰ ea neceſſitate dicimus tres perſonas vt rn̄deremus querentibus · quid tres · vel quid tria · Cū g° q̄rit̄ quid tres/vel q̄d tria · conuenienter reſpondetur · cum dicitur tres perſone · At cum queritur · quid tres vel quid tria · Per quid de eſſentia queritur · Non enim inuenitur q̄d illi tres ſint/niſi eſſentia · Si ergo queſtiōi recte reſpondemus/oportet ut reſpondendo eſſentiam ſignificemuſ · alioquin non oſtendimus quid tres ſint · Si vero reſpondentes eſſentiam ſignificāꝰ per ipam eſſentiam perſone nomine intelligimus cum dicitur tres perſone ·

¶ Opinio quorundam qui putant eſſentiam ſignificari nomine perſone cum dicimus tres perſonas ·

Quibuſdam videtur q̄ nomine
perſone ſignificetur eſſentia· cū
dicit̄ tres perſone· Propterea q̄a
auguſtinus dicit ideo dici tres perſonaſ
quia commune eſt eis id quod eſt per-
ſona· vt ſit talis intelligentia pater et fi
lius et ſpūſſanctus ſunt tres perſone· id
eſt ſunt tres id habentes cōmune quod
eſt perſona· id eſt tres ſunt quorum q̄ſ-
q̄ eſt perſona· id eſt eſſentia· Sed quo-
modo iuxta hanc intelligentiam dicere
tur alia eſt perſona patris· alia filij· Ex
hoc etiam volunt intelligere ·ſ· alius ē
pater· et alius eſt filius· id tamen com-
mune habentes quod eſt perſona· et hᵒ
confirmant autoritate auguſtini qui in
ſeptimo libro de trinitate ait· Treſ per
ſonas eiuſdem eſſenutie· vel tres perſo
nas vnam eſſentiam dicimuſ· Tres autē
perſonas ex eadem eſſentia non dicim9
quaſi aliud ibi ſit quod eſſentia eſt· ali-
ud quod perſona eſt· Hac autoritate ex
premiſſis conantur aſſerere in predictis
locutōibus nomen perſone eſſentiā ſi-
gnificare· Sed quid reſpōdebunt ad id
quod ip̄e auguſtinuſ in libro de fide ad
petrum dicit· ſ· q̄ alius eſt pater in per
ſona / ſiue perſonalit̄er· alius perſonalit̄
filius · alius perſonaliter ſpūſſanctus ſ
Quomodo enim alius perſonaliter pat̄
alius perſonaliter filius· ſi in perſona di
no conueniunt· id eſt ſi perſona eſſentie
tantum intelligentiaꝫ facit· Ideo nobis
videtur aliter hoc poſſe dici congruen-
ti9· iux̄ catholicoꝝ doctoꝝ autoritateſ

Q̄ hoc nomen perſona tripliciter in tri
nitate accipitur/ et eſt hec vtilis et ca-
tholica doctrina de perſona et pſonis·

Sciendum eſt igitur/ q̄ hoc no-
men perſona multiplicem intel
ligentiam facit/ non vnam tan-
tum. Et vt hilarius ait in libro de trini-
tate· Intelligentia dictorum ex cauſis
eſt aſſumenda dicendi· quia non ſermo
in res/ ſed rei eſt ſermo ſubiectus. Diſ-
cernentes ergo dicendi cauſas hui9 no
minis· ſ· perſona ſignificatōnem diſtin-
guimus· dicentes q̄ hoc nomen · ſ· per-
ſona ꝓp̄e ſecundum ſubſtantiam dicitur
et eſſentiam ſignificat· ſicut ſupra oſtē
dit auguſtinus cum dicitur· Deus eſt p
ſona· pater eſt perſona· Quadam tamē
neceſſitate vt ſupra dixit auguſti9 / trāſ
latum eſt hoc nomen vt pluraliter dice
retur tres perſone· cum quereretur / q̄d
tres· vel quid tria· vbi non ſignificat eſ
ſentiam· id eſt naturam diuinam que cō
munis eſt tribus perſonis· ſ· ſubſiſtenti
as/ vel yypoſtaſes ſecunduꝫ grecos· Gre
ci quippe vt ſupra dixit auguſtinus· alit̄
accipiunt ſubſtantiam id eſt yypoſtaſim
aliter nos· Nos enim ſubſtantiam dici-
mus eſſentiam ſiue naturam· Perſonas
autem dicimus· ſicut illi dicunt ſubſtan
tias· id ē yypoſtaſes· Si ergo nos ita ac
cipimus perſonas· vt illi accipiunt ſub-
ſtantias vel yypoſtaſes· at illi aliter acci
piunt yypoſtaſes/ q̄ nos ſubſtantiam. ali
ter ergo nos accipim9 perſonas q̄ ſub-
ſtantiam· Cum ergo dicimus tres per-
ſonas non ibi perſone nomine eēntiaꝫ ſi
gnificamus· Quid ergo dicimus? Dici
mus quia tres perſone ſunt· id eſt tres
ſubſiſtētie· ſ· tres entes· p quo greci di
cunt tres yypoſtaſes

Oſtendit verba auguſ· conuenire huic
ſententie

At hic ſenſus adiuuatur ex ver-
bis auguſtini premiſſis ſi inte-
rius intelligantur · Quia enim
pater ē perſona· i· eēntia· ⁊ filius ē pſo-
na/ et ſpūſſanctus perſona· Ideo dicun
tur tres perſone· i· tres ſubſiſtentie vel
entes· niſi ſingulus eorum eēt perſona·
id ē eēntia· Quia ergo eis cōmūe ē id
quod ē perſona· i· eēntia. Idō recte di-
cuntur tres perſone· id ē ſubſiſtentie vł
ſubſiſtentes· Vt ſicut eēntia que eis ē ꝯ
munis/ vere ac ꝓp̄e ē ita illi tres vere ac
proprie ſubſiſtentes vel entes intelligāt̄

Ideoq; auguſtinus cauſas dictoꝝ diſcernēs. dicit tres perſonas eē vnā eſſentiam. vel eiuſdem eſſentie. non ex eadem eſſentia. ne aliud intelligatur ibi eē perſona. aliud eſſentia. Tres enim perſone id ē ſubſiſtentie. vna ſunt eſſentia et vnius eſſentie. Non autem vna ſunt perſona. vel vnius perſone. licet perſona ſecūdum ſubſtantiam dicatur aliqñ. Nam ſi hoc diceretur confuſio fieret in pſonis

Obiectōi illorum hic reſpondet qui nituntur probare/ perſonas ſecundū eſſentiam accipi. quia reſpondemus querentibus q̄ tres/ vel q̄ tria.

Ad hoc autem quod illi dicunt. cum queritur quid tres/ vel q̄d tria/ de eſſentia queritur. quia ñ inuenitur quid illi tres ſint niſi eſſentia per hoc volentes nos inducere/ vt i nomine perſone eſſentiam intelligamus. cum reſpondemus tres perſonas ita dicemus/ indubitabiliter verum eſt. quia non inuenitur vnū aliquid quod illi tres ſint niſi eſſentia. Vnū enim ſunt illi tres id eſt eſſentia diuina. Vnde veritas ait Ego et pater vnum ſumus. Verūtamē cum queritur quid tres vel quid tria. ñ de eſſentia queritur. nec ibi quid ad eſſentiam refertur. Sed cum fides catholica tres eē ꝯfiteretur ſicut iohannes in epiſtola canonica ait. Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in celo. querebāt quid illi tres eſſent. id eſt an eſſent tres res. et que eſſent tres res. et quo nomīe ille tres ſignificarentur. et ideo loquendi neceſſitate inuentum eſt ad reſpōdēdum hoc nomen perſona/ et dictum eſt tres perſone. Non autem te moueat q̄ diximus tres res. Non enim hoc dicentes diuerſarum rerum numerū ponim⁹ in trinitate. ſed ita tres res dicimus. vt eaſdem eē vnam quandam ſummam rē confiteamur. Vnde auguſtin⁹ in libro de doctrina xpiana ſic ait. Res quibus fruendum eſt nos beatos faciunt. Res ergo quibus fruendum eſt ſunt pater et filius et ſpūſſanctus. Eademq; trinitas vna quedam ſumma res eſt/ communis q; fruentibus ea. ſi tamen res et ñ rerū omniū cauſa ſit. Non enim facile poteſt inueniri nomen quod tante excellentie conueniat./ niſi q̄d melius dicitur trinitas hec vnus deus. Sicut ergo tres reſ dicunt/ et hee ſunt vna res/ ita tres ſubſiſtentie dicuntur/ et hee ſunt vna eſſentia. Ecce oñſum eſt que ſit intelligentia huius nominis perſona/ cum dicimus tres perſonas

Ex quo ſenſu dicatur. alia eſt perſona patris alia filij alia ſpūſſancti.

Nunc inſpiciamus. vtrum ſecundū eandem rōnem et cauſā dicatur. alia eſt perſona patris. alia filij. alia ſpūſſancti. quod vtiq; ſane intelligi poteſt/ vt ſit ſenſus talis. alia ē ſubſiſtētia vel ypoſtaſis patris. alia ſubſiſtentia filij. alia ſubſiſtentia ſpūſſancti Et alia ſubſiſtētia pater/ alia filius alia ſpūſſanctus.

Quomodo hec intelligantur/ alius i pſona pater. ali⁹ filius. alius ſpūſſanctus

Deinde queritur vtrum ſecundū eandem rōnem accipiatur cum dicitur/ ali⁹ eſt pater in pſona alius in perſona filius. alius in perſona ſpūſſanctus. ſiue alius perſonaliter pat̄ alius perſonaliter filius/ alius perſonaliter ſpūſſanctus. Ad quod dicimus q; et ſi poſſit eodem modo accipi/ congruentius tamen ex ratōne dicti alia variat intelligentia. vt hic perſone nomine ꝓpetas perſone intelligatur/ vt ſit ſenſus talis. Alius eſt ī perſona vel perſonaliter pater. i. ꝓprietate ſua. pater alius eſt q̄ filius/ et filius ꝓprietate ſua. aliusq̄ pater. Paternali enim ꝓprietate diſtinguit ypoſtaſis pris/ ab ypoſtaſi filij. et ypoſtaſis filij filiali ꝓprietate diſcernitur a patre. et

ſpūſſanctus ab vtroq; diſtinguitur pro
ceſſibili ꝓprietate.

¶ Q̇ȯ ſecundu; hunc modum i predictis
locutionibus poteſt accipi.

Hoc etiam modo ſane poteſt ac
cipi perſona in premiſſis locuti
onibus cu; dicitur alia eſt per
ſona patris. alia filij. id ē alia eſt ꝓpetas
qua pater eſt. alia qua filius ē. alia qua
ſpūſſanctus eſt ſpūſſanctus. Ita etiam
nomine perſone quidam ꝓpetates intel
ligere volunt. cum dicuntur tres perſo
ne/ ſed melius ē ut ſubſiſtentias vel ypo
ſtaſes intelligamus cum dicimus tres p
ſonas. Ex predictis colligitur q; nomen
perſone in trinitate triplicem tenet rō;.
Eſt em̄ vbi facit intelligentiam eēntie/
⁊ eſt vbi facit intelligentiam ypoſtaſis
et eſt vbi facit intelligentiam ꝓpetatis.

¶ Autoritatibus ſanctoru; oſtendit quod
dixit.

Quod autem ſecundum ſubſtan
tiā dicatur et eſſentiam aliquā
do ſignificet/ ſupra ex dictis au
guſtini aperte oſtendimus. Q; vero p
ypoſtaſi atq; ꝓpetate accipiat/ ex auto
ritatibus ſanctoru; oſtendi oportet. ne
coniecturis noſtris aliquid auſi dicere
videamur. De hoc hieronimus in expo
ſitōne fidei catholice ad alipium et au
guſtinum epos ita ait. Non eſt prorſus
aliquis in trinitate gradus. nichilq; qḋ
inferius ſuperiuſue dici poſſit/ ſed tota
diuinitas ſui perfectōne equalis eſt. vt
exceptis vocabulis que ꝓpetate; idicāt
perſonarum quidquid de vna perſona
dicitur/ de tribus poſſit digniſſime in
telligi. atq; ut confutantes arrium vna;
eandemq; trinitatem dicimus eē eēntiā
vel ſubſtantiam. et deum vnum in trib9
perſonis fatemur. ita etiam impietate;
ſabellij declinantes/ tres perſonas exꝓſ
ſas ſub ꝓpetate diſtinguimus non ipſu;

ſibi patrem/ ipm̄ ſibi filium. ipm̄ ſibi ſpi
ritumſanctum eē dicentes. ſ; aliam pa
tris/ aliam filij. aliam ſpūſſancti eē per
ſonam. Non enim nomina tantumō. ſed
etiam nominu; ꝓpetates. i. perſonas ut
greci exprimunt ypoſtaſes. i. ſubſiſtenti
as confitemur. Nec pater filij/ vel ſpūs
ſancti perſona; aliquando excludit. Nec
filius vel ſpūſſanctus patris nomen per
ſonamq; recipit. Sed pater ſemper pa
ter. et filius ſemper filius. et ſpūſſanct9
ſemper ſpūſſanctus. Itaq; ſubſtantia
vnum ſunt. ſed perſonis ac nominib9 di
ſtinguuntur. Ecce hic aperte dicit hie
ronimus ꝓpetates eē perſonas. et perſo
nas eē ſubſiſtentias. Unde manifeſtum
fit quod diximus. ſ. perſone nomine ſig
ficari. ⁊ ypoſtaſi; ⁊ ꝓpetatē Johānes etiā
damaſcen9 perſonas dicit eē ypoſtaſes
et eas dic̄ entes ita inquiens. In deita
te vnam naturā confitemur et tres ẏpo
ſtaſes. ſcd̄um veritatem entes. i. pſonaſ

¶ De ꝓpetatibus perſonarum/ ſed prius ḋ
hoc nomine ypoſtaſis. 26

Uiceſima ſexta diſtinctio

Nunc de ꝓpetatibus perſonaru;
quas frequenter in hoc tracta
tu commemorauimus aliquid
loqui nos oportet. Sed primum audia
mus quid de hoc nomie ypoſtaſis hie
ronimus dicit. Ait enim ſub hoc nomie
venenum latere. Sed hoc dicit ſecund̄
q; heretici eo vtebantur vt ſimplices ſe
ducerent. ſ. pro perſona et pro eſſentia.
vt ſiue diceretur vna tantum ypoſtaſis
ſiue tres minus peritos ad inconueniēſ
deducerent/ cum non erat hoc nomen
ita apud catholicos vulgatum. nec ita
eis ſignificatio determinata ut modo.
Et ideo hieronimus dicit hoc nomine n̄
vtendum fore ſine diſtinctōne vel expo
ſitōne tunc. ſ. quando cum hereticis cō
tendebatur/ ita ſcribens de fide catho
lica ad damaſum papam. Ab arrianoꝝ
preſule ypoſtaſeon nouellum nomen a
me homine romano exigitur. Interogā9

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

quid tres ypoſtaſes arbitrentur intelli
gi· Tres perſonas ſubſiſtentes aiūt· Re
ſpondemus nos ita credere·non ſufficit
eis ſenſus ipm nomen efflagitant·qꝫ ne
ſcio quid venenī i ſillabis latet· clamāꝰ
ſi quis tres ypoſtaſes·id eſt tres ſubſi=
ſtenteſ perſonas non confitetur anathe
ma ſit· Si quis autem ypoſtaſim vſiam
intelligens / non tribus perſonis vnam
ypoſtaſim indicit· Alienus a chriſto eſt
qui ſcilicet tres ipoſtaſes dicens·ſub no
mine pietatis tres naturas conatur aſſe
rere· Sufficiat nobis dicere vnam ſub=
ſtanciam/et tres ꝑſonas ꝑfectas equa=
les·taceamus tres ipoſtaſes ſi placet n̄
bone ſuſpitōnis eſt cum in eodem ver=
bo ſenſuſ diſſentiunt·aut ſi rectum puta
tis tres ipoſtaſes cum interp̄tatōnibus
ſuis debere nos dicere n̄ negamꝰ· Sed
michi credite venenum ſub melle latet·
Tranſfigurat enim ſe angelus ſathane
in angelum lucis· His verbis nō negat
vtendum eſſe nomine ipoſtaſis·ſed he=
reticos eo praue vſos oſtendit/ contra
quos cautela opus erat ī diſtinctōe ſig
ficatōnis · alioquin ſibi contradiceret
qui ſupra tres ipoſtaſes confitetur ·

¶ De ꝓpetatibus perſonarum et de nomi
nibus eaꝝ relatiuis

Iam de ꝓpetatibus perſonarum vi
deamus· que etiam notōnes ſiue
relatōnes in ſcriptura plerūqꝫ di=
cuntur · In illa trinitate ſancta q̄
ideo a nobis repetitur vt cordi noſtro
tenacius infigatur·ait auguſtinus in li=
bro de fide ad petrum aliud eſt genuiſ=
ſe q̄ natum eē·aliudqꝫ eſt procedere q̄
genuiſſe vel natum eē· Vnde manifeſtū
eſt q alius eſt pater·alius filius· alius
ſpūſſanctus· Et eſt ꝓpꝛium ſolius patris
non quia non eſt natus ipe/ſed q vnum
filium genuit · ꝓpꝛiumqꝫ ſolius filij ·non
quia ipe non genuit·ſed quia de patris
eſſentia natus eſt· Proprium vero ſpūs
ſancti eſt·non quia nec natuſ eſt ipe nec
genuit·ſed quia ſolus de patre filioqꝫ ꝓ
cedit · Ecce breuiter aſſignauit tres ꝓ=
prietates trium perſonaꝝ quarum vna n̄
eſt alia· Hoc enim ſignificauit cum di=
xit Aliud eſt genuiſſe q̄ natum eē·aliud
qꝫ procedere·id eſt alia ꝓpꝛietas ſiue no=
tio eſt generatio·et alia natiuitas · alia
proceſſio que alijſ nominibus dicuntur
paternitas filiatio·

¶ Hic de nominibus relatiuis que notant
ipas relatōnes·

Has ꝓpꝛietateſ deſignant nomina
perſonarum ·ſ·pater/ filius/et
ſpūſſanctus que relatiua ſunt et
ad ſe muicem dicuntur·quia notant re=
latōnes que non ſunt deo accidentales
ſed in ipis perſonis ab eterno ſunt incō
mutabiliter vt non modo appellatōneſ
ſunt relatiue/ſed etiam que relatōes ſi=
ue notōnes in rebꝰ ipis·ſ·i perſoīs ſint

¶ Q nonomnia que de deo dicuntur ſe=
cundum ſubſtantiam dicuntur ·quedaꝫ
enim ſecundum relatōnem dicuntur ni
chil tn̄ ſecundum accidens·

Vocirca ſciendum eſt non om̄e
quod dr̄ de deo/dicitur dici ſe=
cundum ſubſtanciam ·quia que
dam dicuntur ſecundum relatōnem q̄ n̄
eſt accidens·quia non eſt mutabiliſ· Vn̄
auguſtinus in quinto libro de trinitate
docet· Nichil in deo ſecundum accidēs
dicitur/quia nichil ei accidit· Nec tam̄
omne quod dicitur ſcd̄um ſubſtantiam
dicitur· In rebus creatis atqꝫ mutabili
bus/quod non ſecundum ſubſtantiā dr/
reſtat ut ſecundum accidens dicatur ·
In deo autem nichil quidem ſecunduꝫ
accidens dicitur·quia nichil in eo mu=
tabile eſt aut amiſſibile Nec tn̄ om̄e qd̄
dicitur ſecundum ſubſtantiam dicitur ·
Dicitur enim ad aliquid ſicut pater ad
filium/et filius ad patrem /quod non ē
accidens · quia et ille ſemper pater/ et

ille ſemp̄ filius / et ita ſemper · quia ſemper natus eſt filius · nec cepit vnquaꝫ eē filius · Q̄ ſi aliquādo eē cepiſſet aut aliquando deſineret eē filius / ſecunduꝫ accidens diceretur · Et quia pater non dr̄ pater niſi ex eo qđ eſt filius · et filius nō dicitur filius / niſi ex eo q̄ habet patreꝫ Non ſecundum ſubſtantiam hec dicunt̄ ſed ad inuicem iſta dicuntur · neqꝫ tam̄ ſecunduꝫ accidens · quia et q̄ dicitur pater / et q̄ dicitur filius et eternum atqꝫ īmutabile ē eis · Ecce aperte his verbis oſtenditur quedam dici de deo ſecundum ſubſtantiam / quedam ſecundum relatōnem · nichil tamen ſecunduꝫ accidens · Oſtenditur etiam proprietas patris eē q̄ habet filium · et ꝓprietaſ filij q̄ habet patrem · Ideoqꝫ cum dixit eternum et incommutabile eē qđ pater dicitur et quod filius dicitur ita ītelligi voluit · i · ꝓpetas qua pater eſt pater · et ꝓpetas qua filius eſt filius / eterna eſt et incommutabilis · quia et pater ſemper pr̄ et filius ſemper filius · Unde et hilarius ꝓpetates perſonarum aſſignans in duodecimo libro de trinitate ait Si ſemper patri ꝓpium eſt q̄ ſemper eſt pater · neceſſe eſt ſemper filio ꝓpium eſſe ut ſemp̄ eſt filius · Ubi enim ſp̄ pr̄ eſt ſemper et filius · ergo qui non ſemper pater eſt · n̄ ſemper genuit · Item ī eodē · Nato deo manifeſtum eſt proprium eſſe quod filius eſt ·

¶ Quare dicatur eē proprium vnigeniti / q̄ eſt filius dei cum etiam homines ſint filij dei / hilarius proprietatibus patris et filij determinat ·

Hic queritur quomodo dicatur eē propriuꝫ nato deo q̄ eſt dei filius vel genitus ex deo · cum etiam homines filij dei dicantur et ſint ſecundum illud · filij excelſi omnes · Et ad moyſen de populo iſrael dominꝰ ait filius meus primogenitus iſrael / ſed magna eſt diſtantia · homines enim filij dei ſunt factura · non natiuitatis ꝓpetate · Deus autem filius originis ꝓpetate filius ē et veritate natiuitatis · non factura vel adoptōne · et illi quidem ante ſunt q̄ filij dei ſunt · Fiunt enim filij non naſcunt̄ filij dei · Unde hilarius ſolum deum natum originis ꝓpetate dei filiuꝫ oſtendēs inter ipſum et homines filios dei euidētiſſime diſtinguit in duodecimo libro đ trinitate ita dicens · Vero patri ſolus q̇ ex eo naſcituꝛ vere filius eſt · et nos quiđ filij dei ſumus / ſed per facturam · Fuimꝰ enim aliquando filij iracundie · ſed filij dei per adoptōnem effecti ſumus potiꝰ q̄ naſcimur · et qꝛ om̄e qđ fit anq̄ꝫ fiat n̄ fuit · Nos cum filij non fuiſſemus / efficimur · Ante enim filij non eramus / ſed ꝑ gratiam facti ſumus · non nati neqꝫ generati / ſed acquiſiti · acquiſiuit enim noſ deus ſibi · et per hoc dicitur nos genuiſſe · Genuiſſe enim deum filios · nunquaꝫ cum ꝓpetatis ſignificatōne cognoſcimus dici · Ex adoptōne enim homo factus eſt filius dei non generatōne / neqꝫ ei ꝓpetas eſt / ſed nuncupatō · ac per id n̄ vere filius · quia nec ꝓpe natus dicit̄ · nec ſemper fuit filius · Unigenitus autē deus nec fuit aliquando non filius · nec fuit aliquid antequam filius · nec quicquā ipe niſi filius · atqꝫ ita qui ſemper eſt filius naſcibilitatis ꝓpetate ac veritate filius eius eſt ſolius qui genuit · et ille tantum qui genuit pater ipius eſt · quia ſic ille filius origine · ita ille pr̄ generatōe ·

¶ Q̄ homo dicitur filius trinitatis et trinitas poteſt dici pater hoim̄ ·

Homo vero qui filius dei eſt factura / non tantum patris ſed et filij et ſpūſſancti filius eſt · id ē totius trinitatis · et trinitas ipa pater eius dici poteſt · Unde auguſtinus in · v · libro de trinitate dicit Non poteſt dici trinitas pater niſi forte tranſlatiue ad creaturam ꝓpter adoptōnem filiorum · Quod enim ſcriptuꝫ eſt · audi iſrael dn̄s

deus tu9 de9 vnus est/ñ vtiq3 excepto fi
lio aut spūsancto/oportet intelligi quez
vnum dominū deū nostrū recte dicim9
etiam patrem nostrum/per gratiam suā
nos regenerantem De hoc etiam hilari
us in sexto libro de trinitate ait. Omni
bus per fidem deus est pater/quibus ē
pater per eam fidem hiesum xp̄m dei fi
lium confitemur. Ecce ostensu3 est qua=
re xp̄um dicatur eē dei nati/q̄ filius est
quia sc3 ip̄e solus natus xp̄e dicitur. Vn
de hilarius in libro sexto đ trinitate ait
Dominus dicens clarifica filium tuum
non solo nomine contestatus est se esse
filium/sed et xp̄etate/nos filij dei sum9.
sed non talis hic filius. hic enim verus
⁊ xp̄rius ē filius origine/non adoptōne.
veritate/non nuncupatōne. natiuitate/
non creatōne.

¶ Q̄ spūssanctus xp̄e dicitur donum dei.
quia xp̄etate ē donum. vt filius natiuita
te et in vtroq3 modo. dicitur relatiue. ⁊
sc̄dum eandē relatōnem.

Ita etiam de spūsancto dicendum
est qui xp̄e dicitur donum dei. cu3
tamen et alia plura sunt dona dei
Sed spūssanct9 ita xp̄etate immu
tabili et eterna donu3 est/sicut fili9 xp̄e
tate fili9. Eo enim dicitur donum quo
spūssanctus. et vtroq3 vtiq3 nomine/re=
latiue dicitur. Eademq3 relatōne dicit
spūssanctus/et donum. licet ip̄a relatio
non ita appareat in hoc nomine spūssan
ctus/sicut in hoc nomine donu3. Vnde
augustinus in quinto libro de trinitate
ait. Spūssanctus qui non est trinitas/s3
in trinitate intelligitu2/in eo q̄ xp̄e dici
tur spūssanctus relatiue dicitur/cum et
ad patrem/et ad filium refertur. quia
spūssanctus et patris et filij et spūssan=
ctus est. Sed ip̄a relatio non apparet
in hoc nomine. Apparet autem cum di
citur donum dei. donum est enim patris
et filij. quia et a patre procedit et a fi=
lio. ergo spūssanctus ineffabilis queda3
patris filijq3 communio est. Et ido for
tasse sic appellatur. vt iam diximus. nec
iterare piget. quia patri et filio potest
eadem appellatio conuenire. Nam hoc
ip̄e xp̄e dicitur/qđ illi communit. Quia
et pater spūs/et filius spūs/⁊ pater san
ctus et filius sanctus. Vt ergo ex nomi=
ne quod vtriq3 conuenit/vtriusq3 com=
munio significetur/vocatur donum am
borum spūssanctus. Ecce habes quare
spūssanctus xp̄e dicatur donum/⁊ q̄ re
latiue dicitur. siue donum. siue spūssan
ctus. Et q̄ nomen sibi xp̄u3 tenet/quod
communiter patri et filio conuenit/sed
diuisim. Et est sciendum quia cum pat
vel filius đ3 spūs siue sanctus/neutrum
relatiue dicitur. sed ſm substantiam.

¶ An pater vel filius vel trinitas ip̄a pos=
sit dici spūssanctus.

Hic queri potest vtrū pater vel
filius/vel etia3 ip̄a trinitas pos
sit dici spūssanctus. sicut disiun
ctim dicitur et spūs et sanctus. De hoc
augustinus in quinto libro de trinitate
sic ait. Trinitas nullo modo potest di=
ci filius/spūs vero sanctus. potest quid
vniuersaliter dici secundu3 id quod scri=
ptum est. quoniam deus spūs est. Ita=
q3 pater et filius et spūssanctus. quoni
am vnus est deus/et vtiq3 deus sanctus
est. et deus spūs est. potest appellari tri
nitas ⁊ spūssanctus. Sed tamen tūc spi
ritussanctus relatiue non dicetur/sed se
cundum essentiam. quia xp̄e spūssanctus
qui non est trinitas. sed in trinitate di=
citur relatiue.

¶ Quidam putant spm̄sanctum non dici
relatiue ad patrem et filium. quia cum
vicissim respondent sibi respondent vo
cabula sed falso.

Quidam tamen putant spm̄san=
ctum vel donum non dici relati
ue ad patrem/vel ad filium. Si

enim inquiunt hec relatiue ad ſe dicunt ſuis inuicem ſibi reſpondent vocabulis vt ſicut dicitur pater filij pater· et filius patris filius· ita dicatur pr̄ ſpūſſancti vel doni pater/et ſpūs· vel donū patris ſpiritus vel donum ·ſed non ita eſt in omibus relatiuis· Non enim omnia que relatiue dicuntur ſuiſ ad ſe inuicem reſpōdent vocabulis · Unde auguſtinus horū elidens opinionem in quinto libro de trinitate · Non moueat inquit · quoniam diximus ſpm̄ſanctum non ipſam trinitatem ſed eum qui eſt in trinitate vel relatiue dici· licet non ei reſpōdeat viciſſim vocabulum eius ad quem refertur· Dicimus enim ſpm̄ſanctum patris/ſed non viciſſim dicimus patrem ſpūſſan· ne filius eius intelligatur ſpūſſanctus · Item dicimus ſpm̄ſanctum filij/ſed non dicimus filium ſpūſſancti· ne pater eius intelligatur ſpūſſanctus· In multis enim relatiuis hoc contingit· vt non inueniat vocabulum quo ſibi viciſſim reſpondeant· Cum enim dicimus donum patris et filij· non quidem poſſumus dicere patrem doni aut filium doni· Sed ut hec viciſſim reſpondeant /dicimus donum donatoris et donatorem doni · quia hic potuit inueniri vſitatum vocabulū illic non potuit· Donum ergo donatoris et donator doni· cum dicimus relatiue/vtrūq; ad inuicem dicimus· donator tamen non fuit deus niſi ex tempore cum ſpūſſanctus ſit donum etiā ab eterno

An eaſdem ꝓpetates aſſignent auguſtinus et hilarius· et an iſte ſint que dicuntur pr̄nitas/ꝛ filiatō/ et proceſſio

Vicesima septima Dis

Hic queri poteſt vtrum proprietates quas hilarius ſupra aſſignauit· ſ· q̄ pater ſemper eſt pater et filius ſemper eſt filius/ſint ille eedē ꝓpetates quas auguſtinus ſuperius diſtinxit dicens· Propriū eē patris q̄ genuit filium· et ꝓpum filij q̄ genitus eſt patre ·et ſpūſſancti q̄ ab vtroq; procedit· ac deinde vtrum et iſte ſint ille que dicuntur paternitas filiatō ꝓceſſio·

Q̄ nō videntur eedem proprietates q̄ſ proponit· hilarius et auguſtinus·

Videtur q̄ no ſint eedem ꝓpetates quas ponit hilarius· et ille quas ponit auguſtinus· Si enī eedem ſunt ·idem eſt ergo patri eē prē et genuiſſe filium/quod vtiq; quidam cōcedunt· ſi autem hoc eſt/cui ergo conuenit ut ſit pater ei conuenit genuiſſe filium· Natura ergo diuina ſi pater ē genuit filium · Si vero non genuit pater n̄ eſt· Sed quis audeat dicere ·aut q̄ ipa genuit filium /aut q̄ ipa pater non ſit· Si autem ipa pater eſt/nec filium genuit· Non eſt ergo idem dicere aliquid eē patrem/et gignere filium · Et ita nō videtur vna eademq; eē ꝓpetas ·

Reſponſio vbi oſtendit eaſdem eſſe proprietates·

Ad quod ſine preiudicio aliorū dicimus q̄ eaſdem proprietates notauit vterq; ſ·licet diuerſis verbis· Quod enim hilarius ait ita itelligi debet · Proprium patris ē q̄ ſemp pater eſt· id eſt ꝓprietas patris eſt qua ſemper pater eſt· ſemper vero pater ē · quia ſemper genuit filium· Ita et ꝓpū filij eſt/q̄ ſemper filius eſt· id eſt ꝓpetaſ filij eſt qua ſemper filius eſt · Filius vero ſemper eſt· quia ſemper genitus eſt · ergo ꝓpetas qua pater/pater eſt · quia ſemper genuit· Et hec eadem dicitur pr̄nitas vel generatō et ꝓpetas qua filius ſemper eſt filius· Et quia ſemper genitus eſt a patre· et hec eadem dicitur filiatio vel genitura vel natiuitas vel origo vel naſcibilitas· Sic ꝛ ꝓprietaſ qua ſpūſſanctuſ eſt ſpūſſanctus vel donum eſt· quia ꝓcedit ab vtroq;· et hec eadem dicitur proceſſio· In premiſſis ergo locutōnibus eedem ſignificate ſunt ꝓprietates · ita et de alijs ·

¶ Q₇ non eſt omnino idem dicere aliquid
eē patrem/ et genuiſſe vel habere filiuꝫ
ita et de alijs.

NEc tamen videtur nobis omī
no eē idem dicere aliquid eē fi
lium/eē patrem. et genuiſſe fili
um. vel aliquid eē filium/et habere pa=
trem . vel eē ſpūſanctū ⁊ procedere ab
vtroqꝫ. alioquin pater non eſſet nomen
ypoſtaſis. i. perſone/ſed ꝓpetatis tantū
Similiter filius et ſpūſſanctus . et ita ñ
per tria nomina ſigni ficarentur tres ꝑ=
ſone. Ideoqꝫ dicimus quia patris nom̄
non tantum relatōnem notat. ſed etiam
ypoſtaſim. i. ſubſiſtentiaꝫ ſignificat. ita
et filius et ſpūſſanctus

¶ Relatōnum vocabula ſunt paternitas/
filiatō/proceſſio/nec perſonas ſigficāt

REIatōnum vero vocabula. ſ. pa
ternitas/ filiatio/ proceſſio vel
gignere vel gigni ꝓcedere ipaſ
tm̄ relatōnes. non ypoſtaſes ſignificāt
ſiue habere filium/et habere patreꝫ /vt
verbi gratia cum dicimus deus eſt paẗ
nomine patris /et relatōnem notamus.
et diuinam ypoſtaſim ſignificamus/vt
ſit intelligentia talis. de⁹ vel diuina eſ
ſentia eſt pater . i. ille qui genuit. ſ. ypo=
ſtaſis que habet filium. Similiter deus
eſt filius . i. ypoſtaſis genita vel habenſ
patrem . Ita etiam deus eſt ſpūſſanct⁹
id eſt ypoſtaſis procedens ab vtroqꝫ ſi
ue ille qui procedit. Cū vͦ noīa relatō
nuꝫ ponimus in predicatis/notōnes ip=
ſas tantum ſignificamus. non ypoſtaſeſ
vt cum dicitur deus genuit. i. habet fili
um. et deus genitus eſt. i. habet patreꝫ
Et tunc oportet itelligi i ſubiectis ypo=
ſtaſes tantum non eſſentiam que illis ꝓ
prietatibus determinantur.

¶ Q₇ proprietates determināt ypoſtaſeſ
non ſubſtantiā vel naturam.

ILle enim ꝓpetates ſingule ſingulis
ꝓpe conueniunt perſonis ⁊ per eaſ
perſone determinantur/et a ſe in=
uicem differunt. ſed a ſe non ſece=
dunt. Vnde iohannes damaſcenus ait.
Non differunt ab inuicem ypoſtaſes ſe=
cundum ſubſtantiam. ſed ſecundum ca=
racteriſtica ydiōata. i. determinatiaſ ꝓ
prietates. Caracteriſtica vero . i. deter
minantia ſunt ypoſtaſeon et non nature
etenim ypoſtaſes determinant. Itē eē
quidem itemporaliter et eternaliter di=
cimus diuinam verbi ypoſtaſim ſim=
plicem omnia habentem que habet pa
ter . ut eius homouſion . id eſt conſub=
ſtancialem̄ natiuitatis modo et habitu
dine a paternali ypoſtaſi differentem .
nunquā vero a paternali ypoſtaſi ſece=
dentem. Idem apertius exprimens per
ſonales ꝓpetates in eodem ait. differen
tiam ypoſtaſeon. i. perſonarum in trib⁹
ꝓprietatibus. i. paternali et filiali et pro
ceſſibili recognoſcimus. Inſeceſſibiles
autem ipas ypoſtaſes et indiſtabiles in
uicem/et vnitas quidem inconfuſibiliẗ
Tres enim ſunt et ſi vnite/diuiſas autē
indiſtanter . Etenim ſingula perfecta ē
ypoſtaſis ⁊ ꝓpam ꝓpetatem. ſ. exiſtentie
modum ꝓpum poſſidet / ſed vnite ſunt
ſubſtantia/et non diſtant neqꝫ ſecedūt
a paternali ypoſtaſi. Ecce hic habes di
ſtinctaſ tres illas ꝓpetates que ſupra di
uerſis ſignificate ſunt modis.

¶ Q₇ ſunt alia nomina perſonarū eaſdem
ꝓprietates notantia. ſ. genitus/genitor/
verbum/ymago.

HIc non eſt pretermittendum /
ꝙ ſicut pater et fili⁹ et ſpūſſan
ctus nomina perſonarum ſunt
et ꝓpetates perſonales deſignant. ita eē
ſunt et alia nomina perſonarum. id eſt
que ipas perſonas ſignificant et earum
ꝓpetates denotant . et eaſdem quas et
nomina predicta. Vnde et relatiue dicū
tur ſcꝫ genitor genitus/verbum/imago

¶ Unde auguſtinus in quinto libro de trinitate ait. Videndum eſt inquit hoc ſignificari cum dicitur genitus/ quod ſignificatur cum dicitur filius. Ideo enim filius quia genitus. et quia filius utiq̄ genitus. Sicut autem filius ad patrem ſic genitus ad genitorem refertur. et ſicut pater ad filium. ita genitor ad genitum. Idem in ſexto libro de trinitate. Verbum quidem ſolus filius accipitur non ſimul pater et filius tāquā ābo ſint unum verbum

¶ De nomine verbi et ymaginis.

Hic enim verbum dicitur quomodo imago. non autem pater & filius ſimul ambo imago/ ſed filius ſolus imago patris/ quemadmodum et filius. Id in ſeptimo libro de trinitate. Verbum ſecundum q̄ ſapientia eſt & eſſentia. hoc ē q̄ pater ſecundū q̄ verbum/ non hoc eſt quod pater. quia verbum non eſt pater. et verbum relatiue dicitur ſicut filius. Item in eodem.

¶ Q̄ non eo verbum dicitur quo ſapiētia

Sicut filius ad patrem refertur ita et verbum ad eum cuius eſt verbum refertur. cū dicitur verbum. Et ꝓpterea non eo verbum quo ſapientia dicitur. quia verbum non ad ſe dicitur/ ſed tantum relatiue dicitur ad eum cuius eſt verbum/ ſicut filiuſ ad patrem. eo quippe filius quo verbum. et idō eo verbum quo filius. Sapientia vero quo eſſentia. Et ideo quia pater et filiꝰ una eſſentia et una ſapientia. Itē in eodem. Nō ē pater ipe verbum/ ſicut nec filius nec imago. Quid autem abſurdiꝰ q̄ imaginem ad ſe dici. Idem in quinto/ dē relatiue filius/ relatiue etiam dicitur verbum et imago. et in omnibꝰ his vocabulis ad patrem refertur. Nichil autem horum pater dicitur.

¶ Breuiter ſummam colligit intelligentie predictorum.

Aperte oſtenſum eſt q̄ ſicut filius vel genitus relatiue dicitur ad patrem. ita verbum et imago. Et q̄ eo dicitur verbum ſiue imago quo filius. i. eadem proprietate ſiue notione dicitur verbum et imago qua filius/ ſed non eo quo verbum dicitur ſapientia vel eſſentia. quia non notōne qua dicitur verbum/ dicitur ſapientia. Nam ſapientia dicitur ſecundum eſſentiam. ſed non ſecundum relationem.

¶ Generalis regula eorum que ad ſe & eorum que relatiue dicuntur. quidquid ei ad ſe ſimul ambo dicuntur. ſed non ita in predictis relatiuis.

Et hic eſt aduertenda quedam generalis eorū que ad ſe & eorum que relatiue dicuntur de patre et filio. Quidquid enim ad ſe dicitur ut ait auguſtinus in ſexto libro de trinitate. Non dicitur alter ſine altero. i. q̄dq̄d dicuntur quod ſubſtantiam eorum oſtēdat. et ambo ſimul dicuntur. ergo nec pater eſt deus ſine filio. nec filius ſine patre. ſed ābo ſimul deus. ſed ñ ambo ſimul pater. nō ambo ſimul filiꝰ/ vel verbum vel imago.

¶ An ſecundum ſubſtantiam dicatur deꝰ de deo et huiuſmodi.

Hic queritur cum dicitur deus de deo/ lumen de lumine et huiuſmodi utrum dicantur ſecundum ſubſtantiam. Nam ſecundum relatiōnem conſtat iſta non dici. Si vero ſecundum ſubſtātiā dicuntur ſimul ambo. ſ. pater et filius/ poſſunt dici deus de deo. lumen de lumine ſecundum predictam regulam.

¶ Reſponſio vbi nomina ſubſtantie dicũ tur aliquando pro perſonis.

AD quod dicimus. quia licet de us ſecundũ ſubſtantiã dicatur et lumen et ſapientia et huiuſ= modi et nunquam relatiue accipiantur aliquando tamen pro relatiuis. id eſt ꝑ perſonis/ ſed nõ relatiue accipiuntur. ut cum dicitur deus genuit deum. alterũ pro patre/ alterum pro filio ponimus. Similiter cum dicitur deus de deo/ lu= men de lumine. In alijs quoqꝫ locutõi bus ſepe reperiuntur nomina eſſentie ad ſignificatõnem perſonarum deducta. vt cum dicitur deus natus. deus mortu us. deus paſſus/ vbi filius tantum ſigni ficatur. Ita et de ſolo filio intelligitur cum dicitur deus de deo et huiuſmodi. Vnde auguſtinus querenſ quomõ hui9 modi dicantur in ſeptimo libro de trini tate ait. Quomõ deus de deo/ lumen d lumine dicitur. Non enim ſimul ambo d us de deo. ſed ſolus filius de deo ſcili= cet patre. Nec ambo ſimul lumen de lu mine. ſed ſolus filius de lumine patre.

¶ Q tantum ſecundũ nomen ſubſtantie dicitur illud de illo/ non ſecundum noĩa perſonarum.

ET eſt ſciendum q ſecundũ no mina ſubſtantie tantum dicitur illud de illo. licet ibi illa nomi= na ſubſtantiam non ſignificent. Secun= dum vero eadem nomina perſonarum / nunquã dicitur illud d illo/ ſicut verbũ de verbo/ vel filius de filio. quia huiuſ= modi nomina diuerſis perſonis conue= nire non poſſunt. Quod auguſtinus li= cet obſcure in eodem libro ita dicit. h° ſolum de eis dici non poteſt. illud d il= lo quod ſimul ambo non ſunt. id eſt illo ſolo nomine non poſſumus vti ad oſten dendum vnum de vno quod ſimul am= bobus non conuenit/ ſicut verbum de verbo. Dici non poteſt/ quia non ſimul ambo verbum. nec imago de imagine. nec filius de filio. quia non ſimul ambo filius vel imago. Et ſicut nomĩa ſubſtã tie aliquando intelligentiam perſonarũ diſtincte faciunt. ita etiam interdum to tius trinitatis ſimul. Vnde auguſtinus in eodem libro ait. In patris nomine ipe pater per ſe pronunciatur. In dei vero nomine et ipe pater et filius et ſpũſſan= ctus. vt cum dicitur. Nemo bonus niſi ſolus deus. quia trinitas eſt vnus deus

¶ Q non tantum tres predicte ꝓpetates ſunt in perſonis ſed etiam alie que alijs ſignificantur nominibus vt ingenitus.

PReterea conſiderari oportꝫ. q non tãtũ tres predicte ꝓpetates ſiue notõnes in perſonis ſunt. verum eti am alie q̃ alijs notãtur nominibus. Nã etiam hoc nomen ingenitus relatiue dr de patre tantum/ et aliam deſignat no= tõnem q̃ pater vel genitor. Non eſt enĩ idem eẽ patrem/ et eẽ ingenitum. i. ñ ea notõne pater dicitur qua ingenitus. Pr enim ut predictum eſt dicitur ſecundũ ꝓpetatem generatõnis. Ingenitus aũt ſecundum ꝓpetatẽ innaſcibilitatis. Dif fert ergo pater a filio autoritate gene= ratõnis. differt etiam ꝓpetate innaſcibi litatis. id eſt quia ingenitus. Vnde au= guſtinus diſtinguens inter proprietatẽ qua pater dicitur/ et illã qua dicitur in= genitus in quinto libro de trinitate ſic ait. Non eſt hoc dicere ingenitum qđ ẽ patrem dicere. quia et ſi filium non ge= nuiſſet/ nichil prohiberet dicere eum in genitum. et ſi gignat quiſqꝫ filium/ non ex eo ipe eſt igenitus. quia geniti hoĩes gignunt alios. Non ergo ideo dicit pr̃/ quia ingenitus. Ideoqꝫ cum de deo pa tre vtrũqꝫ dicatur alia notio eſt qua in telligitur genitor. alia qua igenitus. ge nitor enim dicitur ad genitum. i. filium Cum vero ingenitus dicitur/ ñ quid ſit/ ſed quid non ſit oſtenditur. hoc exem= plis planum faciendum eſt.

Exemplis vtitur ad hoc oſtendendum.
Quod dicitur igenitus . hic oſtē
ditur q̄ non ſit filius ſed geni-
tus et ingenitus commode di-
cuntur/filius autem latine dicitur . Sʒ
vt dicatur infilius non admittit loquē-
di conſuetudo . nichil tamen intellectui
demitur . ſi dicatur non filius . quemad-
modum etiam ſi dicatur non genit9 . p̄
eo quod dicitur ingenitus/nichil aliud
dicitur . Ideo non eſt in rebus conſide-
randum quid vel ſinat vel non ſinat dici
vſus ſermonis noſtri . Sed quid rerum
ipſarum intellectus eluceat . Non ergo
iā tm̄ dicā9 igeitū/ſʒ eē n̄ genitū . qd̓ tn̄
valet . Nunquid ergo aliud dicimus q̄
non filium Negatiua porro particula n̄
id efficit . ut q̄ ſine illa relatiue dicitur .
eadeʒ prepoſita ſubſtantialiter dicatur .
ſed id tantuʒ negatur quod ſine illa aie
batur ſicut in alijs predicamentis . cum
dicimus homo eſt ſubſtantiaʒ deſigna-
mus . Qui ergo dicit non homo eſt/non
aliud genus predicamenti enunciat /ſed
tantum illud negat . Sicut ergo ſecun-
dum ſubſtantiam aio homo eſt . Sic ſe
cundū ſubſtantiam nego cū dico nō hō
eſt . At ſi tantum valet qd̓ dr̓ genitus .
quantum valet qd̓ dicitur filius . Tan-
tundem ergo valet q̄ dicitur non geni-
tus . quantum valet q̄ dicitur nō filius .
Relatiue autem negā9 dicēdo n̄ filius .
Relatiue autem negamus dicendo . nō
genitus . Ingenitus porro quid eſt niſi
non genitus . Non ergo receditur a rela
tiuo predicamento cum ingenitus dici-
tur . Sicut enim genitus non ad ſe dici-
tur / ſed q̄ ex genitore ſit . Ita cum
dicitur ingenitus/non ad ſe dicitur . ſed
q̄ ex genitore non ſit oſtenditur . Vtrū
q̄ʒ tamen relatiue dicitur . Quod auteʒ
relatiue pronunciatur/non indicat ſub-
ſtantiam . Quamuis ergo diuerſum ſit
genitus et ingenitus /tamen nō indicat
diuerſam ſubſtantiam . quia ſicut filius
ad patrem . et non filius ad non patrem
refertur . ita genitus ad genitorem . et n̄
genitus ad non genitorem referatur ne
ceſſe eſt . Ecce euidenter oſtendit q̄ in
genitus relatiue dicitur/ et de ſolo p̄re
accipitur . aliaq̄ʒ notio eſt qua dicitur i
genitus . alia qua pater . Neq̄ʒ tantuʒ va-
let cum dicitur ingenitus/quantum nō
genitus . vel non filius .

An ſic ſol9 pat̄ dicitur ingenitus . dici d̄
beat non genitus vel non filius

Ideo ſolet queri vtrum ſicut ſolus
pater dicitur ingenitus . ita ip̄e ſo
lus debeat dici non genitus /vel n̄
filius . vt nec etiam ſpūſſanctuſ poſ
ſit dici non filius vel non genitus .

Opinio quorundam .

Quibuſdam videtur q̄ pater ſo
lus debeat dici n̄ genitus/vel n̄
filius . ſpūs vero ſanctus ſicut n̄
dicitur ingenitus . ita inquiunt non ē di-
cendus non genitus vel non filius . debʒ
quidem dici et credi ſpūſſanctus non eē
genitus . vel non eē filius . ſed non debet
dici eſſe non genitus/vel non filius .

Aliorum opinio .

Alijs autem videtur/q̄ cum ſpi-
rituſſanctus non poſſit dici in-
geitus/poteſt tamen dici n̄ ge-
nitus vel non filius . Q̄ autem auguſti-
nus ſupra ait . tantum valere cum dicit̄
ingeitus/ quantum cum dicitur non ge
nitus/vel non filius/ethimologiam no-
minis oſtendendo euʒ hoc dixiſſe dicūt
non ratione predicationis .

Que ſit proprietas ſecundum quam di
citur pater ingeitus .

Si autem vis ſcire que ſit ꝓprie-
tas / ſecundum quam dicitur
pater ingeitus . audi hilariū ip-
ſam vocantem innaſcibilitatem . in quar
to li . d̄ tri . ita aientē . Eſt vn9 ab vno . ſ .

ab ingenito genitus ꝓpetate videlicet in
vnoquoqꝫ et originis et innaſcibilitatis
Significata ergo in ſcripturis pſonarū
intelligentia et diſtinctō inaſcibilitatis
natiuitatiſqꝫ ſenſu ſolitarius deus non
eſt opinandus. Diſcretio ergo vel diſti
ctio perſonarum in ſcripturis poſita eſt
in nullo autem nature diſtinctio.

¶ Arriani nitebantur probare alteriuſ ſub
ſtantie patrem. alterius filium quia ille ĩ
genitus. ille genitus. quibus reſpondēſ
ambroſiuſ dixit ſe hoc nomen in ſcriptu
ris non legiſſe diuis.

Illud etiam taceri non oportet/ ꝙ
arriani ex eo probare nitebantur/
alterius ſubſtantie eē patrem. al=
teriꝰ filiū. qꝛ ille igenitꝰ ⁊ iſte gen
tꝰ dr. cū diuerſū ſit eē igenitū. ⁊ eē genitū
Vnde ambroſiuſ eorum queſtioni reſpō
dens dicit ſe ĩ diuinis ſcripturis hoc no
men ſcꝫ ingenitus non legiſſe. ita inqui=
ens in quarto libro de ſpūſancto. Cum
dudum audierint quidam dicentibꝰ no
bis filium dei qui generatus eſt patri ꝙ
generauit/ inequalem eē non poſſe. quā
uis ille generatus ſit. iſte generauit. qꝛ
generatio eſt nature. aduerſus quidem
illam queſtionem vocem ſibi arbitranť
acclusam. ſed in tergiuerſatōne damna
bili in eodem loco veſtigiū vertunt. vt
putent mutatōnem fieri queſtionis/ mu
tatōne ſermonis dicentes. quomō poſ=
ſunt eē ingenitus et genitus vnius natē
atqꝫ ſubſtantie. ergo vt reſpondeāt mi
chi ꝓpoſite queſtioni primo omnium vi
dimus ſcripturis/ ingenitus nuſꝗ̄ inue=
nio/ non legi/ non audiui. Cuiꝰ ergo mu
tabilitatis ſunt homines huiuſmodi. vt
nos dicāt ea vſurpare que non ſunt ſcri
pta. cum ea que ſunt ſcripta. dicāꝰ ⁊ ipi
obiiciant quod ſcriptum non ſit. Nōne
ipi ſibi aduerſantur. et autoritatem ca=
lumnie ſue derogāt. Attēde lector qm̄
hoc nomine ingenitus nolebat vti am=
broſius propter hereticos. Ita et nos

ſubticere quedam oportet/ propter
calumniantium inſidias que catholicis
ac piis lectoribus ſecure credi poſſunt.
Sunt etenim quedā que ñ tante ſunt re
ligionis et autoritatis vt eis nos opor=
teat ſemper confitendo ac recipiendo ĩ
ſeruire. verum ſilentio preteriri queunt.
Alioquin nec illius tñ ſunt peruerſitatis
quin cum oportunum fuerit eis vti/ libe
rum habeamus.

¶ An diuerſum ſit eſſe patrem et eē filiū.

Preterea queri ſolet cum ſupra
dictum ſit/ quia aliud eſt dice=
re igenitum. aliud patrem. Et
ꝙ diuerſum ſit genitus et igenitꝰ. vtrū
ſimiliť diuerſum ſit eē patrem. et eē fili
um. an idem.

¶ Reſponſio vbi dicit eē diuerſum eē pa=
trem/ et eſſe filium/ ſed non patrem eſſe
et filium eſſe.

Ad quod dicimus quia et eodē
ſenſu quo dicitur diuerſum ge
tus et ingenitus. et quo dicit
non eē idem dicere genitum et ingeni=
tum. Poteſt dici non eē idem/ ſed diuer
ſum eē prēm et eē filium/ vel eē ſpm̄ſan=
ctum. quia non ea notōne pater eſt pať
qua filius eſt filius. vel qua ſpūſſanctus
eſt ſpūſſanctus. Ideoqꝫ ex hoc ſenſu cō
cedimus/ ꝙ aliud eſt eē patrem/ et ali=
ud eſt eē filium. quia alia notio eſt qua
pater eſt. alia qua filius eſt filius. Sed
ſi tranſponas vt dicas aliud eſt patrē
eē/ aliud filium eē/ variatur itelligentia
⁊ ideo non conceditur. Eſt enim ſenſus
talis ac ſi dicatur. aliud eſt quo pater ē
non quidem pater/ ſed eſt aliud quo fi
lius eſt. non quidem filius. ſed eſt quod
penitus falſum eſt. Eo enī pater eſt qᵒ
pater deus eſt. id eſt per eſſentiā vel na
turam. Nec filius eo deus eſt quo pater
eſt deꝰ. Eo ergo filius eſt quo pater eſt
Et ita idem eſt patrem eſſe/ et filium

eē·ſed non eſt idem eē patrem et eē fili
um·Unde auguſtinus in quinto libro đ
trinitate ait·Quamuis diuerſum ſit eē
patrem et eē filium/non eſt tamē diuer
ſa ſubſtantia · quia non hoc ſecundum
ſubſtantiam dicitur/ſed ſecundum rela
tiuum quod tamen relatiuum non eſt ac
cidens·quia non eſt mutabile·Ecce di=
uerſū eē·d· eſſe patrem et eſſe filiuꝫ/qđ
iuxta rōnem predictam accipi oportet·
quia·ſ·alia notio eſt qua eſt pater · alia
qua eſt filius· Non enim ſecunduꝫ eſſen
tiam pater dicitur pater·vel filius filiuſ
ſed ſecundum relatōnem·

¶ Quomodo dicatur ſapientia genita
vel nata/an ſecundum relationem an ſe
cundum ſubſtantiam·

Sciendum quoqꝫ eſt/ꝙ ſicut ſo
lus filius dicitur verbū vel ima
go·ita etiam ip̄e ſolus dicit̄ ſa=
pientia nata vel genita · Et ideo querit̄
vtrum hoc relatiue dicatur·et ſi relati=
ue dicitur·an ſecundum eandem relatōꝫ
qua dicitur verbum et imago· De hoc
auguſtinus in ſeptimo libro de trinita=
te ita ait· Id dici accipiamus cum dici
tur verbum·ac ſi dicatur nata ſapiētia
vt ſit filius et imago· Et hec duo cum
dicuntur·i·nata ſapientia in vno eorum
eo ꝙ eſt nata ⁊ verbum et imago et fili
us intelligatur·Et in his omnibus noī=
bus nō oſtendatur eſſentia/quia relati=
ue dicuntur·At in altero quod eſt ſapi
entia etiā eſſentia demonſtretur·qm̄ et
ad ſe dicitur·ſeip̄a enim ſapiens eſt·Et
hoc eſt eius eſſe quod ſapere·Unde pr̄
et fili9 ſimul vna ſapiētia/qꝛ vna eēntia

¶ Qualiter intelligenda ſunt p̄miſſa v̄ba

Uide lector qualiter hoc intelli
gas quod hic dicit auguſtinus
Uidetur enim dicere/ꝙ cuꝫ dr̄
nata ſapientia ibi ſapientia eſſentiam ſi
gnificet/et nata relatōnem notet · Qđ
ſi ita eſt cogimur dicere eſſentiam diui
nam eē natam quod ſuperioribus repu
gnat · Sed ad hoc dicimus ꝙ in alte=
ro·id eſt in eo ꝙ nata eſt eadem notio
intelligatur/que notatur cum dicitur
verbum et imago·In altero vero·ſ·ſa
pientia demonſtratur eſſentia·id eſt de
monſtratur ꝙ filius ſit eſſentia ·quia ſa
pientia ſecundum eſſentiam dicitur·Et
ideo cum dicitur nata ſapientia intelli=
gatur ꝙ ip̄e qui natus eſt eſſentia eſt·
ibi tamen ſapientia non pro eēntia / ſed
pro ypoſtaſi facit·vt ſicut quando dici
tur verbum vel filius/intelligitur ypo=
ſtaſis cum ſua ꝓpetate · Ita cum dicit̄
nata ſapientia idem intelligitur·i·geni=
ta ypoſtaſis· Ideo vigilanter ait idem
eē intelligendum cum dicitur verbum·
Et cum dicitur nata ſapientia·id eſt ea
dem relatio eademqꝫ ypoſtaſis cui ieſt
illa ꝓpetas · Et ex hoc adiuuatur illud
quod ſuperius diximus ·ſcꝫ ꝙ cum dici
tur pater vel filius vel ſpūſſanctus·non
tamen ille ꝓpetates ſignificantur·vt cuꝫ
dicitur paternitas filiatō/ſed etiā ypo
ſtaſes cum ſuis ꝓpetatibus·

¶ Qꝛ imago aliqñ dr̄ ſecundū eſſentiam·

Illud etiam ſciri oportet quia cum
ſupra dictum ſit imaginem relatiue
dici de filio ſicut verbum vel fili9
interdum tamen reperitur ſecunduꝫ ſub
ſtantiam dici· Unde auguſtinus in li·đ
fide ad petrum dicit·ꝙ vna eſt ſancte t̄
rinitatis eēntialiter diuinitas et imago/
ad quam factus eſt homo·Hilarius eti
am in quinto libro de trinitate ſic ait·
Homo fit ad communem imaginē·No
men ñ diſcrepat/natura ñ differt · Una
eſt enim ad quam homo creatus eſt ſpe
cies ·Ex his verbis oſtēditur ꝙ imago
aliquando eſſentiam facit·et tunc ad ſe
dicitur et non relatiue

¶ De p̄cipio qđ relatiue dicit̄ ⁊ multipl̄r
notat̄ relatōnem · Uiceſima Nona

Eſt preterea aliud nomen multiplicem notans relatõnem .ſ. prĩcipium. Dicitur enim principiũ ſemper ad aliquid/ et dicitur pater principium/ et filius principium et ſpũſſanctus principium/ ſed differenter. Nam pater dicitur principium ad filiuꝫ ⁊ ad ſpm̃ſanctum. Unde auguſtinus in quarto libro de trinitate ait. Pater eſt prĩcipium toti⁹ diuinitatis/ vel ſi melius dicitur deitatis/ quia ipe eſt a nullo. Nõ enim habet de quo ſit/ vel de quo pcedat ſed ab eo et filius ẽ genitus/ et ſpirituſſanctus procedit. Non ergo dicit̃ principium totius deitatis quod vel ſui vel diuine eſſentie principium ſit/ ſed qꝛ principium eſt filij et ſpũſſancti/ ĩ quib⁹ ſingulis tota diuinitas eſt filius ad ſ.ſ.

¶ Quomodo filius et ad quid dicat̃ principium et ſpũſſanctus et etiaꝫ trinitas.

Spiritus vero ſanctus non dicit̃ principiuꝫ niſi ad creaturas ad quas pater etiam dicitur principium et filius/ et trinitas ipa ſimul. et ſingula perſonarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium ẽ ſine principio. Filius principium de principio. ſpũſſanctus principium de vtroqꝫ id eſt de patre et filio.

¶ Qꝫ ab eterno pater eſt principium et filius. ſed ſpirituſſanctus non/ imo cepit eſſe principium.

Et pater ab eterno principium ẽ filij/ et pater et filius principiũ ſpũſſancti. quia filius eſt a p̃re. et ſpũſſanct⁹ ab vtroqꝫ. Spũs vero ſanctus non ab eterno principium eſt/ ſed eſſe cepit. quia non dicitur principium niſi ad creaturas. Cuꝫ ergo creature eẽ ceperunt/ et ſpũſſanctus eẽ cepit principium earum. ita etiam pater et filius eẽ cepit. Cum ſpũſancto vnum principium creaturarum. quia creature eẽ ceperũt a patre et filio et ſpũſancto. et dicuntur hij tres non tria/ ſed vnum principium omnium creaturarum. quia vno eodem qꝫ modo principium reruꝫ ſunt. Non eī aliter ſunt res a patre/ et aliter a filio. ſed penitus eodeꝫ modo. Ideo apoſtolus intelligens hanc trinitatem eẽ vnuꝫ principium rerum ait. ex ipo/ per ipſum et in ipo ſunt omnia

¶ Quomõ accipiẽdũ ſit omnia eẽ ex deo

Cum vero audiuimus omnia eẽ a deo vt ait auguſtinus de natura boni. omnes vtiqꝫ naturas intelligere debẽ⁹ et omnia q̃ naturalia ſunt. Non enim ex ipo ſunt peccata que naturam non ſeruant ſed vitiant/ que ex voluntate peccantium naſcuntur.

¶ Qꝫ pater ab eterno principium filij. et pater et filius ſpũſſancti.

Omnium ergo que naturalit̃ ſũt vnum principium eſt pater cuꝫ filio et ſpũſancto. et hoc eẽ cepit. ab eterno autem pater principium eſt filij generatõne. et pater et fili⁹ vnũ principium ſpũſſancti. Unde auguſtin⁹ in quinto libro de trinitate ita ait. Dicitur relatiue pater/ itemqꝫ relatiue dicit̃ principiuꝫ. Sed pater ad filium dicitur principium vero ad omnia/ que ab ipſo ſunt. et principium dicitur filius. Cum enim diceretur ei tu quis es? reſponderet principium qui et loquor vobis. Sꝫ nunquit patris principium? immo creatorem ſe voluit oſtendere cum ſe dixit eẽ principium/ ſicut et pater principium eſt creature quia ab ipo ſunt omnia.

¶ Hic adiungit de ſpũſancto qꝫ ipſe principium ſit.

Cum vero dicimus et patrẽ principium/ et filium principium nõ duo principia creature dicimus

quia pater ⁊ filius ſimul ad creaturam
vnum principium ē· ſicut vnus creator·
Si autem quicquid i ſe manet ⁊ gignit
vel operatur aliquid principium eſt eiꝰ
rei quam gignit vel eius quam operatꝰ
non poſſumus negare etiam ſpm̄ſanctū
recte dici principium · quia non eum ſe
paramus ab appellatōne creatoris· q̄a
ſcriptum eſt de illo q͞ operetur/et vti ⸗
q̄ȝ in ſe manens operatur · Non enim in
aliquid eorum que operatur/ip̄e mutatꝰ
et vertitur· Vnum ergo principium ad
creaturam cum patre et filio eſt ſpiritꝰ
ſanctus non duo vel tria principia· Ecce
aperte oſtendit auguſtinus patrem ⁊ fi
lium et ſpm̄ſanctum eē vnum principiuȝ
rerum creatarum · id eſt vno eodemq̄ȝ
modo eē principium· et illum modū ſa⸗
tis aperuit· quia· ſ· operantur omnia· et
quia ſimiliter operantur hij tres · ideo
vnum principium eē dicuntur·

¶ Oſtendit quomodo pater ſit principiū
filij/et ip̄e et filiꝰ principium ſpūſſancti ·

Deinde i eodem libro continue
oſtendit quomodo pater dica
tur principium ad filium/et ad
ſpm̄ſanctum ip̄e et filius dicens· ideo eē
patrem principium filij/quia genuit eū·
et patrem et filium eē principium ſpūs
ſancti· quia ſpūſſanctus procedit vel da
tur ab vtroq̄ȝ · Ait enim ita · Si gignēs
ad id quod gignit principium eſt pater
ad filium principiuȝ eſt· quia genuit eū
Vtrum autem et ad ſpm̄ſanctū principi
um ſit pater · quia dictum eſt de patre
procedit/non parua queſtio eſt· Quod
ſi ita eſt non iam principium ei tantum
erit rei quam gignit vel facit · ſed et ei
quam dat/et que procedit ab ip̄o · Si
gͦ quod datur vel qd̄ procedit principi
um habet a quo datur vel procedit· Fa
tendum eſt patrem vel filium principiuȝ
eſſe ſpūſſancti· non duo principia· ſed ſic̄
pater et filius ad creaturā relatiue vnꝰ
creator et vnus dominus dicitur· ſic re
latiue ad ſpm̄ſanctum vnum principium
Ad creaturam vero pater et filiꝰ et ſpi
rituſſanctus vnum principium ſicut vnꝰ
creator et vnus dominus · Ecce habes
q͞ pater principiuȝ filij dicitur/ quia ge
nuit eum· Qua ergo notōe eſt pater ea
principium filij dicitur· i· generatōne ſe
cundum quam etiam dicitur auctor filij
Vnde hilarius in quarto libro de trini⸗
tate ita ait· Ip̄o quo pater dicitur eius
quem genuit auctor oſtenditur· id nom̄
habens· quod neq̄ȝ ex alio profectum in
telligatur· ⁊ ex quo is qui genitus ē ſub
ſtitiſſe doceatur · Nouit eccleſiā vnum
inaſcibilem deū · Nouit vnigenitum dei
filium· confitetꝰ patrem ab origine liber
um· confitetur ⁊ filij originem ab initio
non ip̄m ab initio/ſed ab initiabili n̄· p
ſe ip̄m/ſed ab eo qui a nemine eſt natuȝ
ab eterno/natiuitatem· ſ· ex paterna et⸗
nitate ſumentem· Edita eſt hic fidei p⸗
feſſio· ſed pfeſſionis ratio nondum ex⸗
poſita eſt· et ideo querenda eſt ſcȝ quō
intelligendum ſit q͞ ait filij originem eſ
ſe ab initio/et non ip̄m eē ab initio· ſed
ab initiabili· hoc vtiq̄ȝ ſubdens deter⸗
minauit quomodo acceperit· initium in
quiens originem filij eē ab initio · Ac ſi
diceret. Non ita intelligas originem fi
lij eē ab initio quaſi ip̄e filiuſ habeat ini
tium/ſed quia ip̄e eſt ab initiabili· id eſt
a patre a quo ſunt omnia· Nam licet fi
lius ſit principium de principio/non eſt
tamen concedendū q͞ filius habeat prin⸗
cipium· cum et filius ſit principiū de prī
cipio· et pater principium non de princi
pio. Non eſt principium de principio ·
principium ſine principio · ſicut filius n̄
eſt pater/neq̄ȝ tamen duo principia/ ſȝ
vnum /ſic pater et filius non duo crea⸗
tores· ſed vnus creator·

¶ Cum pater et filius ſint vnū principiuȝ
ſpūſſancti/queritur an eadem notōne ·

VNum autem principium ſunt/ pater et filius/non tantũ creaturarum vt dictum eſt ſupra/ſz etiam ſpũſſancti. Ideo queri ſolet vtrũ eadem notõne pater ſit principium ſpiritusſancti ⁊ filius. an ſit alia notio qua pater dicatur principium ſpũſſancti / et alia qua filius.

¶ Reſponſio.

AD quod dicimus cum pater dicatur principium ſpũſſancti et filius. quia ſpũſſanctus procedit vel datur ab vtroqz. nec aliter procedit vel datur a patre q̃ a filio. Sane intelligi poteſt patrem et filium eadez relatõne vel notõne principium dici ſ. ſ.

¶ Queritur que ſit notio qua pater et filius dr̃ principium ſpũſſancti.

SI vero queritur que ſit illa notio quã ibi notat principiuz /nomen eius non habemus. ſed nõ eſt ipa paternitas vel filiatio/immo notio quedam que patris eſt et filij. quia ab eterno pater et filius vnum principium ſunt ſpũſſancti. Donator autem vt predictum eſt dicitur pater vel filius ex tempore / ſicut ſpũſſanctus datum vel donatum.

¶ De his que temporaliter de deo dicuntur. et relatiue ſcd̃m accidẽs qd̃ nõ deo ſed creaturis accidit. 3°

SVnt enim quedam que ex tempore de deo dicuntur/eiqz temporaliter cõueniunt ſine ſui mutatõne. et relatiue dicuntur ſecundum accidens. non quod accidit deo/ſed qd̃ accidit creaturis. vt creator. dñs. refugium datum vel donatum et huiõi. De his auguſtinus in quinto libro de trinitate ait. Creator relatiue dicit̃ ad creaturam ſicut dominus ad ſeruum. Item non moueat q̃ ſpũſſanctus cum ſit coeternus patri et filio. dicitur tamen aliquid ex tempore/ veluti hoc ipm quod donatum diximus. Nam ſempiterne ſpiritus eſt donum. temporaliter autẽ donatũ. Et ſi dominus non dicitur niſi cũ habere incipit ſeruum. etiam iſta appellatio relatiua ex tempore eſt deo. Non enim ſempiterna creatura eſt cuius ille dominus eſt. ergo dominum eẽ ñ ſempiternum habet. ne cogamur etiam creaturam ſempiternã dicere. Quia ille ſempiterne non dominaretur. niſi etiaz iſta ſempiterne famularetur. Sicut autem ñ poteſt eẽ ſeruus qui non habet dominũ ſic nec dñs qui non habet ſeruum

¶ Oppoſitio q̃ non ex tempore ſit domi9 quia eſt dominus temporis/ quod non eſt ex tempore

SEd hic aliquis dicet /q̃ non ex tempore conuenit deo hec appellatio qua dicitur dominus. quia non eſt tantum dominus rerum q̃ ex tempore ceperũt. ſed etiam illius rei que non cepit ex tempore. id eſt ipi9 temporis quod non cepit in tempore. quia non erat ante tempus q̃ inciperet. Et ideo non cepit eſſe dominus ex tempe.

¶ Reſponſio

AD quod dici poteſt. quia licet non ceperit ex tempore eẽ dñs temporis. cepit tamen eſſe dominus temporis. quia non ſemper fuit tempus/⁊ ipius hominis ex tempore cepit eſſe dominus. De hoc auguſtinus in eodem libro continue ita ait. Quiſquis extiterit qui eternum deuz ſolum dicat. tempora vero non eẽ eterna ꝓpter varietatem et mutabilitatem. ſed tamẽ tempora non in tempore eẽ cepiſſe. quia nõ erat tempus antequam tempora inciperent. et ideo non in tempore acciderit deo vt dominus eſſet. quia ipoꝝ tpm

dominus erat/que vtiqꝫ non in tempore eſſe ceperunt·quid reſpondebit de homine qui in tempore factuſ eſt· Cuiꝰ ita qꝫ dominus non erat antequam eſſet? Certe vt dominus hominis eſſet ex tempore accidit deo·et ut omnis cōtrauerſia certe ut tuus dominus eſſet vel meꝰ qui modo eē cepimus (ex tpe habuit)

¶ Quomodo intelligendum ſit nichil dici de deo ſecundum accidens et q̄ ſunt accidentia relatiua·

Quomodo obtinebimus nichil ſecundum accidens dici deum· niſi quia ipſius nature nichil accidit quo mutetur ut ea ſint accidentia relatiua que commutatione aliqua rerū de quibus dicuntur accidunt ſicut amicus relatiue dicitur· Non enim amicus eſſe incipit niſi cuꝫ amare ceperit·ſit ergo aliqua mutatio volūtatiſ ut amicus dicatur· Numuſ vero cum dicitur preciuꝫ relatiue dicitur·nec tamen mutatus eſt cum eſſe ceperit precium·nec cum dicitꝰ pignus et huiōi/cum per eius gratiam regeneramur·qui dedit nobis poteſtatem filios dei fieri. Subſtantia ergo noſtra mutatur in melius cum filij eius efficimur. Simul et ille pater nr̄ eē icipit·

¶ Per ſimilitudinem oſtendit ꝙ poteſt deus dici quod ante non dicebatur ſine ſui mutatōe ut numus dr̄ precium

Si ergo numus poteſt nulla ſui mutatōne totiens dici relatiue vt neqꝫ cuꝫ incepit dici·neqꝫ cū deſinit aliquid in eius natura vel forma qua numus eſt mutatōnis fiat · quanto facilius de illa incommutabili dei ſubſtantia debemus accipere/ ꝙ ita dicatꝰ relatiue aliquid ad creaturam·vt quāuis temporaliter incipiat dici· non tam̄ ipi ſubſtantie dei accidiſſe aliquid intelligatur ſed illi creature ad quaꝫ dicitur

¶ Qꝫ deus dicitur refugium relatiue· et ex tempore ſine ſui mutatōne·

Qualiter etiam refugium noſtrū dicitur . Refugium enim noſtrum dicitꝰ deus relatiue · ad nos enim refertur·et tunc refugium noſtrum fit cum ad eum refugimus· Nunquid tunc fit aliquid in eius natura/qđ antequam refugeremus ad eum n̄ erat· In nobis ergo fit aliqua mutatio qui ad eum refugiendo efficimur meliores In illo autem nulla· Sic et pater noſter eē incipit/cum per eius gratiam regeneramur·qui dedit nobis poteſtatem filios dei fieri· Subſtantia ergo noſtra mutatur in melius cum filij eius efficimur · Similiter et ille pater noſter eē cepit· ſed nulla ſue commutatōne ſubſtantie · Qꝫ ergo temporaliter dici incipit deꝰ · quod antea non dicebatur/manifeſtum eſt relatiue dici · non̄ tamen ſecundum accidens dei ꝙ aliquid ei acciderit/ ſed plane ſecundum accidēs eius·ad quod dici aliquid deus incipit relatiue·

¶ Summatim predictorum intelligentiaꝫ perſtringit·

Ex his aperte oſtenditur ꝙ quedam de deo temporaliter dicūtur relatiue ad creaturas ſine mutatōne deitatis/ſed non ſine mutatōne creature·et ita accidens eſt in creatura non in creatore·et appellatio qua creatura dicitur relatiue ad creatorem relatiua eſt·et relatōnem notat que eſt in ipa creatura · Appellatio vero illa q̄ creator relatiue dicitur ad creaturam · relatiue quidem eſt · ſed nullam notat relatōnem que ſit in creatore·

¶ Hic ſoluitur queſtio qua querebatur vtrum ſpūſſanctus dicatur datum relatiue ad ſe cum ipſe det ſe·

HIc poteſt ſolui queſtio ſuperi⁹ ꝓpoſita vbi querebatur cū ſpūs ſanctus datum dicatur vel donatum. Q̄ autē datum refertur ad eū qui dat et ad illum cui datur. ⁊ ſpūſſanctus det ſeipſum/ vtrum ad ſeipm relatiue dicatur cum dicitur dari vel donari.

¶ Solutio.

QVi queſtioni reſpondentes dicim⁹ ſpmſanctū dici datū vel donatum relatiue et ad dantem et ad illum cui datur. Danſ autem ſiue donator eſt pater cum filio et ſpūſancto. Nec tamen dicimus ſpmſanctū referri ad ſe. Sed appellatio dati vel donati refertur ad dantem et ad recipientem. q̄ non poteſt aliquid dici datū niſi ab aliquo et alicui detur. Cum autē ſpūſſanctus dari a ſe vel datus a ſe dicitur/ relatiue quidem dicitur ad illum cui datur et eſt appellatio relatiua. et in illa cui datur mutatio fit non in dante

¶ Quomodo dicatur filius equalis patri an ſecundum ſubſtanciam an ſecundum relatōnem/ ita et ſimilis.

Tricesima prima distinctio

31 PReterea cōſiderari oportet cū tres perſone coeq̄les ſibi ſint vtrum relatiue hoc dicatur. an ſecundum ſubſtantiā. et ſi relatiue vtrū ſecundum relatōnem. an ſecundū eſſentiam conſideranda ſit equalitas. Deīn de quid ſit ipa equalitaſ. Ad quod dicimus quia ſicut ſimile nichil ſibi ē. ſimilitudo enim ut ait hilarius ſibi ipi nō ē. ita et equale aliquid ſibi non dicitur. ac ꝑ hᵒ ſicut ſimile. ita ⁊ eq̄le relatiē dicit. Dicitur ergo relatiue filius equalis patri. ⁊ vtriq; ſpirituſſanctus eſt tamen equalis patri filius et vtriq; ſpirituſſanct⁹ ꝓpter ſūmā ſimplicitatē eēntie/ et eq̄litatē. Eq̄lis eſt gᵒ fili⁹ pri ſcōz ſubſtātiam non ſecundum relatōnē. Vnde auguſtinuſ in quinto libro de trinitate ait Querimus ſecundum quid equalis ſit patri fili⁹. non ſecundum hoc q̄ ad patrem dicitur filius equalis eſt patri. Reſtat ergo ut ſecundum id equalis ſit/ q̄ ad ſe dicitur. Quidquid autem ad ſe dicitur. ſecundum ſubſtantiam dicitur. Reſtat ergo vt ſecundum ſubſtantiam ſit equalis. Eadem ergo ē vtriuſq; ſubſtantia. Item in ſexto libro. Satis ē videre nullo modo filium equalem eē pri. ſi in aliquo. ſ. qd pertineat ad ſignificādam eius ſubſtantiam inequalis inueniatur. In omibus ergo equalis eſt patri filius/ et eſt eiuſdem ſubſtātie. Equalis eſt ſpūſſanctus. et in omnibus equalis ꝓpter ſummam ſimplicitatem illius ſubſtantie. Ex his perſpicuum fit/ q̄ ſecundum ſubſtantiam filius eſt equalis pri. et vtriq; ſpūſſanctus. ⁊ appellatō tantū relatiua eſt

¶ Quid ſit equalitas.

EQualitas ergo patris et filij non ē relatio vel notio/ ſed nature vnitas et idemptitas

¶ Hic quomodo dicitur ſimilis. et quid ſimilitudo.

HOc idem etiā dicimuſ de ſimili et ſimilitudine. Cum enim dicitur filius ſimilis patri. relatiue quidem dicitur. Sed ſimilis eſt patri ꝓpter vnitatem eſſentie. Eſt ergo appellatio tantum relatiua. Similitudo vero eſt indifferens eſſentia

¶ Quibuſdam videtur q̄ nomine equalitatis vel ſimilitudinis non ponitur aliquid ſed remouetur

QVibuſdam tamen videtur noie equalitatis vel ſimilitudinis nō aliquid poni/ ſed remoueri vt ea ratōne dicatur filius equaliſ patri. q̄ nec maior eſt eo nec minor. et hoc ꝓpter vnitatem eſſentie. Ita et ſimilis dicitur

q̄a nec diuerſus·nec alienus ·nec ī aliq̄
diſſimilis·Et hoc propter eſſentie ſim=
plicitatem·Non ergo ſecunduꝫ q̄ filiuſ
eſt genitus a patre equalis vel iequalis ē
patri·nec ſimilis vel diſſimilis/ſꝫ equa=
lis et ſimilis ſcd̄m ſubſtantiā·

¶De ſententia ſancti hilarij qua in trini=
tate perſonarum ꝓp̄a oſtendit·

NOn eſt hic pretereunduꝫ quod
vir illuſtris hilarius ꝓpetates ꝑ
ſonarum aſſignans dicit in pa=
tre eē eternitatem/ſpeciem in imagine/
vſum in munere que tante difficultatis
ſunt verba·vt in eorum intelligentia ac
qꝫ explanatōne vehementer laboraue=
rit auguſtinus·vt ip̄e oſtendit in ſexto
libro de trinitate ita dicēs·Quidam cū
vellet breuiſſime ſingularum in trinita
te perſonarum inſinuare ꝓp̄a·Eternitas
eſt inquit in patre·ſpecies in imagine·
vſus in munere·

¶Ex quo ſenſu intelligenda ſint verba hi
larij hic docet auguſtinus et prius qua
re patri eternitas tribuatur·

ET quia non mediocris autorita
tis in tractatōne ſcripturarum
et aſſertōne fidei vir extitit·Hi
larius enim in libris ſuis poſuit horū ver
borum·id eſt patris et imaginis et mu=
neris·eternitatis ſpeciei et vſus abditā
ſcrutatus intelligentiam quantum va=
leo non eum ſecutum arbitror in eterni=
tatis vocabulo niſi q̄ pater non habet
patrem de quo ſit·filius autem de pa=
tre eſt ut ſit/atqꝫ vt illi coeternus ſit·
Imago eniꝫ ſi perfecte implet illud cu
ius imago eſt ip̄a coequatur ei·non illō
imagini ſue·in qua imagine ſpeciem no=
minauit·Credo ꝓpter pulcritudinē vbi
tanta eſt congruentia et prima equali=
tas et prima ſimilitudo nulla in re diſſi
dens·et nullo modo inequalis·et nulla
ex parte diſſimilis/ſed ad idemptitatē

reſpondentes ei·cuius imago eſt vbi eſt
prima et ſumma vita·cui non eſt aliud
viuere et aliud eē·ſed idem et prim9 ac
ſummus intellectus cui non eſt aliud vi
uere et aliud intelligere·ſed idem hoc ē
vnum tanquam verbum perfectum·cui
non deſit aliquid et ars quedam omni=
potentis et ſapientis dei·plena omniuꝫ
ratōnum viuentium et incōmutabilium
et omnes vnum in ea·ſicut ip̄a vnum d̄
vno/cum quo vnum·ibi nouit omnia de
us que fecit per ip̄am·

¶Hic de ſpūſancto quare vſus dicatur·

EſT autem ineffabiliſ quidam cō
plexus patris et imaginis qui n̄
eſt ſine perfruitōne·ſine carita
te ſine gaudio·Illa ergo dilectio dele=
ctatio felicitas vel beatitudo·ſi tamen
aliqua humana voce digne dicitur vſ9
ab illo appllata eſt breuiter·et eſt in tri
nitate ſpūſſanctus·non genitus ſꝫ geni
toris genitiqꝫ ſuauitas ingeniti largita
te atqꝫ vbertate perfundens oīs crea
turas pro captu earum·itaqꝫ illa tria ⁊
a ſe inuicem determinari videntur et in
ſe īfinita ſunt·Qui videt hoc vel ex p̄te
vel ꝑ ſpeculū ⁊ in enigīte·gaudeat cogno
ſcens deum et gratias agat·Qui vero
non videt/tendat per pietateꝫ ad vidē=
dum·non per cecitatem calumniānduꝫ
quamuis eſt deus/ſꝫ tamen trinitas·Ec
ce habes qualiter verba hilarij premiſ=
ſa accipienda ſint·licet tante ſint profū
ditatis ut etiam adhibita expoſitōe vix
aliquatenus ea intelligere ualeat huma
nus ſenſus·cum et ip̄a eorum explanatō
quam hic augnſtinus edidit/plurimum
in ſe habeat difficultatis ⁊ ābiguitatis

¶Q̄ ſecundum hanc expoſitōnē non di=
ſtinguuntur ibi ꝓpetates perſonaꝝ tres

NOn enim ſecundum premiſſam
expoſitōneꝫ diſtinguuntur hic
tres ille proprietates ſuperius

aſſignate· ſed ipē ypoſtaſes diſtīcte ab
inuicem monſtrantur ·Eternitatis tam
nomine eadem videtur deſignata ꝓprie
tas/ quam notat hoc nomen ingenitus·
Sed videamus quid ſit qꝫ ait· Imago
ſi perfecte implet cuius imago eſt ipſa
coequatur ei/ nō illud imagini ſue

¶ Hilarius in libro de ſinodis ·

Omnis imago eius ad quaꝫ ima
ginatur ſpecies indifferens eſt·
Neqꝫ enim ipē ſibi quiſquā ima
go ē· ſed eū cꝰ imago eſt ncēe ē ut ima
go demonſtret· Imago ergo eſt rei ad
rem coequandam et imaginata et indi
ſcreta ſimilitudo· Eſt ergo pater/ eſt et
filius· Et quia imago eſt patris filius · ⁊
quia imago eſt ut rei imago ſic ſpēm ne
ceſſe eſt et naturam et eſſentiam ſcdūm
qꝫ imago eſt in ſe habeat auctoris · Vidē
tur enim dicere qꝫ filius qui eſt imago
patris patri coequatur · non pater filio
cuꝫ et filius dicatur equalis patri ī ſcrip
tura/ et pater filio· ſed filius hoc habꝫ
a patre vt ſit ei equalis· pater autem nō
habet a filio· et tamen filius plene ac ꝑ
fecte equalis eſt patri· i· imago ei cuius
eſt imago·

¶ Quare dicatur hilarius ꝓpa perſonaruꝫ
aſſignaſſe in verbis preiectis cum ibi nō
ſint expſſe ꝓprietates ·

Propria ergo perſonarum in p̄
dictis verbis aſſignaſſe dicitur
hilarius· quia relatiua nomīa ꝑ
ſonarum poſuit· ſ· patris imaginis ⁊ mu
neris que relatiue dicuntur de perſonis
et ꝓprietates notant quibus diſtinguun
tur perſone· Ita enim dicitur ſpūſſan
ctus munus relatiue ſicut donum· Verꝫ
tamen ipās ꝓpetates alijs tribus nomi
nibus non ſignificauit/ iuxta predictam
auguſtini expoſitōneꝫ/ niſi ſolo nomine
eternitatis quo non ipam paternitateꝫ
ſed eam voluit intelligi notionem qua
dicitur ingenitus·

¶ Qꝫ earundem perſonarum diſtinctōneꝫ
notat auguſtinus alijs verbis ſine expſ
ſione trium ꝓpetatum·

Illud etiam ſciri oportet qꝫ eaꝫ
dem trium perſonarum diſtin
ctōnem auguſtinus oſtendere
volens· ſine expreſſione illarum triū ꝓ
prietatum ſuperius commemoratarum·
i primo libro ō doctrina xp̄iana ſic ait ·
In patre eſt vnitas· in filio equalitas · i
ſpūſancto vnitatis equalitatiſqꝫ concor
dia · Et tria hec vnum omnia ꝓpter p̄reꝫ
equalia omnia ꝓpter filiuꝫ· connexa oīa
ꝓpter ſpmſanctum· Itaqꝫ pater et filiuſ
et ſpūſſanctus· et ſingulus quiſqꝫ horū
deus eſt et ſimul omnes vnus deus · et
ſingulus quiſqꝫ horum plena ſubſtantia
eſt· et ſimul omnes vna ſubſtantia· paẗ
nec eſt filius· nec ſpūſſanctus eſt filius ·
nec pater eſt/ nec ſpūſſanctus· Spūſſan
ctus nec pater eſt/ nec filiuſ· Sed pater
tantum pater· et filius tantum filius · et
ſpūſſanctus tantum ſpūſſanctus· Eadeꝫ
tribus eternitas· eadem incommutabi
litas· eadem maieſtas· eadem poteſtas
In his verbis aperte inſinuatur perſo
narum trium diſtinctō ·

¶ Quare patri attribuatur vnitas et filio
equalitas ·

Sed plurimos mouꝫ qꝫ patri att̄
buit vnitatem· filio equalitateꝫ
Cuꝫ em̄ vnitaſ dicatur ſecundū
ſubſtontiam non tātum in patre eſt/ ſed
etiam in filio et in ſpūſancto· et equali
tas vna eſt patris/ et filij/ et ſpūſſancti·
Cur ergo patri attribuitur vnitas· et fi
lio equalitas· Forte eadem ratiōe attri
buitur patri vnitas ſcdūm auguſtinum
qua ſupra eidem eternitas ſecundum hi
larium· quia videlicet pater ita eſt / vt
ab alio non ſit · Et quia filium genuit·
vnum ſecum deum · et ſpūſſanctꝰ ab eo

procedit vnus cum eo deus· Vnitas er=
go in patre eē dicitur·quia nec eſt ali=
quid aliud a quo ſit· non enim ab alio
eſt·nec ab eo aliquis vel aliquid eſt ab
eterno quod vnum cum eo non ſit·filius
enim et ſpūſſanctus vnum ſunt cum pr̄e
Vnde veritas ait· Ego et pater vnum
ſumus·

¶ Hilarius in libro de ſinodis

SI quis innaſcibilem et ſine ini=
tio dicat filium quaſi duo ſine
pricipio·et duo innaſcibilia· et
duo innata dicēs·duos faciat deoſ ana
thema ſit· Caput ei qd̄ eſt principium
omnium filius· Caput autem quod eſt
principium xp̄i deuſ· Sic enim ad vnuz
initialem omnium initium· per filiuz vni
uerſa referimus·filium innaſcibilem cō
fiteri impiiſſimum eſt· Jam enim n̄ erit
vnus deus·quia deum vnum predicari
natura vnius innaſcibilis dei exigit· Cuz
ergo deus vnus ſit·duo innaſcibiles eē
non poſſint·cum idcirco deus vnus ſit·
cum et pater deus ſit·et filius dei deus
ſit·qz inaſcibilitas ſola penes vnū ſit·fi
lius aūt ideō deus·qz ex inaſcibili eſſentia
natus exiſtat· Caput enim omnium vt
filius eſt·ſed caput filij deus eſt· et ad
vnum deum omnia hoc gradu/et hac cō
feſſione referuntur cuz ab eo ſumāt vni
uerſa principium· cum ipe principiū ſit·
Idem in eodem· Oībus creaturis ſub=
ſtantiam voluntas dei attulit·ſed natu
ram dedit filio ex innaſcibili ac non na=
ta ſubſtantia perfecta natiuitas· Talia
enim cuncta creata ſunt qualia deus eē
voluit·filius autem natus ex deo ſubſi=
ſtit talis qualis deus eſt· Nec diſſimilē
ſui edidit natura naturam·ſed ex ſubſtā
tia dei genitus nature ſcd̄m originez at
tulit/non ſecundum creaturas volunta
tis eſſentiam·

¶ Quare pater et filius dicantur eſſe vnū
vel vnus deus ſed non vnus· quia res
eiuſdem nature recte poſſunt dici vnum
ſimpliciter et cum adiectōne· Res ve=
ro diuerſe nature non poſſunt dici vnuz
niſi dicatur quid vnum·

HIc dici oportet qꝫ pater et fili=
us et ſpūſſanctus recte dicunt
eſſe vnum et vnus deus·ſed nō
vnus· Res enim due vel plures recte poſ
ſunt dici vnum eſſe/ſi ſint vnius eſſentie
et earum vna ſit natura· Vnus autē vel
vna non poteſt dici de diuerſis rebus ni
ſi addatur quid vnus vel vna·quo addi
to recte poteſt dici de rebus et vnius et
diuerſe ſubſtantie. Vnde auguſtinus ī
ſexto libro d̄ trinitate ſic ait· Neſcio vtrū
inueniatur in ſcripturis dictum· vnū ſūt
quorum eſt diuerſa natura· Si autem et
aliqua plura ſint eiuſdem nature et di=
uerſa ſentiant·non ſunt vnum inquantū
diuerſa ſentiunt· Cuz ergo ſic dicit vnū
vt non addatur quid vnuz·et plura vnū
dicuntur eadem natura atqꝫ eſſentia·nō
diſſidens neqꝫ diſſentiens ſignificatur·
Vnde paulus et apollo qui et ambo ho
mines erant et idem ſentiebant vnum eē
dicuntur cum dicitur· Et qui plantat et
qui rigat vnum ſunt· Cum vero additur
quid vnuz poteſt ſignificari aliquid ex
pluribus vnum factum quamuis diuer=
ſis natura / ſicut anima et corpus/non
poſſunt vtiqꝫ dici vnum· Quid enim taz
diuerſum niſi addatur vel ſubintelliga=
tur quid vnum·id eſt vnus homo· Vnō
apoſtolus. Quid adheret inquit domi=
no ſpūs vnus eſt· Non dixit vnus eſt vel
vnum ſunt·ſed addit ſpūs· Diuerſi ſunt
enim natura ſpūs hominis et ſpūs dei·
ſed inherendo fit ſpūs hominis·vnus ſpi
rituſ cum deo·quia particeps fit verita
tis beatitudinis illius. Si ergo de his
que diuerſe ſubſtantie ſunt recte dicitur
qꝫ ſint vnus ſpūs·quanto magis qui vni
us ſubſtantie ſunt recte dicuntur vnus
deus eſſe·

¶ Du hereſi ſabellij·

Pater ergo et filius vnū ſunt vti
q; ſecundum vnitatem eſſentie.
et vnus deus. In quo et arria=
na hereſis damnatur que patrem. et fili
um et ſpm̄ſanctum vt ait auguſtinus in
libro de hereſibus nō vult eſſe vni⁹ eiuſ
demq; ſubſtantie atq; nature. vel ut ex
preſſius dicatur eſſentie/ que grece di=
citur vſia. ſed filium eē creaturam /nec
non ſabelliana. que ut ait auguſtinus in
eodem libro dicebat. xp̄m eundem ip̄m
et patrem et ſpm̄ſanctum eē. vt eſſet tri
nitas nō vnum ſine ſubſiſtentia perſo=
narum. Vtrāq; peſtem ut ait auguſtin⁹
ſuper iohannem elidit veritas ait. Ego
et pater vnum ſumus. Vtrunq; audi et
aduerte et vnum et ſumus et a caribdi
et ſcilla liberaberis. Q) enim dixit vnū
liberat te ab arrio. q) dixit ſumus. libe=
rat te a ſabellio. Si vnum ergo non di=
uerſum. ſi ſumus/ergo pater et filius.
Sumus em̄ non diceret de vno. nec vnū
de diuerſo. Erubeſcant ergo ſabelliani
qui dicunt ip̄m eē patrem qui eſt filius
confundentes perſonas qui et dicti ſunt
patripaſſiani qui dicunt patrē fuiſſe paſ
ſum. Arriani vero dicunt aliud patrem
eſſe aliud filium. non vnam ſubſtantiam
ſed duas/patrem maiorem. filium mino=
rem. Noli hoc dicere tu catholice. In
medio ergo nauiga vtrūq; periculoſum
litus deuita et dic. Pater pater eſt/et
filius filius eſt. Alius pater alius filius.
ſed non aliud. immo hoc ip̄m/ quia vnus
deus. Ecce oſtenſum eſt quare vnitas i
patre eē dicatur cū tres vnum ſint.

¶ Quare dicitur eē equalitas in filio. cū
ſit vna equalitas trium.

Nunc videamus quare equalitas
dicatur eē in filio / cum vna et
ſumma equalitas ſit triū. hoc
ideo forte dictum eſt. quia filius genit⁹
eſt a patre equalis gignenti et dono qd
ab vtroq; procedit. et ideo illa tria dicū
tur eē equalia ꝓpter filium. Filius enim
habet a patre ut ſit ei equalis et ſpiri=
tuiſancto. et ſpūſſanctus ab vtroq; ha=
bet/vt ſit equalis vtriq;. Hoc autem ſi=
ne aſſertōnis ſupercilio et maioris intel
ligentie preiudicio dicimus/ malentes i
apertōne tam clauſorum ſermonum pe=
ritiores audire q̄ȝ aliquid aliis influere.

¶ Quare in ſpūſancto dicitur eē vtriuſq;
concordia vel cōnexio

Quod autem in ſpū dicitur eius
vtriuſq; concordia. et per eum
omnia connexa facilior eſt intel
ligentia nobis premiſſa ad mentem re=
uocantibus. Supra enim ſecundum au=
toritates ſanctorum dictum eſt. q) ſpūſ
amor eſt quo pater diligit filium/ et fili
us patrem. Recte ergo ſpūſſanctus di=
citur connexio vel concordia patris et fi
lii et per eum omnia connexa. Vnde au
guſtinus in quinto libro de trinitate.
Communio quedam conſubſtantialis
patris et filii eſt amborum ſpūſſanctus.
Idem in ſeptimo de trinitate. Spiritus
ſanctus eſt ſumma caritas vtrūq; coniū
gens noſq; ſubiungens.

¶ Vtrum pater vel filius ſ. ſ. diligat cū di
ligere idē deo ſit qd eſſe.

Hic oritur queſtio ex predictis d
ducta. dictum eſt enī ſupra at=
q; ſanctorum autoritatib⁹ oſtē
ſum q) ſpūſſanctus eſt communio patriſ
et filii et amor quo pater et filius ſe in=
uicem diligunt. Ideo queritur vtrū pa
ter uel filius per ſpm̄ſanctū diligat. qd
vtiq; videtur oportere dici ſecundum
autoritates ſuperpoitas/ quibus oſten
ditur ſpm̄ſanctum eē quo genitus a gi=
gnente diligatur. genitoremq; ſuum di=
ligat. Sed econtra ſi pater uel fili⁹ di=
catur diligere per ſpm̄ſanctum/ uidetur
eſſe per ſpm̄ſanctum. quia non eſt aliud
deo eſſe et aliud diligere ſed idem. quia
ut ait auguſtinus in quindecimo libro

de trinitate. Quidquid ſecundum qualitates in illa ſimplici natura dici videt ſecundum eſſentiam eſt intelligendum. vt bonus. magnus. immortalis. ſapiens diligens. et huiuſmodi. Ideoqꝫ ſi pat vel filius diligit per ſpm̄ſanctum. per ipſum ſanctum eſſe videtur. neqꝫ tantū eſſencia ſua diligit. ſed etiam dono.

Hec queſtio inſolubilis eſt humanū ſuperans ſenſum in qua autoritates ſibi occurrunt.

Huic queſtioni cum altitudinē nimie profunditatis contineat. id ſolum reſpondemꝰ/ quod auguſtinus ſignificare videtur. ſ. q̄ pater et filius ſe diligant et vnitatem ſeruēt non ſolum eſſentia ſua. ſed ſuo dono ꝓprio quod licet ſupra poſitum ſit iterare tamen non piget. quia ſic expedit. Ait auguſtinus in ſexto libro de trinitate ita. Manifeſtuꝫ eſt q̄ non aliquis duorum eſt quo vtrqꝫ coniungitur/ quo genitꝰ a gignēte diligatur. genitoremqꝫ ſuum diligat. ſineqꝫ non participatōne/ ſꝫ eſſentia ſua. neqꝫ dono ſuperioris alicuius ſed ſuo ꝓp̄o ſeruantes vnitatē pacis

Aperte dicit q̄ pater et filius eſſentia ⁊ dono ſuo diligunt ſe et pacē ſeruant

Ecce hic dicit/ q̄ eſſentia ſua et dono ſuo ſeruant vnitatē. Idē in quindecimo libro de trinitate ait. In illa trinitate quiſ audeat dicere patrem nec ſe nec filium nec ſpiritū ſanctum diligere/ niſi per ſpm̄ſanctum. Hic aperte oſtendit patrem non tantū per ſpiritumſanctum diligere. Non autē ſimpliciter dicit patrem non diligere per ſpm̄ſanctum.

Utrum pater ſit ſapiens ſapientia quaꝫ genuit. ſicut diligere amore qui ab ip̄o procedit.

Preterea diligenter inueſtigari oportet vtrum pater ſapiēs ſit ſapientia quam genuit que tantum filius eſt/ quod videtur a ſimili poſſe probari. Si enim pater diligit amore qui ab ip̄o procedit. cur non et ſapientia uel intelligentia quam genuit ſapit uel intelligit. Hanc queſtionem vrgere videtur ut ait auguſtinus in ſexto libro de trinitate quod ſcripſit apoſtolꝰ dicens xp̄i dei virtutem et dei ſapientiam. Ubi queritur. vtruꝫ ita ſit pater ſapientie et virtutis ſue/ ut hac ſapientia ſapiens ſit quam genuit. et hac virtute potenſ quam genuit. ſed abſit ut ita ſit quia ſi hoc eſt ibi eſſe quod ſapere. non per illam ſapientiam quam genuit ſapiens dicitur pater. alioquin nō ip̄a ab illo. ſed ille ab ip̄a eſt.

Hic determinat dicens patrem non eē ſapientem ſapientia quam genuit.

Si enim ſapientia quam genuit cauſa eſt illi ut ſapiens ſit. etiam ut ſit ip̄a illi cauſa eſt qd̄ fieri non poteſt. niſi gignendo eum aut faciendo. ſed nec genitricem nec conditricem patris vllo modo quiſq̄ dixerit ſapientiam. Quid enīꝫ ē inſanius? Ergo pater ip̄a ſapientia eſt qua ſapiens eſt. Filius vero dicitur ſapientia patris. et virtus patris. non quia pater per eū ſit. ſapiens uel potens. ſed quia filius ſapiētia et virtus eſt de patre ſapientia et v̄tute. Ex his ergo patet q̄ pater nō eſt ſapiens ſapientia genita/ ſed ſeip̄a ſapiētia ingenita.

Utrum filius ſit ſapiens ſapientia genita vel ingenita.

Poſt hec queri ſolet a quibuſdā vtrum filius ſit ſapiens ſapientia genita vel ingenita. Si enīꝫ non eſt ſapiens ſapientia genita. nec ſeip̄o ſapiens eſt. Si vero ſapiētia genita

ſapiens eſt·non videtur ſapiens eē ſapi
entia ingenita ·et ita nō videtur ſapiēs
a patre ·cum a patre habet omnia.

¶ Reſponſio·

AD quod dicimus / quia vna eſt
ſapientia patris et filij et ſpūs
ſancti ſicut vna eēntia· quia ſa=
pientia nullius nature ſimplicitate ē eſ=
ſentia· et tamen filius tantum eſt ſapien
tia genita / et pater ſapientia ingenita ·
et ſapientia genita eſt de ſapientia īge
nita uel a ſapientia ingenita· Et cum id
ſit ibi eſſe quod ſapientem eē · relinquit
ut ſapientia genita ſit ſapiens de ſapien
tia ingenita· Non ergo filius dicitur ſa=
pientia dei· tanquam ipſe ſolus itelligēs
ſit· vel ſapiēs ſibi et patri et ſpūi ſancto
quia ut ait auguſtinꝰ i ·xv·libro ꝺ tri ·
ſolus ibi filiꝰ itelligit ⁊ ſibi ⁊ pr̄i ⁊ ſ·ſ·
ad illam reditur abſurditatem vt pater
ñ ſit ſapiens de ſeipō / ſed de filio · Nec
ſapientia ſapientiam genuerit / ſed ea ſa
pientia pater dicatur ſapiens eſſe quaꝫ
genuit · Vbi enim non eſt intelligentia
nec ſapientia poteſt eē· Ideoqꝫ ſi pater
non intelligit ipſe ſibi / ſed filius intelli=
git patri· pfecto filius patrem ſapien=
tem facit· et ſi hoc eſt deo eſſe quod ſa
pere· et ea illi eſt eſſentia que ſapientia·
non filius a patre quod veruꝫ eſt / ſed a
filio potius pater habet eſſentiaꝫ quod
abſurdiſſimum atqꝫ falſiſſimuꝫ eſt · Eſt
ergo deus pater ſapiens ea que ipſe eſt
ſua ſapientia· et filius ſapientia patris ē
ſapiens de ſapientia que eſt pater / de
quo eſt genitus filius· Ita et pater eſt
intelligens ea que ipſe eſt ſua intelligen
tia· Non enim eſſet ſapiens qui non eſſꝫ
intelligens· filius autem ītelligentia pa
tris · de intelligentia genitus eſt / que ē
pater / de qua et intelligens eſt· Proin=
de pater eſt ſapientia · et filius ſapiētia
et vtrqꝫ vna ſapientia ·et tamen ſolꝰ pa=
ter eſt ingenita ſapientia· et filius ſolus
genita ſapientia· nec tamen alia ſapien=
tia pater· alia filius· ſed vna eademqꝫ· ſi
cut pr̄ ē ds īgeitꝰ · ⁊ filiꝰ ds geitꝰ · neqꝫ
ds genitus ē deus ingenitus · ñ ideo tñ
alius deus eſt pater / alius filiꝰ · ſed vnꝰ
deus vterqꝫ / non autem vnus · alius eſt
enim genitus alius ingenitus· ſed nō ali
us deus· ymmo vterqꝫ vnum ſiue vnus
deꝰ · Ita ñ ē ſapīa geīta· ſapīa īgeīta· ſꝫ
alia eſt ſapientia genita· alia ingenita ·
non eſt tamen alia ſapientia ſed vna ea=
demqꝫ ſapientia·

¶ An filius ſit ſapiens ſeipō uel p ſeipm̄ .

EX predictis conſtat qꝫ filius nō
eſt ſapiens a ſe· neqꝫ de ſe · ſed
de patre et a patre· Queri aūt
ſolet utrum filius ſit ſapiens ſeipō vel p
ſeipm̄·

¶ Solutio a quibuſdam

QVidam dicunt multipliceꝫ hic
fieri intelligentiam· et ideo di=
ſtinguendum fore· ita ut cuꝫ di
cas filium eē ſapientem ſeipō vel per ſe
ipm̄ ſi ſui natura / et eſſentia ſapientem
intelligas / verus ſit intellectus· Si ve=
ro a ſeipō vel de ipō ſapientem eſſe in=
telligas / falſitati ſubiectam habes intel
ligentiam.

¶ Aliorum determinatio·

ALij vero ſimpliciter et abſqꝫ de
terminatōne concedunt huiōi
locutōnes ·filius eſt ſapiens p
ſe· ſed non a ſe vel de ſe· et filius eſt de=
us per ſe· et eſt per ſe· ſed non a ſe uel ꝺ
ſe· Hoc confirmantes verbis hilarij qui
filium non a ſe· ſed per ſe agere in libro
nono de trinitate ait· Nature īquit cui
contradicis heretice hec vnitas eſt · vt
ita p ſe agat filius / ne a ſe agat· et ita ñ
a ſe agat ut per ſe agat· Intellige filiuꝫ
agentem· et per eum patrem agentem·
Non a ſe agit / cum pater in eo manere

monſtratur. Per ſe agit cum ſecundum natiuitatē filij agit ipſe que placita ſūt. Infirmus ſit non a ſe agendo niſi a deo ipſe agit. non ſit vero in vnitate nature ſi que agit. et in quibus placet non per ſe agit. Sicut ergo inquiunt. filius per ſe agit/ ſed nō a ſe. Ita et filius debet dici ſapiens per ſe ſed non a ſe. ſic et ipſe deus eſt vel eē dicendus eſt ut aiunt ſe non a ſe vel de ſe

An vna tantum ſit ſapientia patris.

POſt hec a quibuſdam queri ſolet vtrum vna tantum ſit ſapiētia patris. quod non eē incunctanter probare hoc modo. Filius inquiunt eſt ſapientia patris genita/ qua pater ſapiens non eſt. Eſt igitur aliqua ſapientia patris qua ſapiens non eſt. eſt autem et ſapientia patris ingenita/ et ea pater ſapiens eſt. Eſt ergo quedam ſapiētia patris qua ſapiens eſt. et ipſa non eſt illa ſapientia patris qua pater ſapiens eſt. Non eſt ergo vna tantum ſapientia patris. Item ſapientia ingenita eſt ſapiētia patris. et a ſapientia genita eſt ſapientia patris. Non eſt autem ſapientia ingenita ſapientia genita. Non eſt igitur vna tantum patris ſapientia. hec et his ſimilia tanquam ſophiſtica et autoritate longinqua cunctiſqȝ in theologia et a veritate peritis patentia abijcimus. reſponſo indigna aduertentes. Id tantū adijcientes quia vna eſt tantum ſapientia patris. ſed non vno modo dicitur. Naȝ ſapientia patris dicitur illa quam genuit. et ſapientia patris dicitur ea qua ſapiens eſt. Diuerſa eſt ergo ratio dicti. Illa ei dicitur patris/ quia eaȝ genuit. et ea dicitur patris. quia ea ſapit. vna eſt tamē ſapientia patris. quia ſapientia genita eſt eadem ſapientia/ et ea qua ſapiens ē ſiue ea qua ſapiens non eſt intelligatur perſona patris/ ſiue eē vna patris. quia perſona patris que intelligitur cum dicitur ſapientia ingenita et perſona filij que ſignificatur cum dicitur ſapientia genita vna eademqȝ ſapientia eſt que eſſentia diuina itelligitur communis tribus perſonis.

Vtrum in trinitate eſt dilectō que ē trinitas. et tamen ſpūſſanctus eſt dilectō que non eſt trinitas. nec ideo due ſunt dilectōnes. ita et de ſapientia.

ET ſicut in trinitate dilectō eſt/ que eſt pater/ filius/ et ſpūſſanctus. que eſt ipſa eſſentia deitatis. et tamen ſpūſſanctus dilectio eſt. que non eſt pater uel filius. nec ideo due dilectōnes ſunt in trinitate. quia dilectio que ipſe ſpūſſanctus eſt. eſt dilectō que trinitas eſt. non tamen ipſa trinitas eſt. ſicut ſpūſſanctus eſt eſſentia que trinitas eſt. non tamen ipſe trinitas eſt. In trinitate ita ſapientia eſt que eſt pater et filius et ſpūſſanctus. que eſt eſſentia diuina. et tamen filius eſt ſapientia que non eſt pater. vel ſpūſſanctus. Nec ido due ſapientie ibi ſunt. quia ſapientia que ipſe eſt filius eſt eſſentia que eſt trinitaſ ipſa tamen non eſt trinitas ſicut filius ē eſſentia que ē trinitas. ipſe tñ nō ē trinitas.

Qua rōne pater non dicitur ſapiens ea ſapientia quam genuit. eadem videtur debere dici. quod non ſit diligens pater. vel filius dilectōe qua ab vtroqȝ procedit

PReterea diligenter notandum eſt quod ea ratōne qua pater non dicitur ſapiens eē ſapia quā genuit. videtur forte dicendum/ quod pater non diligat filium/ vel filius patrem ea dilectōne que ab vtroqȝ procedit. ſcȝ que ipſe ſpūſſanctus eſt. Sicut enim idem ē deo ſapere quod eſſe. ita ē ei idem diligere quod eſt eē. Ideoqȝ ſicut negatur pater eē ſapiens. ſapientia quam genuit quia ſi ea diceretur ſapiens/ non ipſa ab eo. ſed ipſe ab ea intelligeretur eſſe. ita videtur non debere concedi quod pater vel

filius diligat dilectōne que tantum ſpirituſſanctus eſt. quia ſi ea diligit pater vel filius. non ſpūſſanctus videtur eſſe a patre et filio. ſed pater ⁊ filiuſ a ſpūſancto. quia idem eſt ibi diligere quod eſſe. Et ſupra dictum eſt atq; autoritate auguſtini ſancitum/ q; i trinitate tria ſunt vnus diligens eum qui de illo eſt. ⁊ vnꝰ diligens eum de quo ē. et ipa dilectio. et non eſt aliquis duorum quo genitus a gignente diligitur/et genitorem ſuū diligit. Quibus verbis aperte ſignificatur patrem filium. et filium patrem diligere /ea. ſ. dilectōne que non eſt aliqs eorum/ſed tantum ſpūſſanctus. Cū idē ergo ſit ibi diligere quod eē/ quomodo dicitur pater uel filius non eſſe ea dilectōne qua alter alterum diligit. Cum iō pr̄ negetur ſapere ſapientia quam genuit. ne ea eē intelligatur.

Q; et hec queſtio inexplicabilis eſt que excellit infirmitatem hominis.

Difficilem michi fateor hanc queſtionem precipue cum ex predictis oritur que ſimilem videretur habere rōnem. quod nr̄e intelligentie attendens infirmitas/turbat. cupiēs magis ex dictis ſanctorum referre/q; afferre. Optimus enim lector ē inquit hilarius in primo libro de trinitate qui dictorum intelligentiā expectet ex dictis potius q; imponat. et retulerit magis q; attulerit. neq; cogat id videri dictis contineri quod ante lectōnem preſumpſerit intelligendum. Cum ergo de rebꝰ dei ſermo ē concedamus deo ſui cognitōnem. dictiſq; eius pia veneratōne famulemur. Inueſtiget g° diligenter piꝰ lector rōnē dictorū ſi forte dictorum aliquam valeat reperire cauſam qua nota ipſa premiſſa queſtio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc queſtionem non abſoluens. ſed errorem excludens ꝯfiteor non ita eſſe dictum/ patrem diligere filium. vel filium prēm ea dilectiōe que ab vtroq; procedit /q̄ non eſt aliquis eorum. ſed tantum ſpūs ſanctꝰ. tanquam ea dilectōne pater ſit vel filius. Sed ſic ea pater diligit filiū et filius patrem. vt etiam pater per ſe ea que ipe eſt dilectōne diligat. ſic et filius. non autem ſic ut pater per ſe nō diligat et filius/ſed per eā tantum. Quis hec in illa trinitate inquit auguſtinus opinari vel affirmare preſumat. Eam tn̄ queſtionem lectorum diligentie plenꝰ diiudicandam atq; abſoluendam relinquimus ad h° minus ſufficientes.

Vtrum ꝓꝑetates perſonarum ſint ipe perſone. et deus. i. diuina eſſentia. 33

Poſt ſupradicta interius conſiderari atq; ſubtiliter inquiri oportet vtrum ꝓprietates perſonarum quibus ipe perſone determinant ſint ipe perſone. ⁊ ſint deus id eſt diuina eſſentia. an ita ſint i perſonis vt nō ſint perſone. ac per hoc nec diuina eſſentia. Q; enim in perſonis ſint ꝓprietates/nemo inficiari audeat. cum aperte clamet autoritas q; in perſonis eſt ꝓꝑetas. et in eſſentia vnitaſ. Superius quoq; multis ſanctorum teſtimonijs aſtruximus perſonas per ꝓꝑetates diſtingui atq; determinari. ipaſq; ꝓꝑetates tres. ſ. ꝓprijs expreſſimus vocabulis.

Q; ꝓꝑetates ſint perſone.

Cum ergo ꝓprietateſ ipe ab eterno fuerint quibus ipe perſone determinantur et differunt quomodo eſſent ſi in eis non eſſent Et quomodo in eis eſſent et ipe perſone non eſſent quin ibi eſſet multiplicas. Quocirco ſicut ꝓꝑetates eſſe in perſōis ita et eas perſonaſ eē confitemur. ſicut ſupra autoritate hieronimi ut non pigeat reuocare ad mentem proteſtati ſumꝰ in expoſitōne fidei ita dicentiſ.

¶ Hieronimus breuiter tangit que ſupra poſita ſunt ut aliud addat.

Sabellij hereſim declinātes tres perſonas expſſas ſub ꝓprietate diſtinguimus. Non enim nomina tantūmō ſed etiaꝫ nominuꝫ ꝓpetates id eſt perſonas. vel ut greci exprimunt ypoſtaſes/hoc eſt ſubſiſtentias confitemur. Ecce aperte dicit perſonas ꝓprietatibus diſtingui. et ipſas proprietates eſſe perſonas cuius hic verba perſtringimus quia ſupra latius poſuimus.

¶ Qꝫ ꝓpetates ſint diuina eſſentia.

Unqꝫ de ſimplicitate deitatis ſupra diſſeruimus autoritatib9 ſanctorum .ſ. auguſtini .hilarij. iſidori. necnon et boetij euidenter monſtrauimus deum hoc eſſe omnino quod in ſe habet. excepto ꝙ pater habet filiū nec eſt filius. et filius habet patrem nec eſt pater. et ſic eſt in natura trium ut ꝙ habet hoc ſit quod habet. ⁊ totum qđ ibi eſt vnum eſſe/vnam vitaꝫ eē que modo non iteramus/ne faſtidium lectori ingeramus.

¶ Et predictis concludit ꝓpetates eē perſonas et vnam eſſentiam.

Si ergo proprietates ibi ſūt ſingula eorum id in quo eſt et vna eademqꝫ vita ſingule ſunt. fateamur ergo ⁊ proprietates eē i tribus perſonis. et ipas eſſe perſonas atqꝫ diuinam eſſentiam.

¶ Autoritate aſtruit ꝙ ꝓpetas ſit natura

Quod enim proprietas etiam diuina natura ſit oſtendit hilarius dicens natiuitatem filij eſſe naturam vnde eſt in ſeptimo libro đ trinitate ait. Vtriuſqꝫ natura non differt. vnum ſunt pater et filius. Habet ergo hoc ſacramenti natiuitas ut complectatur in ſe et nomen ⁊ naturā ⁊ poteſtatē quia natiuitas non poteſt non eē ea natura vnde naſcatur filius. Idem in ſexto. Natiuitas ꝓpetas eſt/veritas eſt. Idem in ſeptimo dicit ꝙ natiuitas ſit intelligenda eſſe in natura dei. Supra enim dixit quia ꝓpium patris eſt ꝙ ſemper pater eſt. et ꝓprium filij eſt ꝙ ſemper filius eſt. ſignificans/ꝙ ꝓprietas pris eſt pater. et ꝓprietas filij eſt filius. His aliiſqꝫ pluribus autoritatibus aperte ſignificari videtur. ꝙ ꝓprietas filij filius ſit. ſic et deus. Ita et ꝓpetas patris et ꝓpetas ſpiritusſancti.

¶ Quidam negant ſcilicet proprietates eſſe perſonas et diuinā naturā. et quare

Hoc autem aliqui negant dicentes quidem proprietates in perſonis eſſe. ſed non eſſe perſonas ipas. quia ita dicunt eē in perſonis vel in eſſentia diuina. vt non ſint interius ſicut ea ſunt que ſecundum ſubſtantiam dicuntur de deo ut bonitas iuſticia/ſed extrinſecus affixa ſunt atqꝫ ita eſſe rōnibus probare contendunt.

¶ Obiectio eorum prima qua volunt probare proprietates non eſſe perſonas

Si enim inquiunt ꝓpetates ſunt perſone/non eis perſone determinantur. Contra quod dicim9 quia etiam ſeipis perſone differunt ſicꝫ hieronim9 loquens de patre et filio ⁊ ſpūſancto dicit. Subſtantia vnum ſunt ſed perſonis ac nominibus diſtinguunt. Sed iterum addunt. Si ꝓprietates ipe diuina eſſentia ſunt. cum eſſentia nō differunt tres perſone. nec ꝓpetatibus differunt. Quomodo enim differt pater a filio/eo ꝙ diuina eſſentia eſt/cum in eſſentia vnum ſint.

¶ Reſponſio ad premiſſa autoritate intel

Mozum doctrinis nouis ⁊ huma
nis cōmentiſ verbo hilarij rñde
Immenſum eſt quod exigitur
et in comprehenſibile/ extra ſignifican
tiam eſt ſermonis· extra ſenſus intenſio
nem/non enunctiatur · non attingitur ·
non tenetur· verborum ſignificantiam
rei ipſius natura conſumit · Sēſus contē
platōnem inperſpicabile lumen obce
cat intelligentie capacitatē; qd̄ fine nul
lo continetur/excedit· Michi ergo ī ſen
ſu labes eſt· in intelligentia ſtupor eſt ·
In ſermone vero non iam infirmitatē;·
ſed ſilentium confitebor· periculoſu; ni
mis eſt de rebus tantis ac tam recondi
tis aliquid vltra preſcriptum celeſte p
ferre· ut vltra prefinitōnem dei ſermo
de deo ſit· Forma fidei certa eſt· Non er
go aliquid addendum eſt/ſed modꝰ cō
ſtituendus audacie· quidquid vltra q̄ri
tur non intelligitur

¶ Quomodo improbi heretici inſiſtunt alia addentes·

Hererorum hereticorum impro
bitas inſtinctu dyabolice frau
dulentie excitata nondum quie
ſcit/ſed in tanta rerum queſtione addit
Si paternitas et filiatō in deo ſiue ī di
uina eſſentia ſunt· eadem ergo res ſibi
pater eſt et filius· Nam in quo paterni
tas eſt/pater eſt· et in quo filiatio eſt fi
lius eſt· Si ergo vna eademq; res hab;
in ſe paternitatem et filiationem ipſa et
generat et generatur· quod dicentes in
ſabellianā; hereſim pertrahuntur· extē
dentes patrem in filium/cum ipſum ſibi
filium proponant et patrem · Si vero
negauerint in vna dei eſſentia paternita
tem eē et filiatōnem· quomodo ergo di
cunt eē deum· His atq; alijs argumen
torum aculeis vtuntur in ſue opinionis
aſſertionem vt veritatis formā diſſecēt

¶ Reſponſio contra hanc eorum opinio nem/vbi traditur q̄ ꝓpetates non pem tus ita eſſe in dei eſſentia ſicut in yposta ſibus dicitur·

Uorum audacie reſiſtentes at
q; ignorantie ꝓuidentes aude
bimus aliquid ſuper hoc loqui
Paternitas et filiatio non ita eſſe om
nino in diuina ſubſtantia dicuntur ſicut
in ipſis ypoſtaſibus quibus ita ſunt/ q̄
eas determinant ut ait iohannes dama
ſcenus· Caracteriſtica idiomata ſunt id
eſt determinatiue ꝓpetates ypoſtaſeos
et non nature/etenim yppoſtaſim deter
minant et non naturam· Ideoq; lic; pa
ternitas et filiatio ſint ī diuina eſſentia
cum eam non determinent· non ideo p̄t
dici q̄ diuina eſſentia et generet et ge
neretur · Uel q̄ eadem res ſit ſibi pa
ter et filius · Ita enim proprietas de
terminat perſonam/vt hac proprietate
ypoſtaſis ſit generans et illa alie ypo
ſtaſis alia ſit generata· et ita non idem
generat et generatur/ſ; alter alterum ·

¶ Queritur quomodo proprietates poſ ſunt eſſe in natura nec eam determinēt

Sed forte queres cum hee ꝓpe
tates non poſſunt eſſe in perſo
nis quin eas determinent quō
in diuina eſſentia eē poſſint ita ut nō eā
determinent? Reſpondebo tibi ⁊ hic cū
hilario· Ego neſcio non requiro et con
ſolabor me tamen archangeli neſciunt
angeli non audierunt· ſecula non tenēt·
ꝓpheta non ſenſit· apoſtolus non inter
rogauit· filius ipſe non edidit· Ceſſet er
go dolor querelarum· Non putet homo
ſua intelligentia/generatōnis ſacramen
tum poſſe conſequi· Abſolute tamen in
telligendus eſt pater et filius et ſpūſſan
ctus· Stat in hoc intelligentia fine ver
borum eſt filius a patre qui eſt vnigeni
tus ab ingenito· ꝓgenies a parente· vi
uus a viuo· non natura deitatis alia et
alia· quia ambo vnum· hoc credendo in
cipe/ꝓcurre/perſiſte· et ſi non ꝑuenturū

ſcientia· tamen gratulabor profecturuȝ·
Qui enim pie infinita ꝓſequitur· et ſi ñ
contigat aliquando tñ proficiet prode-
undo· Sed ne te inſeraſ in illud ſecretū
et archanum inopinabilis natiuitatis·
ne te immergaſ ſummam itelligentie cō-
prehendere preſumens· ſed intellige in-
comprahenſibilia eē· His alijſqȝ multis
euidenter oſtenditur nobis nullatenus
licere maieſtatem perſcrutari / ius pone
re poteſtati modū circūſcribere ifinito·

¶ Autoritatibus quibus opinionem ſuam ſcȝ qꝫ ꝓprietas patris vel filij non ſit de us muniant·

Verumtamen nondum deſiſtūt
impatientie ſpū agitati· ſed opi
nionem ſuam etiam ſanctorum
autoritatibus munire conantur / quibuſ
oſtendere volunt ꝓpetatem qua pater ē
pater· et ꝓpetatem qua filius eſt filius·
non eē deum· ad hoc inducentes verba
auguſtini ſuper illum locum pſalmi· et
non eſt ſubſtantia· Deus enim quedam
ſubſtantia eſt· Vnde etiaȝ in fide catho
lica ſic edificamur vt dicamus patreȝ ⁊
filium et ſpm̄ſāctum vnius eē ſubſtan-
tie· Quid eſt vnius ſubſtantie? Quid-
quid eſt pater quod deus eſt hoc ē fili⁹
hoc eſt ſpūſſanctus· Cum autem pater
eſt / non illud eſt quod pater eſt· pater
enim non ad ſe ſed ad filium dicitur· ad
ſe autem deus dicitur· Eo igitur qꝫ vel
quo deus ē / ſubſtantia ē· et quia eiuſdeȝ
ſubſtantie eſt filius· ꝓculdubio et fili⁹
eſt deus· At vero qꝫ pater ē· quia ñ ſub
ſtantie eſt / ſed refertur ad filium· nō ſic
dicimus filium patrem eē· ſicut dicim⁹
filium deum eſſe·

¶ Qualiter retorquēt verba auguſtini ad ſuam prauitatem·

Ex his verbis ſignificari dicunt /
qꝫ ꝓpetas patris vel proprietaſ
filij non ſit deus vel eſſentia di-
uina· Cum enim dicit eo qꝫ deus ē / ſub
ſtantia eſt· ſed qꝫ pater eſt ſubſtantie ñ
eſt aperte inquiunt oñdit / idem eē ſub-
ſtantiam quo deus eſt· Id vero quo pr̄
eſt non eſſe ſubſtantiam· Item cum ait
pater non illud eſt quod ē oñdit eum ñ
eſſe patrem / eo qꝫ ſubſtantia eſt· Non
enim ſimpliciter dixit· pater non ē illud
quod ē / ſed ait· Cum pater ē / non illud
eſt quod ē ſignificans quo pater ē / non
eē illud quo eſt· i· eſſentiam· Hec illi ita
exponentes ſua commenta ſimplicibus
et incautis vera videri faciunt·

¶ Qualiter intelligenda ſunt illa q̄ dicūt

Nos autem aliter fore iſta intel-
ligenda dicimus· dicens eñ eo
qꝫ deus ē / ſubſtātia ē· ſed qꝫ pa
ter eſt / ſubſtantie non ē· hoc itelligi vo-
luit quia eſſentia deus ē· et deitate ſub-
ſtantia ē· eo enim ſubſtantia ē quo deus
ē / et econuerſo· cuius ea ē deitas / que ē
ſubſtantia· et ſubſtantia que deitas· ſed
quod pater ē non ē ſubſtātie· id ē ñ quo
pater ē / eo ſubā ē· quia ꝓpetate generati
onis pater ē qua ſubā non ē· ipam tamē
proprietatem ſubām eſſe non negauit·
Ita etiam illis intelligenduȝ ē qꝫ ait cū
ē pater non illud ē quod ē· i· non illo pa
ter ē qꝫ vel quo ipe ē· i· eſſentia / ſȝ notōe

¶ Alijs etiam verbis auguſtini vtuntur vt aſſerant quod dicunt· ſcilicet proprie-tates perſonarum non eē dei ſubām·

Item illis verbis auguſtini vehemen
ter inniſcunt ſuperius poſitis· ſ· qꝫ ṽ-
bum ſecundum qꝫ ſapientia ē et eſſen
tia· hoc ē quod pater ſecundum qꝫ uer-
bum non hoc ē quod pater· Si inquiūt
verbum non ē hoc quod pater ſecunduȝ
hoc qꝫ ē verbum· Id ergo quo verbum
ē non ē illud quod pater ē· Proprietas
ergo qua verbum ē non ē id quod pater
ē· Non ē igitur diuina eſſentia· Ad qd̄
dicimus· quia licet ſecundum qꝫ verbū

ñ ſit h° qḋ pater ē· ea tamen proprietaſ qua verbū ē/ ē id quod pater· id ē diuia eſſentia· ſed non ē ypoſtaſis patris·

¶ Opinio quorundam non idem eſſe perſonam et eſſentiam vel naturam dicentium et eandem eſſentiam non poſſe eſſe patrem et filium et ſpiritumſanctum·

P Redictis adijciendum eſt q̄ qdā peruerſi ſenſus hoies in tantam pſiliert iſaniā ut dicerēt ñ idem eſſe naturam dei et perſonam ſiue ypoſtaſim dicentes eandem eſſentiā nō poſſe eſſe patrem et filium ſine perſonarum confuſione· Si enim inquiunt ea eſſentia que pater eſt filius eſt/ idem ſibi pater eſt et filius· Si hanc rem dicis eſſe patrem· aliam quere quaꝫ dicas eſſe filium· Si vero aliam non queſieris ſed eandem dixeris idem genuit et genitus eſt· Propter hec et huiuſmodi inter naturam et perſonam diuidunt ita vt non recipiant vnam deitatis naturam et ſimplicem eē tres perſonas· Idqꝫ teſtimonio hilarij defendere nituntur qui in ſeptimo libro d̄ trinitate querens vtꝝ apoſtolus ſpm̄ dei nominans· et ſpm̄ criſti idem ſignificauerit vtroqꝫ verbo īquit ita· Gentium predicator volens nature vnitatem in patre/ et a filio docere ait Spūs dei in vobis eſt· Si quis autem ſpm̄ xp̄i non habet· hic non eſt eius· Si autem ſpūs eiuſ qui ſuſcitauit hieſum ꝛc̄ Spūales omnes ſumus ſi in nobiſ ē dei ſpūs· ſed et hic ſpūs dei eſt et ſpūs xp̄i· et cum xp̄i ſpūs in nobis eſt/ eius ſpūs ī nobiſ eſt qui ſuſcitauit xp̄m· et cum eius qui ſuſcitauit crhiſtum in nobis eſt ſpiritus· et ſpūs in nobis eſt xp̄i· Nec tam̄ non dei eſt ſpūs qui in nobis eſt· diſcerne ergo heretice ſpm̄ xp̄i a ſpū dei· ꝛ excitati a mortuis ſpiritum xp̄i a ſpū dei xp̄m a mortuis excitantis· cum qui habitat in nobis ſpūs xp̄i ſpūs dei ſit· et ſpiritus xp̄i a mortuis excitati ſpūs dei tā‑tum ſit criſtum a mortuis excitantis·

¶ Queſtio hilarij vtrum in ſpū dei natura vel res nature ſignificata ſit qḋ non eſt id eſt natura quod res nature·

A T quero nunc in ſpū dei· vtruꝫ natura ante rem nature ſignificatam exiſtimes· Non eſt enim idem natura qḋ res nature· ſicut nō idē eſt homo/ et quod hominis eſt· nec ideꝫ eſt ignis et quod ipius ignis eſt· ꝛ ſcdꝫ hoc non eſt idem deus et qḋ dei eſt·

¶ Hic oſtenditur quem ſenſum trahunt ex illis verbis·

O Vius dicti occaſiōe pref ati hereticí dogmatizarunt non idem eſſe perſonam et nauuram dei/ aſſerentes naturam dei non eſſe tres pſonas· In his intelligentes premiſſis v̄bis hilarij per rem nature perſonam· et nomine nature diuinam naturam· Et iō dicunt hilarium interrogaſſe hereticuꝫ vtrum per ſpm̄ dei putaret ſignificataꝫ eſſe naturaꝫ an rem nature ut ſic oſtenderet diſtinguendum eſſe inter naturaꝫ et rem nature· i· perſonam·

¶ Hic docetur quomodo eis obuiat ipiuſ ſcripture circumſtantia· et hic docetur qualiter predicta intelligi debeant· et q̄ ſpūſſanctus eſt res vnius nature patris et filij et ſpūſſancti eſt ipa natura·

H Oc quidam dicunt non intelligentes pia diligentia ſcripture circumſtantiam qua conſiderata percipi poteſt quomodo p̄miſſa dixerit hilarius· Subſequenter enim in eadem ſerie oſtendit in ſpū dei aliquādo ſignificari patrem· vt cum dicitur ſpūs domini ſuper me· aliquando ſignificari filium ut cum dicit· In ſpū dei eicio demonia nature ſue poteſtate ſe demoneſ eicere demonſtrans aliquando ſpm̄ſanctum ut ibi· Effundam de ſpū meo ſup omnem carneꝫ· Quod dicit conſūmatū

ſuiſſe· cum apoſtoli ſpūſancto miſſo· oībꝫ linguis locuti ſunt· deīde quare hāc diſtinctionem fecerit· et qꝛ in ſuperioribus p verba apoſtoli idem ſpūſſanctus ſignificatus ſit· et qꝛ ipē ſit res vnꝰ nature patris et filij aperte oñdit inquiēs ita· Hec idcirco ſunt demonſtrata· ut q̈cunqꝫ parte heretica falſitas ſe contuliſſet/ ambus veritatis concluderetur· Habitat enim in nobis criſtus quo habitante habitat deus· et cum habitat ī nobis ſpūs xp̄i/ non aliud habitat q̄ ſpiritus dei· qđ ſi per ſpūſſanctum criſtus in nobis intelligitur eſſe· hunc tamē ita ſpiritum dei ut ſpiritum criſti eſſe noſcēdum ē· et cum per naturam dei natura ipā habitat in nobis/ indifferens natura filij creditur eē a patre· cum ſ· ſ· qui ē ſpūs xp̄i et ſpūs dei res nature demonſtretur vnius· Quero nunc ergo quomō non ex natura vnum ſunt/ a patre procedit ſpūs veritatis a filio mittitur et a filio accipit· ſed omnia que habet pater filij ſunt· Idcirco qui ab eo accipit dei ſpūs eſt· et idem ſpūs xp̄c eſt· Res nature filij eſt/ ſed ꝛ eadē res et nature patris eſt/ et dei excitantis xp̄m a mortuis ſpūs eſt· et idem ſpūs xp̄i eſt a mortuis excitati· In aliquo differt xp̄i et dei natura· ne eadem ſit ſi preſtari poteſt vt ſpūs qui dei eſt non ſit et xp̄i· Eſt ergo in nobis ſpūs dei/ et eſt ī nobis ſpūs criſti· et cum ſpūs xp̄i ineſt/ ineſt ſpūs dei· Ita cum quod dei eſt et xp̄i ē· et quod xp̄i eſt dei eſt· non poteſt quid aliud diuerſum xp̄c eē q̄ deus eſt· deꝰ ergo criſtus eſt vnus cum deo ſpūs· ſecundum illud ego et pater vnum ſumuſ· In quo docet veritas vnitatem eē nature/ nō ſolitudinem vnionis· Ecce ſi hec verba diligenter attendas inuenis ſpm̄ſanctū rē nature dici patris et filij· et eundem in dici eſſe naturam dei/ vbi dicitur per naturam dei natura ipā habitat in nobis/ ſi per ſpm̄ſanctum xp̄c eſt in nobis·

¶ Diſcutit predicta verba/ et non ita eſſe diſtinguendū in trinitate ſicut in creatiſ

Itaqꝫ in trinitate non ita diſtiguēdum eſt inter naturam et rem nature/ ſicut in rebus creatis· quia vt ait hilarius comparatio terrenorum ad deum nulla eſt· et ſi qua comparatōnum exempla interdum afferuntur nemo ea eſtimet abſolute in ſe rōnis perfectōnez continere· Non enim humano ſenſu de deo loquendum eſt

¶ Qꝛ ꝓpter res creatas illud dixerit non idem eſt natura et res nature·

AD naturam ergo rerum creaturarum reſpiciens inquit· Non idem eſt natura quod res nature ſubijciens exempla de ipīs creaturis· Inde oſtendens erroris eē ſub mēſura creaturarū metiri creatorem· addit ꝛ ſecundum hoc non idem eſt deus et qđ dei eſt· ac ſi diceret· Si ad inſtar creaturarum de creatore ſentiſ cogeris fateri· quia non idem eſt deus et quod dei eſt quod dicere impium eſt/ cum ſpūs dei deus ſit· et dei filius ſit deus·

¶ Qꝛ non aliud eſt deus et que ſua ſunt/ ita vt inſint· alia enim ſunt que inſunt alia que non inſunt·

NOn ergo ſecundum corporales modos ut in eadem ſubdit ſene accipienda ſunt hec que de deo dicuntur· vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant aliud deuꝫ eſſe/ et aliud quod dei ē· aliudqꝫ naturam dei· et rem nature ut ē ī creaturis aperte docet non aliud eſſe deum/ et que ſua ſunt ita ut inſint illi ſic dicens· Homo aut aliquid ei ſimile cum alicubi erit alibi non erit· quia id quod ē illic continetur· vbi fuerit in forma/ ut non vbiqꝫ ſit/ qui inſiſtens alicubi ſit· deus autem immenſe virtutis viuens poteſtas que nuſquā nō abſit nec deſit vſquaꝫ· ſe omnem per ſua

edocet· et ſua non aliud q̄ ſe eſſe ſigni ficat vt vbi ſua inſunt ipe eē per ſua in= telligatur· Non autem a corporali mo= do cum alicubi ſit· Nō etiam vbiqꝫ eſſe credatur· cum per ſua in omnibus eē nō deſinat· Non autem aliud ſunt q̄ quod eſt ipe que ſua ſunt· Et hec ꝓpter natu= re intelligentiam dicta ſunt· His verbiſ aperte ſignificat· ſi tamen intelligis he retice· quia diuina natura non aliud ē ab his que ſua ſunt· ita ut inſunt/ et per illa in omnibus eſt ſuis que non inſunt· Sua enim ſunt etiam que non inſunt· i· omnes creature· et ſua ſunt que inſunt· ut tres perſone que ſunt eiuſdem nature et eadem natura· ſicut ſupra auguſtini teſtimonio ſir mauimus dicenteſ tres ꝑ ſonas eiuſdem eſſentie vel eandem eſſen tiam/ ſed non ex eadem eſſentia· ne ali= ud intelligatur eſſentia/ aliud perſona· Non tamen diffitemur aliquam diſtin ctōnem habendam fore ſecundum intel ligentie rōnem cum dicitur ypoſtaſis· ⁊ cum dicitur eſſentia· quia ibi ſignificat quod eſt commune tribus· hoc vero ñ· Eſt tam̄ ypoſtaſis eſſentia ⁊ econuerſo Fateamur ergo vnum atqꝫ idem eē tres perſonas ſecundum eſſentiam· differen tes autem proprietatibuſ· Vnde aug⁹· ſuper locum pretaxatū pſalmi ait· Que riſ quid ſit pater· reſpondet deus. Que ris quid ſit filius· reſpondet deuſ· Que ris quid ſit pater et filius· reſpondetur deus· de ſingulis interrogatuſ deum re ſponde· de vtroqꝫ interrogatus non de os/ ſed deum reſponde· Non ſic in hoi= bus· Tante enim ibi eſt ſubſtantie vni= tas ut equalitatem admittat/ pluralita tem non admittat· Si ergo tibi dictum fuerit cum dicis filium eē quod pater ē ꝑfecto filius pater eſt· Reſponde ſecū= dum ſubſtantiam tibi dixi/ hoc eē filium quod pater eſt/ non ſecundum id quod ad aliud dicitur· a ſe enim dicitur deus ad patrem filius dicitur· Rurſumqꝫ pa ter ad ſe dicitur deus· ad filium dicitur pater· Q₇ pater ad filium dicitur non ē filius· q₇ dicitur filius ad patrem non ē pater· Q̄d dicitur pater ad ſe· filius ad ſe· hoc eſt pater et filius· i· deus·

¶ Vtrum ita poſſit dici deus trium perſo narum vel tres perſone vnius dei· vt dr̄ vna eſſentia trium perſonarum· ⁊ tres ꝑ ſone vnius eſſentie·

Hic conſiderandum eſt cum de us ſit diuina eſſentia· et ita di= catur vnus deus eſſe tres perſo ne· ſicut vna eſſentia dicitur tres perſo= ne· vtrum ita valeat ſane dici vnus de⁹ trium perſonarum· vel tres perſone vni us dei· ſicut dicitur vna eſſentia triuꝫ ꝑ ſonarum/ et tres perſone vnius eſſentie In his locutōnib⁹ ſcripture vſus nobis emulanduſ videtur· vbi frequenter repi tur ita dictum· vna eſt eſſencia trium· ⁊ tres ſunt perſone vnius eſſentie· nuſquā autem occurrit legiſſe vnum deum triū perſonarum vel tres perſonas vni⁹ dei Quod ideo puto ſanctos doctores vi= taſſe· ne ita forte acciperetur in diuinis perſonis ut accipitur cum de creaturis ſimile quid dicitur· dicitur enim deus abraham iacob et iſaac et deus oīs crea ture. Quod vtiqꝫ dicitur ꝓpter principi um creatōnis vel gratie priuilegium/ et creature ſubiectōnem vel ſeruitutem· Cum ergo in trinitate nichil ſit creatū vel ſeruiens vel ſubiectum non admiſit fides in trinitate talem locutōnis mo= dum· Ita etiam econuerſo non dicitur de dei eſſentia/ q₇ ipa ſit eēntia abrahaꝫ iſaac et iacob vel alic⁹ creature/ ne crea toris vel creature naturam confundere iudicamur·

¶ Q₇ licet potentia· ſapientia· bonitas· d̄ deo ſecundum ſubſtantiam dicantur in ſcriptura/ tamen ſolent hec nomina di= ſtincte ad perſonas interdū referri·

Ex predictis cōſtat q₇ ſicut eſſen tia· ita potentia ſapiētia boitaſ

de deo dicuntur ſecundum ſubſtantiaꝫ.
Que autem ſecundum ſubſtantiam de
deo dicuntur tribus perſonis pariter ꝯ
ueniunt. Vna eſt ergo potentia ſapien:
tia bonitas patris et filij et ſpūſſancti.
et hij tres eadem potentia. eadem ſapi:
entia. eadem bonitas. Vnde aperitur in
trinitate ſumma eſt perfectio. Si enim
ibi deeſſet potentia vel ſapientia vel bo
nitaſ/non eſſet ſummum bonum. ſed qꝛ
ibi eſt perfecta potentia. infinita ſapien
tia. icomprehenſibilis bonitas/recte dꝛ
et creditur ſummum bonum. cūqꝫ vnuꝫ
et idem penitus ſit in deo potentia/ſa:
pientia bonitas. In ſacra tamen ſcriptu:
ra frequenter ſolent hec nomina diſtin:
cte ad perſonas referri/ut patri poten:
tia. filio ſapientia. ſpūiſancto bonitaſ at
tribuatur. quod quare fiat non eſt otio:
ſum inquirere.

¶ Quare id fiat. ſ. patri potentia. filio
ſapientia attribuatur.

Id ergo ſacri eloquij prudentia fa
cere curauit/ne dei immenſitateꝫ
ſimilitudine creature metiremur.
Dixerat enim in ſcriptura ſacra.
quia deus pater eſt. et qꝫ deus filius ē.
et audiuit hoc homo. qui hominem pa
trem viderat/deum patrem non vide:
rat/et cogitare cepit/ita eē in creatorē
ut viderat in creaturis a quibus hec no
mina tranſlata ſunt ad creatorem. In
quibus pater eſt prior filio. filius eſt po
ſterior patre/et ex antiquitate in patre
defectus. ex poſteritate in filio imperfe
ctio ſenſus/ſolet notari. Ideo occurrit
ſcriptura dicens patrem potentem. ne
videatur prior filio. et ideo minꝰ potēs
Et filium ſapientem. ne videatur poſte
rior patre. et ideo minꝰ ſapiens.

¶ Quare ſpūiſancto bonitas tribuatur

Dictus eſt etiam ſpūſſanctus de
us. et dictus eſt habere ſpm̄ de
us. videbatur hoc quaſi nomen inflatō:
nis et tumoris. Vnde humana conſcien
tia ad deum pro rigore et crudelitate
accedere metuit. Ideo ſcriptura tem:
perauit ſermonem ſuum ſpm̄ bonum no
minans/ne crudelis putaretur qui mitiſ
erat. non qꝫ pater ſolus ſit potens/vel
magis potens. et filius ſolꝰ ſapiens. uel
magis ſapiens. et ſpūſſanctus ſolus bo:
nus vel magis bonus. Vna eſt ergo po:
tentia/ſapientia/bonitas/triū ſicut vna
eſſentia. Ideoqꝫ ſicut dicitur filius ho
mouſios. id eſt conſubſtantialis patri.
ita et coomnipotens.

¶ De hoc nomine homouſion vbi autori
tate receptū eſt. et quid ſignificet.

Hic non eſt pretermittenduꝫ qꝺ
auguſtinus in libro quinto con
tra maximinum dicit ꝺ hoc no:
mine homouſion quo latini tractatoreſ
frequenter vtuntur. Pater inquit et fili
us vnꝰ ſunt eiuſdemqꝫ ſubſtantie. Hoc
eſt illud homouſion quod in concilio ni
ceno aduerſus hereticos arrianos a ca:
tholicis patribus veritatis autoritate
firmatum eſt. Quod poſtea in concilio
ariminenſi ꝓpter nouitatem verbi minꝰ
qꝫ potuit intellectam quam tamē fides
antiqua pepererat multis paucorū frau
de deceptis heretica impietas ſub here
tico imperatore conſtantio labefacta:
re temptauit. Sed poſt non longum tē
pus libertate fidei catholice preualente
poſtquam vis verbi ſicut debuit intel:
lecta eſt homouſion illud catholice fi:
dei ſanitate lōge lateqꝫ ꝺfēſū ē ⁊ diffuſuꝫ
Quid enī ē homouſion niſi vnꝰ eiuſdē
qꝫ ſubſtantie. Quid eſt inquā homouſi
on niſi ego et pater vnum ſumus. Non
ergo inter ꝓphanas vocum nouitates
hoc vitandum eſt.

¶ De nominibuſ que tranſlatiue et ꝑ ſimi
litudinem de deo dicuntur.

PReterea dicendū ē q̄ i aſſignatione diſtinctionis nominum īter alia que ſupra diligenter executi ſumus· quedā diximus tranſlatiue ⁊ p ſimilitudinē de deo dici· vt ſpeculum/ſplendor· caracter· figura· et huiuſmodi de quibꝰ pio lectori breuiter trado qđ ſentio· vt ſcilicet ratione ſimilitudinis oſiderata et cauſis dicēdi· dictorum intelligentiā aſſumat ſed catholicā.

¶ Nichil dignū de excellentia ineffabilis trinitatis ſe tradidiſſe dicit ad alia trāſiturus·

DE ſacramento vnitatis atq; trinitatis ſumme ⁊ ineffabilis multa iam diximꝰ. Nichil tamē eiꝰ ineffabilitate dignum tradidiſſe profitemur/ſed potius ex nobis mirificatam eius ſcientiam nec potuiſſe nos ad illā profitemur

¶ De quibuſdam que ſecundum ſubſtantiam de deo dicuntur que ſpecialem efflagitant tractatum· ſ· de ſcientia et pſcientia et prouidentia et diſpoſitōne predeſtinatōne voluntate et potentia·

Tricesima Quinta distinctio

NVnq; ſupra diſſeruimus ac plura diximus de his communiter que ſecundum ſubſtantiam de deo dicuntur· eorum tamen quedam ſpecialem efflagitant tractatum de quibus ammodo tractatum eſt· ſ· de ſcientia/pſcientia/puidentia/diſpoſitōne/pdeſtinatōne/voluntate/⁊ potentia· Sciendum ergo eſt q̄ ſapientia vel ſcientia dei cum ſit vna et ſimplex· tamen ꝓpter varios ſtatus rerum ⁊ diuerſos effectꝰ plura ac diuerſa ſortitur nomina· Dicit enim non tantum ſcientia ſed etiam preſcientia vel preuidentia· et eſt preſcientia ſiue puidentia de futuris tantum· ſ; de omnibus bonis· ſ· et malis/ diſpoſitō vero de faciendis· pdeſtinatio de omnibus ſaluandis et de omnibus bonis qui bus et hic liberantur et in futuro coronabuntur· Predeſtinauit deus ab eterno homines ad bona eligendo· ⁊ predeſtinauit eis bona preparando· Q; homines predeſtinauit apoſtolꝰ oſtendit dicens· Predeſtinauit quos pſciuit fieri conformes imaginis filij ſui· Et alibi· Elegit nos ante mundi conſtitutōnē ut eſſemus ſancti et immaculati· Q; autem bona eis preparauerit ꝓpheta yſaias oſtēdit dicēs· oculus non vidit deus abs te que preparaſti diligentibꝰ vel expectātibus te· Ergo ab eterno predeſtinauit quoſdam futuros bonos et beatos· id ē elegit ut eſſent boni et beati· et bona eis predeſtinauit et preparauit· Prouidentia autem eſt gubernandorum· que vtiq; eodem modo videtur accipi quo diſpoſitio· Interdum tamen puidētia accipitur pro pſcientia· Sapiētia vero vel ſcientia que de omnibus eſt· ſ· bonis et malis· et de pñtibus preteritis et futuris· et non tantum de temporalibꝰ/ ſed etiam de eternis· Non enim ita ſcit deꝰ iſta temporalia vt ſeipm neſciat/ſed ipſe ſolus ſeipm perfecte nouit· cuius ſciētie comparatōne omnis creature ſcientia imperfecta eſt

¶ Vtrum ſcientia vel preſciētia vel diſpoſitio vel pdeſtinatō potuerit eſſe i deo· ſi nulla fuiſſent futura·

HIc conſiderari oportet vtrum ſcientia vel pſcientia vel diſpoſitio vel pdeſtinatio potuerit eē in deo ſi nulla fuiſſent futura· Cum em preſcientia ſit futurorum/et diſpoſitio faciendorum· et predeſtinatio ſaluandorum ſi nulla eſſent futura· ſi nichil eſſet facturus deus· vel aliquos ſaluaturos· non videtur potuiſſe in deo eē pſcientia vel diſpoſitio/vel pdeſtiatio· Potuit autem deus nulla preſcire futura· potuit non creare aliquid vel non ſaluare aliquos· Potuit ergo in deo non eē preſciētia vel diſpoitō vel pdeſtiatio· Ad hoc

aũt ita a qb⁊dã oppõit. Si iqũt potuit
preſcientia dei non eẽ ĩn deo ab eterno
et potuit non eẽ. Si vero potuit nõ eſſe
cum pſcientia dei ſit eius ſcientia. et ſciẽ
tia ſit eius eſſentia. potuit ergo non eſſe
ab eterno id quod ẽ diuina eſſentia. ita
et de diſpoſitõe/ ⁊ predeſtinatõe que ẽ
diuina eſſentia obijciunt. Nodunt quo
qꝫ et alia ita loquentes. Si potuit deuſ
non preſcire aliqua. cum idem ſit deo p̃
ſcire qd̃ ſcire/ et ſcire qd̃ eſſe. potuit er
go non eſſe. Item cum idem ſit deuꝫ p̃
ſcium eſſe/ et deum eſſe. ſi potuit non eẽ
preſcius. potuit non eſſe deus. Potuit
autem non eſſe preſciuſ ſi potuit nulla p̃
ſcire. at potuit nulla preſcire. quia potu
it nulla facere.

Reſponſio qꝫ preſcientia et diſpoſitõ ⁊ predeſtinatio quaſi relatiue dicunt ad futuras res vel faciendas

Ad hoc iuxta modulum noſtre ĩ
telligentie ita dicimus. preſciẽ
tia et diſpoſitio vel predeſtina
tio ad aliquid dici videntur. Sicut enĩ
creator ad creaturam relatiue dicitur.
ita pſcientia vel preſcius ad futura re
ferri videtur. et diſpoſitõ ad facienda
ac predeſtinatio ad ſaluanda. Verũta
men creator ita relatiue dicitur vt eſſen
tiam non ſignificet. Preſciẽtia vero uel
preſcius/ et in reſpectu futurorum dicit
et eſſentiam deſignat. Ita diſpoſitio et
predeſtinatio. Ideoqꝫ cum dicitur. ſi
nulla eſſent futura. non eẽt in deo preſci
entia/ vel non eẽt deus preſciuſ. quia va
ria ẽ ibi cauſa dicendi. Diſtingui opor
tet ratõnem dicti. Cuꝫ ergo dicis ſi nul
la eſſent futura non eẽt in deo preſcien
tia/ vel non eẽt preſcius. ſi ĩ dicẽdo hãc
cauſam attendis. ſ. quia nulla eſſent ſub
iecta eius pſcientie vnde ipa poſſit dici
preſciẽtia vel ipe preſcius/ quod vtrum
qꝫ dicitur. ꝓpter futura verus eſt intelle
ctus. Sm autem ea rõne id dicis. qꝫ nõ
ſit in deo ſcientia que preſcit futura. vel
qꝫ ipe non ſit deus qui eſt futurorum p̃
ſcius/ falſa eſt intelligentia. Similiter
et ille locutõnes determiande ſunt. Po
tuit non eẽ preſcientia dei. vel potuit nõ
eſſe preſcius. et potuit deus non preſci
re aliqua. id eſt potuit eẽ qꝫ nulla futura
ſubiecta eſſent eius ſcientie. et ita ñ poſ
ſet dici preſcius vel preſcire. vel ſcientia
eius preſcientia. non tamen eo minus ip
ſe eſſet/ vel eius ſcientia. ſed non poſſet
dici preſcius vel preſcire vel preſcientia
ſi eius ſcientie futura mala forent ſubie
cta. Similiter de diſpoſitõne et prede
ſtinatõne vel ꝓuidentia. Hec enim ut
dictum eſt ad temporalia referuntur. et
de temporalibus tm̃ ſunt

Qꝫ ſcientia dei non tantum eſt de temporalibus ſed etiam de eternis.

Scientia vero vel ſapientia nõ tã
tum de temporalibus ſed etiaꝫ
d̃ eternis. Ideoqꝫ et ſi nulla fu
iſſent futura. eẽt tamen in deo ſcientia
eadem que modo eſt. nec minor eẽt qꝫ
modo. nec maior eſt qꝫ eẽt. Sciuit ergo
deus ab eterno eternum/ et omne quod
futurum erat et ſciuit immutabiliter.
Scit quoqꝫ non minus preterita et futu
ra qꝫ pñtia. et ſua eterna ſapientia ⁊ im
mutabili. Scit ipe omnia que ſciuntur.
omnis enim ratio ſuperne et terrene ſa
pientie vt ait ambroſius in eo eſt. quia
omnem ſapientiam et ſcientiã capit ſua
immenſa ſcientia.

Quare omnia dicantur eẽ in deo. ⁊ qd̃ factum eſt vita eẽ in deo.

Propterea omnia dicuntur eẽ ĩ
deo et fuiſſe ab eterno. Vnde
auguſtinus ſuper geneſim. Hec
viſibilia ĩquit antequã fierent non erãt
quomodo ergo nota deo erant/ que nõ
erant. Et rurſus quomõ ea faceret que
ſibi nota non erant. non enim quicquaꝫ
fecit ignorãs. Nota ergo fecit nõ facta

cognouit · Proinde antequam fierent et erant et non erant · erant in dei ſcientia · non erant in ſua natura · Ipſi autem deo non audeo dicere alio mō innotuiſſe cum ea feciſſet q̄m illo quo ea nouerat ut faceret · Apud quem non ē traſmutatō · nec viciſ · obumbratō · Ecce hic habes q̄ hec viſibilia antequam fierent in dei ſcientia erant · Ex hoc ergo ſenſu omnia dicuntur eē in deo · et omne q̄d factum eſt dicitur vita eē in ipō · non iō q̄ creatura ſit creator · vel q̄ iſta temporalia eēntialiter ſint in deo · ſed quia in eius ſcientia ſemper ſunt que vita eſt ·

Q̄ eadem ratōne dicuntur oīa ei p̄ntia

Unde eſt etiam q̄ omnia dicuntur ei p̄ntia eē non ſolum ea que ſunt · ſed etiam ea que preterierunt / et ea que futura ſunt / ſecundum illud · qui vocat ea que non ſunt tanquam ea que ſunt · quia ut ait ambroſius in libro de trinitate · Ita cognoſcit ea que non ſunt ut ea que ſunt · et hac rōne omnia dicuntur eē in eo vel apud eum ſiue ei preſentia · Unde auguſtinus ſuper illum locum pſalmi · et pulcritudo agri mecum eſt · Ideo inquit mecum eſt · quia apud deum nichil preterit / nichil futurum eſt · Cum illo ſunt omnia futura · et ei non detrahuntur iam preterita · Cum illo ſunt omnia / cognitione quadam ineffabili ſapientie dei · Ecce hic aperit auguſtinus ex qua intelligentia accipienda ſunt huiuſ verba · omnia ſunt deo preſentia · in deo ſunt omnia · vel cum deo · vel apud deum · vel in eo vita · quia ineffabilis omnium cognitio in eo eſt ·

Utrum concedendum ſit omnia eſſe in dei eſſentia · vel in eo per eſſentiā ut oīa dicuntur eē in dei cognitōne vel p̄ntia ·

Solet hic queri cum omnia dicātur eſſe in dei cognitōe ſeu p̄ntia vel in deo per cognitōnem et eius cognitio vel p̄ntia ſit diuina eſſentia · vtrū concedendū ſit oīa eſſe i diuina eſſentia · vel in deo per eſſentiam ·

Reſponſio ·

Ad quod dicimus / quia dei cognitio eius vtiq̄ eſſentia eſt et eiuſ preſentia / in qua ſunt omnia ipſius cognitio eſt · nec tamen omnia que ſunt in eius preſentia vel cognitōne / in eius eſſentia eē dici debent · Si enim hoc modo intelligeretur eē eiuſdē cū eo eſſentie · In deo enim dicitur eē per eſſentiā quod eſt diuina eēntia quod eſt deus · Habet ergo deus apud ſe in p̄ntia ſua q̄ non habet in ſui natura · Unde auguſtinus de verbis apoſtoli ita ait · Elegit nos ante mundi conſtitutōnē · quis ſufficit hoc explicare? Eliguntur qui non ſunt · nec erat qui elegit · nec vane elegit · Eligit tn̄ et habet electos quos creaturus eſt eligendos · quos habuit apud ſemetipm̄ · n̄ in natura ſua / ſed in preſentia ſua non dum erant quibus promittebatur · ſed et ipi p̄miſſi ſunt quibus p̄mittebatur · Ecce hic aperte dicit deum apud ſemet ipm̄ habere electos ante mundum non i natura ſua / ſed in p̄ntia ſua · cum tamen eius p̄ntia non aliud ſit q̄ eius natura · quia ipius p̄ntia eſt eiuſ noticia · Poteſt tn̄ ad electos referri cū ait i natā ſua · i · illorū · Illos q̄ppe habuit ab eterno apud ſe non in natura ſua · i · illorum · quia non dum erant / ſed in ſua preſentia · quia eoſ ita nouit / ac ſi eſſent

Utrum mala debeant dici eē in deo vt ſunt omnia bona / cum vtraq̄ ſint in eius cognitōne et preſentia oia em̄ cognoſcit ·

Poſt predicta queritur cum oīa dicantur eſſe in deo · non per eſſentiam nature · ſed per cognitionem ſcientie / et deus ſciat bona et mala · vtrum concedendum ſit ſimpliciter mala eſſe i deo · ſiue eē i deo p cogtōez ·

Scit enim deus ⁊ ſciuit ſemper om̄ia
tam bona q̄ mala · etiam antequam
fierent/et preſciuit ab eterno ea futura
Ideoq; cum om̄ia bona diximus eē in
deo/ꝓpter p̄ntiam cognitōis· eadez rō
ne videtur dicendum om̄ia mala eē in
eo·cum ea ſemper nouerit·et per cogni
tōnem ei p̄ntia fuerit·Precognouit em̄
deus ab eterno quoſdaz futuros malos
et eorum maliciam ut ait auguſtinus p̄
ſciuit/ſed non preparauit ·Cū ergo pec
cata omnium ſciat·nunquid intelligendū
eſt ea includi i illa generalitate locutō
nis·qua dixit apoſtolus om̄ia eē i deo
Ex ipo inquit/et per ipm/et in ipo ſunt
om̄ia·Sed quis niſi iſanus dixerit ma
la eſſe in deo·

Que intelligantur eē in deo ·

Illa enim eſſe in deo intelliguntur
q̄ ex ipo ⁊ ꝑ ipz ſunt·ea vero ꝑ ipz
ſunt/et ex ipo quorum auctor eſt /
ſed non eſt auctor niſi bonoruz· Non er
go ex ipo vel per ipm ſunt niſi bona· ita
ergo non in ipo ſunt niſi bona·Non er:
go mala in deo ſunt/ quia licet ea no:
ſcat/non tamē ita omnino noſcit ut bo:
na ·mala quaſi delōge ꝯgnoſcit · vt ait
ꝓpheta · alta alonge cognoſcit · id eſt
ſuperbiam·et alibi ad deum loquens ꝺ
malis ait·De abſconditis tuis adimple
tus eſt uenter eorum·quod exponēs au
guſtinus·Abſcōdita iquit peccata ſunt
que a lumine tue veritatis abſcondunt
Sed quomodo peccata a lumine veri:
tatis diuine abſconduntur cuz a deo ſci
antur·Si enim non ſciret quomō de il:
lis iudicaret·et pro illis malos damna
ret·Alibi ꝓpheta dicit·quia neqz ab ori:
ente neqz ab occidente deeſt·quod ex:
ponens caſſiodorus inquit·neqz a bōis
neqz a malis deeſt deus·ſed omnibꝰ p̄
ſens ⁊ cognitor eſt·Cognoſcit ergo de
us et bona et mala per ſcientiam·ſed bo
na cognoſcit etiam per approbatōnem
per beneplacitum·mala vero non· Vnde

caſſiodorus ſuper pſalmum dicit· Pec:
cata abſcondita deo ſunt·quia non no:
uit·id eſt nō approbat·et ex eo ſenſu au
guſtinus dixit ea abſcondita a lumine
dei qui etiam in libro ad helindum inſi:
nuat cognitōnem dei/varijs modis ac:
cipiendam inquiens·Si ad ſcientiam re
feras·non ignorat deus aliquos vel ali
qua·qui tamen in iudicio quibuſdam di
cet·Non noui vos·ſed eorum improba:
tio hoc verbo inſinuata eſt·Ecce non ꝯ
gnoſcere dicitur deus que non appro:
bat/que non ei placent · Apparet itaqz
verum eſſe quod diximus·ſ·quia quodā
modo cognoſcit deus bona quo nō co:
gnoſcit mala·pariter quidem vtraqz eo
demqz modo noſcit/ quantum ad noti:
ciam/ſed bona etiam approbatōe et bn̄
placito cognoſcit·

Hic aperit quare bona tantuz dicant̄ eē in deo et non mala ·

Et ide eſt q̄ bona tantum dicū
tur eſſe in deo non mala /et illa
prope/ hec longe · quia licet in
deo aliqua dicantur eē ꝓpter cognitōis
p̄ntiaz·et deus bona et mala cognoſcat
mala tamen non cognoſcit niſi per noti
ciam ·bona vero non ſolum per ſcientiā
ſed etiam per approbatōnem et bene:
placitum·et ob talem cognitōnem aliq̄
dicuntur eē in deo·ſ·quia ita ea ſcit vt
etiam approbet et placeant· id eſt ita
ſcit vt eorum ſit auctor·

Q; idem eſt om̄ia eē in deo et per ipm et in ipſo·

Proinde ſi diligenter inſpicia:
mus idem videtur eē om̄ia eē
ex deo·et per ipm et in ipo·Vn
de ambroſius in ſecundo libro de ſpū:
ſancto·hec tria ex ipo· et per ipm·et in
ipo ſunt om̄ia vnum eē ſupra diximus·
Cum dicit per ipm eſſe om̄ia·non nega
uit in ipo eē om̄ia ·Eandez vim habēt

omnia hec .ſ. cum ipõ . et in ipõ . et per ipm . et vnum in his atqꝫ conſimile non contrarium intelligitur . Ecce habes qꝛ ex eadem itelligentia ſcriptura dicit oia eſſe in ipõ / et per ipm . et ex ipõ vel cum ipõ . Cum ergo ex eadem rõe omnia dicantur eē ex deo . vel per ipm / non ſolum quia ſcit / ſed etiam quia eorum auctor eſt . conſequitur vt eadem ratõne ita eē in deo dicantur . ſ. quia ſcit et eorum auctor eſt dicitur . quia i illo viuim⁹ et mouemur et ſumus . quia eo auctore ſumus mouemur et viuimus . Cum ergo nõ ſit auctor niſi bonorum merito ſola bona i eo eſſe dicuntur ſicut ex ipõ vel per ipm Cum ergo in eius cognitõne vel pñtia ſint omnia . ſ. bona et mala . in ea tamen non dicuntur eſſe niſi bona quorum auctor eſt . Vnde auguſtinus in libro d̃ natura boni . Cum audimus inquit ex deo et per ipm et in ipõ eſſe omnia . Omnes itaqꝫ naturas intelligere debemus . et omnia que naturaliter ſunt . neqꝫ enim ex ipõ ſunt peccata que naturam nõ ſeruant ſed viciant que ex volũtate peccãtium naſcuntur omnia . hic aperte dicit̃ q̃ in illa generalitate locutionis bona tantum continentur .

Q̃ omnia ex patre et per patrem et in patre ſunt . ita de filio et de ſpũſancto ẽ dicẽdũ . licꝫ ꝓpter pſonas fiat diſtinctio

Preterea ſciendum eſt / q̃ licet ibi indicetur diſtinctõ perſonarum cum dicitur ex ipõ / et per ipm et in ipſo omnia . tamen ex patre et per patrem et in patre ſunt . ſimiliter d̃ filio et ſpũſancto accipiendum eſt . Vnde auguſtinus in libro de trinitate . Nõ confuſe inquit accipiendum eſt qđ ait apoſtolus . ex ipſo et per ipſum ⁊ in ipõ Ex ipſo dicens ꝓpter patrem . per ipſum ꝓpter filium . in ipſo ꝓpter ſpmſanctum . Vigilanter autem attende . neqꝫ patrem volens intelligi dixit ex ipſo . ſic intelligas omnia eẽ ex patre ut neges omĩa eẽ in filio . vel ex ſpũſancto . cum ex patre ⁊ per patrem et in patre omnia eſſe ſane dici poſſit . ſimiliter et de filio et de ſpũſancto dicendum eſt .

Q̃ non omnia que ex deo ſunt etiam de ipſo ſunt / ſed econuerſo .

Illud etiam hic adnectendum ẽ q̃ non omnia que dicuntur eẽ ex deo etiam de ipſo eẽ dici debeant . qꝛ vt ait auguſtinus in libro de natura boni . Non hoc ſignificat penit⁹ ex ipſo qđ de ipſo . Quod enim de ipſo eſt poteſt dici ex ipſo . ſed non omne quod ex ipſo eſt poteſt dici eẽ de ipſo . quia non eſt d̃ ſua ſubſtantia . ex ipſo enim ſunt celũ et terra . quia ipſe fecit ea . Non autem de ipſo . quia non d̃ ſubſtantia ſua . ſicut aliquis homo generat filium et facit domum . ex ipſo eſt filius . ex ipſo eſt et dom⁹ . ſed filius de ipõ . domus vero de t̃ra et ligno non de ipõ .

Que dicta ſunt ſummatim colligit .

In premiſſis apertum eſt q̃ in dei cognitõne ſiue pñtia ſunt omnia . ſcꝫ bona ⁊ mala . ſed non omni mõ ſunt ibi mala quo bona . et q̃ in deo bona tanta ſunt ſicut ex ipſo et per ipſum . non mala . et ex quo ſenſu hec accipienda ſint aſſignatum eſt . et q̃ de ipſo nõ dicitur eẽ ꝓprie qđ aliud eſt ab ipſo . ex ipſo aũt eẽ dicunt̃ oia q̃ eo auctore ſũt .

Quibus modis dicatur deuſ eẽ in reb⁹ .

Et quoniam demõſtratum ẽ ex parte quomõ omnia dicãtur eẽ in deo . addendum videtur hic quibus modis dicatur deus eẽ in rebus ſi tamen id humana mens . vel ex parte digne valet cogitare vel lingua ſufficit eloqui . Sciendum ergo eſt q̃ deus incommutabiliter ſemper in ſe exñs . preſentialiter / potentialiter / eſſentialiter ẽ i

omni natura ſiue eſſentia ſine ſui diffini
tōne/⁊ ī omni loco ſine circumſcriptōe
et in omni tempore ſine mutabilitate.
Et preterea in ſanctis ſpiritibus et ani=
mabus eſt excellentius.ſ. per gratiam ī
habitans/et in homine xp̄o excellentiſ=
ſime ī quo plenitudo diuinitatis corpa
liter habitat ut ait apoſtolus. in eo enī
deus habitauit non per gratiam adop=
tionis/ſed per gratiam vnionis.

Autoritatibus ita eſſe confirmat.

NE autem iſta quia capacitatem
humane intelligentie excedunt
falſitatis arguere aliqui preſu=
mant ſanctorum autoritatibus munien=
da michi videntur. beatuſ gregori⁹ ſu=
per canticis canticorum inquit. Licet d
us communi modo omnibus rebus in=
ſit/pn̄tia/potentia/ſubſtantia. tamen fa
miliari modo per gratiam dicitur eē in
illis qui mirificentiam operum dei acu=
tiuſ et fidelius conſiderant. De hoc enī
eodem auguſtinus ad dardanum in li=
bro de pn̄tia dei ait. Cum deus ſit natu
ra incorporea et incommutabiliter vna
eterna ſtabilitate in ſeipō manens tot⁹
adeſt rebus omnibus et ſingulis totus
ſed in quibus habitat. habent eum pro
ſue capacitatis diuerſitate alij ampliuſ
alij minus. quos ipē ſibi dilectiſſimum
templuꝫ gratia ſue bonitatis edificat.
hilarius quoqꝫ in octauo libro de trini
tate apertiſſime docet deum vbiqꝫ eſſe
Deus inquit immenſe virtutis viuēs po
teſtas que nuſqꝫ non aſſit/non deſit vſ=
qꝫ. ſed omne p ſua edocꝫ. vt ibi ſua ſine
ipē eē intelligatur. non autem corpora=
li modo cum alicubi ſit. non etiam vbi=
qꝫ eē credatur. cum in omnibus ea non
deſinat. Ambro. in libro primo de ſpū=
ſancto. ſpm̄ſanctum probat non eē crea=
turam. quia vbiqꝫ eſt quod eſt ꝓpium di
uinitatis ita dicens. Cum omnis creatu
ra certis nature ſit circumſcripta limiti
bus quomodo quis audeat creaturam
appellare ſpm̄ſanctum qui non habeat
circumſcriptam determinatamqꝫ virtu
tem. qui et in omnibus et vbiqꝫ ſemper
eſt/quod vtiqꝫ diuinitatis et dominatō
nis eſt ꝓpium. Idem in eodem. Domini
eſt omnia complere qui dicit. Celum ⁊
terram ego compleo. Si ergo domin⁹
eſt qui celum complet et terram. quis
ergo poteſt ſpm̄ſanctum iudicare dn̄a=
tōnis et diuine poteſtatis exortem qui
replet orbem. Et quod plus eſt reple=
uit et ihesum totius mundi redempto=
rem. Ex his alijſqꝫ pluribus autoritati=
bus aperte monſtratur qꝫ deus vbiqꝫ ⁊
in omni creatura eſſentialiter/ pn̄tialit
potentialiter eſt.

Qꝫ in ſanctis non modo eſt ſed etiaꝫ ha
bitat qui nō vbicūqꝫ eſt habitat.

IN ſanctis vero etiam habitat in q
bus eſt per gratiam. non enim vbi
cūqꝫ eſt ibi habitat. vbi vero habi
tat ibi eſt. In ſoliſ bonis habitat q ſunt
templū eius et ſedes eius. Vnde p iſaiā
dominus ait. Celuꝫ michi ſedes eſt. ter
ra autem ſcabellum pedum meorum. qꝫ
in electiſ qui ſunt celum habitat deus ⁊
regnat. qui eius voluntati deuoti obtē=
perant. Malos vero qui ſunt terra iudi
cij diſtrictōne calcat. Vnde et in libro
ſapientie dicitur. Thronus ſapientie aīa
iuſti. quia in iuſtis ſpecialius eſt qꝫ ī ali
is rebus in quibus tamen omnibus to=
tus eſt. quemadmodū anima ut ait au
guſtinus in epiſtola ad hieronimum de
origine anime per omēs particulas cor
poris tota adeſt ſimul. nec minor in mi=
noribus. nec maior in maioribus. ſed ta=
men in alijs intenſius. in alijs remiſſius
operatur. cum in ſingulis particulis cor
poris eſſentialiter tota ſit. ita ⁊ deus cū
ſit in omnibus eſſentialiter ac totus. in
illis tamen plenius eē dicitur quos iha
bitat. i. ī quibus ita eſt ut faciat eos tē
plum ſuum. et hij tales cum eo ſunt iam
ex parte. ſed in beatitudine pfecte. Deh

vero et ſi ibi ſint vbi ipſe eſt qui nuſquã
deeſt·non tamen ſunt cum eo· Vnde au
guſtinus ſuper iohannez· Non ſatis fuit
dicere vbi ego ſum et illi ſint·ſed addi=
dit mecuz·quia et miſeri poſſunt eẽ vbi
et ille eſt qui nuſquã deeſt/ſed beati cuz
illo·quia nõ ſuut beati niſi ex eo cũ illo
ſunt qui fruuntur eo/et vident illum ſicẽ
eſt·Mali vero cum illo ita ut in luce nõ
ſint cum luce·nec boni ita nunc ſunt cuz
eo·vt videant per ſpeciem,et ſi ſunt ali=
quo modo cum eo per fidem·

¶Si vis intelligere quomodo habitet re
quire predicta de ſpũſancto

Quomodo autem deus habitet
in bonis ex illis aliquatenus in=
telligere valebis que ſupra di=
cta ſunt·cum de ſpũſſancti proceſſione
temporali ageretẽ· vbi licet ex parte ex
ponitur·ex parte enim cognoſcimus et
ex parte ꝓphetamus· quomodo ſpũſſan
ctus habitet in nobis qui nõ ſine patre
et filio inhabitat

¶Vbi erat vel habitabat deus antequaz
eſſet creatura·

Si autem queris·vbi habitabat
deus antequam ſancti eſſent di
cimus/quia i ſe habitabat· Vñ
auguſtinus in libro contra maximinum
In templo inquit ſuo habitat deus·ſ·i
ſanctis qui ſunt templum dei/ mõ ſecun
dum fidem ambulantes ⁊ templum dei
erunt aliquando ſecundum ſpẽm qualiẽ
etiam nunc templũ dei ſunt angeli· Sz
dicit aliquis antequam faceret deus ce
lum et terram·antequaz faceret ſanctoſ
vbi habitabat· In ſe habitat deꝰ· apdͦ
te habitat·et apud ſe eſt· Non ergo ſan
cti ſic ſunt domus dei /ut ea ſubtracta
cadat deus· Immo ſic habitat deus in
ſanctiſ·ut ſi ipẽ diſceſſerit cadant

¶Multa hic breuiter docet que confir=
mant predicta·

Sciendum eſt etiaz qd̃ ait augu
ſtinus i libro ad dardanum/di=
ci niſi ſtultiſſime nequit ſpm̃ſan
ctum non habere locum in noſtro corpe
quod totum noſtra anima impleuerit·
Stultius etiam dicitur anguſtijs alicu
bi impediri trinitatem ut pater et filius
et ſpũſſauctus·alicubi ſimul eſſe nõ poſ
ſint· Verum illud eſt multum mirabiliꝰ
qꝫ cum deus vbiqꝫ ſit totus·non tamen
in omnibus habitat· Quis porro aude=
at opinari niſi inſeparabilitatem trinita
tis penitus ignoret· Qꝫ in aliquo poſſit
habitare pater aut filius·in quo non ha
bitet ſpũſſanctuſ· Nuc in aliquo ſpũſſan
ctus in quo non habitet pater et filius
Fatendum eſt ergo vbiqꝫ eẽ deum ꝑ di
uinitatis pñtiam/ſed non vbiqꝫ per in=
habitatõnis gratiam· Propter hãc enĩ
habitatõnem gratie non dicimus pater
noſter qui es vbiqꝫ cum et hoc verũ ſit
ſed qui es in celis·i·in ſanctis in quibus
eſt quodam excellentiori modo·

¶Qꝫ deus habitator eſt quorundam non
dum cognoſcentium deum et quorundã
non cognoſcentium

Illud quoqꝫ mirabile eſt· qꝫ vt
ait auguſtinus in eodem· Deus
eſt inhabitator quorundam nõ
dum cognoſcentium deum· ·et non quo
rundam cognoſcentium deum· Illi enĩ
ad templuz dei non pertinent qui cogno
ſcentes deum/non ſicut deuz glorificãt
ad templum dei pertinent paruuli ſan=
ctificati ſacramento xp̃i /et remunerati
ſpũſancto qui nondum valent cognoſce
re deum·ergo quem potuerunt illi noſ=
ſe·nec habere /iſti potuerunt habere an
tequam noſſe· Beatiſſimi autem ſunt il
li quibus eſt deum habere qd̃ noſſe· hic
aliquatenus aperit auguſtinus quomõ
deus habitet in aliquo·i·habeatur cum
videlicꝫ ita ẽ i aliqͦ vt ab eo cognoſcatẽ

et diligatur ·

¶ Quomodo deus totus vbiqꝫ totus ſit per eſſentiam nō pōt intelligi ab humano ſenſu·

Ex predictis patet ꝙ deus vbiqꝫ totus eſt per eſſentiam et i ſanctis habitat per gratiam· Cunqꝫ ſuperius licet tenuiter oſtenſum ſit· qua rōne dicatur habitare in quibuſdā efflagitaret ordinis ratio· id etiam aſſignari quomodo vbiqꝫ per eſſentiam et totus ſit niſi huius conſideratōis ſublimitas atqꝫ immenſitas humane mentis ſenſum omnino excederet· Vt enim ait criſoſtomus ſuper epiſtolam ad hebreos· Sicut multa de deo intelligim⁹ que loqui penitus nō valemus · ita multa loquimur / que intelligere non ſumus idonei· Verbi gratia / ꝙ vbiqꝫ deus eſt ſcimus et dicimus· quomō autem vbiqꝫ ſit intellectu non capimus· Item ꝙ eſt incorporea quedam virtus que omnium eſt cauſa bonorum ſcimus· quomō autē vel que iſta ſit penitus ignoramus·

¶ Quorundaꝫ opinio qui preſumunt oſtēdere quomodo deus vbiqꝫ ſit per eſſentiam per preſentiam·

Quidam tamen īmenſa ingenio ſuo metiri preſumentes· hoc ita fore intelligendum tradiderūt ꝙ deus vbiqꝫ per eſſentiam eſſe dicitur non ꝙ dei eſſentia ꝓpe ſit i omni loco et in omni creatura· ſed quia omnis creatura atqꝫ omne quod naturaliter eſt in quocunqꝫ loco ſit per eum habet eſſe et omnis locus in quo illud eſt· Idem etiam dicunt ideo deū vbiqꝫ dici eē per p̄ſentiam vel per potentiam· quia cuncta loca ſunt ei p̄ntia et que in eis ſunt · nec in eis aliquid operari ceſſat· Nam et ipa loca et quidquid in eis eſt niſi ipe conſeruet manere non poſſunt· In eis ergo per ſubſtantiam de⁹ eē dicitur ut aiūt · quia per virtutem ꝓpe ſubſtantie ſue facit· ut etiam loca ſint et omnia que i eis ſunt· Sed licet hec vera ſint que aſſerūt in explanandis intelligentijs predictoꝝ· In illis tñ verbis quibus dicitur deus vbiqꝫ eē per preſentiam plus contineri credendum eſt qd homo viuens capere non valet·

¶ Qꝫ deus cum ſit in omnibus rebus non tamen in ſordibus rerum inquinatur·

Solet etiam ab eiſdeꝫ queri quomō deus ſubſtantialiter inſit omnibus rebus corporalium ſordium inquinatōnibus non contingatur / quod tam friuolum eſt· vt nec reſponſione ſit dignum· cum etiam ſpūs creatus ſordibus corporis etiam leproſi vel quantūcunqꝫ polluti inquinari non poſſit·

¶ Per ſimile et minus oſtenditur·

Sol quoqꝫ radios ſine ſui pollutione effūdit ſuper loca· et corpora nō ſolum munda / ſed etiaꝫ immunda ac ſordibus ferentia / quorum contactu homines et alie quedam res i ficiuntur· Solis vero radij impolluti et incontaminati / ea contingentes exiſtūt· Non eſt ergo mirandum ſi eēntia diuina omnino ſimplex et incommutabilis omnia replet loca· et omnibus creaturis eſſentialiter in eſt· nec tamen cuiuſquā rei ſordibus contaminetur vel contingat· Vnde auguſtinus in libro de natura boni· Cum in deo inquit ſint omnia que condidit / non tamen inquinant eum q̄ peccant· de cuius etiam ſapientia que attingit a fine vſqꝫ ad finem fortiter dicitur attingit omnia ꝓpter ſuaꝫ munditiam et nihil inquinatum in ea incurrit·

¶ Per inconueniens oñdit deū vbiqꝫ eſſe·

Poſtremo reſpondeant quid potius de deo reſpondendum exiſtiment· uel ꝙ nuſquaꝫ p eēntiā

ſit vel vbiqꝫ ·uel ꝙ alicubi ita ꝙ ñ vbi⸗
qꝫ · Si quis audeat dicere / ꝙ nuſquam
diuina eſſentia vel ꝙ alicubi et non vbi
qꝫ ſit· Si enim ita eſt alicubi ꝙ nõ vbi⸗
qꝫ/ergo localis eſt· Eſt ergo vbiqꝫ to⸗
ta que continet totum et penetrat totũ
que nec pro ſui ſimplicitate diuidi · nec
pro ſui puritate maculari·nec pro ſui im
menſitate vllo modo comprehendi põt
Unde auguſtinus· Deus vbiqꝫ eſt cui ñ
locis ſed actõibus propinquamus·

Q, deus vbiqꝫ ſit et in omni tempore ·
non tamen localis eſt·non circumſcrip⸗
tibilis·nec loco nec tempore mouetur ·

Cum diuina natura veraciter et
eſſentialiter ſit in omni loco et
in omni tempore·non tamẽ mo
uetur per loca vel per tempora·nec tẽ⸗
poralis nec localis eſt · Localis non eſt ·
quia penitus non circumſcribitur loco·
qꝫ nec ita eſt i vno loco ꝙ non ſit ĩ alio
neqꝫ dimenſionem habet· ſicut corpus
cui ſecundum locum aſſignatur princi⸗
pium medium et finis·et ante et retro·
dextꝫ et ſiniſtra ſurſum et dorſum quod
ſui interpoſitõne facit diſtantiam circũ
ſtantium ·

Quibus modis aliquid dicatur locale
vel circumſcriptibile ·

Duobus nanqꝫ modis dicitur in
ſcriptura aliquid locale / ſiue
circumſcriptibile et econuerſo·
ſcꝫ ꝙ vel quia dimenſionem capiens lõ
gitudinis altitudinis et latitudinis di⸗
ſtantiam facit loco·vt corpus ·vel quia
loco diffinitur ac determinatur· quoni
am cum ſit alicubi non vbiqꝫ inuenitur·
qđ non ſolum corpori /ſed etiam oĩ cre
ato ſpũi congruit·omne ergo corpꝰ oĩ⸗
modo locale eſt· Si vero creatus qđ⸗
ammodo eſt localis· et quodammodo
non eſt localis·Localis quidem dicitur
quia diffinitõne loci terminatur·qm̃ cuꝫ
alicubi pñs ſit totus·alicubi non inueni

tur · Non autem ita localis eſt ut dimẽ
ſionem capiens/diſtantiam in loco faci
at· Diuina ergo ſola eſſentia omnino in
localis et incircumſcriptibilis eſt/ q̄ nec
locis mouetur aliquo modo·ſ·vel deter⸗
minatõne finita uel dimenſione ſuſcep⸗
ta ·nec temporibus·ſ·affectu ⁊ cognitõ
ne ·His enim duobꝰ modis·ſ·loco vel
termino fit mutatio creature que lon⸗
ge eſt a creatore·Unde auguſtinus ſup
geneſim·Deus inquit omnipotens incõ
mutabili eternitate voluntate veritate
ſemper idem mouet·per tempuſ creatu
ram ſpũalem ·mouet etiaꝫ tempus ⁊ lo
cum/creaturam corporalem vt eo mo⸗
tu naturas quas condidit amminiſtret
Cum ergo tale aliquid agit/non debe⸗
mus opinari eius ſubſtantiam que deuſ
eſt temporibus lociſqꝫ mutabilem· ſiue
per tempora et loca mobilem/cum ſit
ipẽ et interior omni re·quia in ipõ ſunt
omnia/et exterior omni re · quia ipẽ eſt
ſuper omnia·et antiquior omnibus · q̇a
ipẽ idem eſt ante omnia·et nouior omni
bus·quia ipẽ idem eſt poſt omnia ·ſ·pꝰ
omnium initia·Ecce hic aperte oſtendi
tur ꝙ nec locis nec temporibus mutat
vel mouetur deus· Spũalis autem crea
tura per tẽpus mouetur·corporalis ve⸗
ro etiam per tempus et locum·

Quid ſit mutari ſecundum tempus·

Mutari autem per tempus eſt va
riari ſecundum qualitates inte
riores vel exteriores que ſunt ĩ
ipã re que mutatur ut quãdo ſuſcipit vi
ciſſitudinem gaudij doloris ſcientie ob
liuionis·vel variatõnem forme/ſiue ali⸗
cuius qualitatis exterioris· Hec enĩ mu
tatio que fit ſecundum tempus variatõ
eſt qualitatum que fit corporali vel ſpi
rituali creatura·et ideo vocatur tempꝰ

Opinio quorundam qui dicunt ſpiritus
creatos nõ moueri loco nec eſſe locales

De mutatione vero loci magna i
ter ꝺquirentes diſceptatio ver
ſatur. Sunt eni; qui dicunt nul
lum ſpm̄ aliquo modo poſſe mutari lo:
co. ab omni ſpū locum vniuerſaliter re:
mouere volentes. quoniam ſecundu; di
menſionem tantum et circumſcriptōnē
locum conſtare aſſerunt. atq; id ſolum
eſſe locale/vel in loco eē dicunt qđ dim
ſionem recipit et diſtantiam in loco fa
cit. Et hoc dicūt auguſtinū ſenſiſſe mu:
tatōnem temporis tantum ſpūali crea:
ture tribuens. loci vero et tp̄is corpee.

Hic reſpondetur eis.

Sed ut ſupra diximus dupliciter
dicitur res eē localis vel circū:
ſcriptibilis. ſ. vel quia dimenſi:
onem recipit et diſtantiam facit. vel ꝙ
loci termino diffinitur quorum vtrunq;
conuenit corporee nature. alterum ve:
ro tantum ſpūali. Nam ut ſupra dixim9
corporalis creatura ita eſt localis vel
circumſcriptibilis/ꝙ terminatur diffi:
nitōne loci/et ꝙ dimenſionem recipiēſ
diſtantiam facit. Spūalis vero tantum
diffinitōne loci concluditur. cum ita ſit
alicubi ꝙ non alibi ſed nec dimenſionē
recipit. nec diſtantiam in loco facit. qa
ſi multi eēnt ſpūs hic non coanguſtarēt
locum. quo minus de corporibus conti
nent. Ideoq; auguſtinus attribuit mu
tatōnem loci corpori/non ſpūi. quia lic;
ſpūs tranſeat de loco ad locum. non tñ
ita ut dimenſionibus circumſcriptus in
terpoſitōne ſui facit diſtantiam circum:
aſtantium ſicut corpus.

Cōcluſio ex predictis ꝙ ſpūſ creati ſunt
locales et circumſcriptibiles quodāmō
Spūs vero dei oino incircūſcriptibilis.

Sunt ergo ſpūs creati in loco ⁊
tranſeunt de loco ad locum. et
quodammodo locales et circū
ſcriptibiles ſed non omni eodem modo
quo creature corporee. Spūs autem in
creatus qui deus eſt in loco quidem eſt
et in omni loco/ſed omnino inlocalis ⁊
incircumſcriptibilis. Unde beda ſuper
lucam ait. Cum ad nos angeli veniunt
ſic exterius implent miniſterium. ut ta:
men ante deum interius per contempla
tōnem aſſiſtant. quia et ſi angelus ē ſpi:
ritus circumſcriptus. ſummus tam̄ ſpi:
ritus qui deus eſt incircumſcriptus eſt i
tra quem currit angeluſ quocūq; mitta
tur. Ecce hic dicitur. quia ſpūs angeli:
cus circumſcriptus eſt. Spūs autem q̇
deus eſt incircumſcriptus. Alibi etiam
ambro. diſtātiā oñdēs inter ſpm̄ increa
tum et ſpm̄ creatum dicit. ſeraphin de
loco ad locum tranſire inquiens ita in
libro đ trinitate. dixit iſaias quia miſſuſ
eſt ad me vnus de ſeraphin. Et ſpūs q̇:
dem ſanctus dicitur miſſus. ſed ſeraph
ad vnum. ſpūs vero ad omnes. Seraph
mittitur i miniſterio. ſpūs operatur mi
ſterium. Seraph de loco ad locum trā
ſit. Non enim complet omnia. ſed ipſe
repletur a ſpū. Hic aperte oſtēdit ꝙ ā:
geli quodammō locales ſunt.

Cum repetitōne ſuperiorum confirmat
autoritatibus deum eſſe vbiq; ſine loca
li motu.

Fateamur itaq; diuinam naturā
pro immenſitate ſui nuſquam đ
eſſe eamq; ſolam omnino inlo:
calem et omnino incircumſcriptibilem.
nullo modo concludi loco. ſed a fine vſ
q; ad finem attingere. nō tamen ſpacio
ſa magnitudine nec locali motu/ſed im
menſitate atq; immobilitate ſue eſſen:
tie. Unde auguſtinus ad dardanu;. Nō
quaſi ſpacioſa magnitudine opinemur
deum per cuncta diffundi/ſicut humus
aut lux iſta diffunditur. ſed potius ſicˀ i
duobus ſapientibus quorū alter altero
corpore grandior eſt ſed ſapientior nō
eſt vna ſapientia eſt. nec ē in maiore ma
ior. nec i minore mior. nec mior i vno ꝗ̄

i duob9. ita ds ſn labore regēs et otinēs mundum in celo totus eſt. in terra tot9 et in vtroqz tot9. et nullo contentus lo:co. ſed in ſeipo vbiqz totus. Idē quo:qz ſuper pſ. ait. Ad verbum dei pertin3 non eſſe in parte/ſed vbiqz eē per ſeipm hec enim eſt ſapientia dei que attingit a fine vſqz ad finem fortiter. non tamen motu locali/ſed immobilitate ſui. velut ſi moles aliqua ſaxea impleat aliquem locum dicitur que attingit a fine illius loci vſqz ad finem. cum tamen alterum non deſerat alterum occupando. Non ergo habet motum localem verbum il:lud. et ſapientia illa ſolida eſt et vbiqz. Ex predictis innoteſcit/qđ deus eſt ita vbiqz p eſſentiam. qđ nec ſpacioſa ma:gnitudine diffunditur. nec vno deſerto loco aliū occupat. quia localem motu3 non hab3. Ideoqz auguſtinus volens p̄cidere a dei puritate omnem localē motū et localem circūſcriptōnē. potius di:cit oia eſſe in illo q̄ ip3 eē alicubi. nec tñ ip3 eſſe locu3 qui non eſt in loco in libro d. lxxxiij. queſtionibus ita inquiens. Deus non alicubi eſt/quod alicubi eſt continetur loco. quod continetur loco corpus eſt. Deus autem non eſt corpus. nō ergo alicubi eſt. et tamen quia ē /et i loco non eſt. in illo ſunt poti9 omnia qm̄ ille alicubi. nec tñ ita in illo ut ipe ſit locus. locus enim in ſpacio eſt quod lon:gitudine et latitudine et altitudine corporis occupatur. nec deus tale aliquid eſt et omnia. ergo in ipo ſunt et locus non eſt. nec in loco eſt. locus tamen dei ſed iproprie dicitur templum dei. nō qđ eo contineatur. Id autem inccbil melius qm̄ anima munda intelligitur. Ecce hic dicit deum non eſſe in loco. ſed in:telligendum eſt eum nō eſſe i loco localiter. ſ. quia nec circumſcriptōnem /nec localem motum habet.

¶ Oppoſitio qua videt probari qđ deus mutetur loco.

Ad hoc autem ſolet oppoñi ſic. Quotidie fiunt creature que ā te non erant et in eis deus eſt. cum ante non eſſet in eis. eſt ergo vbi ante non erat. ideoqz mutabilis videt. Sed licet quotidie incipiat eē in crea:turis in quibus ante non erat. quia ille ñ erant. hoc tamen fit ſine ſui mutatōne qualiter in mundo cepit eē quem fecit. tamen ſine mutabilitate et deſinit eſſe i quibus ante erat ſine ſui mutatōne. nec tamen ipſe deſerit locū. ſ3 loc9 dſinit eē

¶ Epilogus vbi exponitur quare in predictam venerit diſputatōnem.

Iam ſufficienter demonſtratu3 videtur quomō omnia dicantur eſſe in deo. et deus in omnibus/quā diſ:ceptatōnem quaſi incidente3 ſuſcepim9 quia id videbat poſtulare res circa quā noſter verſabatur ſermo. diſſerebamus enim de ſcientia ſiue ſapientia dei. et cū doceremus deum ſcire omnia queſitu3 eſt vtrum per cognitōnem quam de omnibus habet dicerentur omnia eē in do an alia ratōne hoc diceret ſcripta. Hu:ius ergo queſtionis occaſio in pmiſſam nos deduxit diſputationem.

¶ Hic redit ad propoſitum repetens ſuperius dicta ut addat alia. 38

Triceſima octaua diſtinctio

Nunc ergo ad propoſitum reuertētes cepto inſiſtam9. Supra di:ctum eſt qđ pſcientia dei futurorum tantum eſt. ſed omnium tam bonorum q̄ malorum. Scientia vero vel ſa:pientia non modo de futuris/ſed etiam de pñtibus et futuris. nec tātum de tpalibus/ſed de eternis. qz ſeip3 nouit de9

¶ Queſtio an ſcientia vel preſcietia ſit cā rerum vel res ſint cā preſcientie.

Hic oritur queſtio non diſſimulanda. vtru3. ſ. ſcientia vel pſcia

ſit cauſa rerum·an res ſint cauſa ſcien-
tie vel preſcientie dei· Videtur ei preſci
entia dei cauſa eſſe eorū que ei ſubſunt
ac neceſſitatem eueniendi eis facere·qa
nec aliqua futura fuiſſent niſi deus ea p̄
ſciſſet/nec poſſunt non euenire/cum de-
us ea preſciuerit·Si autem impoſſibi-
le eſt ea non euenire·quia preſcita ſunt·
Videtur ergo ipa preſcientia qua preſci
ta ſunt eis eē cauſa eueniendi·Impoſſi
bile eſt ergo ea non euenire cum preſci-
ta ſint·quia ſi non euenirent cum p̄ſci-
ta ſint falleretur dei preſcientia·At dei
preſcientia falli non poteſt·Impoſſibi
le eſt ergo ea non euenire cum preſcita
ſunt·Sic ergo preſcientia cā eorum eē
videtur que preſcita ſunt·Hoc idem et
de ſcientia dicitur·ſ·q; quia de⁹ aliqua
nouit ideo ſint·cui ſententie auguſtin⁹
atteſtari videtur in quindecimo libro d̄
trinitate ſic dicens·Non iſta ex aliquo
tempore cognouit deus·ſed futura om
nia temporalia atq; in eis etiam quid ꝛ
quādo ab illo petituri fueram⁹ et quos
et de quibus rebus vel exauditurus vel
non exauditurus eēt·ſine initio ante pre
ſciuit·Vniuerſas autem creaturas ꝛ ſpi
rituales et corporales·non quia ſunt iō
nouit·ſed ideo ſunt quia nouit·Non enī
neſciuit que fuerat creaturus·qꝛ ergo
ſciuit/creauit·non quia creauit/ſciuit·
nec aliter ſciuit creata ꝙ̄ creanda·Nō
enim eius ſapientie aliquid acceſſit ex
eis·ſed illis exiſtibus ſicut oportebat ꝛ
quando oportebat illa manſit ut erat·
Unde in eccleſiaſtico·Antequam crea-
rentur omnia/nota ſunt illi·ſic et poſt
conſummata ſunt·Ecce his verbis vid̄
tur auguſtinus innuere/ſcientiam vel p̄-
ſcientiam dei cauſam eſſe eorum que fi-
unt cum dicit ideo ea eſſe quia deus no
uit·Idez quoq; in ſexto libro dicere vi
detur·Cum inquit decedant et ſucce-
dant tempora·non decedit aliquid vel
ſuccedit vt ſcientie dei in qua nouit oia
que fecit per ipam·Non enim hec que
creata ſunt ideo ſciuntur a deo·quia fa-
cta ſunt·potius ideo facta ſunt quia im
mutabiliter ab eo ſciuntur·Et hic etiaz
ſignificare videtur dei ſcientiam cauſaz
eorum eē que fiunt dicens·non ideo de
um ea nouiſſe·quia facta ſunt·ſed ideo
facta ſunt quia nouit ea deus·Ideoq;
videtur dei ſcientia vel preſcientia cau-
ſa eē eorum que nouit·

¶ Inconuenientia oſtendit ſi diceret ſciē
tia vel preſcientia cauſa omnium rerum
que ei ſubſunt

Quod ſi ita eſt·ē ergo cauſa om
nium malorum·cum omnia ma
la ſciantur et preſciantur a deo
quod longe eſt a veritate·Si enim dei
ſcientia vel preſcientia cauſa eſſet malo
rum·eēt vtiq; deus actor malorum/qd̄
penitus falſum eſt·non ergo ſcientia vel
preſcientia dei cauſa eſt omnium que
ei ſubſunt·

¶ Q; res future non ſunt cauſa ſcientie
vel preſcientie dei·

Neq; etiaz res future cauſa ſunt
dei preſcientie·licet enim non
eſſent future niſi preſcirentur a
deo·non tamen ideo p̄ſciuntur/quia fu
ture ſunt·Si enim hoc eſſ; tunc ei⁹ qd̄
eternum eſt aliquid exiſterz cauſa ab eo
alienum·ab eo diuerſum·et ex creaturis
penderet preſcientia creatoris·et crea-
tum cauſa eſſet increati·Origenes tamē
ſuper epiſtolam ad romanos ait·Non
ꝓpterea aliquid erit·quia id ſcit de⁹ fu-
turum·ſed quia futurum eſt ideo ſcitur
a deo antequā fiat·Hoc vid̄tur premiſ
ſis verbis auguſtini obuiare·Hic enim
ſignificari videtur/q; res future cā ſint
preſcientie·Ibi vero q; preſcientia cau
ſa ſit rerum futurarum·

¶ Quid ex predictis tenendum ſit cum d̄
terminatōne autoritatum·

Hunc ergo que videtur repugnã
tiam de medio tollere cupien=
tes/dicimus res futuras nulla=
tenus cauſam eē preſcientie vel ſcientie
dei·nec ideo preſciri vel ſciri· quia futu
re vel facte ſunt · ita exponentes quod
ait origenes·quia futurum eſt ideo ſcit̃
a deo antequam fiat·i·qḋ futurum ē ſci
tur a deo/antequam fiat · neqꝫ ſciretur
niſi futurum eſſe·vt non notetur ibi cã·
ñ ſine qua non fieret· Ita etiam dicim9
ſcientiam vel preſcientiam dei non eſſe
cauſam eorum que fiunt·niſi talem ſine
qua ñ fiunt·ſi tamen ſcientiam ad noti=
ciam tantum referamus· Si vero nomi
ne ſcientie includitur et beneplacitum
atqꝫ diſpoitio· tunc recte poteſt dici cã
eorum que deus facit·His enim duob9
modis ut ſuperius pretaxatum eſt acci=
pitur cognitio vel ſcientia dei·ſ· pro no
ticia ſola·vel pro noticia ſimul et bene=
placito·hoc modo forte accipit augu9·
dicens · Ideo ſunt quia nouit· id eſt q̇a
ſcienti placuit·et quia ſciens diſpoſuit·
Et hic ſenſus ex eo adiuuatur · quia de
bonis ibi tantum agit auguſtinus·ſꝫ de
creaturis·de his que deus facit q̃ omia
nouit·non ſolum ſcientia/ſed etiam bñ=
placito ac diſpoitione· Hic ergo ibi ac=
cipitur dei cognitõ· vt non mõ noticiaꝫ
ſed etiam beneplacitum dei ſignificet ·
Mala vero ſcit deus/et preſcit antequã
fiãt/ſed ſola noticia non beneplacito · p̄
ſcit enim deus et predicit/etiam que nõ
eſt ipe facturus ſicut preſciuit et predi=
xit infidelitatem iudeorum ſed non fec̃
Nec ideo quia preſciuit ad peccatum in
fidelitatis eos coegit·nec preſciſſet vel
predixiſſet eorum mala/niſi eſſent ea ha
bituri· Unde auguſtinus ſuper iohannẽ
Deus inquit futurorum preſcius per ꝓ
phetam predixit infidelitatem iudeorũ
ſed non fecit·neqꝫ preſciſſet mala eoruꝫ
niſi ea haberent· Non enim ideo quen=
ꝙ ad peccandum cogit·quia futura ho
minum peccata prenouit·illorum enim
preſciunt peccata non ſua· Ideoqꝫ ſi ea
que ille preſciuit ipſorum non ſunt nõ ve
ra ille preſciuit· Sed quia illius preſcien
tia falli non poteſt ſine dubio non ali9
ſed ipi peccant quos de9 peccatores eē
preſciuit·et ideo ſi non malum/ſed bo=
num facere voluiſſent/non malum factu
ri p̄uiderentur ab eo qui nouit quid ſit
quiſqꝫ facturus· His verbis aperte oſtẽ
ditur/ſi diligenter intendamus preſcien
tiam dei non eſſe cauſam malorum que
p̄ſcit qꝛ ñ ea p̄ſcit tãꝙ fact9 · nec tanꝙ
ſua ſed illoruꝫ qui ſunt ea facturi vel ha
bituri· Preſciuit ergo illa ſola noticia ñ
beneplacito autoritatis· Unde datur in
telligi/ꝙ deus econuerſo preſcit bona
tanquam ſua/tanquam ea que facturus
eſt ut illa preſcienda ſimul fuerint ipiuſ
noticia ⁊ autoritatis bñplacitũ

Contra hoc ꝙ dictum eſt p̄ſcientiã dei
non poſſe falli opinio·

Ad hoc autem qḋ ſupra dictum
eſt·ſ· preſcientiam dei falli non
poſſe·ſolet a quib9dam ita op
poni·deus preſciuit hunc lecturum/vel
aliquid huiõi/ſed poteſt eē vt iſta nõ le
gat·ergo poteſt aliter eē ꝙ deus pre=
ſciuit·ergo poteſt falli dei preſciẽtia qḋ
omnino fl̃m eſt·poteſt equidem non fie
ri aliquid/et illud tamen preſcitum eſt
fieri· Non ideo tamen poteſt falli dei p̄
ſcientia·quia ſi illud nõ fieret ·nec a dõ
preſcitum eēt fieri · Sed adhuc augent
queſtionem dicentes· Aut aliter poteſt
fieri ꝙ deus preſciuit/aut non aliter· Si
non aliter·ergo neceſſario cuncta euen
iunt· Si vero aliter· poteſt ergo dei pre
ſcientia falli uel mutari· Sed poteſt alit̃
fieri·quia poteſt aliter fieri ꝙ fiat · Ita
autem fit vt preſcitum eſt·aliter ergo fi
eri ꝙ preſcitum eſt·

Reſponſio·

Ad quod dicimus illam locutõꝫ
multiplicem facere intelligẽtiã

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

·ſ·aliter poteſt fieri q̄ deus preſciuit·⁊
huiuſmodi·vt poteſt non eē qđ deus p̄
ſciuit·et impoſſibile eſt non eē quod de
us preſciuit·⁊ impoſſibile eſt non eſſe p̄
ſcita omnia que fiunt et huiuſmodi· poſ
ſunt enim hec coniunctim intelligi vt cō
ditio ſit implicita et diſiunctim · Si enī
ita intelligas·non poteſt aliter fieri q̄
deus preſciuit·id eſt non poteſt vtrum-
qꝫ ſimul eē·ſ·q̄ deus ita preſciuerit fie-
ri/et aliter fiat/verum intelligis·Si au
tem per diſiunctōnem intelligas/vt di-
cas hoc aliter non poſſe euenire q̄ eue
nit·quomodo futurū deus preſciuit fal
ſum eſt · hoc enim aliter poteſt euenire
q̄ euenit ·et tamē deus hoc modo futu
rum preſciuit·Similiter et alia determi
natio·ſ·impoſſibile eſt illud non euenire
quod deus preſciuit·vel cum deus pre-
ſcierit ·ſi coniunctim intelligas verū di-
cis·ſi diſtinctim falſum·Ita etiam et il
lud·Impoſſibile eſt non eſſe preſcitū
omne quod fit·id eſt nō poteſt eſſe vtrū
qꝫ ſimul·ſ·ut fiat et non ſit preſcitū·hic
ſenſus verus eſt · Si vero dicis deum n̄
potuiſſe non preſcire omne quod fit fal
ſum eſt·potuit enim facere ut non fierꝫ
et ita non eſſet preſcitum·

¶ Vtrum ſcientia dei poſſit augeri vel mi
nui ·vel aliquo modo mutari· vtrūqꝫ ei
videtur poſſe probari·39

PReterea queri ſolet vtrum ſci-
entia dei poſſit augeri vel mi-
nui·vtrūqꝫ enim videtur poſſe
probari·Q͂ diuina ſcientia poſſit auge
ri vel mutari hoc modo probatur·quia
poteſt deus ſcire quod nunq̄ ſcit · Eſt
enim aliquis qui non eſt lecturus hodie
et tamen poteſt eſſe vt legat hodie·po
teſt enim hodie legere · Nichil aūt pōt
fieri quod non poſſit a deo ſciri· poteſt
ergo deus ſcire hunc lecturum hodie ·
poteſt ergo aliquid ſcire quod non ſcit·
ergo poteſt eius ſcientia augeri vel mu
tari·Eademqꝫ videtur poſſe minui·Eſt
enim aliquis hodie lecturus quem deꝰ
ſcit lecturum·at poteſt eē ut non legat
ergo poteſt deus non ſcire hunc lecturū
poteſt ergo non ſcire aliquid quod ſcit
ergo pōt minui eius ſcientia vel mutari

¶ Reſponſio cū determinatōne·

AD quod dicemus quia dei ſcié
tia omnino incommutabilis eſt
nec augeri pōt vel minui·Nam
ut ait Auguſtinus in quindecimo libro
de trinitate·Scientia dei eſt ip̄a ſapien
tia·et ſapientia eſt ip̄a eſſentia ſiue ſub-
ſtantia dei·quia nullius nature ſimplici
tate mirabili non eſt aliud ſapere aliud
eē·ſed quod eſt ſapere hoc eſt et eē·Idō
qꝫ nouit omnia verbum que nouit pater
ſed ei noſſe de patre eſt ſicut eſſe·noſſe
enī et eē ibi vnū eſt·Et ideo patri ſicut
eē non eſt a filio·ita nec noſſe ·Proinde
tanquam ſeip̄m dicens ·pater genuit vͥ-
bum ſibi coequale per omnia·Non enī
ſeip̄m integre perfecteqꝫ dixiſſet· ſi ali-
quid minus aut amplius eſſet i eius ver
bo q̄ i ſeipſo·hoc eſt ergo omnino ver
bum quod pater·non tamen eſt pater ·
quia iſte filius ille pater· Sciunt ergo ī
uicem pater et filius ·ſed ille gignendo
ille naſcendo·Et omnia que ſunt in eo-
rum ſcientia/in eorum ſapia/in eorum eſ
ſentia vnuſquiſqꝫ eorum ſimul videt·nō
particulatim aut ſingulatim velut alter
nante conſpectu hinc illinc et inde huc et
rurſum inde vel inde in aliud atqꝫ aliud
vt aliqua videre non poſſit niſi non vi-
dens alia/ſed omnia ſimul videt· quorū
nullum eſt quod non ſemper videat et
ſciat·Eius itaqꝫ ſcientia inamiſſibilis ⁊
inuariabilis eſt·Noſtra vero ſcientia et
amiſſibilis et receptibilis eſt · quia non
hoc eſt nobis eſſe quod ſcire · Propter
hoc ſicut noſtra ſcientia illi ſcientie dei
diſſimilis eſt·ſic et noſtrum verbum qđ
naſcitur de ſcientia noſtra diſſimile ē il
li verbo quod natum eſt de patre ſcia ·
Ex hac autoritate clare oſtēditur ſciaꝫ

dei om̄ino īmuariabilem eē ſicut ip̄a eſ
ſentia dei om̄ino īmuariabilis eſt ·et q̄
pater et filius cum ſpū̄ſancto ſimul om
ı̄a ſciunt et vident· Sicut ergo nō po
teſt augeri vel minui diuīna eſſentia·
ita nec diuīna ſcientia·et tamen conce=
ditur poſſe ſcire quod non ſcit·et poſſe
non ſcire quod ſcit·quia poſſet aliquid
eē ſubiectum eius ſcientie quod non eſt
et poſſet non eē ſubiectum aliquid qḋ ē
ſine permutatōne ipſius ſcientie·

¶ Oppoſitio an de⁹ poſſit nouiter vel ex
tp̄e ſcire vel preſcire aliquid·

HIc opponitur a quibuſdam ita
Si de⁹ poteſt aliquid ſcire uel
preſcire quod nunquam ſciuit·
nec preſciuit· Poteſt ergo ex tempo=
re aliquid ſcire uel preſcire· No qḋ di=
cimuſ poteſt quidem deus ſcire vel p̄ſci
re·omne quod poteſt facere/et poteſt
facere quod nunquam fiet· Poteſt er=
go ſcire vel preſcire qḋ nunq̄ fiet nec ē
nec fuit·nec illḋ ſcit nec neſciuit·neq; p̄=
ſcit vel preſciuit·quia ſcientia ei⁹ nō ē ni
ſi de his que ſunt vel fuerunt vel erunt
et preſcientia non eſt niſi de futuris·Et
licet poſſit ſcire vel preſcire quod nun=
q̄ ē vel erit·non poteſt aliquid ſcire uel
preſcire ex tempore· pōt vtiq; ſcire vel
preſcire·qḋ nunquam eſt nec erit· nec
illud ſcitum eſt ab eterno·non tamē po
teſt īcipere ſcire vel preſcire illud· ſed
ita p̄t mō ſcire vel preſcire·ſicut poteſt
ſciſſe vel preſciſſe ab eterno·Si enim di
cas eum modo poſſe ſcire vel preſcire·
quod ab eterno non ſciuit vel preſciuit·
id eſt ita q̄ ab eterno non ſciuerit vel p̄
ſciuerit quaſi vtrumq; ſimul eſſe poſſet
falſum eſt·Si vero dicas eum poſſe mō
ſcire vel preſcire quod ab eterno non ſci
uit vel preſciuit·id eſt habere potentiā
ſciendi et preſciendi ab eterno et modo
aliquid nec illud tamen preſcitū eſt uel
futurum verum eſt·Nō poteſt ergo no
uiter vel ex tēpore ſcire vel preſcire ali=
quid ſicut non poteſt nouiter vel ex tē=
pore velle aliquid et tamen poteſt velle
qḋ nunq̄ voluit·

¶ Vtrū deus poſſit ſcire plura q̄ ſcit·

ITem a quibuſdam dicitur deus
poſſe plura ſcire q̄ ſciat· quia pōt
ſcire om̄ia que ſcit·et poteſt aliq̄
facere que nunquam erunt· et illa
poteſt ſcire·non enim aliqua īcognita
facere poteſt ·Si vero om̄ia eēnt que
modo ſunt·et alia quedam faceret que
non ſunt/nec erunt et illa om̄ia ſciret·
profecto plura ſciret q̄ modo ſciat·nec
tamen eius ſcientia augeri poteſt ·quia
hoc totum fieri poſſet ſine mutabilita=
te ſcientie·Conſtat ergo dei ſcientiā om
ı̄no eē mutabilem·nec augeri poſſe uel
minui/ſed ei ſubiecta·

¶ Quid videatur aduerſum illi ſententie
qua ſupra dictum eſt deum ſemper et ſi
mul ſcire om̄ia·

SI vero quod predictum eſt·ſ·
q̄ deus om̄ia ſemper videt·et
ſimul videtur obuiare/ qḋ ait
hieronimus in expoitōne abacuhc·Ab=
ſurdum ē īquit ad hoc deducere dei ma
ieſtatem/ut ſciat per momenta ſingula
quot culices naſcantur/quotue morian
tur·quotta pulicum et muſcarū ſit mul
titudo·quotue piſces natent in aquis·
et ſimilia·Non ſimus tam fatui adula=
tores dei·vt dum prouidentiaz eius eti
am ad ima retrudimus/in noſipos inıu
rioſi ſimus·eandem irrōnabilium et rō
nabilium prouidentiam eē dicētes·Hic
videtur dicere hieronimus q̄ deus illo
rum minimorum ſcientiaz ſiue prouidē
tiam non habeat·quod ſi ē tunc non om
ı̄a ſimul ſcit ꝛ ſemper·Ex tali itaq; ſen
ſu illud dictum eē nouerimus vt deum
illa alternatim vel particulatim ſcire ne
get·neq; per diuerſa tempora momen=
ta ſic illa ꝯgnouit·ſicut p̄ varia mom̄ta

illorum quedam deficiunt · queadam
incipiunt · Neqꝫ illis aliiſqꝫ irrōnabilibꝰ
ita prouidet quemadmodum rōnabili-
bus · Nunquit enim ut ait apoſtolus cu
ra eſt deo de bobus · et ſicut nō eſt cu-
ra deo de bobus · ita nec de aliis ir-
rōnabilibus · dicit tñ ſcriptura / quia ip
ſi eſt cura de omnibus · Prouidentiam
ergo et curam vniuerſaliter de cunctis
que condidit · habet ut habeat nunquā
quod ſibi debetur et conuenit · ſed ſpe-
cialem prouidentiam atqꝫ curam habet
de rōnabilibus de quibus precepta tra
didit · eiſqꝫ recte viuendi legem preſcri
pſit / ac premia promiſit · hanc prouidē
tiam et curam de irrōnabilibus nō hꝫ ·
Ideo dicit apoſtoluſ quia non eſt cura
deo de bobus · ꝓuidet tamen omnibus
et curat · i · gubernat oīa / qui omnibꝰ
ſolem ſuum facit oriri / et pluuiam dat ·
Scit itaqꝫ deuſ quāta ſit multitudo pu
licum / culicum / et muſcarum / ⁊ piſcium
et quot naſcantur / quotue moriantur ·
ſed non ſcit hoc per momenta ſingula ·
immo ſimul et ſemper omnia · Neqꝫ ita
ſcit ut eandem habeat prouidentiam ir
ratōnabilium et rōnabilium · id ē ut eo
dem penitus modo prouideat irrōnabi
libus et rōnabilibus · Rōnabilibus eñ
et precepta dedit · et angelos ad cuſto-
diam delegauit ·

¶ Breuis ſumma predictorum cum addi-
tione quorundam ·

Simul itaqꝫ et īmutabiliter ſcit
deus omnia que fuerūt et ſunt
et erunt · tam bona q̄ȝ mala · p̄-
ſcit quoqꝫ omnia futura tā bona q̄ȝ ma
la · Predeſtinatō vero de bonis ſaluta-
ribus eſt / et de hominibus ſaluandis ut
ait auguſtinus in libro de predeſtinatō
ne ſanctorum ·

¶ Quid ſit predeſtinatio · et in quo dif-
ferat a preſcientia ·

Predeſtinatio eſt gratie prepa-
paratio / que ſine preſcientia eē
non poteſt · poteſt autē ſine p̄
deſtinatōne eē preſcientia · Predeſtina-
tōne quippe deus ea preſciuit que fue-
rat ipe facturus · ſed preſcit deus etiam
que non eſt ipe facturus · i · omnia mala
Predeſtiauit eos quos elegit · reliquos
vero reprobauit · i · ad mortem eternam
preſciuit peccaturos

¶ An aliquiſ predeſtinatorum poſſit dam
nari vel reproborum ſaluari ·

Predeſtinatorum nullus videt
poſſe damnari · nec reproborū
aliquis poſſe ſaluari · Unde au-
guſtinus in libro de correctōne et gra-
tia · In apocalipſi inquit dicitur · Tene
quod habes ne alius accipiat coronam
tuam · Si alius non eſt accepturus niſi
iſte perdiderit certus eſt electorum nu
merus · id eſt non poteſt augeri vel mi-
nui · Ad hoc autem obiiciunt quidam ī
tendentes probare numerum electorū
poſſe augeri et minui ſic · poſſet deus n̄
apponere gratiā quibꝰ apponit · et poſ
ſet ſubtrahere quibus non ſubtrahit ·
quod ſi fieret vtiqꝫ damnarentur · Poſ
ſent ergo damnari iſti qui tamen ſalua
buntur · Poſſet itaqꝫ minui electorū nu
merus · Ita etiam poſſet augeri · qꝛ poſ-
ſet apponi gratia quibus non apponit
per quam ſaluarentur · Poſſet ergo ſal-
uari habita gratia · qui tamē ſine ea dā
nabuntur · poſſet itaqꝫ augeri numerus
electorum · ¶ Quibus reſpondemus ex
ea rōne dictum eſſe et verum eē numerū
electorum non poſſe augeri vel minui ·
quia non poteſt vtrumqꝫ ſimul eē · ſ · vt
aliquis ſaluetur et non ſit predeſtinatuſ
vel ut aliquis predeſtinatus ſit ac dam
netur · Intelligentia enim conditōnis
implicite veritatem facit in dicto / et im
poſſibilitatem in vero · Si vero ſimpli-
citer intelligatur impoſſibilitas nō ad
mittitur · vt cum dicitur p̄deſtinatꝰ p̄t

vel non poteſt damnari·et reprob⁹ pōt ſaluari· In his enim et huiuſmodi locutōnibus ex ratōne dicti diiudicanda eſt ſententia dictōnis· Alia nanqꝫ ſit intelligentia/ſi per coniunctōnem hec accipiantur dicta· atqꝫ alia ſi per diſiunctōnē vt ſupra· cum de preſcientia agebatur p̄taxatum eſt· Si em̄ cū dicis predeſtinatus non poteſt damnari intelligas ita· id eſt non poteſt eē ut predeſtinatus ſit et damnetur/verum dicis· quia coniunctim intelligis· falſum autem ſi diſiunctim· vt ſi intelligas iſtum non poſſe dānari· quē dico predeſtinatum· potuit ei non eſſe predeſtinatus· et ita dānaret̄.

Dis xl ma

Quomodo adhuc inſtant queſtioni·

Verumtamen adhuc inſtant· et ſecundum coniunctōnem argumentando ita procedunt· Non enim inquiunt poteſt eē ut aliquis predeſtinatus ſit et damnetur· Vtrumqꝫ iſtorum ſimul eē non poteſt· ſed alterū horum non poteſt non eſſe· ſ· quin iſte ſit predeſtinatus· ab eterno enim p̄deſtinatus eſt· et non poteſt modo nō eſſe p̄deſtinatus· Cum ergo impoſſibile ſit ſimul vtrumqꝫ eē· et impoſſibile ſit alterum non eē· videtur non poſſe alterum eē· ſ· ut damnetur· Quod ſi eſt· ergo nō poteſt eē ut non ſaluetur· In huius queſtionis ſolutōne· mallem alios audire q̄ȝ docere· dicimus tamen de preſcientia ſimilem poſſe moueri queſtionem· Ideoqꝫ tam hic q̄ȝ ibi vnam facim⁹ reſponſionem dicentes determinandū fore illud cui innititur tota hec queſtio· ſ· impoſſibile eſt alterum iſtorum non eē· ſ· quin iſte modo ſit predeſtinatus· ab eterno enim iſte predeſtinatus eſt· Diſtinguendum enim ē cum ait· Iſte non pōt modo non eē predeſtinatus· vel nō pōt eē quin ſit predeſtinatus· hoc enim coniunctim et diſiunctim intelligi pōt· Non enim p̄t eē ut ab eterno ſit predeſtinatus/et modo non ſit predeſtinat⁹ nec poteſt eē ſimul ut ſit predeſtinatus et non ſit predeſtinatus· ſed tamen potuit eē ab eterno q̄ non eſſet predeſtinatus· et potuit ab eterno non eē predeſtinatus· et ſicut ab eterno d⁹ potuit eū n̄ predeſtinare· ita cōceditur a quibuſdā q̄ et modo pōt deus eum non predeſtinaſſe· ab eterno ergo pōt deus non predeſtinaſſe eum· ergo pōt iſte non fuiſſe predeſtinatus· Si vero non fuiſſet predeſtinatus· nec modo eēt predeſtinatus ergo modo poteſt non eē predeſtinatus Ita et de preſcientia et d̄ preſcitis dicunt quod in actibus vel in operatōnibus dei et hominum nullatenus concedunt· Ex quo enim aliquid factum ē vel dictum non concedunt q̄ poſſit non eē uel non fuiſſe· immo impoſſibile ē non eſſe vel non fuiſſe quod factū ē vel dictū referentes poſſibilitatem vel impoſſibilitatem ad naturam rei exn̄tis· Cum vero de preſcientia vel de predeſtinatione dei agitur poſſibilitas vel impoſſibilitas ad potentiam dei refertur que ſemper eadem fuit et ē· quia predeſtinatio preſcientia potentia vnum in d̄o ē

Quid ſit reprobatio dei/et in quibus conſideretur· et quis ſit predeſtinationis effectus·

Vnqꝫ predeſtiatio ſit gratie p̄paratio· id ē diuina electio qua elegit quos voluit ante mundi conſtitutōnem vt ait apoſtolus reprobatio econuerſo intelligenda ē preſcientia iniquitatis· quorundam et preparatio damnatōnis eorunden· Sicut enim predeſtinatōnis effectus illa gratia ē q̄ in preſenti iuſtificamur atqꝫ ad recte viuendum et in bono perſeuerandum adiuuamur et illa qua i futuro beatificabimur· ita reprobatio d̄i/qua ab eterno n̄ eligendo quoſdam reprobauit ſecūdū duo conſideratur/quorum alterum preſcit ⁊ non preparat· i· iniquitatē· alterū preſcit et preparat eternam penam· Vn̄ ad eph. 1

auguſtinus ad proſperum et hil· hec in=
q̄t regula incōcuſſe tenenda eſt pctōres
i pctis preſcitos eē n̄ p̄paratos · penam
autem eē preparatam· Preparauit enī
deus ut ait auguſtinus in libro de bo=
no perſeuerante in preſcientia ſua/ qui=
bus voluit bona ſua· et quibuſcūq; do=
nat proculdubio ſe donaturum eē pre=
ſciuit· Preparauit etiam deus ut ait ful
gentius malis ignem eternum / illis vti=
q; quos iuſte preparauit ad luenda ſup
plicia· nec tamē preparauit ad facienda
peccata· Preparauit enim deꝰ quod di
uina equitas redderet· non qḋ humana
iniquitas admitteret· Non enim ſicut p̄
parauit ſanctos ad iuſticiam percipien=
dam ſic preparauit iniquos ad iuſticiā
amittendam· quia prauitatis prepara=
tor nunquam fuit· Sicut ergo prede=
ſtinatio dei q̄ꝑe eſt preſcientia et prepa
ratio beneficiorum di quibꝰ certiſſime
liberantur / quicūq; liberantur· ita rep
batio dei eſt preſcientia malicie i quibꝰ=
dam non finiende· et preparatio pene n̄
terminande· Et ſicut predeſtinatōis ef=
fectus eſt gratie appoſitio· ita reproba
tōnis eterne quodammodo effectus eē
videtur obduratio · Nec obdurat deus
vt ait auguſtinus ad ſixtum impertiendo
maliciam / ſed non impartiendo gratiā·
ſicut nec digni ſunt· Quibus enim non
ipartitur· nec digni ſunt nec merentur ·
potius ut non impertiatur· hic digni ſunt
hic merentur· Unde apoſtolus ait · cuiꝰ
vult miſeretur deus· et quem vult indu=
rat· miſericordiam appellans predeſti=
natōnem· et precipue predeſtinatōis ef=
fectum· id eſt gratie appoſitionem· ob=
duratōnem vero gratie priuatōnē· Nō
enim ut ait auguſtinus ad ſimplicianū
intelligendum eſt q̄ deus ita induret q̄
ſi quenquā peccare cogat· ſed tamen q̄
buſdam peccatoribus miſericordiam iu
ſtificatōnis ſue non largitur · et ob hoc
eos obdurare dicitur· quia non eorum
miſeretur· non quia impellit ut peccēt ·
Horum autem non miſeretur· quibꝰ gra
tiam non eē prebendam equitate occul
tiſſima et ab humanis ſenſibus remotiſ
ſima iudicat quā non aperit / ſed miraē
apoſtolus dicens· O altitudo diuitiarū
ſapientie et ſcientie dei·

Utrum aliquid ſit meritum obduratō=
nis et miſericordie·

Si autem querimus meritū ob
duratōnis et miſericordie· ob=
duratōnis meritum inueniemꝰ·
miſericordie autem meritum non inue=
niemus· quia nullū eſt miſericordie me
ritum· ne gratia vacuetur ſi non gratis
donetur ſed meritis redditur· Miſereē
itaq; ſ· gratiam que gratiſ datur· obdu
rat autē ſecundum iudicium quod me=
ritis redditur· Unde datur intelligi vt
ſicut reprobatō dei ē nolle miſereri · ita
obduratio dei ſit nō miſereri vt non ab
illo irrogetur aliquid quo ſit homo de=
terior· ſed tantum quo fit melior n̄ ero=
getur· Ex his aperte oſtendiē quid miſe
ricordiam· quid obduratōnem intelle=
xerit apoſtolus· et quia miſericordia nul
lum aduocat meritum· obduratio vero
non eſt ſine merito· et miſericordie ver=
bo quod hic accipitur predeſtinatō · et
precipue predeſtinatōnis effectus· ob=
duratōnis vero non ipa dei eterna rep
batio· quia eius nullū eſt meritū / ſed ḡ=
tie priuatō ſiue ſubtractio· que qḋam=
modo eſt reprobatōnis effectus · Acci
pitur tamen aliquando reprobatō pro
obduratōne· ſicut et predeſtinatio pro
ſuo effectu qui eſt gratia appoita· Gra=
tia enim que apponitur effectus eſt pre
deſtinatōnis· Cum ergo gratie que ap
ponitur homini ad iuſtificatōnem / nul=
la ſint merita· multo minus et ipius pre
deſtinatōnis qua ab eterno elegit deus
quos voluit aliqua pn̄t exiſtere merita·
Ita nec repbatōis qua ab eterno quoſ
dam preſciuit futuros malos et damnā
dos· ſicē elegit iacob et reprobauit eſau
quod non fuit pro meritis eorum q̄ tūc

baberent·quia nulla babebant·qm̄ nec ipi exiſtebant·nec ꝓpter futura merita q̄ ꝓuidēt vel illū elegit vel illū reꝓbauit·

¶ Opinio quorundam in qua fuit aliquando auguſtinus/ſed poſt retractauit

Opinati ſunt tamen quidam deum ideo elegiſſe iacob·quia talem futurum preſciuit qui in eū crederet/et ei ſeruiret· quod aliquādo auguſtinus ſe ſenſiſſe dicit in libro retractationum·vbi aperte oſtendit q̄ ſi ꝓpt futura merita electus eēt·iam non ex gratia eſſet electio· Non ergo ideo elect9 eſt a deo·quia talis futurus erat·ſed ex electōne talis eſt factus ita dicens·diſputans quid elegerit deus in nondum nato cui dixit ſeruiturum eē maiorem· et quid in eodem maiore ſimiliter nondum nato reprobauerit ad hoc perduxi ratiocinatōnem ut dicerem· Non ergo elegit deus opera cuiuſquā in preſcientia que ipe daturus eſt·ſed fidem elegit in preſcientia· et quem ſibi crediturum eē preſciuit·ipm elegit cui ſpm̄ſanctum daret ut bona operando/etiam eternā vitam conſequeretur·

¶ Explanat ſententiā ꝑdictorum verboꝝ

Ecce hic aperte dicit· non ꝓpter opera eum elegiſſe·ſed propter fidem qua eum preuidit crediturum·ſed quia ⁊ in fide meritum eſt ſicuti et in opibus/hec retractauit dicēs Nondum diligentius queſiueram· nec adhuc inueneram qualis ſit electio gratie de qua dicit apoſtolus· Reliquie ꝑ electōnem gratie ſalue fient· que vtiq3 n̄ ex gratia ſed ex meritiſ procedit·vt iam quod datur/non ſecundum gratiam·ſ3 ſcdm debitum ſibi reddatur poti9 meritis q̄ donetur· proinde qd continuo ſubiunxi·Dicit enim idez apoſtolus· Idē deus qui operatur omnia in omnibus· Nuſq̄ autem dictum eſt· Deus credit omnia in omnibus·ac deinde ſubiunxi· Quod ergo credimus noſtrum eſt· qd vero bonum operamur illiuſ eſt qui credentibus dat ſpm̄ſanctum· ꝑfecto non dicerem ſi iam ſcirem·etiam ipam fidē inter dei munera reperiri que dantur in eodem ſpū· Vtrūq3 ergo noſtrū eſt ꝓpt arbitrium voluntatis·et vtrūq3 datum eſt per ſpm̄ fidei et caritatis·Et q̄ paulopoſt dixi· Noſtrum enim eſt eum credere et velle· Illius autem dare credētibus et volentibus facultatem bn̄ opādi per ſpm̄ſanctum p quem caritas dei diffunditur in cordibus noſtris· verum eſt quidem·ſed eadē regula vtrumq3 ipſius eſt·quia ipe ꝑparat voluntatem·et vtrumq3 noſtrum/quia non fit niſi volētibus nobis·ergo et meritum fidei d̄ miſericordia dei venit· Non ergo ꝓpter fidem vel aliqua merita elegit aliquoſ ab eterno·vel appoſuit gratiam iuſtificatōnis in tempore/ſ3 gratuita bonitate ſua elegit ut boni eēnt· Vnd̄ auguſtinus in libro de predeſtinatōne ſanctorum· Nō quia futuros nos tales eē preſciuit idō elegit·ſ3 vt eſſem9 tales p ipam electōz gratie ſue·qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo·

¶ His videtur contrarium quod alibi ait auguſtinus

His tamē aduerſari videtur qd dicit auguſtinus ſuper malachiam vbi ſcriptum eſt·iacob dilexi· eſau autem odio habui· Cui vult inquit miſeretur deus· Et quem vult indurat·ſed hec voluntas di iniuſta eē non poteſt· Venit enim de occultiſſimis meritis·quia et ipi peccatores cum ꝓpter generale peccatum vnā maſſam fecerūt·tamen nonnulla īt eoſ eſt diuerſitas· Precedit ergo aliquid i peccatoribus/quo quamuis nondū ſint iuſtificati·digni efficiantur iuſtificatōe Et item precedit in alijs peccatoribus quo digni ſunt obtuſiōe· Ecce hic vide

auguſtinus dicere · q̄ʒ et ipſa dei vo-
luntas qua alios eligit · alios reprobat
ex meritis veniat · ſed occultiſſimiſ · id ē
q̄ʒ ꝓ meritis alios voluerit eligere · ali-
oſ reprobare · ⁊ qui pro meritis alijs ap
ponitur gratia iuſtificationis alijs non ·
vnde obtiñduntur · Sed quid intelli-
gere voluerit ignorat̄ niſi forte hoc di-
catur intellexiſſe qđ ſupra diximus eum
retractaſſe · Nam ibidem etiam quedaʒ
alia continue ſubdit · que in libro retrac
tatõis aperte retractat q̄ʒ vtrūqʒ legē
ti patebit · Vnde veriſimile eſt in p̄miſ-
ſis etiam hoc retractaſſe · Quidam tam̄
ex eo ſenſu accipiunt fore dictum · nō qꝛ
aliquis predeſtinetur pro meritis vel iu
ſtificatiõis gratiam mereatur · ſed quia
aliqui non adeo mali ſunt vt mereantur
ſibi gratiam non impertiri · Nullus enim
dei gratiā mereri poteſt per quā iuſtifi
catur · poteſt tñ mereri vt non apponat̄
vt penitus abiciatur · et quidem aliqui ī
tantum profundum iniquitatis deuene
runt vt hoc mereātur vt hoc digni ſint
alij vero ita viuunt vt et ſi non merean
tur gratiam iuſtifitionis non tamen me
rentur omnino repelli et gratiā ſibi ſub
trahi · Ideoqʒ dixit in quibuſdam pec-
catoribus precedere quo digni ſint iu-
ſtificatione et in alijs quo digni ſint ob
tuſione ſed hoc friuolum eſt

Opinio quorundam falſa de ocultis dei
diſſerentium carnaliter ·

Multi vero đ iſto profundo que
rentes reddere rationem atqʒ
ſcđm coniecturas cordis ſui in
ſcrutabilem altitudinem iudicõrum dei
cogitare conantes · in fabulas vanitatis
abierunt dicentes · quia anime ſurſum in
celo peccant · et ſecūduʒ peccata ſua ad
corpora pro meritis diriguntur · et dig-
nis ſibi quaſi carceribus includuntur ·
Ierunt hi tales poſt cognitiones ſuas ·
et volentes diſputare de dei profundo
verſi ſunt in profundū dicētes · animas
in celo ante conuerſatas · et ibi aliquid
boni vel mali egiſſe · et ꝓ meritis ad cor
pora terrena detruſas eſſe · hoc autē re-
ſpuit catholica fides propter euidētem
apoſtoli ſententiam qua ait · cum non
duʒ nati eſſent · aut aliquid boni vel ma
li egiſſent · ⁊c̄ · Melior eſt ergo fidelis ig
norantia · q̄ʒ temeraria ſcientia · elegit er
go quos voluit g̃tuita miſericordia · nō
qꝛ fideles futuri eſſent · ſed vt fideles eſ
ſent eiſqʒ gratiam dedit · non quia fide-
les erant · ſed vt fierent · Ait enim apo-
ſtol9 · Miſericordiā ↄſecut9 ſum vt fide
lis eſſem · non ait quia fidelis eram · dat̄
quidem etiā ⁊ infideli · ſed data ē etiam
prius vt eſſet fidelis · Ita etiā reproba-
uit quos voluit · non propter futura me
rita qui preuideret · veritate tamē recuſ
ſima ⁊ a noſtris ſenſibus remota · Sed
queritur vtrum ſicut dicit̄ elegiſſe quoſ
dam vt boni fierent et fideles · ita etiaʒ
concedi debeat reprobaſſe quoſdam ut
mali eſſent · et infideles et obdurare vt
peccent qđ nullatenus concedi oportet
Non enim reprobatio ita eſt cauſa mali
ſicut predeſtinatio cauſa boni · neqʒ ob
duratio ita facit hominem malum · quē-
admodum miſericordia facit bonum

An ea que ſemel ſcit deus · vel preſcit
ſemper ſciat · et preſciat · et ſemper ſcie-
rit et preſcierit ·

Preterea conſiderari oportet ·
vtrum ea omnia que ſemel ſcit
vel preſcit deus ſemper ſciat ·
⁊ ſcierit ac preſciat ⁊ p̄ſcierit · an olim
ſcierit vel p̄ſcierit · qđ modo ñ ſcit vel p̄
ſcit · de preſcientia primo reſpondemus
dicenteſ multa eum preſciſſe que modo
nō preſcit · cum enim eius preſcientia nō
ſit niſi đ futuris · ex quo illa que futura
erant preſentia fiūt · vel pretereunt · ſub
dei preſcientia eſſe deſinunt · ſub ſciētia
vero ſemper ſunt · preſciuit ergo de9 om
nia ab eterno que futura erant · neqʒ pre
ſcire deſinit niſi cuʒ futura eſſe deſinūt ·

neqꝫ cum preſcire deſinit aliqua que añ
preſciebat minus ea noſcit· q̄ꝫ ante co
gnoſcebat· Non enim dicit̃ ex defectu
ſcientie eius q aliqua preſcierit aliquan
do/quomō non preſciat· ſed ex ratione
verbi quod eſt preſcientia· Preſcire em̄
eſt ante ſcire q̄ꝫ fiat aliquid· Ideoqꝫ nō
poteſt dici deus preſcire· niſi que futu=
ra ſunt·

¶ Hic de ſcientia dicens deum ſemper ſci
re que ſemel ſcit·

DE ſcientia autem aliter dicim⁹
Scit enim deus ſemper omnia
que aliqñ ſcit· omnem enim ſciē
tiam quam aliquando habꝫ· ſemper ha
buit haber et habebit· Ad hoc autē op
ponitur ita· Olim ſciuit hunc hominem
naſciturum qui natus eſt· modo nō ſcit
eum naſciturū· Sciuit ergo aliquid qd̄
modo non ſcit· Item ſciuit mundum eē
creandum· modo non ſcit eſſe creandū·
aliquid ergo ſciuit quod modo nō ſcit·
et alia huiuſmodi infinita iduci pñt. Sꝫ
ad hoc dicimus· quia idem de natiuita=
te huius hominis ⁊ mundi creatōe· nūc
etiam ſcit que ſciebat antequam fieret·
licet tunc et nunc hanc ſcientiaꝫ eius di
uerſis exprimi verbis oportet· Nam qd̄
tunc futurum erat nunc preteritum eſt·
Ideoqꝫ verba commutanda ſunt ad ip
ſum deſignandum· Sicut diuerſis tem
poribus loquentes eandem diem mō p
hoc aduerbium cras deſignamus· dum
adhuc futura eſt· mō per hodie dum p̄
ſens eſt. modo per heri dum preterita
eſt· Ita antequam crearetur mundus
ſciebat deus hunc creandum· poſtquaꝫ
creatus eſt ſcit eum creatuꝫ· nec eſt hoc
ſcire diuerſa· ſed omnino idem de crea=
tōne mundi ſicut antiqui patres credi=
derunt xp̄m naſciturum et moriturum·
nos autem credimus eum natum ⁊ mor
tuum· nec tamen diuerſa credimus nos
et illi ſed eadem· Tempora enim vt ait
auguſtinus variata ſunt· et ideo verba

ſic mutata non fides· Indubitanter er=
go teneamus deum ſemper omnia ſcire
que aliquando ſcit·

¶ De omnipotentia dei vbi prius conſide
ratur quare dicatur omnipotens·

NUnc de omnipotentia dei agen
dum eſt vbi prima conſideratō
occurrit quomō vere deus di=
catur omnipotens· an quia omnia poſ=
ſit· an tantum quia ea poſſit que vult·
Qꝫ enim deus omnia poſſit plurib⁹ au
toritatibus comprobatur· Ait enim au=
guſtinus in libro queſtionum veteris ac
noue legis· Omnia quidem poteſt deus
ſed non facit niſi quod conuenit verita=
ti eius et iuſticie· Idem in eodem· Po=
tuit deus cuncta facere ſimul/ ſed ratō
prohibuit ·i· voluntas· Rōnem nempe
voluntatem dei appellauit· quia dei vo=
luntas rōnabilis eſt et equiſſima· Faten
dum eſt ergo deum omnia poſſe·

¶ Quomodo dicatur deus omnia poſſe·
cum nos multa poſſimus que ipe nō pt

SEd queritur quomō omnia poſ
ſe dicatur /cum nos quedā poſ
ſimus que ipe non poteſt· Non
enim pt ambulare loqui et huiōi /que a
natura diuinitatis ſunt penitus aliena /
cum horum inſtrum̄ta nullatenus habe
re queat incorporea et ſimplex ſubſtan=
tia· Quibus id reſpondendum arbitror
q huiōi actōnes ambulatio· ſ· et locutō
et huiōi a dei potentia aliene nō ſunt·
ſed ad ipam pertinent· Licet em̄ huiōi
actōnes in ſe deus habere non poſſit· n̄
enim poteſt ambulare vel loqui et hui⁹
modi· eas tamen in creaturis pōt opa=
ri· facit enim ut homo ambulet ⁊ loqua
tur et huiōi· Non ergo per iſtas actio=
nes diuine potentie detrahitur aliquid
quia et hoc poteſt facere omnipotens·
Sed ſunt alia quedam que deus nulla
tenus facere poteſt vt peccata· Nō em̄·

poteſt mentiri· non poteſt peccare · ſed
non ideo omnipotentie dei in aliquo de
trahitur vel derogatur · ſi peccare non
poſſe dicitur· quia non eſſet hoc poten=
tie ſed infirmitatis· Si enim hoc poſſet
omnipotens non eſſet · Non ergo impo
tentie ſed potentie imputandum eſt q̄
iſta non poteſt· Unde auguſtinus i quin
decimo libro de trinitate· Magna inq̄t
dei potentia eſt non poſſe m̄tiri · Sunt
enim quedam que in alijs rebus poten=
tie deputanda ſunt· In alijs vero impo
tentie · et que in alijs laudabilia ſunt/in
alijs reprehenſibilia ſunt · Non ergo iō
deus minus potens eſt· quia peccare nō
poteſt· cum oīpotens nullatenus poſſit
eē qui hoc poteſt· Sunt etiam alia que
deus non poteſt· vnde videtur non oīa
poſſe· non enim poteſt mori vel falli Un
de auguſtinus in libro de ſimbolo· deus
omnipotens non poteſt mori· non pōt
falli· non poteſt miſer fieri · non poteſt
vinci· hoc vtiq̄ʒ et huiōi abſit ut poſſit
omnipotens · Si enim huiuſmodi paſ=
ſionibus atq̄ʒ defectibus ſubijci poſ=
ſet omnipotens minime foret · Et inde
monſtratur omnipotens/quia ei hec ꝓ
pinquare non valent· poteſt tamen hec
in alijs operari·

¶ Q̄ omnipotentia dei ſecundum duo cō=
ſideretur·

Hic ergo diligenter conſiderā=
tibus omnipotentia eius ſecun=
dum duo apparet· ſ· q̄ omia fa
cit que vult· et nichil omio patitur· Se=
cundum vtrumq̄ʒ deus omnipotens ve
riſſime predicatur· quia nec aliquid eſt
quod ei ad patiendum corruptōnem in
ferre valeat· nec aliquid ad faciendum i
pedimentum afferre· Manifeſtum ē ita
q̄ʒ deum omnino nichil poſſe pati/omia
facere poſſe· preter ea ſola quibus eius
dignitas lederetur· eiuſq̄ʒ excellentie de
rogaretur· in quo tamen non eſt minus
omnipotens· Hoc enim poſſe non eſſet
poſſe ſed non poſſe· Nemo ergo deum
impotentem in aliquo dicere preſumat
qui omnia poteſt/que poſſe potentie ē
et inde vere dr̄ omnipotens·

¶ Quibuſdam autoritatibus traditur q̄
dr̄ omnipotens· quia pōt q̄dq̄d vult·

Ex quibuſdam tamen autoritati=
bus traditur ideo vere dici oī=
potens· quia quidquid vult p̄t·
Unde auguſtinus in encheridion · Non
ob aliud veraciter vocatur omnipotēs
niſi quoniam quidquid vult poteſt· nec
voluntate cuiuſpiam creature volunta=
tis omnipotentis impeditur effectus ·
Idem in libro de ſpū et litera· Non po
teſt deus facere iniuſta· quia ip̄e eſt ſū=
ma iuſticia et bonitas· Omnipotens ve
ro eſt· nō q̄ poſſit omnia facere· ſed q̄
poteſt efficere quidquid vult· ita ut ni=
chil valeat eius voluntati reſiſtere quin
cōpleatur · aut aliquo mō impedire ean
dem· Iohannes criſoſtomus in omelia
quadam de expoſitōne ſimboli ait· Oī=
potens dicitur deus quia poſſe illius n̄
poteſt inuenire non poſſe· dicente pro=
pheta· omnia quecūq̄ʒ voluit fecit· Ip̄e
eſt ergo omnipotens/vt totum quod
vult poſſit· Unde apoſtolus· Eius volū
tati quis reſiſtit? His autoritatibus vi=
detur oſtendi q̄ deus ex eo tantum di=
catur omnipotens q̄ oīa pōt que vult ·
non quia omia poſſit·

¶ Determiatō p̄miſſarum autoritatum ·

Sed ad hoc pōt dici q̄ auguſti·
vbi dicit omipotens non dicit̄
q̄ omia poſſit rc̄· tam ample et
generaliter accepit omia ut etiam mala
includeret que deus nō poteſt· nec vult
Non ergo negauit eum poſſe omnia q̄ cō
uenit ei poſſe· Similit̄ cū dicit· n̄ ob ali
ud veraciter dicitur omnipotens/niſi
qm̄ quidquid vult pōt· non negat eum
poſſe/etiam ea q̄ non vult· ſed aduerſus

illoſ qui dicebant deum multa velle q̄ n̄
poterat/affirmat eum poſſe quicquid
vult. Et ex eo vere dici omnipotentem.
non ob aliud/quia pōt quidquid vult.
Sed caue quomodo intelligas/ poteſt
quidquid vult. an quidquid vult ſe poſ
ſe. an quidquid vult facere. an quidqd
vult fieri. Si enim dicas ideo omipoten
tem vocari. quia pōt quidquid vult ſe
poſſe. ergo et petrus ſimiliter omipo=
tens dici poteſt/vel quilibet ſancto=
rum beatorum. quia pōt quidquid vult
ſe poſſe. et pōt facere quidquid vult fa
cere. Nō ei vult facere niſi qd facit. nec
poſſe niſi qd poteſt/ſed n̄ pt facere qd=
quid vult fieri. Vult eni̅ ſaluos fieri qui
ſaluandi ſunt. verumtamen eos ſaluare
n̄ valet. deus autem quidquid vult fie=
ri pt facere. Si em̄ vult aliquid fieri per
ſe. pt illud facere per ſe. et per ſe facit.
ſicut celum et terram per ſe fecit. qr vo
luit. Si autem vult fieri per creaturam
et per eam opatur. ſicut per homies fa
cit domus/et huiōi artificialia. et de9 q̄
dem ex ſe et per ſe poteſt. Homo autem
vel angelus quātūcūq3 beatus eſt/ non
eſt potenſ ex ſe vel per ſe.

Oppoſitio.

Sed forte dices nec dei filius pt
a ſe. nec ſpūſſanctus/ ſed ſolus
pater. Ille enim pt a ſe qui eſt
a ſe. filius autē quia non eſt a ſe. ſed a
patre. nec poteſt a ſe ſed a patre. et ſpiri
tuſſanctus ab utroq3.

Solutio.

Ad quod dicimus. quia licet filius
nō poſſit a ſe. nec operetur a ſe. pt
tamen et opatur a ſe ſicut et ſpūs
ſanctus. Unde hilarius in libro de trini=
tate. Nature inquit cui contradicis he
retice hec vnitas eſt/ut ita per ſe agat.
filius. ne a ſe agat. et ita non a ſe agat
ut p ſe agat. p ſe aūt de9 agē et potēs eē
quia naturalē habet potentiam eandem
quam et pater qua potens eſt et opat.
ſed quia illam hab3 a patre. non a ſe. iō
a patre non a ſe dicitur poſſe et agere.
Homo autem vel angelus gratuitā h3
potentiam qua potens eſt.

Hic uere oſtenditur quare deus omni=
potens dicatur.

Ideo g° vere ac proprie deuſ tri
nitas omnipotens dicitur. quia
per ſe. id eſt naturali potentia
poteſt quidquid vult fieri. et quidquid
vult ſe poſſe. Nichil enim vult fieri qd
non poſſit facere per ſe/vel per creatu=
ram. et nichil vult ſe poſſe quod nō poſ
ſit. et omē quod vult fieri/ vult ſe poſſe
ſed nō omne quod vult ſe poſſe /vult et
fieri. Si enim vellet et fieret. qr volun=
tati eius nichil reſiſtere poteſt

Opinio quorundam dicentium deu3 nil
poſſe niſi quod facit. xl. 23 Dist.

Quidam tamen de ſuo ſenſu glo
riantes/dei potentiam ſub mē=
ſura coartare conati ſunt. Cum
enim dicunt. huculq3 poteſt deus. et n̄
amplius qd hoc eſt aliud q̄ eius poten
tiam que infinita eſt concludere et re=
ſtringere ad menſuram. Aiunt enim nō
poteſt de9 aliud facere q̄ facit. nec me=
lius facere id quod facit. nec aliquid p̄
termittere de his que facit. Iſtáq3 pri
mam ſuam opinionem veriſimilibus ar=
gumentis cauſiſq3 commenticijs. necnō
et ſacraꝝ autoritatum teſtimonijs mu=
nire conantur dicentes. Non poteſt
deus facere niſi quod bonum eſt et iu=
ſtum fieri. non eſt aūt iuſtū et bonū fie=
ri ab eo niſi quod facit. Si eni3 aliud iu
ſtum eſt et bonum eum facere q̄ facit.
non ergo quod facit omne iuſtum eſt et
bonum eſt eum facere. ſed quis audeat
hoc dicere. Addunt etiam. non pt fa=
cere niſi quod iuſticia eius exigit. ſed n̄
exigit eius iuſticia ut faciat n̄ quod fac.
nō ergo pt facere niſi quod facit. Eadē

q̄ iuſticia exigit· vt et id non faciat q̄d ñ
facit/non autē poteſt facere contra iu-
ſticiam ſuam · non ergo poteſt aliquid
eorum facere que dimittit· ¶ Hiis aũt
reſpondemus duplicem verborum intel
ligentiam aperientes· ⁊ ab eis inuoluta
euoluentes ſic· non poteſt deus facere
niſi quod bonum eſt et iuſtum·i·non po
teſt facere niſi illud·quod ſi faceret bo
num et iuſtum eſſet/verum eſt·ſed mul
ta poteſt facere que nec bōa ſunt nec iu
ſta·quia nec ſunt/nec erunt·nec bene fi-
unt/nec fient·quia nunquā fient · Item
quod ſecundo ꝓpoſitum fuit non poteſt
facere niſi quod iuſticia ſua exigit·et nō
poteſt id facere quod iuſticia ſua exigit
vt non fiat·dicimus q̄ exactōnis verbū
de deo congrue non dr̄·nec ꝓp̄e accipit̄
⁊ i illis locutōnibuſ duplex ē ſenſus· Si
enim intelligas non poteſt facere ñ q̄d
ſua iuſticia exigit·i· niſi q̄ voluntas ſua
iuſta vult/falſum dicis. Iuſticia eñ ipi-
us dei equiſſima voluntas accipitur·q̄li
ter accipit auguſtinus illa verba domi-
ni in geneſi loquentis ad loth. Nō poſ
ſum quicquā facere donec illo introeas
exponens non poſſe inquit ſe dixit q̄d ſi-
ne dubio poterat per potentiam/ſed ñ
poterat per iuſticiam/quaſi poterat qui
dem/ſed non volebat· et illa voluntas
iuſta erat· Si vero per hec verba intel-
ligis eum non poſſe facere niſi illud·q̄d
ſi fieret iuſticie eius conueniret·verū di
cis· Similiter diſtingue illud· Non pōt
facere quod iuſticia ſua exigit·ut non fa
ciat·id eſt non poteſt facere id quod ip
ſe qui eſt ſumma iuſticia non vult facere
falſum eſt · Si autem his verbis intel-
ligas eum non poſſe facere id quod iu-
ſticie eius conuenire non poteſt/ verum
dicis· Addunt quoq̄ et alia dicentes/ñ
poteſt deus facere niſi quod debet·n ō
autem debet facere niſi quod facit· Si
enim debet alia facere · non ergo facit
omne quod debet· Si vero facit omne
quod debet·nec poteſt facere niſi quod
debet·non ergo poteſt facere niſi quod
facit· Item aut debet dimittere q̄d di-
mittit ne faciat·aut non debet · Si non
debet non recte dimittit· Si vero debꝫ
dimittere·ergo nō debet facere· Si au
tem non debet·nec decꝫ·nec oportet eū
facere·et ſi non decet·nec oportet eum
facere·ergo nō p̄t facere·non ergo pōt
facere niſi quod facit· nec poteſt illud
dimittere q̄d facit quiñ faciat·quia de-
bet illud facere·et quod debet facere ñ
poteſt illud dimittere ¶ Sed ut michi
videtur hoc verbum debet venenum ha
bet· Multiplicem enim ⁊ inuolutā con
tinet intelligentiam·nec deo ꝓp̄e com-
petit qui non eſt debitor nobis/niſi for-
te ex promiſſo · Nos vero ei debitores
ſumꝰ ex commiſſo que commiſit nobis
Vt autem venenum euacuetur diſtin-
gue verbi ſenſus · Non pōt deus facere
niſi quod debet·i·niſi q̄d vult /falſum ē
Sic enim poteſt ip̄e dici debere aliq̄d
quia vult illud· Si autem dicatur· non
poteſt niſi quod debet·i·nō quod vult·
falſum ē· Sic enim poteſt ip̄e dici debe
re aliquid/quia vult illud· Si autem di
catur non pōt niſi quod debet ·id eſt ñ
pōt niſi illud quod ſi faceret ei bene cō
ueniret verum eſt· ¶ Obijciunt vero illi
dicētes·nichil facit aut dimittit niſi op
tima et rōnabili cauſa/licꝫ nobis occul
ta ſit ſcd̄m quā oportet eū facere aut
dimittere que facit vel dimittit · Ratio
enim penes eum eſt qua illa facit et illa
dimittit · que ratō eterna eſt et ſemper
manens p̄ter quā non pōt aliquid face-
re vel dimittere· Illa ergo manente nō
poteſt quod facit dimittere · nec quod
dimittit facere·et ita non p̄t facere niſi
quod facit ¶ Et ad hoc reſpondemꝰ ā-
biguitatem locutōnis determinantes ·
Cum enim dicitur ratō vel cauſa opti-
ma peneſ deum ē /qua facit cuncta que
facit·et dimittit ea que dimittit·verum
quidem eſt·quia in eo voluntas ē equiſ
ſima et rectiſſima que facit et dimittit
que vult /contra quam facere non pōt ·
nec preter eam facere pōt· Nec vtiq̄ dē

eam faceret ·nec preter eaꝫ ſi ea q̄ facit
dimittere·vel que dimittit faceret ·ſed
eadem manente ratōe et cauſa alia po
tuit facere·et iſta dimittere·Licet ergo
rō ſit penes euꝫ qua alia facit et alia di
mittit·pōt tamen ſecundum eandeꝫ rō
nem et dimittere que facit· et facere q̄
dimittit·Ipſi autem addunt·Rō ē euꝫ
facere que facit·et non alia· et non po=
teſt facere niſi quod ratio eſt eum face
re ·et ita non poteſt facere niſi quod fa
cit·Item ratio ē eum dimittere que di
mittit·et non poteſt non dimittere que
dimittit·qđ ratio eſt eum dimittere·⁊
ita non pōt non dimittere quod dimit=
tit·et ad hoc dicimus locutōnes ambi
guas eē·et ideo determiandas·Si em̄
cum dicitur nō pōt facere niſi quod rō
eſt eum facere intelligas eum non poſ
ſe facere niſi ea que rōnabilia ſunt·⁊ ea
que ſi fierent rōnabilia eēnt·veruſ ē ſen
ſus·Si autem intelligas eum non poſ=
ſe facere alia rōnabilia et bona· niſi ea
que vult et facit·Falſus eſt intellectus·
Item aliud adiungunt dicētes·Si pōt
deus aliud facere q̄ꝫ facit ·poteſt ergo
facere quod non preſciuit· ⁊ ſi poteſt
facere que non preſciuit· pōt ſine pſcien
tia operari· quia omne quod facturum
ſe preſciuit facit·nec facit aliquid quod
non preſciuit·Quod ſi preter ſcientiam
eius aliquid fieri impoſſibile eſt· omne
quod preſcitum eſt fieri·neceſſe eſt er=
go aliud fieri q̄ꝫ ſit nulla rōne poſſibile
eſt·non ergo poteſt a deo fieri niſi qđ
fit

¶ Hec queſtio ex pdictis facile detēmiatᷓ·

Hec autem queſtio de preſcien=
tia facile determinari poteſt p
ea que ſuperius dicta ſunt cum
de pſciētia ageretur·Autoritatibꝰ vtū
tur in aſſertōnem ſue opinionis hiis illi
ſcrutatores qui defecerunt ſcrutantes
ſcrutinia ſanctorum adnectunt teſtimo
nia·Dicit enim auguſtinus in libro de
ſimbolo·Hoc ſolum non pōt deus qđ
non vult·per quod videtur non poſſe fa
cere aliquid/niſi quod vult·ſed nō vult
niſi quod facit·et videtur non poſſe ni=
ſi quod facit·Illud autem ita intelligē
dum eſt·Id ſolum non poteſt deus qđ
non vult·ſ·ſe poſſe·Item in octauo li=
bro confeſ·ad deum loquens ait·Ne co
geris inuictus ad aliquid·quia volūtas
tua non eſt maior q̄ꝫ potentia·eēt auteꝫ
maior·ſi teipo tuipe maior eſſes·

¶ Quomodo intelligēda ſit autoritaſ·

Et hoc videtur qꝫ deus non poſ=
ſit plura q̄ꝫ vult · ſicut non vult
plura q̄ꝫ poteſt·Sicut enim vo
luntas non eſt maior potentia · ita nec
potentia maior eſt voluntate · Ideoqꝫ
ſicut plura non vult q̄ꝫ poteſt · ita eum
non plura poſſe q̄ꝫ velle dicunt · Sꝫ ad
hoc dicimus·quia nec voluntas poten=
tia·nec potentia voluntate maior eſt·qꝛ
vna et eadem res eſt potentia ⁊ volun=
tas·ſ·ipe deus qui eēt maior ſeipſo · ſi
voluntas maior eēt potentia·vel poten
tia voluntate Nec hac autoritate nega
tur deum plura poſſe q̄ꝫ velle·quia plu=
ra ſunt ſubiecta eius potentie q̄ꝫ volun=
tati·Fateamur itaqꝫ deum plura poſſe
facere que non vult·et poſſe dimittere
que facit·

¶ Autoritatibuſ confirmat deum plura q̄ꝫ
facit facere poſſe

Quod vt certius firmiuſqꝫ tenea
tur ſcripture teſtimoniis aſſera
mus deuꝫ plura poſſe facere q̄ꝫ
faciat·Veritas ipa ſecundum matheuꝫ
ait·An putas quia non poſſum rogare
patre meū ⁊ exhibebit michi modo plꝰ
q̄ꝫ duodecim legiones angelorum·Ex q̄
bus verbis patenter innuitur·quia ⁊ fi=
lius poterat rogare quod non roga=
bat ·et paṫ exhibere quod non exhibe=
bat·Vtqꝫ ergo poterat facere quod n̄
faciebat ·Auguſtinus etiam in encheri·

ait· Omnipotentis voluntas multa pōt
que non vult nec facit· potuit em̄ face-
re ut duodecim legiones angelorū pu-
gnarent contra illos qui xp̄m ceperunt
Item in eodem· cur apud quoſdam nō
facte ſunt virtutes que ſi facte fuiſſent
egiſſent illi homines penitentiam / et fa
cte ſunt apud eos qui non fuerant cre-
dituri· tunc non latebit quod nunc latꝫ
Nec iniuste vtiqꝫ deus noluit ſaluos fie
ri· cum poſſent ſalui eē ſi vellet tunc in
clariſſima ſapientie luce videbitur· qd
nunc piorum fides habet antequam ma
nifeſta cognitōne videatur· quoniā cer
ta et immutabilis et efficaciſſima ſit vo
luntas dei· qui multa poſſit et non velit
nichil antequam n̄ poſſit velit· Idem in
libro de natura et gratia· dominus laza
rum ſuſcitauit in corpore· Nunquid di-
cendum eſt / non potuit iudam ſuſcitare
in mente· potuit quidem ſed noluit·

¶ Q ſine mutabilitate potentie vel volū
tatis poteſt deus et alia velle· alia face
re que vult vel facit

His autoritatibus aliiſqꝫ multis
aperte docetur / q deus multa
poſſit facere que non vult· qd
iuratōe probari poteſt· Non enim vult
deus omnes homines iuſtificare· et ta-
men quis dubitat eum poſſe? poteſt er-
go deus aliud facere q̄ facit· et tamen
ſi aliud faceret alius ipe non eēt· et po
teſt aliud velle q̄ vult· et tamen eius vo
luntas nec alia nec noua nec mutabilis
aliquo modo poteſt eē· Q et ſi nō poſ
ſit velle quod nunquam voluit· nec ta-
men nouiter· nec bona uoluntate· ſꝫ ſem
pitna tm̄ uolūtate velle pōt· pōt em̄ uel
le quod ab eterno poteſt noluiſſe habꝫ
potentiam volendi· et nunc ab eterno·
quod tamen nec modo vult· nec ab eter
no voluit·

¶ An deus poſſit facere aliquid melius
q̄ facit·

Nunc illud reſtat diſcutiendum
vtrum melius aliquid deꝰ poſ
ſit facere q̄ facit· Solent enī
illis ſcrutatores dicere· q ea que facit
deus / non poteſt meliora facere· quia ſi
poſſet facere et non faceret / inuidus eſ
ſet / et non ſumme bonus· Et hoc ex ſimi
li aſtruere conantur· Ait enim auguſti·
in libro queſtionum· lxxxiij· Deus quem
genuit· quia meliorem ſe generare non
potuit· nichil enim deo melius eſt· ge-
nuit equalem· Si enim voluit et non po
tuit infirmus eſt· Si potuit et noluit in
uidus· Ex quo conficitur equalem genu
iſſe filium· Ex ſimili voluit dicere q ſi pt̄
deus rem meliorem facere q̄ facit· inui-
dus eſt / ſed non valet huius ſimilitudis
inductio· quia filium genuit de ſubſtan-
tia ſua· Ideoqꝫ ſi poſſet gignere equa-
lem et non gigneret inuidus eēt· alia vo
que non de ſubſtantia ſua facit meliora
facere poteſt·

¶ Queſtio qua illi artantur

Verum hic ab eis reſponderi
depoſco· cur dicant rem aliquā
ſiue etiam rerum vniuerſitatē
in qua maior conſummatō exp̄ſſa eſt nō
poſſe eē meliorem q̄ eſt ſiue ideo / quia
ſumme bona eſt· ita vt nulla omnino bo
ni perfectio ei deſit· ſiue ideo quia ma-
ius bonum quod ei deeſt capere ipa nō
valet· Sed ſi ita ſumme bona dicitur /
vt nulla ei perfectō boni deſit· iam crea
tura creatori equatur· Si vero ideo nō
poteſt melior eē· quia bonum amplius
quod ei deeſt capere ipa non valet· iam
hocipm non poſſe defectōnis eſt / non cō
ſummatōnis· et pōt eē melior ſi fiat ca
pax melioris boni qd ipe pōt qui eā fe
cit· Poteſt ergo deus meliorem rem fa
cere q̄ faciat· Unde auguſtinus ſup ge-
neſim· Talem potuit deus hominem fe
ciſſe· qui nec peccare poſſet· nec vellet·
et ſi talem feciſſet / quis dubitat eū me-
liorem fuiſſe· Ex predictis conſtat q pt̄

deus et alia facere q̄ faciat. et que facit meliora ea facere q̄ facit

¶ Utrum alio vel meliori modo poſſit facere q̄ facit.

Poſt hec conſiderandū eſt vtrū alio modo vel meliori q̄ facit poſſit ea facere q̄ facit. Si modus operatōnis ad ſapientiam opificis referatur/nec alius nec melior eē poteſt Non enim poteſt facere aliquid aliter vel melius q̄ facit. id eſt alia ſapientia vel maiori ſapientia. Nichil enim ſapiētius poteſt facere q̄ facit. Si vero referatur modus ad rem ipām quam facit deus. dicimus quia et alius et melior poteſt eē modus. Et ſecundum hoc cōcedi poteſt. quia ea que facit poteſt facere melius. et aliter q̄ facit. quia pōt quibuſdam meliorem modum exiſtendi preſtare /et quibuſdam alium. Vnd̄ auguſtinus in tredecimo libro de trinitate dicit. q̄ fuit et alius modus noſtre liberatōnis poſſibilis deo. qui omnia p̄t ſed nullus alius noſtre miſerie ſanande fuit conuenientior. Poteſt ergo deus eorum que facit quedam alio modo meliori. quedam alio modo eque bono. quedam etiam minus bono facere q̄ facit. vt tamen moduſ referatur ad qualitatē creature n̄ ad ſapiam creatoris

¶ Utrum deus ſemper poſſit omne quod olim potuit.

Preterea queri ſolet. vtrum deus ſemper poſſit omne quod olim potuit. Quod quibuſdā n̄ videtur dicentibus. Potuit deus incarnari. et potuit mori. et reſurgere. et alia huiuſmodi que modo non poteſt. Potuit ergo quomō non poteſt. et ita habuit potentiam quam modo non hab3 vnde dicitur eius potentia imminuta. Ad quod dicim9. quia ſicut omnia ſemper ſcit que aliquando ſciuit. et ſemper vult que aliquando voluit. nec vnquā aliquam ſcientiam amittit. vel voluntatem mutat q̄ habuerit. ita omnia ſemper poteſt que aliquando potuit. Nec vnquam aliqua potentia ſua priuatur. Non eſt ergo priuatus potentia incarnandi vel reſurgendi. licet non poſſit modo icarnari uel reſurgere. Sicut em̄ potuit olim incarnari. ita et poteſt mō incarnatus eē. in quo eiuſdem rei potentia monſtratur. Vt em̄ olim ſciuit ſe reſurrecturū et mō ſcit ſe reſurrexiſſe. nec eſt alia ſcientia illud oli ſciuiſſe. et hoc modo ſcire ſed eadem omnino. et ſicut voluit olim reſurgere et modo reſurrexiſſe/in quo vnius rei voluntas exprimit Ita potuit olim naſci et reſurgere. et modo ipſe poteſt natus fuiſſe et reſurrexiſſe. et eſt eiuſdem rei potentia. Si enim poſſet modo naſci et reſurgere non eēt idē poſſe. Verba enim diuerſorum temporum diuerſis prolata temporibus et diuerſis adiuncta aduerbijs eundem faciunt ſenſu. ut modo loquētes dicimus. iſte poteſt legere hodie. cras autem dicimus iſte poteſt legiſſe. vel potuit legere heri vbi vnius rei mōſtratur potentia. Si autem diuerſis tēporibus loquentes eiuſdem temporis v bis et aduerbijs vtamur dicentes. hodie iſte poteſt legere hodie et dicenteſ cras iſte pōt hodie legere. non idē ſed diuerſa dicimus eum poſſe. Fateamur ergo deū ſemper poſſe quidquid ſemel potuit. id eſt habere omnem illam potētiam quam ſemel habuit. et illius omīs rei potentiam cuius ſemel/ſed nō ſemp poſſe facere omne illud quod aliquando potuit facere. poteſt quidem facere aut feciſſe qd̄ aliqñ potuit Similr̄ quoq̄ voluit et vult. id eſt omnem quam habuit voluntatem. et mō habet. et cuiuſcunq3 rei voluntatē habuerit/et modo habet. non tamen vult eē vel fieri omne quod aliquando voluit eē vel fieri. ſed vult fuiſſe vel factum eē. ita et de ſcīa dei dicendum eſt

97

¶ De voluntate dei q̄ eſſentia dei vna ē et eterna. et de ſignis eius. D. xlv

IAm de voluntate dei aliquid pro ſenſus noſtri imbecillitate dicenḋ eſt. Sciendū eſt ergo quia volun-tas ſiue volens de deo ſecundū eſſen-tiam dicitur. Non eſt enim ei aliud velle et aliud eſſe. ſed omnino idem. Et ſicut idem eſt ei eſſe bonum/quod eſſe deum Ita idem eſt ei eſſe volentem/quod eſ-ſe deum. Nam voluntas qua ſemꝑ vo-lens eſt/non affectus vel motus eſt qui in deū cadere non valet. ſed diuina vſia qua volens eſt deus eſt/et huiōi.

¶ Q, licet idem ſit deo velle q̄ eſſe. nō tn̄ poteſt dici deus eſſe oīa que vult.

ET licet idem ſit deo velle quod eē. non tamen dicendum eſt de um eē oīa que vult. Quod qui-dam de dei voluntate non recte ſentien tes/nobis obijciunt dicentes. Si idem eſt deo velle quod eſſe. ergo cum dici-mus deum velle omnia que facit. dici-mus eum eē omnia que facit. alioqui nō illud ibi verbo idem ſignificatur. quod ſignificatur hoc verbo eſſe cum de deo dicitur. Et ſi ita eſt non ſemper dicitur de deo velle ſecundum eſſentiā. Si ve ro ſecundum eſſentiam non dicitur ali-quando. quomodo ergo dicitur de dō Relatiue enim nunquā dicitur. Ad qḋ dicimus. quia licet idem penitus ſit dō velle qḋ eē. non tamē poteſt dici eē oīa que vult. ſicut idem eſt deo eē qḋ ſcire nec tamen ſicut dicitur ſcire omnia. ita quoq; pōt dici eē omnia.

¶ Quis ſit ſenſus horum verborum/ deus ſcit vel deus n̄ vult. Item deus ſcit om nia vel vult aliquid. ꝛ quod de deo pre dicatur de his ꝑdicetur.

ET vbicunq; deus dicit̄ ſcire vel ſciens. vel velle vel volens. hec de eo ſecundum eſſentiam dicuntur. cū enim dicitur deus ſcit/ uel deus vult. ſi ue deus eſt ſciens vel volens eſſentia di uina predicatur. et deus eē enunciatur Cum autem additur omnia vel aliquid vel aliqua. et dicitur deꝰ ſcit omnia vel vult aliquid vel aliqua. eſſentia quidē diuina predicatur. non ſimpliciter ꝛ ab ſolute/ſed ita ut ſcientie que ipē eſt om nia ſubiecta monſtrentur/ꝛ uoluntati q̄ ipā eadem eſt aliquid vel aliqua ſubie-cta dicant̄. ut talis fiat ſenſus. deus ſcit omnia. id eſt deus eſt cuiꝰ ſcientie que ipīus eſſentia eſt omia ſubiecta ſunt. Si militer deus vult hec vel illa. id eſt de-us eſt cuiuſ uoluntati que ipſe eſt hec ſi ue illa ſubiecta ſunt. Volēs gͦ ſiue velle dicitur deus ſecundum eſſentiam. cuiꝰ uoluntas eſſentia eſt ſempiterna et im-mutabiliſ licet ea varientur et tranſeāt que ei ſubiecta ſunt/que nō poteſt eē iu ſta vel mala. quia deus eſt.

¶ Q, dei voluntas ſumme bona cauſa eſt omnium que naturaliter ſunt. cuius cā non eſt querenda. quia nullam habet cū ſit eterna.

HEc itaq; ſumme bona voluntaſ cauſa eſt omnium que naturali ter fiunt vel facta ſiue fut̄a ſūt que nulla preuenta eſt cauſa. quia eter-na eſt. Jōq; cā ipīus querenda nō ē.

¶ Hic dicit quare cauſa eius querēda n̄ ē

QVi enim eius cauſam querit ali quid maius ea querit/cū nichil ea maius ſit. Vnde auguſtinuſ in libro. lxxxv. queſtionum. Qui querit q̄ re voluerit deus mundum facere. cauſā querit voluntatis dei. Omnis autem cā efficiens maior ē eo qḋ efficitur. Nichil autem maiuſ ē voluntati dei. Non ergo eius cauſa querenda eſt. Idem in libro contra manicheos. Si qui dixerit quid placuit deo facere celum et terram.

Reſpondendum eſt eiſ· qui voluntatem
dei noſſe deſiderant cauſas et volunta-
tem dei ſcire querunt q volūtas dei
omnium que ſunt ipa ſit cauſa · Si enī
habet cām voluntas eſt aliquid quod
antecedat voluntatem dei que nephas
eſt credere · Qui ergo dicit quare fecit
deus celum et terram · reſpondendum
eſt illi quia voluit · voluntas enim dei
cauſa eſt celi et terre· et ideo maior eſt
voluntas dei q̄ celum et terra· Qui au
tem dicit quare voluit facere celum et
terram· maius aliquid querit q̄ ē volun
tas dei· nichil autem maius inueniri pt
Compeſcat ſe ergo humana temeritas
et id quod non eſt non querat· ne id qd
eſt non inueniat· Ecce his autoritatibꝰ
aperte inſinuatur q volūtatis dei cau-
ſa nulla eſt· et iō querēda non ē ·

Q volūtas dei prima et ſumma cau-
ſa eſt omnium ·

Voluntas ergo dei ut ait augu-
ſtinꝰ in 3° libro de trinitate pri-
ma et ſumma cauſa eſt omnium·
ſpecierum atq motōnum · Nichil enim
fit quod non de interiori atq intelligi-
bili aula ſummi imperatoris egrediat
ſecundum ineffabilē iuſticiam· Ubi enī
non operatur quod vult dei omnipotē-
tis ſapientia que pertēdit a fine vſq ad
finem fortiter et diſponit omnia ſuauit
et non ſolum facit ea que perſeuerantia
conſuetudinis admiratōnē non admit
tunt· ſed etiam ea que propter raritatē
et inſolitum euentum mira videntur vt
ſunt defectus luminarium et terremotꝰ
et monſtruoſi animantium partꝰ et his
ſimilia quorum nichil fit ſine voluntate
dei· ſed pleriſq nō apparz · Ideoq pla
cuit vanitati philoſophorum etiā cau-
ſis alijs ea tribuere cum omnino vide-
re non poſſint/ſuperiorem ceteriſ omni
buſ cauſam id ē voluntatem dei· Itaq
non niſi dei voluntas cauſa prima eſt ſa
nitatis egritudinis premiorum atq pe-
narum gratiarum et retributōnū· Hec
ergo ſola eſt vnde ortum eſt quidquid
eſt et ipa non eſt orta ſed eterna ·

Quibus modis accipit dei uoluntas·

Hic non eſt pretereundum no-
bis q ſacra ſcriptura de volun
tate dei varijs modis loqui cō
ſueuit· et tamen non eſt dei voluntaſ di
uerſa· ſed locutio diuerſa eſt de volun-
tate dei · quia nomine voluntatis diuer
ſa accipit· Nam voluntas dei vere ac p
prie dicitur que in ipō eſt· et ipius eſſen
tia eſt· et hec vna eſt· nec multiplicitatē
recipit·· nec mutabilitatem que inexple
ta eē ñ poteſt· de qua pheta ait · Omia
quecūq voluit dominus fecit· Et apo-
ſtolus voluntati eius quis reſiſtet · Et
alibi· Ut probetis q ue ſit voluntas dei
bona et beneplacens et pfecta · Et hec
voluntas recte appellatur beneplacitū
dei ſiue diſpoſitō ·

Q ſecundum figuram dicitur voluntaſ
dei preceptio/prohibitō/conſilium/per
miſſio/operatō· et ideo pluraliter dicit
ſcriptura voluntates·

Aliquando vero ſm quādā figu
ram dicendi uoluntas dei vo-
catur que ſcdum ꝓpꝛietatem non
eſt voluntas eius· vt pceptio/prohibitō
conſilium/· necnon permiſſio et opatio
Ideoq pluraliter aliquando ſcriptura
voluntates dei pronunciat· Unde pphe
ta· Magna opera domini exquiſita in
omnes voluntates eius· cum non ſit ni-
ſi vna volūtaſ dei que ipe eſt· pluraliter
tamen dicit voluntates· quia uoluntas
dei varijs modis ac p diuerſis accipit·
ut dictum eſt · Ita etiam idem pheta
pter multos effectus miſericordie et iu
ſticie pluralit dicit· Miſericordias dñi
in eternū cantabo· Et alibi· Iuſtice dñi
recte letificantes corda /cum tamen in
deo vna ſit miſericordia · vna iuſticia ·

et vna eadq; ſit miſericordia q̄ iuſticia·
ſcilicet diuina vſia·

**Quare preceptio et prohibitio et conſi
lium dicantur dei uolūtas·**

Ideo autem preceptio et prohibitō at
q; conſilium cum ſint tria· dicitur tñ
unumquodq; eorum dei uoluntas· q;
iſta ſunt ſigna diuine uoluntatis quem
admodū et ſigna ire dicuntur ira· et dile
ctōis ſigna dilectō appellantur· et dr̄
iratus dn̄s· et tamen non eſt ira ī eo ali
qua· ſed ſigna tantum que foris fiunt·
quibus iratus oſtenditur· ira ipſius noia
tur· et eſt figura dicendi/ ſecundū quam
non eſt falſum qd̄ dr̄ · ſed uerum quod
dicitur ſub tropi nubilo obumbraē· Et
ſecundū hos tropos diuerſe uoluntates
dī dicuntur· quia diuerſa ſunt illa q̄ per
tropum uolūtas dei dicuntur·

**Vbi uolūtas dei pro precepto et conſi
lio accipiatur·**

PRo precepto dī atq; conſilio
poteſt accipi uoluntas · ut ibi
Fiat uolūtas tua ſicut in celo ⁊
in terra· Et alibi· Qui facit uolū tatem
patris mei qui in celo eſt· ipſe frater me
us et ſoror et mater eſt · Et contra hāc
voluntatem multa fiunt· Vnde auguſti
nus in libro de ſpū ⁊ litera· Infideles in
quit contra voluntatem dei faciunt· cū
eius euangelio non credunt·

**Q; deus n̄ vult ab hominibus fieri om
nia que precipit· vel non fieri q̄ ꝓhibet·**

ET ſi illa tria dicuntur dei volū
tas ideo quia ſigna ſunt diuine
voluntatis· non eſt tamen intel
ligendum deū omne illud fieri vel le qd̄
cuicūq; precepit/ vel non fieri quod ꝓ
hibuit· Precepit enim abrahe immola
re filium· nec tamen voluit· nec ideo pre
cepit ut id fieret· ſed ut abrahe probare
tur fides· Et in euangelio precepit ſana
to ne cui diceret· ille autē p̄dicauit vbi
q;/ intelligens deum non ideo ꝓhibuiſ
ſe/ quin vellet opus ſuum predicari· ſed
vt daret formam homini laudem huma
nam declinandi·

**De pmiſſione et operatōne vbi dican
tur dei voluntas·**

PErmiſſio quoq; dei et opatio
voluntas dei appellātur/ qualiē
accipit auguſti· in encheridion
dicens· Non fit aliquid niſi omnipotēs
fieri velit· vel ſinendo vt fiat/ vel ipſe fa
ciendo· Nec dubitandum eſt deum fa
cere bene· etiam ſinendo fieri quecunq;
fiunt male· nō enī hoc niſi iuſto iudicio
ſinit· ⁊ profecto bonum eſt omne quod
iuſtum eſt· Ecce manifeſte hic habem9
dei voluntatem appellari ipſius opatōes
vel permiſſionem cum dicit non fieri
aliquid niſi omnipotens fieri velit · vbi
includit et bona et mala omnia que fi
unt · Ideoq; aperte diſtingnit quomo
do deum velle dixerit· ne eadem rōne in
telligeretur velle bona et mala ſubdenſ
vel ſinendo ut fiat· hoc quantū ad ma
la dicit· vel ipſe faciendo· hoc quantum
ad bona· Mala enim ſinit fieri· ſed non
facit · bona vero ipſe facit· Ideoq; dixit
eum velle/ quia et volens mala ſinit · et
volens bona operatur· et ob hoc pmiſ
ſio et operatō volūtas dei dicuntur

**Quinq; ſupra ſunt ꝯpoſita que dicuntur
ſecundum tropū· et ideo diſtinguat le
ctor vbiq; / pro quo eorum accipiatur
voluntas ·**

OMniq; ergo ſupra poſita ſunt q̄
dicuntur ſecundū tropum dei
voluntas· quia ſigna ſunt diuine
voluntatis que vna eſt et immutabilis
· ſ· dei beneplacitum· Ideoq; diligenter
diſtinguat lector vbi de voluntate dei
ſcriptura commemorat iuxta quē mo

accipi oporteat vtrū. ſ. pro beneplacito dei. an pro aliquo ſignorum eius. Ma gna em̄ eſt adhibenda diſcretio in cog tione diuine volūtatis. quia et benepla citum dei eſt voluntas eius. et ſignū be neplacitum eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius eternum ē. ſig num vero beneplacitum eius non. Et cō ſonat rerū affectibus beneplacitū ipſius et ipſi effectus rerum ab illo non diſcor dāt. Fit em̄ omne qđ beneplacito vult fieri et omne qđ vult non fieri. nequaq̄ ſit. Non ita autem eſt de ſignis quia p̄ cepit deus multis ea que non faciunt. et p̄hibet que non cauent. et conſulit que non implent.

Illi ſententie qua dictum eſt dei volun tatem non poſſe caſſari que ipſe eſt que dam videntur obuiare. xc · xc

Hic oritur queſtio. dictum ē em̄ in ſuperiorib⁹ et auctoritatib⁹ cōmunitum q̄ȝ volūtas dei que ipſe eſt vocaturq̄ȝ beneplacitum ei⁹ caſ ſari non poteſt. quia illa voluntate fecit quecūq̄ȝ voluit in celo et in terra. cui te ſte apoſtolo nichil reſiſtit. Queritur ergo quomodo accipiēdum ſit qđ apoſto lus de domino ait. qui vult om̄es homi nes ſaluos fieri. cum enim nō om̄s ſalui fiant ſed plures damnentur. videt̄ vtiq̄ȝ non fieri qđ de⁹ vult fieri humana. ſ. uo luntate impediente voluntatem dei. dn̄s quoq̄ȝ in euangelio impiam ciuitatē cō pellans. quotiens inquit uolui congre gare filios tuos ſicut gallia cōgregat pullos ſuos ſub alis et noluiſti. Ita hec dicuntur. tāq̄ȝ dei uoluntas ſupata ſit hominum uolūtate. et infirmiſſimis no lendo impedientibus non potuerit face re potētiſſimus qđ volebat. Vbi ergo eſt illa omnipotentia q̄ in celo et in ter ra. ſcđm p̄phetam omnia quecūq̄ȝ uoluit fecit. et quomodo voluntati eius ſcđm apoſtolum nichil reſiſtit ſi colligere fi lios hieruſalem uoluit et nō fecit. Hec enim predictis plurimū obuiare vident̄

Solutio quomodo intelligēdum ſit il lud volui cōgregare et noluiſti.

Sed audiamus ſolutionem. Ac primum quomodo accipiendū ſit illud qđ dominus ait. videa mus Non enim ex eo ſenſu illud dictum eſt ut ait aug. in encheri. predictam que ſtionem ſoluens. quaſi dominus volue rit agregare filios hieruſalē. et non ſit factum qđ uoluit. quia ipſa noluerit ſed potius ipſa quidem filios ſuos ab ipſo colligi voluit. qua tamē nolente. filios eius collegit ipſe om̄s quos voluit. quia in celo et in terra non quedam uoluit et fecit. quedam vero uoluit et non fecit. ſed omnia quecunq̄ȝ voluit fecit. ut ſit ſenſus. Quotiens uolui congregare fi lios tuos. et noluiſti. id eſt quotquot cōgregaui mea volūtate ſemper efficaci te nolente feci. Ecce in euidenti poſitū eſt q̄ȝ illa domini verba non repugnant

Quomodo intelligendum ſit illud qui vult omnes homines ſaluos fieri.

Nunc videndum reſtat. quomō etiā p̄miſſa verba apoſtoli pre dictis non contradicant qui de deo loquens ait. vult om̄s homines ſal uos fieri Quorum occaſione verborum multi a veritate deuiauerūt dicētes de um multa velle fieri que non fiunt. ſed ñ eſt intelligendum. ea ratione illud eſſe dictum quaſi deus velit aliquos ſaluari et non ſaluentur. Quis enim tam impie deſipiat. ut dicat deum malas hominū voluntates quas voluerit et quando uo luerit et vbi voluerit in bonum nō poſſe conuertere. Non eſt vtiq̄ȝ verum qđ in ipſo dicit̄ quecūq̄ȝ uoluit fecit. ſi aliqua voluit. et non fecit. et qđ eſt indignius ideo non fecit. quoniā ne fieret qđ nole bat omnipotens. voluntas hominis im pediuit. Ideoq̄ȝ cū audim⁹ et in ſacris

literis legimus q͡ꝫ velit omēs homines ſaluos fieri · non tamen ideo debem⁹ ōi potentiſſime dei voluntati aliquid derogare/ſed ita intelligere quod ſcriptū eſt · Vult omnes hoīes ſaluos fieri tanq͡ꝫ diceretur nullum hominem fieri ſaluū · niſi quē fieri ipſe voluerit · nō q͡ꝫ nullus ſit hominū niſi quē ſaluum fieri velit · ſed q͡ꝫ nullus fiat ſaluus niſi quē velit ſaluari · ⁊ ideo rogandus eſt ut velit · qꝛ neceſſe eſt fieri/ſi voluerit · Non eſt em̄ credendus omnipotens aliquid uoluiſſe fieri quod factum non ſit · Sic etiam intelligitur illud · Illuminat omnē hominē venientem in hunc mundū · nō qꝛ nullus hominū eſt qui ñ illuminetur · ſꝫ quia niſi ab ipo nullus illuminať · Pōt ⁊ alio mō illud intelligi/dū tamē credere non cogamur omipotentem aliquid fieri voluiſſe/factūqꝫ non eē · qui ſine illis ābiguitatibus ſi in celo et in terra · ſicut veritas cantat · omnia quecūqꝫ voluit fecit · Profecto facere non uoluit quodcūqꝫ non fecit · Ex hiſ aperte oſtēdiť q͡ꝫ deus ea voluntate que ipē eſt non vult aliquid fieri quod non fiat · neqꝫ ñ fieri qđ fiat ·

Utꝛ͡ꝫ mala dei voluntate fiant · an eo volente ·

Ideoqꝫ cum conſtet omnia bona q̄ fiūt eē fieri voluntate q̄ ſi fieri nollet/nullatenus fierent · recte queri ſolet vtrum et mala omnia que fiunt · i · peccata dei fiant volūtate · an nolente eo fiant · Super hoc diuerſi varia ſentientes ſibi contradicere inueniuntur · Alij em̄ dicunt q͡ꝫ deus vult mala eē vel fieri/non tñ vult mala · Alij vero/ q͡ꝫ nec vult mala eē nec fieri · in hoc tamē cōueniunt et hij et illi/ q͡ꝫ vtriqꝫ fatentur deum mala non velle · Utriqꝫ vero rōnib⁹ et autoꝛitatibus innituntur ad inueniendā ſuā aſſertōnem ·

Quare dicūt qdam deum velle mala eſſe vel fieri ·

Qui em̄ dicūt deū mala velle eē vel fieri/ſuam his in omnes muniunt intentōnē · Si enim inquiunt mala non eē uel non fieri uellꝫ nullo modo eſſent uel fierent · quia ſi vult ea ñ eſſe uel non fieri/⁊ nō pōt id efficere/ſꝫ ut non ſint vel nō fiant · uoluntati ei⁹ et potentie aliquid reſiſtit · et non eſt omipotens/qꝛ nō p̄t omne qđ vult/ ſed impotens eſt ſicuti et nos ſumus qui quod volumus quādoqꝫ non valem⁹ · ſed quia oīpotens ē et in nullo impotens/certuꝫ eſt non poſſe fieri mala uel eē niſi eo volente/qūo uel inuito eo et nolente poſſꝫ ab aliquo malum fieri / cum ſcriptuꝫ ſit voluntati eius quis reſiſtet? Supꝛa etiam dixit auguſtinus · quia neceſſe eſt fieri ſi voluerit · Sꝫ vult mala fieri · aut non fieri · Si vult nō fieri /mala nō fiunt/ſiunt aūt · vult g° fieri · Itē bonū eſt mala eē vel fieri · alioquin ſumme bonus non permitteret ea fieri · Unde auguſtinus ī encheridion · Quāuis ea inquit que mala ſunt/ inquātū mala ſunt/nō ſunt bōa · tamē ut nō ſolū bona ſꝫ etiā ſint et mala · bonū ē · Nā niſi eēt hoc bonū/ut eēnt et mala/nullo mō eē ſinerenť ab oīpotēti bono · cui pꝛoculdubio q͡ꝫ facile eſt q͡ꝫ vult facere tam facile ē qđ nō vult eſſe non ſinere · hec niſi credamus periclitatur nr̄a cōfeſſio qua nos in patꝛem omnipotentem credere ꝯfitemur · Ecce hic aperte habes q͡ꝫ bonum eſt mala eē · omnis aūt boni de⁹ auctoꝛ eſt qui vult omne bonū eē qđ ē · cū ergo bonum ſit mala fieri vel eē · et mala vult fieri uel eſſe · His atqꝫ alijs huiōi rōnibus et autoꝛitatibus vtuntur qui dicūt deū uelle mala eē vel fieri ·

Hic ponit rōnes illorum qui dicunt dei voluntate non fieri mala uel eē

Illi uero qui dicunt dei uoluntate mala non fieri uel non eē inductionibus p̄miſſis ita reſpondent · dicentes deū nec uelle mala fieri · nec uelle

non fieri uel nolle fieri· ſ; tamē non uelle fieri· Si enim uellet ea fieri/uel eē/faceret utiq; ea fieri uel eſſe· Et ita eſſet auctoꝛ malorum· non eſt aūt auctoꝛ malorū· ut ſanctoꝝ ꝓteſtanť autoritateſ· Nō g° eius uolūtate fiunt mala. Item ſi nollet mala fieri· vel vellet non fieri· et tñ fierent· oīpotens non eſſet· cum eꝰ voluntas humane uoluntatis effectu ꝑpediretur· Idoq; nō concedunt deū velle mala fieri· ne malorum auctoꝛ intelligatur· nec concedunt eum velle mala ñ fieri/vel nolle fieri· ne impotēs eē videatur· ſed tantum dicunt eū non uelle mala fieri ut non auctoꝛ· ſed permiſſoꝛ malorum monſtretur· Unde et euangeliſta ubi oſtendit deum auctorē eē omnium bonoꝝ· di· Omia per ip̄m facta ſunt Conſequēter malorū auctorē eē negat dicens· et ſine ip̄o factum eſt nichil· id ē peccatū· Non dixit per eum factum eſſe vel eo nolente et inuito· ſed tantu; ſine eo· i· ſine eius volūtate· quia ñ eiꝰ volūtate ſit peccatū· g° nō deo volente vel nolente· ſed ñ volēte fiūt mala· Quia ñ ſubeſt dei voluntati ut malū fiat vel nō fiat· ſed ut fieri ſinat· quia bonū eſt ſinere mala fieri et vtiq; volens ſinit nō uolens mala ſed volens ſinere ut ip̄a fiant Quia nec mala ſunt bona· nec ea fieri· vel eſſe bonum eſt·

Quomō intelligendum ſit illud auguſtini mala fieri bonū eſt·

Quod vero auguſtinus ait· Mala fieri bonum eſt · nec ſinerent mala ab omnipotenti bono fieri/niſi hoc eſſet bonu; ut ea eſſent ea rōne dictum eē aſſerunt· quia ex malis q̄ fiunt deus bona elicit· nec ip̄e ꝑmitteret ea fieri niſi de eis bene aliquid faceret· Unde auguſtinuſ in eodem libro ench· aperte indicās ꝑdictorum verborum talem eē intelligētiam ait· Deus omnipotens cui rerum ē ſumma poteſtas · cum ſumme bonuſ ſit· nullo mō ſineret aliq̄d mali eſſe in opibus ſuis niſi uſq; adeo eſſet omnipotens et bonus· ut benefaceret etiam de malo· Item in eodem· Melius iudicauit deus de malis bona facere q̄ mala nulla permittere · Ex hoc ita q; ſenſu dictum eſt ac verum eſt bonu; eſt mala fieri· quia ex malis que fiūt bonis qui ſecundum ꝓpoſitum vocati ſunt ſancti · accedit bonitas· i· vtilitas· Talibus enim ut ait apoſtolus in bonu; cooperantur oia etiam mala/quia eis proſunt que alijs facientibus obſunt · Unō ec̄ aliqñ in ſcriptura legitur malum appellari bonum vt hieronimꝰ ſuper marcum· Malum inquit iude bonum fuit· ſ· nobis· nec ſi bonum eſt illi vel illi/inde ſequitur q̄ ſimpliciter bonum ſit· ꝓprie enim ac ſimpliciter bonum eſt quod in ſe et facienti bonum eſt·

Quadriptita boni acceptio·

Eſt enim aliq̄d quod in ſe bonu; eſt et cui fit/ſed non eſt bonum facienti· ut cu; ſubuenitur pauperi /ſed non ꝓpter deum· et aliquid bonum in ſe et facienti/ſed nō ei cui fit · vt cum veritas ꝓpter deum alicui nō obedienti ꝑdicatur · et aliquid in ſe et facienti/ſed non ei cui fit bonum ut cum predicatur ꝓpter deum credēti· Unde apoſtolus bonus odoꝛ ſumꝰ deo· alijſ odoꝛ vite· alijs odoꝛ mortis· Eſt autē aliud quod nec in ſe bonum eſt· et facienti nocet et damnat niſi peniteat ut malū/ualet tamē ad aliquid· Ut enim ait auguſtinus in encheridion a ſumme ⁊ equaliter et immutabiliter bōa trinitate creata ſunt omnia· nec ſumme/nec equaliter nec immutabiliter bona · ſed tamē bōa etiam ſingula· Simul vero vniuerſa valde bona· Quia ex omnibus conſiſtit vniuerſitatis admirabilis pulcritudo in q̄ etiam illud quod malum dicitur bene oꝛdinatum et loco ſuo poſitū/eminentius commendat bona ut magis placeant ⁊ laudabilioꝛa ſint dū ꝯpanť malis·

¶ Q̄ mala vniuerſitati valent et facientibus ſua ꝓpria uel patientibus aliena ·

H Inc patet q̄ ex malis que fiūt aliquid boni prouenit dum bona magis placent / et laudabiliora exiſtunt · Ipſis etiam facientibus ex malis que faciunt / interdum bona proueniunt · ſi ſecundū ꝓpoſitū vocati ſunt ſancti · Talibus em̄ ut ait auguſtinus in libro de correptōe et gratia · Vſqꝫ adeo deus omnia coopatur in bonum / ut ſiq̄ horum deuiant et exorbitāt etiam hoc ipſm / eis faciat ꝓficere in bonum · quia humiliores redeunt atqꝫ doctiores / vt petrus · Illa etiam mala que ab iniquis fideles pie perferunt · vt ait auguſtinuſ in libro de trinitate · ipſis vtiqꝫ proſunt · vel ad demenda peccata · vel ad exercendam ꝓbandamqꝫ iuſticiam · vel ad demōſtrandam huius vite miſeriam · Iō qꝫ et iob dei manum · et apoſtolꝰ ſathane ſtimulum ſenſit · et vterqꝫ bene profecit · quia malum bene portauit ·

¶ Ex predictis concludit oſtendenſ eē bonū fieri mala multis modis ·

S Iquis ergo diligenter attendat que ſcripta ſunt · facile ē ei percipere ex malis bona prouenire · et ex ea rōne dictum eē q̄ bonum eſt mala fieri vel eſſe · non quia malum ſit bonum · uel quia bonum ſit maluꝫ fieri · Nō eſt em̄ bonū malū fieri ab aliquo quia non eſt bonū ut aliquis faciat malum · Si enim hoc eēt bonum · profecto huius deus auctor eēt · qui ē auctor oīs boni · Q̄ ſi huius deus auctor eſt eo ergo auctore homo agit mala · et ita eo auctore homo fit deterior · tunc eo volente homo fit deterior · Idem eſt enim dicere · aliquid fieri deo auctore · quod deo volente · Deo aūt auctore nō fit hō deterior · ergo niſi deo volēte · vt ait auguſtinus in libro · lxxxv · queſtionum aperte aſtruit a minori dicens ita · Nullo ſapiente homine auctore fit homo deterior · Tanta em̄ eſt iſta culpa que in ſapientem hominem cadere nequit · Eſt autē deus omni homine ſapiente preſtantior · Multo minus ergo deo auctore fit hō deterior · Multo em̄ eſt preſtantior dei voluntas q̄ hominis ſapientis · Illo autem auctore cum dicitur · illo volēte dr̄ · ergo eſt vitium voluntatis quo eſt homo deterior / quod vitium ſi longe eſt a dei voluntate ut ratio docꝫ a quo ſit q̄rendū eſt · Ecce aperte dicit auguſtinꝰ deo auctore uel volente hominem non fieri deteriorem / ſed vitio volūtatis ſue · Nō eſt ergo deo auctore q̄ malū ſit ab aliquo · et ita deo volēte mala n̄ fiunt ·

¶ Q̄ in deo non eſt cauſa ut ſit homo deterior

D Einde idem auguſtinus querens que ſit cauſa ut homo ſit deterior · in deo non eē aſſerit · in eodem libro ſic dicens · vt ſit homo deterior · aut in ipſo eſt · aut in alio · aut in nichilo · Si in nichilo nulla cauſa eſt · Si in alio · aut in deo / aut in aliquo quolibet homine · aut in eo qui neqꝫ deus / neqꝫ homo ſit · ſed non in deo · Bonorū enim deus tantum cauſa eſt · ergo aut in homine eſt · aut in eo qui neqꝫ deꝰ · nec hō aut in nichilo · Ex his aperte oſtendit / q̄ non eſt bonum ut ſit homo deterior · quia non eſt deus eius rei cauſa · qui tantum cauſa bonorum eſt · et ſi non eſt bonum ut homo fiat deterior · non eſt ergo bonum vt ab eo fiat maluꝫ · nō ergo vult deus ut ab eo fiat malum ·

¶ Aliter ꝓbatur q̄ deo auctore n̄ fiūt mala

I Tem etiam aliter oſtēditur · q̄ deo auctore id eſt volente / non fiunt mala · quia ipſe non eſt cauſa tendendi ad non eē · Tendere enim ad nō eſſe / malum eſt · Ipſe autem mali auctor non eſt · Tendit vero ad non eē qui operatur malum · non ergo deo auctore eſt q̄

aliquis operatur malum. Non ē g° bonū q aliquis opatur malum. quia tm̄ boni deus auctor eſt. Hoc aūt aug. i eodem libro apte explicat ita dicēſ. qui omniū q̄ ſunt auctor eſt et ad cuius bonitatem id ptinz ut ſic oīe qd ē boni tm̄modo cauſa eſt. Quocirca mali auctor non ē. et ideo ipe ſummum bonum eſt a quo i nullo deficere/bonum eſt/et malum eſt deficere. Non eſt ergo cauſa deficiendi id eſt tendendi ad non eē. qui ut ita dicam eſſendi cauſa eſt. quia oim que ſunt auctor eſt que inquantū ſunt bona ſunt Ecce aperte habes q deficere a deo q̄ ſummum eſt bonū/malū ē. Mala g° facere malum eſt. non ergo deo auctore vel nolente mala ſunt.

Obiectō quorundam ſophiſtica qua pbare intunt ex deo eſſe q mala fiant

Iam ſufficienter oſtenſuz eſt / q dō auctore non fiunt mala. quidaz tn̄ ſophiſtice incedentes. et ideo deo odibiles probare conantur ex deo auctore eſſe. q mala fiunt/hoc mō. q mala fiunt/verum eſt. omne autem veruz qd ē a veritate eſt qui deus ē. A deo ergo ē q mala fiunt. Q autem omne verum a deo ſit confirmant autoritate auguſtini in libro. lxxxv. queſtionuz ita dicēs Omne verum a veritate verum eſt. ē autem veritas deus. Deum ergo hab3 auctorem omne verum. Eſt aūt verum q mala fiunt vel ſunt. deo ergo auctore ē q ſunt vel fiunt mala.

Reſponſio ubi concedit omne veruz eē a deo. et ſophiſma aperit

Quibus facile eſt nobis reſpondere. ſed idignum reſponſione videtur qd dicunt. Omne nāq verum a deo eſt ut ait auguſtinus. cui conſonat ambroſius. qui tractans illud verbum apoſtoli. Nemo poteſt dicere dominus ieſus. niſi in ſpūſancto. dicit 1 cor 12

q omne verum a quocūq dr a ſpū ſancto eſt. Cū itaq verum ſit q mala fiūt hoc verum quod dicitur illa locutōe. ſ. mala fiunt a deo eſt. ſed non inde ſequitur q a deo ſit ut mala fiant. Si ei hoc diceretur auctor malorum deus eē intelligeretur/quod ex ſimili manifeſte falſum oſtenditur. Deus prohibet furtum fieri. ſed furtuz fieri verum eſt ergo prohibet verum. nō ſequitur

Partem queſtionis approbat illoruz q̄ dicunt deū nō velle mala fieri.

Hoc ergo et alia huiōi inania relinquentes/ premiſſe queſtiois parti ſanior fauentes que ſanctoruz teſtimonijs plenius approbatur. dicamus deum non velle mala fieri. nec tn̄ velle non fieri. neq nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri/fit. et omne qd vult non fieri/nō fit. Fiunt autē multa que nō vult fieri ut oia mala.

Q voluntas dei ſemper impletur d homine quocūq ſe vertat. XXI

Voluntas quippe dei ſemper efficax ē/ut fiat omne quod velit et nichil fiat quod nolit qui de homie ſemper impletur quocūq ſe vertat. Nichil enim ut ait auguſtinus in libero arbitrio conſtitutum ſuperat volūtatem dei. et ſi faciat contra eius volūtatem. tamen contra eius voluntatem que ipe ē. nichil putanduz eſt ita fieri tā q uelit fieri et non fiat/vel nolit fieri et fiat. Illa enim voluntas ut ait auguſtinus i encheridion ſemper impletur. aut de nobis. aut a nobis. de nobis implet ſed tamen nō implemus eaz quādo peccamus. A nobis impletur/quando bonum facimus. Ideo enim facimus. quia ſcimus placere deo. Ita et de homine ſemper deus ſuam implet voluntatem. quia nichil facit homo de quo deus nō operetur quod vult. Nō eīn vult deus

ut peccet hō quilibꝫ· Si aūt peccauerit
penitēti vult pcere vt viuat· In pecca=
tis vero pſeuerantem punire ut iuſticie
potentiam contumax non euadat· Sic
alios ab etno pparauit ad penā alios p
parauit ad gloriam· et hec ſunt magna
opera domini exquiſita in omnes volun
tates eius· Et tam ſapienter exquiſita
non cum angelica et humana creatura
peccaſſet· i· non qđ ille· ſed qđ voluit ip
ſa feciſſet· etiam per eandem creature
voluntatem qua factum ē· q creator n̄
voluit impleꝛ ipſe qđ voluit· bene vtēſ
etiam malis tanquā ſumme bonus· Ad
eorum damnationem quos iuſte prede=
ſtinauit ad penam· et ad eorum ſalutem
quos benigne pdeſtiauit ad graciā· quā
tū em̄ ad ipſos accipiet qđ deus noluit
fecerunt· Quantum vero ad omnipotē=
tiam dei· nullo modo id facere valuer̄t
Hoc quippe ipſo· q contra eius volun=
tatem fecerunt de ipſa facta eſt volun=
tas eius· Preterea nāqꝫ magna domini
ſunt opera exquiſita in omnes volunta=
tes eius· vt miro et ineffabili modo nō
fiat preter eius volūtatem· qđ etiam fit
contra eius volūtatem quia non fieret·
ſi non fineret· nec vtiqꝫ nolens ſinit· ſed
uolens· nec fineret bonꝰ fieri male· niſi
omnipotēs et de malo poſſet facere be
ne· His verbis euidenter monſtratur q
voluntas dei eterna· ſemper impletur d
homine· etiā ſi faciat hō contra dei vo=
luntatem· ſed attēdēdum eſt diligenter
quomodo i ſuperioribꝰ dicitur fieri ali=
quid contra dei voluntateꝫ/ qđ tamen n̄
fit pter eam· et qualiter intelligendum
ſit illud· quantum ad ſe fecerunt· qđ ds
noluit· quātum vero ad omnipotētiam
dei· nullo modo id facere valuerūt· Vi=
dētur em̄ iſta ſuperioribus obuiare vbi
dictum ē voluntati eiꝰ nihil reſiſtere

Hic apit diuerſis modꝭ ſupra accipi vo=
luntatem dei dicens·

Verum ut ſupra diximus volun=
tas dei diuerſis modis accipit
que diuerſitas in predictis ver=
bis ſi diligenter notetur· nichil ibi con=
tradictōis reperietur· Vbi em̄ dicit nō
fieri pter eiuſ voluntatem· etiā quod fit
contra eius voluntatem/ diſſimiliter ac
cepit voluntatem· ⁊ nō ipam voluntatē
que deus eſt et ſempiterna ē· ſed eiꝰ ſi=
gna predictis verbis intelligi voluit· i·
prohibitōnem ſiue preceptōnem et per
miſſionem· Multa enim fiunt contra di
preceptum vel prohibitōnem que tamē
non fiunt preter eius permiſſionem· Ip
ſiuſ nanqꝫ permiſſione omnia fiunt ma=
la/ que tamen preter eiꝰ voluntatē ſem=
piternam fiunt· Sicut auguſtinus dicit
ſuper illum locum pſalmi· ut nō loquat
os meum opera hominum· Opera enim
hominum dicit ea que preter dei volun
tatem fiunt/ que ipe eſt · ſed non preter
eius permiſſionē que ipe non eſt· Appel
latur tamen ipa dei voluntas· quia deꝰ
uolens ſinit mala fieri · Fiunt et contra
eius preceptōnem vel prohibitōnem· ſꝫ
non contra eius voluntatem que ipe eſt
niſi dicantur contra eam fieri/ quia pre
ter eam fiunt· Contra eam quippe nihil
ita fit/ ut velit fieri quod nō fiat · vel no
lit fieri et fiat · quod euidenter ibi aug·
notauit ubi ait· Quantum ad ipos atti
net quod deus noluit fecerunt · quantū
vero ad omipotentiam dei/ nullo modo
id facere valuerunt · Ac ſi diceret· fece
runt contra dei preceptum quod appel
latur voluntas· ſed non fecerūt contra
dei uoluntatem omnipotētē· quia hoc n̄
valuerūt/ illud valuerūt· et ita per hoc
q fecerūt contra dei voluntatem · i· pre
ceptum de ipis facta eſt voluntas eius·
id eſt impleta eſt· voluntas eius ſempitꝰ=
na qua eoſ damnari volebat· Vnde gre
gorius ſuper geneſim· Multi voluntatē
dei peragunt dum mutare contendunt·
et conſilio eius reſiſtentes obſequuntur
qꝫ hoc eꝰ diſpoſitōni militat/ qđ p hūa
num ſtudiuꝫ reſultat· Hic aperte oñdit

quia dum mali cōſilio ac precepto dei
reſiſtunt· quod dei voluntas appellat
ea faciunt vnde voluntas eius que ipſe
eſt impletur/ que diſpoſitō uel benepla
citum vocatur· Nam ut ait auguſtinus
in encheridion· quātelibet ſint volunta
tes angelorum et hominum / bonorum
vel malorum· vel illud quod deus uel ali
ud volentium q̄ deus · omnipotētis vo
luntas ſemper inuicta eſt/ que mala eſſe
nunquam poteſt/ etiam dum mala irro
gat iuſta eſt· Et profecto que iuſta eſt
mala non eſt· Deus ergo omnipotēs ſi
ue per miſericordiam cuius vult miſere
atur· ſiue per iudicium quem vult obdu
ret· nec vnquam aliquid facit· nec niſi uo
lens quicquā facit · et omnia quecunque
vult facit·

¶Summatim perſtringit ſententiam pre
dictorum addens quare deus precipit
omnibus bona facere et mala vitare cū
non velit hoc ab oībus impleri·

Ex predictis liquet· q̄ voluntas
dei que ipſe eſt ſemper inuicta ē
nec in aliquo caſſatur · ſed per
omnia impletur· cōſilium vero eius ⁊ pce
ptio ſiue prohibitio/ nō ab oībus imple
tur· quibus ꝓpoita et data ſunt· Neque iō
precepit omnibus bona · uel prohibuit
mala· vel cōſuluit optima q̄ vellet ab oī
bus bona que precipit fieri· uel mala q̄
prohibet vitari· Si eī vellet vtique et fie
rent· quia in nullo pōt ab homine ſupa
ri uel impediri eius voluntas · ſed ut iu
ſticiam ſuā hoībus oſtenderet · et mali
eſſent inexcuſabiles· Demum ut boni ex
obedientia gloriam· mali ex inobedien
tia penam ſortirentur· ſicut vtriſque ab et
no ꝑparauit· Ea ergo que omnibus pre
cepit/ uel prohibuit· a quibuſdā voluit
fieri uel uitari · ſed non ab omnibus· et q̄
dam perſonaliter ꝑcepit· et in veteri et
in noua lege que ab eis quibus prece
pit fieri uoluit· ut abrahe dō immolatōe
filij· et in euangelio quibuſdam curatis
quibus precepit· ne cui dicerent ·

¶Quod aliquando hō bona uoluntate aliud
vult q̄ deus ⁊ aliqn̄ mala id quod deus
bona voluntate vult·

Sciendum quoque eſt q̄ aliquan
do mala eſt voluntas hominis
idem uolentis quod deus vult
fieri· et aliquādo bona eſt uoluntas ho
minis aliud uolentis q̄ deus· Ut enim bo
na ſit hominis voluntas oportet atten
dere quid congruat ei uelle · et quo fine
Tantum enim eſt inter uoluntatem dei
et uoluntatem hominis ut in quibuſdā
aliud congruat deo uelle· aliud homini
Vnde auguſtinus in encheridion· Ali
quādo inquit bōa uoluntate homo vult
aliquid quod deus non vult· bona mul
to amplius · multoque certius uolūtate·
Nam illius mala uoluntas eē nunquam
poteſt tanquā ſi bonus filius patrem ue
lit uiuere quē deus bōa uolūtate vult mo
ri· Et rurſus fieri poteſt ut hoc velit ho
mo volūtate mala/ quod deus vult bo
na · velut ſi malus filius uelit mori patrē
uelit etiam hoc deus· Nempe ille vult
quod non vult deus· iſte uero id vult qd
vult ⁊ deus· et tamen bone dei uolūta
ti pietas illius potius conſonat quāuis
aliud uolentis/ q̄ huius idem uolentis
impietas· Multum enim intereſt quid uel
le homini· quid deo cōgruat· et ad quē
finem ſuam quiſque referat uoluntatem
ut approbetur uel improbetur Poteſt
enim uelle bonum qd nō cōgruat ei uel
le· et poteſt uelle bonū qd cōgruit · ſed
non refert ad finem rectum· et ideo non
eſt bona uolūtas

¶Quod bona dei uolūtas mala hominū uo
lūtate impletur ut in paſſione xpi conti
git ubi quondā factum ē q̄ deus bona
et iudei mala uoluntate uoluerūt· uolu
erūt tamen et aliquid qd deus n̄ voluit

Illud quoq; non eſt ꝑtermitten
dum q̄ aliquando dei volūtas
bona·ꝑ malam hominis volun
tatem impletur vt in crucifixione criſti
factum eſt q̄ȝ deꝰ bona voluntate mo:
ri voluit·Judei vero impia volūtate cū
crucifixerūt·Et volebant iudei mala vo
luntate quiddam· qd̓ deꝰ volūtate bo:
na volebat·ſ·ut xp̄s pateretur morere:
tur·ſed uolebāt ⁊ aliquid aliud qd̓ deꝰ
nō volebat·ſcilicȝ occidere xp̄m qd̓ fuit
mala actio et peccatum· actum quippe
iudeorum non voluit deus·paſſionem
vero xp̄i voluit· ſicut et in ipſo pſalmo
xp̄s ad patrem ait·Tu cognouiſti ſeſſi:
onem meam id eſt uoluiſti·et approba:
ſti paſſionem meam·tibi enim placuit·
Voluit itaq; tota trinitas vt xp̄s patere
tur·nec tamen voluit·ut iudei occiderēt
quia voluit penā xp̄i·ſed non voluit cul
pam iudeorum nec tamē voluit· Si em̄
noluiſſet nec fuiſſet

Solutio

Sed ad hoc opponit̄ ſic Si vo:
luit deus·ut xp̄s pateretur·Vo
luit vtiq; ut pateretur a iudeis
vel nō·Si voluit ut n̄ pateretur a iudeiſ
cum paſſus ſit·factuȝ eſt itaq; qd̓ volu
it deus non fieri· Si autem voluit eum
pati a iudeis·ergo uoluit eū occidi a iu:
deis·Voluit itaq; ut iudei occiderēt eū

Reſponſio·

Ad quod reſpondentes dicimus
ſimpliciter concedendum eſſe·
q̄ deꝰ uoluit xp̄m pati·mori·q;
eius paſſio bonum fuit et cauſa noſtre
ſalutis·Cum autem dicitur uolebat eū
pati·vel occidi a iudeis·hic diſtinguen
dum eſt Si enim intelligitur ſic uolebat
eum ſuſtinere paſſionē ſiue crucifixionē
a iudeis illatam verus eſt ſenſus· Si ve
ro intelligitur ſic volebat ut iudei occi
derent eum falſum eſt· Nō em̄ volebat
deus actionem iudeorum que mala erat
ſȝ volebat paſſionē bonā·et hec volun:
tas per malas iudeorum voluntates im
pleta eſt·Vnde auguſtinus in encheri·
Deus quaſdā volūtates ſuas/vtiq; bo:
nas·implet ꝑ maloꝝ hoim voluntates
malas·ſicut per maliuolos iudeoſ bona
voluntate patris xp̄c pro nobis occiſus
eſt·quod tm̄ bonū fuit·vt apoſtolꝰ pe:
trꝰ qn̄ id fieri nolebat ſathanas ab ipo
q̄ occiſus ē diceret·Ecce manifeſte ha
bes magnū bonū fuiſſe q̄ xp̄c occiſus ē
et hoc bonū quia petrus nolebat·ideo
redargutus eſt·

Vtꝝ placuerit viris boiſ q̄ xp̄c pateret̄
et moreretur·placuit quidē intuitu no:
ſtre redemptōis·ſed n̄ ipiꝰ cruciatus·

Et quo ſoluitur queſtio qua que:
ri ſolet·vtrū viris ſanctis place
re debuerit q̄ xp̄us pateret̄ vel
occideretur·Debuit enim eis placere in
tuitu noſtre redemptōis·ſed nō intui
tu ipiꝰ cruciatuſ·Voluerūt g° ac vehem̄
ter cupierūt xp̄m mori ꝓpter liberatōeȝ
hois et impletōnē diuine volūtatis/ſed
non voluerunt delectatōne ipius affli:
ctōis·de eodē ergo letabant̄ et triſta
bantur·ſed ob aliud gaudebāt·et ꝓpter
aliud dolebāt·Volebāt ergo xp̄m mo:
ri pro hois redemptōne·et tn̄ de morte
ipiꝰ diuerſis de cauſis corda eorum va
rie mouebantur·

Quō ſentiendum ſit de paſſioibus ſan:
ctoꝝ an velle an nolle debeamus·

Si vero querit̄ vtrū eodē modo
ſentiendum ſit de paſſionibus
⁊ martirijs ſanctoꝝ dicimꝰ ali
quā eē differentiā int̄ paſſionē capitis ⁊
membrorū·Chriſti naq; paſſio cā ē no:
ſtre ſalutis qd̓ nō ē alicuius paſſio ſan:
cti·Nullius em̄ paſſione redēpti ſumus
niſi xp̄i·ꝓfuerūt quidē nō mō eis q̄ paſ:
ſi ſunt·veꝝ etiā alijs fidelibus ipoꝝ paſ
ſiones·Verūtn̄ nr̄a redemptō n̄ ſunt·h°
enim illius ſola paſſio potuit qui deus
eſt et hō·Illius ergo paſſionem credē:
tiū pie mentes voluer̄t et optauer̄t fieri
ſic futuꝝ credebāt·Paſſiones vero ſan
ctoꝝ poſſumus velle et nolle·et vtrūq;
bona volūtate ſi rectos nobis ꝓponamꝰ
fineſ·Cum em̄ placuit pauli paſſio eo fine

q² p̃mium eius per hoc auctũ et paratũ
cernebat/bonã videt̃ habuiſſe volunta
tem· que volũtati ei⁹ ↄgruebat qua cu:
piebat diſſolui et eẽ cum xp̃o· Qui autẽ
voluit eũ declinare paſſionẽ et effuge:
re man⁹ ĩmquorꝝ cũ paſſione pietatis/
⁊ ille habuit bonã volũtatẽ· Vñ aug· in
ench· Bone apparebãt volũtates piorũ
fideliũ q̇ nolebãt aplm̃ paulũ hieruſalez
pgere ne ibi pateret̃ mala q̃ agabus pro
pheta p̄dixerat· et tñ hoc illũ deus pati
volebat p annuncianda fide xp̄i exercẽs
martirẽ xp̄i· neq₃ ip̄e bonã volũtatẽ ſuã
impleuit p xp̄ianorꝝ volũtates bonas·
ſed per iudeorum malas ⁊ ad eũ potius
ptinebãt q̇ nolebãt qđ volebãt q̃ illi p
quos nolẽtes factum eſt quod uolebat
quia idip̄m mala volũtate fecerũt qđ d
us bona voluntate voluit· Ita et ĩ paſ:
ſione xp̄i factũ ẽ· qđ em̃ de⁹ voluit hoc
idẽ iudas et dyabol⁹· ſ₃ illi mala volun
tate· deus vero bona volũtate· ſ· ut xp̄c
moreret̃· Verũtamen illi actũ voluerũt
quem deus non uoluit·

Explicit prim⁹ liber đ miſterio t̃initatis